

1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАФТИ І ГАЗУ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХАТЕМ ГАНДІР

УДК 33.65.001.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННІ АЛЖИРУ З
ВИКОРИСТАННЯМ ПОТЕНЦІАЛУ ВПЛИВУ НА ЛЮДСЬКІ
РЕСУРСИ**

Спеціальність 073 – Менеджмент

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів зроблено з посиланням на відповідне джерело _____ Х. Гандір

Науковий керівник: **Петренко Віктор Павлович**, д. е. н., професор

Кісь Святослав Ярославович, д. е. н., професор

Івано-Франківськ – 2021

АНОТАЦІЯ

Гандір Хатем. Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу впливу на людські ресурси. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – «Менеджмент». Підготовка дисертації здійснювалась в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. Захист дисертації відбудеться в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, 2021 р.

Оскільки світова економіка продовжує забезпечувати діяльність людської цивілізації шляхом масштабного використання традиційних джерел енергії, які виступають причинами забруднення навколишнього середовища і небажаних кліматичних змін, загальносвітовою тенденцією стає перехід на інноваційні види енергозабезпечення життєдіяльності суспільства у вигляді концепції змішаного забезпечення, коли для задоволення своїх енергетичних потреб кожна країна використовує доступні їй види енергії в різних пропорціях з поступовим наданням переваги відновлюваним і чистим джерелам, які відповідають критеріям сталого розвитку.

Дисертаційна робота присвячена проблемі забезпечення належного управління процесами енергетичного переходу національного господарства Алжиру на нові умови виробництва і споживання електричної енергії, які полягають у адаптації загальносвітового тренду скорочення споживання викопних енергоресурсів з поступовою заміною їх джерелами відновлюваної енергетики.

Проаналізовано місце і роль в управлінні сталим розвитком світової економіки процесів енергозабезпечення і енергоспоживання національних економік, на основі чого продемонстровано, що національна економіка Алжиру, будучи одним із основних виробників нафти та газу в регіоні та отримуючи від експорту останніх понад 95% доходів країни (60% урядового

бюджету), знаходиться тільки на початку реалізації загальносвітової тенденції переходу від викопних видів палива до поновлюваних джерел енергії, що є найкращим довгостроковим рішенням з підвищення енергоефективності і досягнення економічно-соціально-екологічних цілей сталого розвитку країни.

Однак, реалізація Національної Програми з поновлюваних джерел енергії і енергоефективності до останнього часу демонструє недоліки в управлінні, які гальмують зміни в енергетичному секторі, обумовлені подальшою опорою на використання викопних видів палива і утримання за рахунок цього широкого спектру державних програм соціального забезпечення та субсидій, а також скорочення державних витрат за рахунок замороження інфраструктурних проектів відновлюваної енергетики.

Основною причиною уповільнення необхідних змін в енергозабезпеченні і енергоефективності є «недостатня обізнаність» і «повільне усвідомлення» як пересічними громадянами країни, так і представниками органів влади та органів управління бізнес-структурами у всіх сферах активності національної економіки «цінності та важливості відновлюваних джерел енергії» для майбутнього розвитку країни в тісній співпраці із іншими світовими економіками.

Змінити відношення людських ресурсів країни до радикальних змін у сфері енергетики, подолати традиційні зразки поведінки громадян багатої на енергоресурси країни та сформувані нове відношення до енергозабезпечення національної економіки і ефективного споживання енергії пропонується шляхом використання в загальнонаціональних масштабах технології управління змінами з використанням «ментального реінжинірингу» всіх категорій населення.

Аналіз специфіки механізму управління змінами в національній економіці з використанням системи мас-медіа для змін ментальності і поведінки людських ресурсів, моделювання процесів взаємодії основних акторів національної економіки за умови парето-ефективного використання національних ресурсів дозволив констатувати, що розробку і управління

реалізацією програми змін необхідно здійснювати за активної участі національної системи мас-медіа, включеної в контур управління в режимі «об'єкт–суб'єкт» і покликаної активно впливати на формування соціально-відповідальної взаємодії влади, бізнесу і об'єднань громадян, які, в результаті, будуть більш активно і адекватно реагувати на проблеми країни, потреби національної економіки та населення.

На основі оригінальної інтерпретації просторової графо-аналітичної моделі пошуку і формування соціально-відповідальної взаємодії в процесах змін органів влади, множин суб'єктів бізнесу і громадянського суспільства детерміновано умови досягнення парето-оптимальних результатів їх співробітництва з врахуванням інтересів всіх учасників, в яких національна система мас-медіа виступає додатковим елементом удосконаленого контуру управління змінами за К. Левінім, який сприяє гармонізації цілей та інтересів учасників.

Окрім цього, продемонстровано і доведено, що використання потенціалу мас-медіа і медіа-технологій в процесах управління змінами є важливою передумовою ефективної реалізації будь-яких інших необхідних змін в суспільстві, а запропонована і обґрунтована модифікація відомої моделі життєвого циклу управління змінами з включенням в ці процеси мас-медіа в режимі «об'єкт – суб'єкт» для формування необхідних змін в ментальності учасників на реалізацію 4-х або 6-ти фаз є оригінальним варіантом використання з цією метою сучасних підходів до «інклюзивного» або «партисипативного» управління змінами з отриманням позитивних економічних, соціальних і екологічних ефектів.

Встановлено, що запропоноване нами використання системи мас-медіа в якості важливого і дієвого елемента системи управління змінами в національній економіці, виконані дослідження процесу та оцінки результатів взаємовідносин і взаємодії між учасниками пошуку парето-оптимальної точки на поверхні утилітарних можливостей енергоринку, а також очікувані наслідки такого їх використання для реалізації Програми відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр. забезпечать ефективне і

динамічне інформування, заохочення і мотивацію людей на реалізацію запланованих і необхідних суспільству змін. При цьому, гарантією належного формування усвідомленої позиції всіх зацікавлених в результатах енергетичного переходу сторін і, загалом, людських ресурсів країни – масової громадської думки про необхідні країні та її національній економіці зміни стануть професійність, громадянська позиція, чесність, неупередженість, об'єктивність і готовність журналістів до співпраці із всіма без виключення частинами суспільства.

Показано, що виправлення стану з управління змінами в процесі енергетичного переходу суб'єктів національної економіки до нової «гнучкої енергетичної моделі» вимагає посилення ролі, впливу і результативності органів влади, як головного суб'єкта управління змінами в час енергетичного переходу. Для цього, в якості одного із елементів системи управління цим процесом доцільно використати національну систему мас-медіа, покликану налагодити та інтенсифікувати комунікації між всіма ключовими учасниками процесу енергетичного переходу шляхом створення загальнонаціонального інформаційного майданчика та забезпечити право кожного із учасників на максимальну поінформованість, обов'язковість оприлюднення, розгляду, оцінки та аргументованого відхилення або врахування їх пропозицій щодо реалізації нової енергетичної політики уряду, поведінки бізнесу і споживачів в процесі реалізації прийнятих урядом країни відповідних документів.

На підставі цього, для забезпечення належної реалізації Програми відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр., рекомендовано створити незалежний орган «Неурядове інформаційне агентство до справ енергетичного переходу» (НІАСЕП) з функціями суб'єкта освітньо-інформаційно-комунікаційних впливів як на ЗМІ, так і на все населення країни для формування необхідних змін в національному інтелекті та ментальності. Для цього слід створити віртуальний комунікаційний майданчик з оприлюднення, обговорення і коригування необхідних Уряду та суспільству ідей, цілей, планів і програм змін в процесі енергетичного переходу національної економіки до нової енергетичної моделі з отриманням

всіма учасниками позитивних економічних, соціальних та екологічних результатів.

При цьому, досягнутий в результаті спільного пошуку парето-ефективної точки споживання країною енергоресурсів такими учасниками процесу, як органи влади (міністерства, комітети, інституції, агентства і т. п.), бізнесу (корпорації, компанії, фірми з видобутку енергоресурсів, енергогенерації і енергопостачання), споживачів (корпорації, компанії, фірми з виробництва товарів і надання послуг, партійні, громадські, соціальні і т. п. організації тощо) і журналістів (всіх типів і видів мас-медіа як елемента впливу на всі перераховані вище категорії учасників), може відбутися тільки на засадах інформаційно-консультативного забезпечення останніми інтегративного мислення, краудсорсингу, інклюзивного управління, сінтелектики, синархії і синергії всіх учасників.

Ключові слова: енергія, енергетика, ресурс, постачання, споживання, відновлювання, перехід, влада, бізнес, споживачі, ментальність, зміни, управління, система, мас-медіа, результат.

SUMMARY

Ghandir Hatem. Change management in Algeria's energy supply using the potential of impact on human resources. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 073 – «Management». The dissertation was prepared at the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. The dissertation will be defended at the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 2021.

As the world economy continues to support human civilization through the widespread use of traditional energy sources, which are the causes of environmental pollution and undesirable climate change, the global trend is the transition to innovative energy supply of society as a concept of mixed security, where each country meets its energy needs using the available types of energy in different proportions with a gradual preference for renewable and clean sources that meet the criteria of sustainable development.

The dissertation is devoted to the problem of ensuring proper management of Algerian national economy' energy transition to the new conditions of production and consumption of electricity, which consist in adapting the global trend of reducing fossil energy consumption with gradual replacement of renewable energy sources.

The place and role of national economies' energy supply and energy consumption in management of world economy' sustainable development are analyzed on the basis of which it is shown that the national economy of Algeria, being one of the main oil and gas producers in the region and receiving more than 95% of the country's revenues from export of oil and gas products (60% of the government budget), is only at the beginning of the global trend of transition from fossil fuels to renewable energy sources, which is the best long-term solution to improve energy efficiency and achieve economic, social and environmental goals of sustainable development.

However, the recent implementation of the National Renewable Energy and Energy Efficiency Program demonstrates governance shortcomings that are

holding back changes in the energy sector due to continued reliance on fossil fuels and the maintenance (thanks to this) of a wide range of government social security programs and subsidies, as well as reduction of government expenses by freezing renewable energy infrastructure projects.

The main reason for the slowdown in the necessary changes in energy supply and energy efficiency is the «lack of awareness» and «slow awareness» by ordinary citizens, government officials and business authorities in all areas of the national economy «the value and importance of renewable energy» for future development of the country in close cooperation with other world economics.

It is proposed to change the attitude of human resources to radical changes in the energy sector, to overcome traditional behavior of energy-rich citizens and to form a new attitude to energy supply of the national economy and efficient energy consumption by using change management technology with «mental reengineering» of all categories of the population.

Analysis of the specifics of the change management' mechanism in the national economy using the mass media system to change the mentality and behavior of human resources, modeling the interaction of major actors in the national economy under pareto-efficient use of national resources allowed to state that development and management of the realization of change program must be carried out with the active participation of the national media system, included in the management circuit in the mode of «object-subject» and designed to actively influence on the formation of socially responsible interaction of government, business and citizens, which, as a result, will be more active and adequately respond to the problems of the country, the needs of the national economy and population.

Based on the original interpretation of the spatial graphical and analytical model of socially responsible interaction' search and formation in the processes of government change, multiplicity of business entities and civil society, the conditions for achieving pareto-optimal results of their cooperation are determined taking into account the interests of all participants, which has the national mass media system as an additional element of the improved contour of change management according to K. Levin, which contributes to the harmonization of goals and interests of participants.

In addition, it is demonstrated and proven that the use of the potential of mass media and media technologies in change management processes is an important prerequisite for the effective implementation of any other necessary changes in society, and proposed and substantiated modification of the known model of life cycle of change management with inclusion in these processes of mass media in the «object – subject» mode to form the necessary changes in the mentality of the participants for the implementation of 4 or 6 phases is an original option for using with this purpose modern approaches to «inclusive» or «participatory» management changes to obtain positive economic, social and environmental effects.

It is established that the use of the mass media system (proposed by us) as an important and effective element of management changes in the national economy, the investigations process and evaluation of the relationship and interaction between participants of finding the Pareto-optimal point on the surface of the utilitarian possibilities of the energy market and expected consequences of such their use for the implementation of the Algeria Renewable Energy and Energy Efficiency Program 2011-2030 will provide effective and dynamic information, encouragement and motivation of people to implement the planned and necessary changes for society. At the same time, professionalism, civic attitude, honesty, impartiality, objectivity and readiness of journalists for cooperation with all parts of society without exception become a guarantee of proper formation of a conscious position of all stakeholders interested in the results of the energy transition of the country, in general, and human resources of the country, in particular (mass public opinion about the necessary changes in the country and its national economy).

It is shown that improving the condition of change management in the process of energy transition of national economies to a new «flexible energy model» requires strengthening the role, influence and effectiveness of government as the main subject of change management during the energy transition. To do this, as one of the elements of this process management system, it is advisable to use the national mass media system, designed to establish and intensify communication between all key participants in the energy transition process by creating a national information platform and ensure the right of each participant to be fully informed,

mandatory disclosure, review, evaluate and reasonably reject or take into account their proposals for the implementation of the new energy policy of the government, business and consumer behavior in the implementation of relevant documents adopted by the government.

Based on this, in order to ensure the proper implementation of the Renewable Energy and Energy Efficiency Program of Algeria 2011-2030, it is recommended to establish an independent institution «Non-Governmental Information Agency for Energy Transition» (NIASEP) with the functions of the subject of educational, information and communication influences on the mass media and the entire population of the country to form the necessary changes in national intelligence and mentality. To do this, a virtual communication platform should be created to publish, discuss and adjust the needed by government and society ideas, goals, plans and programs of change in the process of energy transition of the national economy to the new energy model with obtaining positive economic, social and environmental results by all participants.

At the same time, achieved as a result of a joint search for a pareto-efficient point of consumption of energy resources by such participants of the process as authorities (ministries, committees, institutions, agencies, etc.), business (corporations, enterprises, energy resources mining companies, energy generation companies and energy supply companies), consumers (corporations, companies, firms for the production of goods and services, party, public, social and other organizations, etc.) and journalists (all types and kinds of mass media as an element of influence on all the above categories of participants), can take place only on the basis of information and advisory support by mass media of the integrative thinking, crowdsourcing, inclusive management, syntellect, synarchy and synergy of all participants.

Key words: energy, energetics, resource, supply, consumption, recovery, transition, power, business, consumers, mentality, changes, management, system, mass media, result.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бно-Айріян М. К., **Х. Гандір**, Кісь С. Я., Петренко В. П. Енергодипломатія як важливий інструмент управління процесами формування і гарантування енергетичної безпеки держави. *Science Review*. 2018. №3(10). Vol.5. С. 10-16. **(закордонне наукове видання, індексується в базі Copernicus)**.

2. **Гандір Х.**, Кісь С. Я., Петренко В. П. Роль мас-медіа в управлінні змінами, покликаними гарантувати соціальну безпеку суспільства. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія економіка і управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2020. №1(21). С. 143-155 **(наукове фахове видання України)**.

3. **Ghandir Hatem**, Siagh Ahmed Ramzi. Algerian Energy Policy after 2020: Comparative SWOT analysis for promoting renewable energy and Shale Gas: Priorities, Opportunities and Challenges. Roa Iktissadia Rewiew. *University of Echahid Hamma Lakhdar, Eloued, Algeria*. 2020. V10. pp.1-16. **(наукове фахове видання Алжирської Народної Демократичної Республіки)**.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. **Ghandir H.** Liuty M., Kis S., Yatsiuk O. Modelling of Socially Responsible Pareto-Effective Stakeholders Interaction Formation under the Mass Media Influence. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2019. Volume 99. pp. 11-15.

5. **Ghandir H.** Algerian Energy Tranzition: Opportunities & Challenge. *Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference "Social and Economic Aspects of Education in Modern Society"* (July 25, 2019, Warsaw, Poland). RS Global Sp. z O.O. Warsaw, Poland 2019. pp. 8-11.

6. Гандір

X.

قرير الانتقال للطاقة في الجزائر: بين خيار الغاز الصخري والطاقت المتجددة حاتم غندير مايو/أيار. Энергетичний перехід в Алжирі: вибір між сланцевим газом і відновлюваними джерелами енергії. *AlJazeera Centrefor Studios*, 17.05.2020. 10 p.

7. **Ghandir H.** Regarding the Role and Potential of the Influence of the Media on the Processes of Management the National Economy of the Country. «Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2018. pp. 12-13.

8. **Гандір Х.** Про використання потенціалу засобів мас-медіа для управління національним господарством. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (17 жовтня 2018 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С.193-195.

9. **Гандір Х., Петренко В.** Про можливості формування соціально-відповідальної поведінки суб'єктів національної економіки з використанням потенціалу мас-медіа. *Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 квітня 2019 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. С. 326-328.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ В АЛЖИРІ	
1.1. Ключові тенденції енергозабезпечення й енергоспоживання у світовій економіці	24
1.2. Ретроспективний аналіз енергозабезпечення економіки Алжиру.	35
1.3. Детермінанти управління реалізацією програми енергетичного переходу Алжира.....	50
Висновки до розділу 1.....	65
Список використаних джерел до розділу 1.....	68
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННІ	
2.1. Управління енергетичним переходом економіки країни з використанням потенціалу впливу на ментальність та поведінку людських ресурсів	78
2.2. Моделювання взаємодії стейкхолдерів національної економіки для забезпечення змін поведінки людських ресурсів.....	96
2.3 Засоби та технології впливу на людські ресурси для підвищення ефективності управління змінами в енергозабезпеченні країни.....	107
Висновки до розділу 2.....	125
Список використаних джерел до розділу 2.....	127
3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННІ АЛЖИРУ ЗА УЧАСТІ МАС-МЕДІА	
3.1. Зміни у ментальності і поведінці громадян та відповідні зміни в енергозабезпеченні як наслідок впливу мас-медіа	147
3.2. Комплексна модель участі мас-медіа у реалізації «Програми відновлюваної енергії та енергоефективності Алжиру на 2011-2030 роки»	156
3.3. Очікувані результати реалізації змін в управлінні енергозабезпеченням Алжиру.....	178
Висновки до розділу 3.....	193
Список використаних джерел до розділу 3.....	195
ВИСНОВКИ.....	206
ДОДАТКИ.....	211

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АНДР	Алжирська Народно Демократична Республіка
ЗМІ	засоби масової інформації
ЗМК	засоби масової комунікації
ММ	мас-медіа
ЛР	людські ресурси
ОУ	об'єкт управління
СУ	суб'єкт управління
ВВП	валовий внутрішній продукт
ДН	добробут населення
РЗ	рівень зайнятості
МЕП	Міністерство енергетичного переходу
НІАСЕП	Національне інформаційне агентство з питань енергетичного переходу

ВСТУП

Процеси енергозабезпечення усталеного функціонування національного господарства будь-якої країни є складним комплексом управлінських проблем, сукупність яких поступово набуває критичного характеру внаслідок неухильного вичерпування не тільки локальних, а загалом і світових енергетичних ресурсів, що дуже часто привносить в цей комплекс окрім економічних, екологічних і соціальних проблем ще й певні геополітичні забарвлення. Адже саме в енергетичній залежності приховано потенційні можливості і канали економічного, соціального та політичного впливу країн-донорів енергоресурсів на країни-реципієнти. Можливості і канали, які в реаліях сучасного світу набирають все більшої вагомості і потенційних наслідків, завдання нівелювання або повної ліквідації впливу яких на національну економіку є одним із ключових завдань системи управління економікою будь-якої країни, її соціумом та рівнем його добробуту. Адже, володіння значними обсягами енергоресурсів, право їх видобутку, продажу, транспортування і впливу на внутрішні і міжнародні ринки енергоносіїв стали важливими та впливовими чинниками реалізації інтересів окремих держав, їх політичної поведінки, основою формування економічних чи політичних альянсів, а також джерелом багатьох міжнародних конфліктів і криз.

В зв'язку з цим, ця сфера управлінських і, як наслідок, економічних, політичних та соціальних проблем останнім часом стає об'єктом наукових досліджень, результати яких дозволяють удосконалювати умови партнерської взаємодії країн-донорів і країн-реципієнтів, оптимізувати партнерські стосунки виробників і споживачів енергії, зменшувати рівень протистояння і попереджати конфліктні ситуації, гарантувати енергетичну безпеку національних економік, збереження природних ресурсів, довкілля і клімату.

Науковими проблемами енергетичного забезпечення національної економіки України, дослідженням різноманітних аспектів трансформування

її енергоринку, економічних, соціальних і екологічних змін в суспільстві займалися такі вітчизняні вчені, як Гайдуцький І. П., Данилюк М. О., Дзьоба О. Г., Дейна А. Ю., Запухляк І.Б., Завербный А.С., Кафка С. М., Крикавський Є. В., Мазур І. М., Мельник Л. Г., Миколюк О. А., Полянська А. С., Перезова І. В., Письменна У. Є., Пушак Я. Я., Рябчин О. М., Сімків Л. Є. та ін.

Аналогічними за об'єктами дослідження, але дещо іншими за проблемами і цілями є результати досліджень управління енергетичним переходом в Алжирі таких науковців, як Д. Куметат (Dennis Kumetat), С. Бенаббоу (Senouci Benabbou), Дж. Б. Абдерреззак (G. B. Abderrezzak), Ф. Сердоук (Fateh Serdouk), С. Хаддоум (Saliha Haddoum), Х. Бенноур (Nocine Bennour), Т. А. Заїд (Toudert Ahmed Zaid), Д. Д. Абдельхакім (D. D. Abdelhakim), С. Зафар (Salman Zafar), Х. Ассія (Hebri Assia), А. Б. Стамбоулі (A. Boudghene Stambouli), Л. Чахразед (Louafi Chahrazed) та ін.

Проте, загальним трендом наукових досліджень у вирішенні вказаної проблеми в більшості національних економік протягом тривалого часу залишаються дослідження техніко-технологічного, організаційно-економічного, політико-правового та торгово-дипломатичного спрямування з формуванням відповідних рекомендацій, розробки пріоритетів, цілей і стратегій поведінки країн як на міжнародних, так і на внутрішньому енергоринках. При цьому, широких, системних наукових досліджень такої складової енергозабезпеченості національних економік, як поінформованість і свідоме відношення людських ресурсів країн до проблеми управління змінами під час їх переходу від традиційної до нової енергетичної політики майже не проводилося, в зв'язку з чим питання управління відношенням населення країн до цієї проблеми залишається недослідженим.

Проте, поява і розвиток таких радикально нових напрямів економічних досліджень, як вирішення проблем процесів керування спільним використанням ресурсів людськими спільнотами національних економік Елінор Остром (Elinor Ostrom), розвиток наукових основ поведінкової

економіки Ричарда Тейлера (Richard H. Thaler), трансформування неоліберальної економіки в «економіку прогресивного капіталізму» Джозефа Стігліца (Joseph Eugene Stiglitz) та ін. відкривають інноваційні можливості обґрунтування і реалізації необхідних та доцільних змін в структурі, масштабах і способах споживання енергії як людством загалом, так і окремими країнами. Це вимагає формулювання нових принципів поведінки людей у ефективному використанні енергетичних ресурсів та імплементації цих принципів, орієнтованих на збереження довкілля, ефективність, стабільність і соціальну безпеку. При цьому, виявлення шляхів і можливостей прискорення енергетичного переходу країн до нових принципів енергетичної політики через розуміння, усвідомлення і сприйняття його причин та наслідків людськими ресурсами соціально-економічних систем практично не вивчалось.

Все це свідчить про доцільність ревізії, перегляду і реорганізації багатьох напрямків розвитку енергетичного сектору національних економік з урахуванням не тільки існуючого, а й нового світового досвіду в цій сфері, які мають стосуватись не тільки техніко-технологічних, організаційно-економічних і політико-правових аспектів, а й проведення необхідних для цього глибоких змін у інтелекті, ментальності і поведінці людей, в усвідомленні і формуванні ними нових цінностей і мотивів відношення до належного використання енергетичних ресурсів як у глобальних, так і в національних масштабах, в активізації процесів диверсифікації видів енергії і джерел її отримання, постачання, збереження х ефективного використання.

Уникненню недоліків в управлінні цими процесами, які, на жаль, проявились у енергетичній політиці багатьох країн в різних регіонах світу і вимагали масштабних змін у диверсифікації джерел, видів, умов постачання та споживання енергії, сприятиме використання суб'єктами управління існуючих можливостей впливу на стан інтелектуальної і ментальної готовності людських ресурсів їх країн до необхідних змін потенціалу національних мас-медіа – завдання, яке до останнього часу не отримало належного науково-теоретичного аналізу, оцінки та рекомендацій.

Виходячи з вищевказаного, тему нашого дослідження можна вважати актуальною і потенційно корисною як для теорії, так і для методики та практики управління змінами в процесі енергетичних переходів національних економічних систем до нових умов використання енергетичних ресурсів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалася відповідно до комплексного плану науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу у межах держбюджетних тем «Публічне врядування в Україні в умовах європейської інтеграції» (ДР № 0118U005403) та «Адаптація управлінських підходів до вирішення проблем галузевого і регіонального розвитку» (ДР № 0117U003830).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу та можливостей впливу на людські ресурси.

Для досягнення даної мети визначено наступні завдання:

- проаналізувати і оцінити залежність світової економіки від стану енергозабезпечення і ефективності енергоспоживання;
- здійснити ретроспективний аналіз енергозабезпечення та встановити детермінанти управління процесом енергетичного переходу в Алжирі;
- обґрунтувати доцільність і визначити необхідні зміни в управлінні енергетичним переходом Алжиру з використанням потенціалу впливу на людські ресурси;
- розробити графоаналітичну модель парето-ефективної і соціально-відповідальної взаємодії стейкхолдерів національної економіки
- ідентифікувати та обґрунтувати засоби і технології впливу на людські ресурси для підвищення ефективності управління змінами в енергозабезпеченні;
- інтерпретувати систему мас-медіа як важливий елемент управління змінами в ментальності і поведінці людських ресурсів;

- дослідити можливості очікувані результати та етапи реалізації змін в управлінні енергозабезпеченням Алжиру з використанням потенціалу впливу мас-медіа.

Об'єктом дослідження є процес управління змінами під час енергетичного переходу Алжиру до нових умов енергозабезпечення.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади управління змінами в процесі енергозабезпечення Алжиру.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження є фундаментальні наукові концепції і прикладні розробки вітчизняних і зарубіжних учених і практиків з проблем управління змінами в соціально-економічних системах.

Для досягнення поставленої мети застосовано сучасні методи дослідження, зокрема:

- аналізу та синтезу, історичності та логічності, індукції та дедукції – для обґрунтування необхідності радикальних змін в енергозабезпеченні національного господарства на основі використання відновлюваних джерел енергії;

- системно-структурного аналізу для уточнення та впорядкування понятійного апарату управління розвитком ментальності і зміни поведінки людських ресурсів;

- порівнянь, експертної оцінки та анкетування для діагностування рівня поінформованості і усвідомленості людських ресурсів головних учасників процесу енергетичного переходу щодо необхідності, доцільності і очікуваних економічних, соціальних та екологічних результатів;

- узагальнення, для встановлення проблем управління змінами ментальності і поведінки людських ресурсів учасників енергетичного переходу і всього населення країни з переорієнтацією на сучасні критерії сталого розвитку в сфері генерування і споживання національною економікою Алжиру електричної енергії;

- комплексності для обґрунтування характеристик взаємовідносин і взаємодії органів влади, бізнесу і споживачів;

- структурно-функціонального підходу для визначення і відбору функцій управління та виділення функціональних завдань управління змінами в поінформованості, ментальності і поведінці людських ресурсів країни під час реалізації енергетичного переходу;

- графоаналітичного моделювання для побудови моделі взаємовідносин і взаємодії в процесі спільного пошуку парето-ефективної точки влади, бізнесу і споживачів.

Обробка та інтерпретація всіх отриманих в процесі дослідження даних здійснювалася з використанням сучасних інформаційних технологій і обладнання.

Інформаційна база дослідження представлена нормативно-правовими актами, Планами і Програмами Уряду АНДР щодо трансформування і розвитку національної енергосистеми, результатами проведених соціологічних досліджень та анкетних опитувань людських ресурсів різних категорій, матеріалами періодичних видань, інтернет-ресурсів, релевантними темі дослідження публікаціями науковців різних країн.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

удосконалено:

- процес трансформації людиною первинних енергетичних ресурсів в рівень економічного, соціального і екологічного добробуту суспільства, який базується на використанні потенціалу живої та неживої природи і, на відміну від існуючих, інтерпретує процес перетворення як наслідок управління належним використанням інтелекту та інтелектуальних продуктів;

- схему управління змінами К. Левіна, яка передбачає взаємодію елементів управління комунікаціями в процесах змін в соціально-економічних системах і, на відміну від відомої, містить множину мас-медіа, призначенням якої є забезпечення управління змінами в ментальності і поведінці людських ресурсів в процесі розробки і реалізації енергетичного переходу в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти»;

- модель потрійної спіралі Іцковіца-Леденсдорфа для інтерпретації взаємодії влади, бізнесу і споживачів в процесі пошуку парето-оптимальної точки використання ресурсів суспільства, яка, на відміну від існуючої, передбачає наявність джерел впливу на формування ментальності і поведінки людських ресурсів у процесах енергозабезпечення та енергоспоживання;

- моделі Д. Лурбаха і Д. Куметата, які, на відміну від відомих, передбачають використання множини мас-медіа в якості комунікаційної платформи взаємодії влади, бізнесу і споживачів для забезпечення реалізації плану енергетичного переходу;

отримали подальшого розвитку:

- концепція досягнення нової точки парето-ефективності ринку в процесі змін умов його функціонування шляхом організації такої взаємодії учасників, в якій їх ринкова поведінка визначається необхідними змінами їх ментальності внаслідок забезпечення єдиною, достовірною і відритою для всіх інформацією, навчання і розвитку під впливами множини суб'єктів системи мас-медіа;

- концептуальний підхід до управління техніко-технологічними змінами в соціально-економічних системах, що враховує етап обов'язкових змін в ментальності людських ресурсів під впливом множини суб'єктів системи мас-медіа, включених в якості додаткового елемента системи управління в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти».

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо використання Урядом АНДР системи національних мас-медіа в якості важливого елемента системи управління змінами в процесі енергетичного переходу національної економіки до нової енергетичної політики нарощування використання відновлюваних джерел енергії і забезпечення енергоефективності в її споживанні. Окремі результати дослідження використані у діяльності Арабо-Африканського центру інвестицій та розвитку (CAAID), зокрема, рекомендації щодо залучення системи засобів масової інформації в якості елемента управління змінами у ментальності та поведінці людських ресурсів та підходи до змін у

енергозабезпеченні та енергоспоживання, які приведуть до зменшення попиту на енергоресурси; Громадської організації «Бюро розвитку інновацій та технологій» (довідка №01/24 від 20.05.2021 р.), а саме, запропоновано підхід, який дозволяє підвищити ефективність розробки і реалізації проектів, пов'язаних з популяризацією використання альтернативних джерел енергії, здійснювати пошук взаємовигідних рішень з поетапної реалізації плану змін в енергоспоживанні та енергозабезпеченні; щоденної арабської газети «DzNews», де застосовані удосконалені дисертантом моделі та підходи до участі мас-медіа у процесі енергетичного переходу.

Окремі науково-методичні положення дисертації використовувались у навчальному процесі Університету Ферхата Аббаса Сетіфа (АНДР), зокрема, при формуванні навчальних програм з енергозабезпечення та енергоспоживання; Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, а саме, при викладанні навчальних курсів «Основи забезпечення ефективного використання енергії», «Нетрадиційні енергоресурси», «Управління змінами» та інші (довідка №16-1/7 від 23.04.2021 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в отриманні наукових результатів, викладених у дисертації і винесених на захист, які автор отримав особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використано тільки ті положення, що становлять особистий внесок автора.

Апробація результатів дослідження відбувалась під час участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: «Oil, Gas and Media Conference» organized by International Press Institute (September 17th to 19th, 2012 in Baku, Azerbaijan); Media and Social Security Conference, Muscat, 2016; Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року); "Arab media in light to the current political changes", The second media forum organized by Qatar University, College of Mass Media (March 2018);

Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ» (м. Херсон, 17 жовтня 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах» (м. Івано-Франківськ, 11-12 квітня 2019 р.); XV International Scientific and Practical Conference «Social and Economic Aspects of Education in Modern Society» (July 25, 2019 Warsaw, Poland); International Ukrainian-Arab Energy Conference (Kyiv, 24 September, 2019, Ukraine); International Web Economic Forum: Invest in Africa under the theme "Coronavirus and economic transformation" on the Topic "Energy Transition in Africa: Potential and challenges" (Algeria on 04 - 06 August 2020); «Energy Transition in the Eastern Mediterranean: From Poverty to Abundance» in «Conflicts in the Eastern Mediterranean: Reasons and Prospects» on 22-23 September 2020.

Публікації. За темою дисертації ним опубліковано 9 наукових праць, з яких 1 – стаття у періодичних виданнях інших держав, 2 – у фахових виданнях, які входять до науково-метричних баз, 5 тез доповідей в збірниках матеріалів міжнародних і вітчизняних конференцій та 1 участь у круглому столі.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 321 найменування, з яких 304 іншомовних, та 11-ти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 301 сторінку, в тому числі 208 сторінок основного тексту та додатків, викладених на 92 сторінках. Робота містить 28 рисунків та 8 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ В АЛЖИРІ

1.1 Ключові тенденції енергозабезпечення й енергоспоживання у світовій економіці

В матеріалах річного звіту неурядової неприбуткової організації «Energy 4 Impact», яка працює з метою розширення можливостей доступу країн Африки до чистої енергії, створення робочих місць, прискорення економічного зростання і покращання якості життя мільйонів людей, підкреслено «Доступна для всіх енергія не є самоціллю, скоріше йдеться про її корисність у вигляді вільних від диму та освітлених ввечері домівок, високопродуктивних фермерських господарств і підприємств, шкіл та закладів охорони здоров'я, обладнання яких належно функціонує незалежно від часу доби» [1].

Оскільки проблема забезпечення життєдіяльності населення і ефективного функціонування національної економіки будь-якої країни енергією належної якості і в необхідній кількості лежить в основі її сталого розвитку, а таким чином і розвитку світової спільноти, то пошук, детермінація і реалізація можливостей удосконалення шляхів вирішення цієї проблеми є актуальним науковим завданням з високим потенціалом позитивних економічних, соціальних, екологічних і політичних наслідків.

Людство протягом всієї історії і на всіх етапах свого розвитку працює над вирішенням проблем енергозабезпечення своєї діяльності і підвищення ефективності енергоспоживання. Тобто, життєдіяльність людини в певному середовищі загалом зводиться до пошуку і споживання енергії – процесу, що постійно змінюється адекватно все новим і новим потребам, вимогам, загрозам і викликам із сторони цього середовища, які в свою чергу генеруються знову ж таки, результатами та наслідками цієї ж діяльності у вигляді його незворотних і нищівних змін через знищення шляхом

використання і вичерпання невідновлювальних (в т. ч. енергетичних) ресурсів, збільшення шкідливих викидів і відходів, падіння родючості і зменшення заліснення, зникнення видів і популяцій, і т. п.

Таким чином, пошук і споживання енергії як джерела здатності людини чи будь-якої спільноти людей виконувати певну роботу, в процесі якої енергія витрачається на необхідні зміни в середовищі її/їх життєдіяльності, мотивує звернення до аналізу цього поняття не за традиційними фізико-технологічними характеристиками таких різних форм енергії, як рух, тепло, світло, електрика, хімічна реакція, гравітація, які не створюються і не руйнуються, а тільки перетворюються з однієї форми в іншу, а з позицій мотивів пошуку джерел забезпечення її необхідної кількості і якості, а також ефективного споживання.

З метою об'єктивного представлення попередніх довгострокових тенденцій, які, значною мірою, впливають на процеси в сучасних умовах, в рамках даного дисертаційного дослідження використано найбільш інтерпретовану у більшості аналітичних джерел інформацію, яка ілюструє динаміку змін в енергетичній сфері на світовому рівні протягом десятиліття і станом на 2015 рік.

Зауважимо, що світове споживання енергії станом на 2015 рік зросло на 1%, що є дуже близьким до приросту її споживання у 2014 (1,1%) і значно нижчим від середнього показника попереднього 10-річчя (1,9%). При цьому, як свідчить продемонстрована на рис. 1.1 інфографіка, нафта залишається світовим джерелом енергії номер один [2, 3].

Цілком очевидним фактом (див. рис. 1.1) є те, що протягом останніх двох десятиліть глобальна поведінка споживачів енергоресурсів різко змінилася, що також змінило як структуру попиту, так і пропозиції енергії різних видів за її якісними і кількісними характеристиками.

Світове споживання,
млн тон нафтового еквіваленту

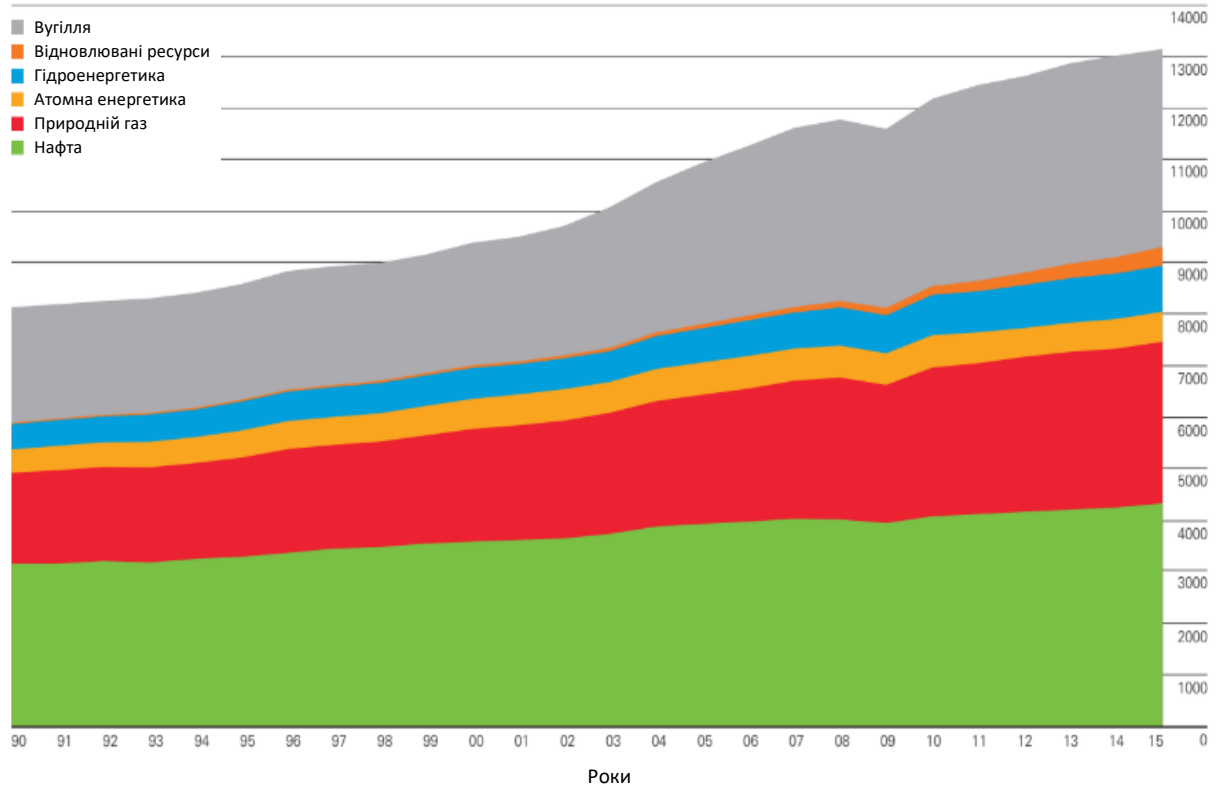

Рисунок 1.1 Еволюція глобального споживання енергетичних ресурсів
протягом 1990-2015 років

Джерело: [2, 3]

Ці зміни обумовлені зростанням числа країн, що розвиваються, лідерами серед яких виступають Китай та Індія, а також нарощуванням експлуатації нових джерел енергії, кваліфікованих як відновлювальні[4].

У підготовленій і виданій Всесвітньою Радою Енергетики доповіді під назвою «Світові джерела енергії 2016» приведені дані про поточні та прогнозовані тенденції енергоспоживання світової економіки за різними типами традиційних і відновлювальних джерел отримання енергії. світового енергоспоживання з різними джерелами як традиційними, так і відновлюваними [5].

Вугілля. Світовий видобуток вугілля відзначився падінням у 2014 році на 0,6%, а у 2015 році ще на 2,8%. Однак, саме вугілля залишається основним джерелом отримання близько 42% спожитої світом електричної енергії. При

цьому, ринок вугілля в Азії є найбільшим і становить близько 66% світового споживання цих продуктів [5].

Нафта. Нафта продовжує залишатися провідним джерелом енергії в сучасному світі, становлячи 32,9% глобального енергоспоживання. При цьому, більша частина споживання нафти припадає на транспортний сектор.

Природний газ. Природний газ – друге з найбільших у світі джерел вироблення електроенергії, який становить близько 22% від загальної кількості світової енергії. Окрім цього, він залишається єдиним джерелом з викопних видів палива, яке, за прогнозами, продовжуватиме зростати в майбутньому.

Сонячна енергія. На кінець 2015 року обсяги електроенергії, виробленої від сонячної енергії, становила 227 ГВт, що становило тільки біля 1% від загальної кількості електроенергії, використаної в усьому світі. При цьому, ціна сонячних панелей, починаючи з 2009 року [6], значно знизилася (приблизно на 80%), що демонструє значні перспективи у зростанні обсягів використання сонячної енергії.

Ядерна енергія. Світове виробництво урану зросло майже на 40% за період з 2004 по 2013 рік, а загальна кількість ядерних реакторів на кінець 2015 року становила 441 реактор при загальній потужності їх генерації біля 382 ГВт [7].

Енергія вітру. Загальна кількість виробленої енергії вітру в 2015 році становила близько 432 ГВт, або близько 7% від загальної енергії, генерованої у всьому світі, а загальна сума інвестицій у виробництво цього виду енергії в цьому ж році сягнула 109 мільярдів доларів.

Енергія води. Вода є найбільшим джерелом відновлюваної енергії, з використанням якого виробляється електроенергія в усьому світі. Тільки у 2015 році з її допомогою було вироблено близько 71% всієї електроенергії, виробленої з поновлюваних джерел.

Геотермальна енергія. Загальне використання енергії Землі на даний час оцінюється в 75 терават/годин для опалення та 75 терават/годин для

виробництва електроенергії [8]. Цей вид джерела енергії зараз знаходиться в центрі уваги і намірів використання багатьох розвинених країн.

Біоенергія. Це одне із найважливіших джерел відновлюваного енергоресурсу для виробництві електроенергії. У 2013 році з використанням біопалива було вироблено близько 462 терават/годин електроенергії.

Таким чином, з вищевикладеного можна прийти до висновку, що протягом 10 років структура виробництва і споживання енергетичних ресурсів різко змінилася (рис. 1.2).

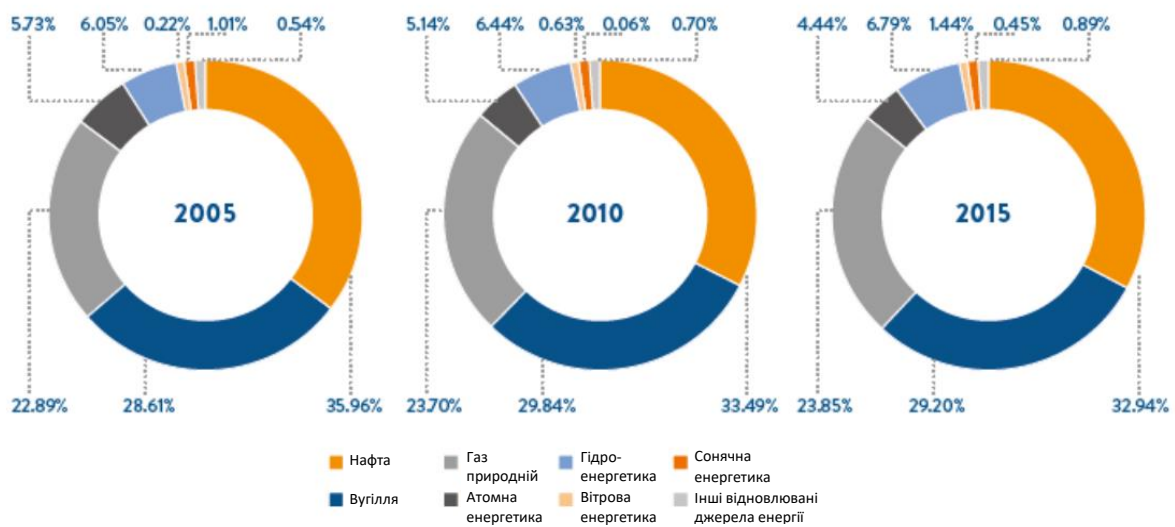

Рисунок 1.2 Порівняльні зміни у споживання первинних видів енергії протягом 2005-2015 років

Джерело: [9]

Прийнявши до уваги, що первинні види енергії видобуваються безпосередньо з природного середовища, в якому відбувається життєдіяльність людей, і які поділяються на:

- невідновлювані види енергії, джерелом якої виступають вугілля, нафта, газовий конденсат, природний газ, сланці, ядро атома;
- поновлювальні види енергії, носієм якої виступають сонце, вітер, тепло землі, біоматеріали, гравітація води тощо, наголосимо на тому, що сьогодні людство споживає, головним чином, вторинні види енергії, які є результатом фізико-техніко-технологічного перетворення її первинних форм за схемою, представленою на рис. 1.3 [10].

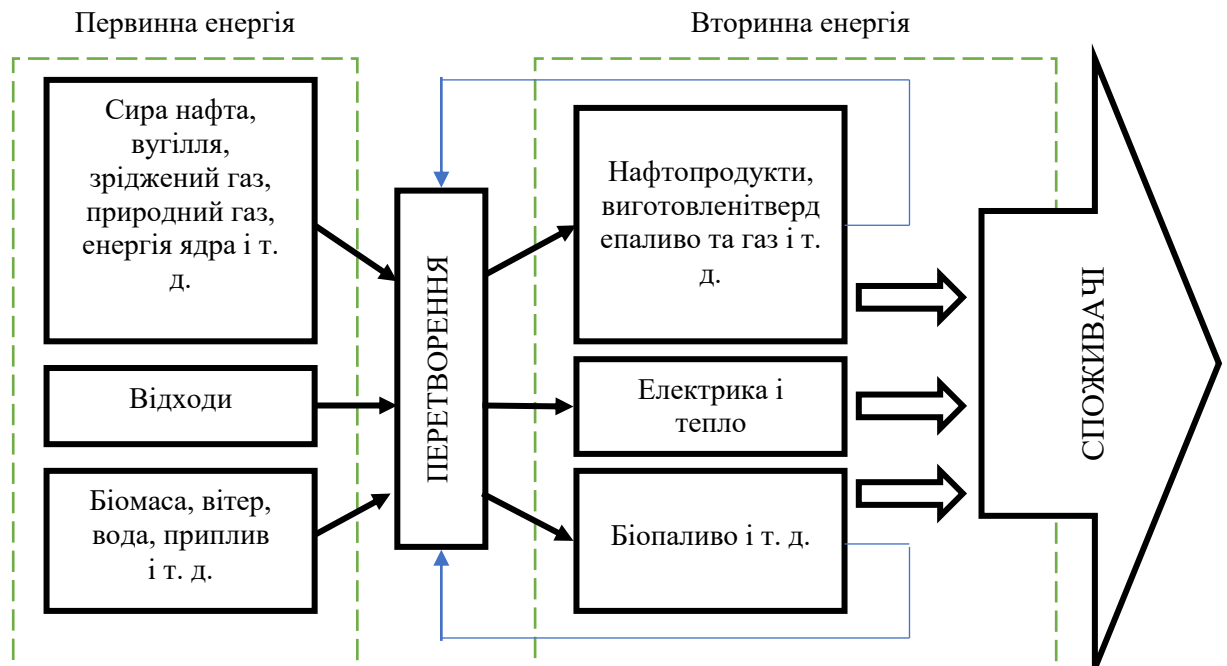

Рисунок 1.3 Ілюстрація ланцюга трансформування первинних видів енергії з різних джерел у більш зручні для споживання вторинні форми

Джерело: [10]

Звернемо увагу на той факт, що в продемонстрованому на рис. 1.3 ланцюжку «первинна енергія – вторинна енергія – споживання» зовсім не представлено таку важливу, на нашу думку, складову трансформаційного процесу, як людина з її бажаннями і надіями, прагненнями і мотивами, поведінкою і обмеженнями, інтелектом і емоціями – характеристиками, які є присутніми і спричиняють кардинальні зміни на всіх етапах пошуку первинних енергоресурсів, трансформування, підготовки і споживання вторинних видів енергоносіїв, які зафіксовані Всесвітньою Радою з питань Енергетики (WEC – World Energy Council) в наступних прикладах:

- формулювання і прийняття міжнародних зобов'язань Паризької конвенції 2014 року щодо боротьби зі змінами клімату;
- збільшення рівня використання відновлюваних джерел енергії, особливо вітрової та сонячної енергії;
- зниження ціни на нафту на світовому ринку з понад 100 доларів за барель до приблизно 50 доларів;
- зростання обсягів видобування сланцевого газу в Північній Америці;

- значне скорочення споживання вугілля завдяки зусиллям Китаю щодо трансформації енергії;

- зростання рівня споживання електричної енергії, особливо в галузі транспорту, коли близько одного мільйона автомобілів уже переведено на електричний привід [4].

Проте, в інформаційному випуску «Глобальна енергетична мережа» цієї Ради за 2019 рік стверджується «Світ енергетики сповнений добрими ідеями, ще кращими технологіями, талановитими людьми та захоплюючими можливостями – наша мета – об'єднати їх і створити новий досвід успішного управління глобальними енергетичними змінами» [11, с. 2], що підтверджує усвідомлення важливості людського чинника в сучасних процесах трансформування людством природних ресурсів планети в необхідні для життя і подальшого розвитку результати.

Таким чином, процес об'єднання «ідей», «технологій», «людей» і «можливостей» енергетичним чинником, який в повному розумінні, поєднує всі явища природи в одне ціле і є загальною характеристикою стану фізичних тіл та фізичних полів, можна продемонструвати шляхом реінтерпретації запропонованої в [12, с. 26] узагальненої схеми раціонального трансформування людством природних ресурсів в результаті діяльності і рівень життя людини на основі процесів і процедур інтелектокористування, результати якої представлено на рис. 1.4.

На рис. 1.4 процес використання людьми природних ресурсів планети Земля подано як послідовність перетворень інтелектуальних зусиль людей в ідентифікацію первинних джерел енергоресурсів, генерування вторинних видів енергії і використання останніх для цільової трансформації інших видів природних ресурсів в необхідні для достойного рівня життя результати діяльності. Звернемо увагу на той факт, що тільки інтелект людини є джерелом т. зв. «тонких полів» – рішень щодо пропозиції і вибору техніки і технологій як використання природних ресурсів для отримання як первинних носіїв викопної енергії (нафта, газ, вугілля, сланці) так і її вторинних форм

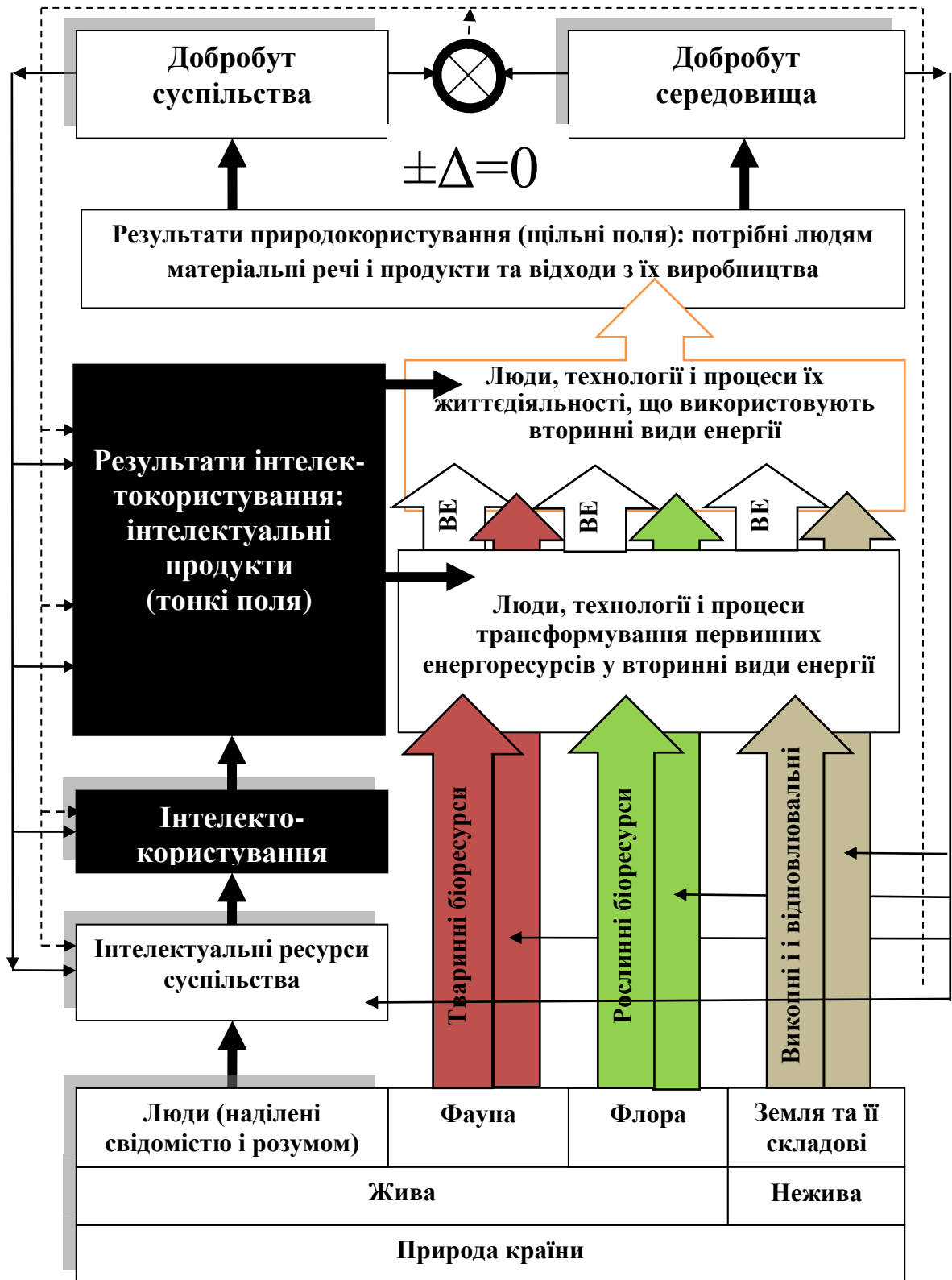

Рисунок 1.4 Процес використання людьми природних ресурсів

Джерело: реінтерпретовано автором з використанням [12]

енергії (ВЕ – продукти нафто- і газопереробки, електрична енергія) для використання останніх при реалізації технологій і процесів поглибленої трансформації всіх інших видів ресурсів природи в «щільні поля» – необхідні для виживання, існування і розвитку людства продукти, матеріали, споруди, інфраструктура і т. д.

При цьому, якщо головною ідеєю роботи [12] було збереження рівноваги ($\pm\Delta=0$) між потребами людства (виживання і розвиток) і природи (збереження і відновлення), то наша інтерпретація процесу трансформації ресурсів природи в результаті діяльності людини призначена для демонстрації прямої залежності всіх процесів і технологій ресурсо- та енергокористування від доцільної організації процесів інтелектокористування – першочергового і належного використання потенціалу людського розуму. Адже саме інтелектом людини в процесі її життєдіяльності створюються і реалізуються технології і процеси пошуку, видобутку, трансформування і використання енергетичних ресурсів природи для їх наступного використання в процесах трансформування всіх інших видів природних ресурсів для створення комфортних умов власного існування і розвитку за збереження і відновлення комфортності природного середовища.

Підтвердженням доцільності такої інтерпретації може служити наступна цитата журналу «The Economist»: «... старі битви за «природні ресурси» сьогодні доповнюються новими – битвами за таланти. При цьому, такі битви відбуваються як між компаніями, які конкурують за кращі «людські ресурси», так і між країнами, які переймаються «балансом мізків» так само, як і «балансом сил» [13].

Отже саме людські ресурси і їх мізки сьогодні виступають основним джерелом змін світової картини споживання енергії, яка все більшою мірою починає використовуватись в електричній формі.

Аналізуючи еволюцію споживання електроенергії у світі, неважко помітити тренд зростання її споживання в країнах, які останніми роками підвищують свої темпи розвитку. Так, спостерігається стрімке зростання

споживання електроенергії на душу населення в межах 6,6% в середньому на рік в країнах Східної та Південної Азії. За ними слідують країни Північної Африки (4,7%) та Близького Сходу (в середньому 3,8% на рік) [14].

Експерти стверджують, що світове виробництво електроенергії з 21,6 трлн кВт-год у 2012 році зросте до 25,8 трлн кВт-год у 2020 році, а потім до 36,5 трлн кВт-год (69%) у 2040 році [15, 16], що демонструє зростання електричної складової в споживанні первинної енергії людством (рис. 1.5).

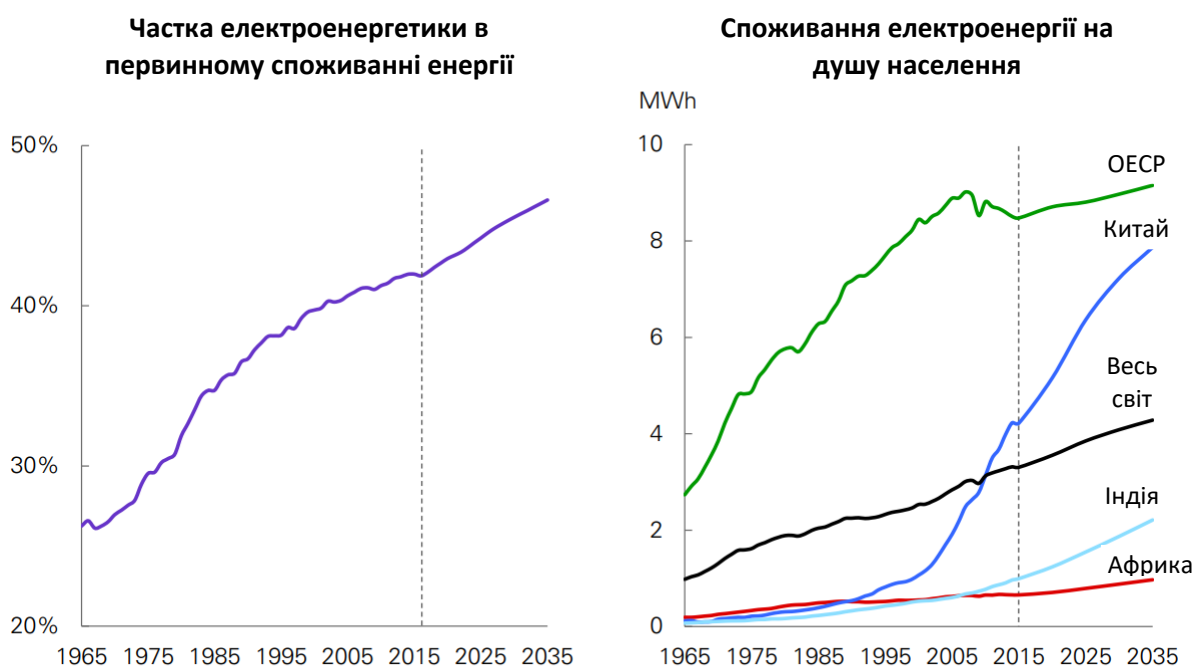

Рисунок 1.5 Зростання частки споживання електричної складової у порівнянні з первинною енергією

Джерело: [15, с. 18]

Отже, цілком очевидне зростання у споживанні саме частки електричної енергії свідчить про те, що остання є найбільш швидко зростаючим джерелом енергії в кінцевому споживанні, оскільки вона тісно пов'язана із темпами економічного зростання. Так, протягом періоду з 2005 по 2012 роки світовий ВВП виріс на 3,7%, а виробництво електроенергії – на 3,2%, що було порівняно нижче середнього економічного зростання.

При цьому, викопне паливо продовжує залишатися основним джерелом виробництва електроенергії, виробляючи близько 77,2% електроенергії, виробленої в усьому світі. Хоча частка відновлюваної енергії оцінюється

приблизно в 22,8%, вони здебільшого отримують від енергії води (рис. 1.6) [16, 17, 18].

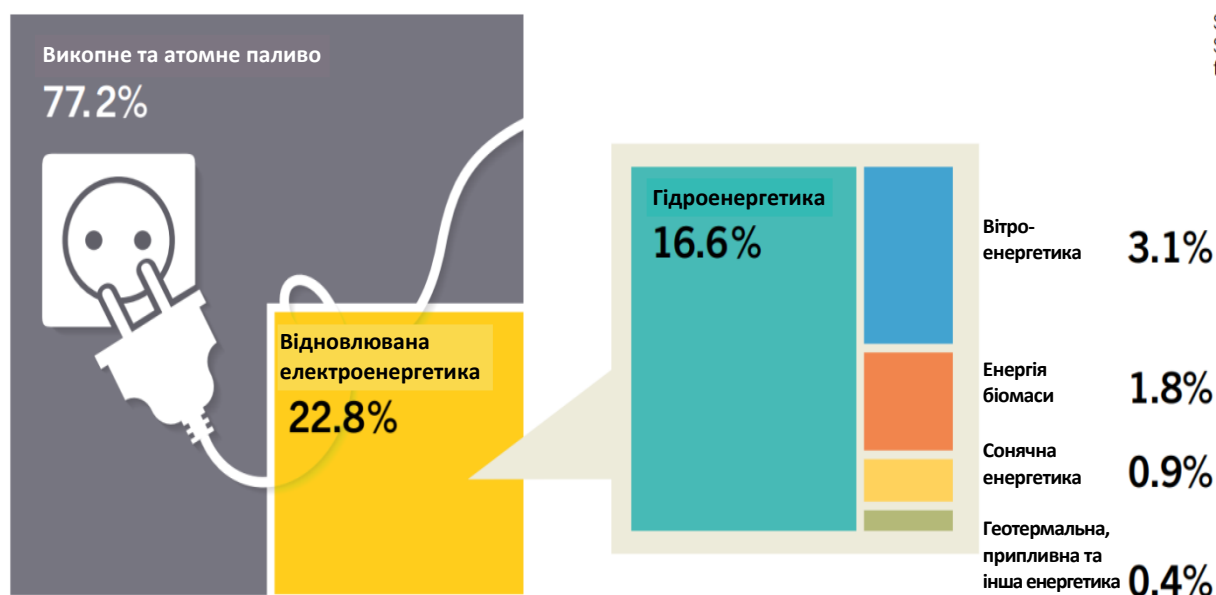

Рисунок 1.6 Оцінка орієнтовної частки відновлювальної енергії у світовому виробництві електрики на кінець 2014 року

Джерело: [16]

Цілком очевидно, що продемонстровані вище кардинальні зміни, які відбуваються в процесах виробництва і споживання людством енергетичних ресурсів планети загалом, без сумніву, є притаманними і процесам енергетичного переходу будь-якої окремо взятої країни, яка є складовою економічної системи світу і повинна взаємодіяти з іншими країнами за загальноприйнятими умовами і критеріями його сталого розвитку.

Саме з цих позицій сьогодні Алжир розглядається як основний партнер ЄС в постачанні природного газу, стратегія Енергетичного Союзу якого наголошує на важливості Алжиру та всього регіону Південного Середземномор'я для енергетичної безпеки постачання в ЄС [19, 20].

Саме тому на міжнародному рівні виникають цілком нові напрями, технології, механізми та інструменти енергетичного переходу шляхом взаємодії на міжнародних ринках енергоресурсів і енергії країн-донорів і країн-реципієнтів з використанням системи міжнародної енергодипломатії як

специфічно важливої сфери забезпечення сталого розвитку в глобальних масштабах [21].

Тому, виглядає доцільним виконати аналіз системи і процесів енергозабезпечення та енергоспоживання національної економіки Алжиру з метою їх порівняльної оцінки із загальносвітовими трендами, виявлення специфічних особливостей, а також формулювання цілей і завдань їх адаптації шляхом керованих змін до нових вимог і викликів глобальних процесів.

1.2 Ретроспективний аналіз енергозабезпечення економіки Алжиру

Порівняння поточної ситуації з енергозабезпечення і енергоспоживання національної економіки Алжиру в порівнянні із відповідними загальносвітовими показниками покликане виявити основні потреби, можливості і доцільність адаптації господарського комплексу країни до змін в її оточенні шляхом вироблення і реалізації комплексу управлінських заходів з планування і реалізації необхідних, всебічно обґрунтованих внутрішніх змін в системі управління національною економікою.

В Алжирі з частини «неживих природних ресурсів» (рис. 1.4), за запасами яких країна посідає одне з перших місць на африканському континенті, видобувають природний газ, нафту, залізну руду, фосфати, вугілля, бітумне вугілля, цинк, ртуть та інші корисні копалини.

Проблеми ефективного і результативного функціонування національного господарського комплексу Алжиру в умовах і за критеріями сталого розвитку з метою забезпечення енергоносіями і енергією як внутрішніх потреб держави, так і їх експорту знаходяться в центрі уваги вітчизняної наукової спільноти. Науковцями досліджуються і аналізуються наявні в країні джерела енергії [22] і загальні потреби країни в енергії в умовах сталого розвитку [23], оцінюються стан, перспективи і результати реалізації програм використання відновлюваних джерел енергії [24, 25],

проблеми енергоефективності і енергозбереження [26], перехідного періоду в сфері енергетики [27, 28].

Розвідка, видобуток і розподіл енергетичних ресурсів таких енергетичних ресурсів, як нафта і газ знаходяться під контролем державної компанії Sonatrach, яка, володіючи біля 80% від загального обсягу видобутку вуглеводнів в Алжирі, є головним стейкхолдером нафтогазової галузі національної економіки. Зауважимо, що Sonatrach є найбільшим виробником нафти і природного газу в Африці, а також активно працює в інших країнах Африки (Єгипет, Лівія, Малі, Нігер), в Європі (Велика Британія, Іспанія, Італія, Португалія), в Південній Америці (Перу) і в Сполучених Штатах Америки. Інші 20% внутрішніх нафтогазових активів належать компаніям Anadarko Petroleum Co. (Сполучені Штати Америки), British Petroleum (Великобританія), Cepsa (Іспанія), Eni (Італія), Repsol (Іспанія), Total (Франція), Statoil (Норвегія).

На кінець 2014 року Алжир посідав друге місце серед країн Африканського континенту за рівнем перевірених запасів природного газу (4 500 млрд. м³, табл. 1.1) і четверте – за рівнем перевірених запасів нафти приблизно (12,2 млрд. м³, табл. 1.2).

Таблиця 1.1 – Динаміка змін запасів природного газу в Алжирі за період 1995-2014 років (трлн. м³)

	1995	2005	2014
Алжир	3,7	4,5	4,5
Світ	119,9	157,3	187,0

Однак, унікальність ситуації полягає в тому, що наведені показники демонструють різке скорочення обсягів національного видобутку нафти (з 2 млн. барелів на день у 2005 році до приблизно 1,5 млн. барелів у 2014 році), а видобутку природного газу – з 88,0 млрд. м³ у 2005 році до 78,0 млрд. м³ у 2014 році [29].

Таблиця 1.2 – Динаміка змін запасів нафти в Алжирі за період 1995-2014 років (млрд. барелів)

	1995	2005	2014
Алжир	10,0	12,3	12,2
Світ	1 126,2	1 374,4	1 700,0

Оцінюючи площу країни в 2,38 млн. км², неважко констатувати, що процеси прирощування запасів залишаються обмеженими не тільки на суші, а й в територіальних водах країни (близько 1200 км). Це означає, що в геологічному плані існує можливість виявити більше нафтових та газових родовищ. При цьому, слід врахувати, що швидкість розвідки нафти в Алжирі у віднесенні до загальної площі країни є меншою (9 свердловин на 10000 км²) від глобальних (10 свердловин на 10 000 км²) показників [29].

Коротка характеристика основних складових внутрішніх вуглеводневих енергетичних ресурсів Алжиру приведена нижче.

Вугілля. Запаси бітумного вугілля в країні є незначними. Основні родовища Кенадза, Абадла і Мезаріф зосереджені в басейнах Бешара і Ксіксу на півночі алжирської Сахари. Вугілля має низьку теплоту згорання, високий вміст сірки і собівартість видобутку, що робить його неконкурентоздатним. В зв'язку з цим видобуток вугілля в країні протягом останнього десятиліття неухильно зменшується, що демонструється показниками на рис. 1.7 [30].

Нафтова галузь. Станом на 1 січня 2016 року доведені запаси нафтових покладів в Алжирі оцінюються в 1,5 млрд. тон (0,7% від загальносвітових), а видобуток склав 68,5 млн. тон (1,6% від загальносвітового). При цьому, падіння видобутку в порівнянні із 2014 роком склало 0,4%), а споживання зросло до 422 млн. тон (0,4% від загальносвітового), що в порівнянні з 2014 роком склало 5,8% [31].

Уже згадана вище державна нафтова компанія *Sonatrach*, будучи монополістом у нафтогазовій галузі країни і власником великого родовища «Хассі-Месауд», забезпечує 32% видобутку однієї з кращих у світі нафти (сорт *Saharan Blend* щільністю 45°API з вмістом сірки 0,05%).

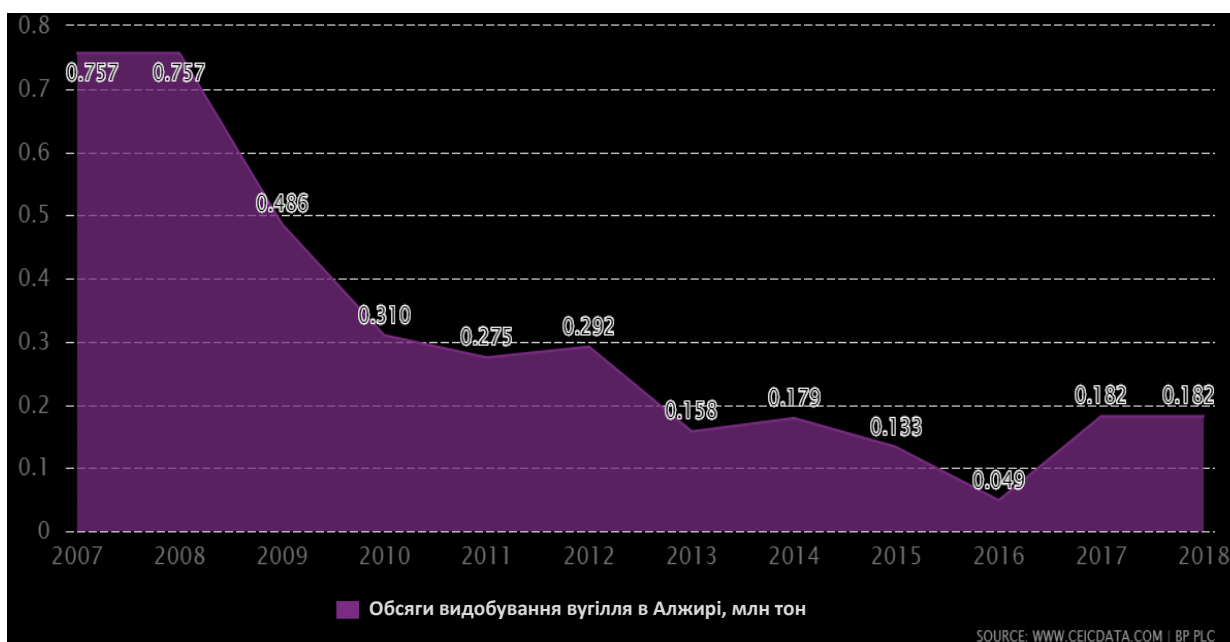

Рисунок 1.7 Динаміка падіння виробництва вугілля в Алжирі

Джерело: [30]

Найбільшою іноземною компанією, що добуває нафту в Алжирі, є американська Anadarko Petroleum Co. На внутрішньому ринку нафти Алжиру представлені ще й такі іноземні компанії, як British Petroleum, Burlington Resources, Talisman та ін.

Попри уже відомі запаси нафти в надрах, значна частина території Алжиру з високим потенціалом наявності покладів нафти і газу продовжує залишатися нерозвіданою хоча пошуково-розвідувальні роботи на нафту і газ ведуться як компанією Sonatrach, так і такими іноземними компаніями, як Anadarko Petroleum Co, Amerada Hess, BritishPetroleum, BHP Billiton, Eni, Cepsa, Royal Dutch Shell та ін.

На даний час Алжир не має великих проектів з видобутку сирої нафти, а невеликі нафтові проекти (Timimoun), заплановані для розробки, навіть разом із планованим додатковим видобутком на наявних родовищах (Gassi Touil-Rhoude Nouss і Hassi Messaoud) не в стані забезпечити достатній обсяг видобутку, щоб компенсувати природні темпи його падіння на старих родовищах. Останні за часом введення в дію великі родовища El Merk і Bir Seba, які стартували відповідно у 2013 і 2015 році (сиря нафта, конденсат і

зріджений нафтовий газ) лише частково можуть компенсувати скорочення виробництва [32, 33].

Таким чином, описана ситуація обумовила скорочення протягом періоду часу з 2005 по 2015 рік загального видобутку нафти в країні приблизно з 2,0 млн. барелів до приблизно 1,5 млн. (25%). Одночасно з цим, споживання національною економікою Алжиру нафти і продуктів її переробки значно зросло (рис. 1.8).

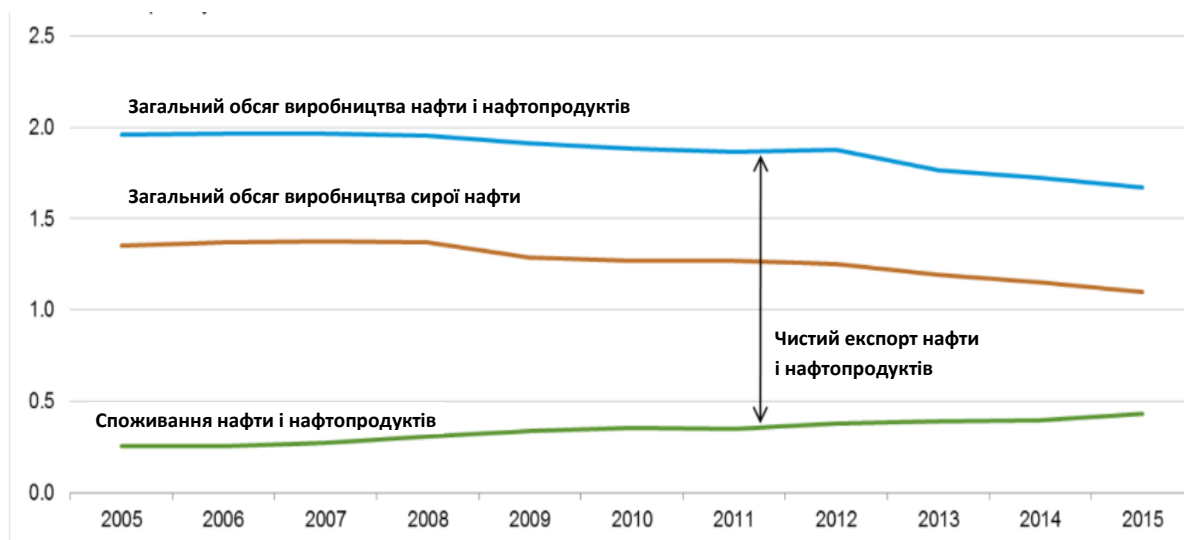

Рисунок 1.8 Виробництво і споживання нафти та інших рідких продуктів в Алжирі в млн. барелів/день

Джерело: [34]

Газова галузь. Починаючи з 1990 року доведені запаси природного газу в Алжирі виростили на 44%, що стало результатом активних пошуково-розвідувальних робіт. Останніми роками Алжир займає 11 місце у світі за рівнем розвіданих запасів природного газу, а, згідно даних деяких сучасних геологічних оцінок, є третьою країною світу за потенційними запасами нетрадиційного сланцевого газу. У травні 2014 року Уряд Алжиру дав офіційну згоду на розробку родовищ сланцевої нафти і сланцевого газу, провів серію аукціонів з продажу дозволів на розвідку сланцевого газу (31 ліцензія) і уклав 4 контракти на розвідку сланцевого газу, яку отримали Statoil спільно з Royal Dutch Shell [35].

Близько 85% газових запасів країни – це вільний газ газових родовищ і газових шапок нафтових покладів. Все інше – газ розчинений у нафті.

Більше половини валового видобутку природного газу країни забезпечує родовище «Хассі-Рмель», з надр якого отримують до 100 млрд. м³ на рік сирого газу (до 91 млрд. м³ сухого), 18,2 млн. тон газового конденсату і до 3,84 млн. тон скраплених вуглеводневих газів (пропан-бутанові фракції), з яких підтримки пластового тиску повторно закачується близько 60 млрд. м³ газу на рік.

Родовище «Ін-Салах» експлуатується консорціумом In Salah Gas (ISG), до якого входять Sonatrach (35%), British Petroleum (33%) і Statoil (32%). Контракт строком на 30 років на суму 3,5–5 млрд дол. США на розробку семи родовищ групи було укладено в грудні 1995 року. Перший газ отримано в 2004 році.

У 2003 році компанією Sonatrach відкрито газове родовище – «Азрафіл» (Azrafil).

Розпочатий у 2006 році проект «Ін-Аменас» (In Amenas gas project) з видобутку газу тривав понад вісім років з витратами в 1,2 млрд. дол. США, які були вкладені компаніями British Petroleum, Sonatrach і Statoil, об'єднані підрозділом-оператором Joint Operating Body [36].

У 2006 році групою компаній під управлінням іспанської Repsol YPF SA з (33,75%), алжирська Sonatrach (25%), німецька RWE Dea AG (22,5%) та італійська Edison International (18,75%) розпочато видобуток газу ділянці Регган-Норт («Регган-5», «Салі-1», «Кахлуш»).

Проте, валовий видобуток природного газу в країні продовжує неухильно знижуватися, хоча і може бути відновленим якщо всі заплановані проекти будуть введені в експлуатацію і компенсують природні спади.

Таким чином, хоча станом на 1 січня 2016 року доведені запаси газу в Алжирі, який за цим показником займає друге місце на африканському континенті і восьме у світі, складають 4,4 трлн. м³ (2,4% від загальносвітових), з видобутком 83 млрд. м³ (2,3%). При цьому, в порівнянні з показником 2014 року спостерігається падіння видобутку на 0,4%. І це при тому, що споживання національним господарством 39 млрд. м³ (1,1% від

загальносвітового) демонструє збільшення споживання в порівнянні із 2014 роком на 4,1% (рис. 1.9).

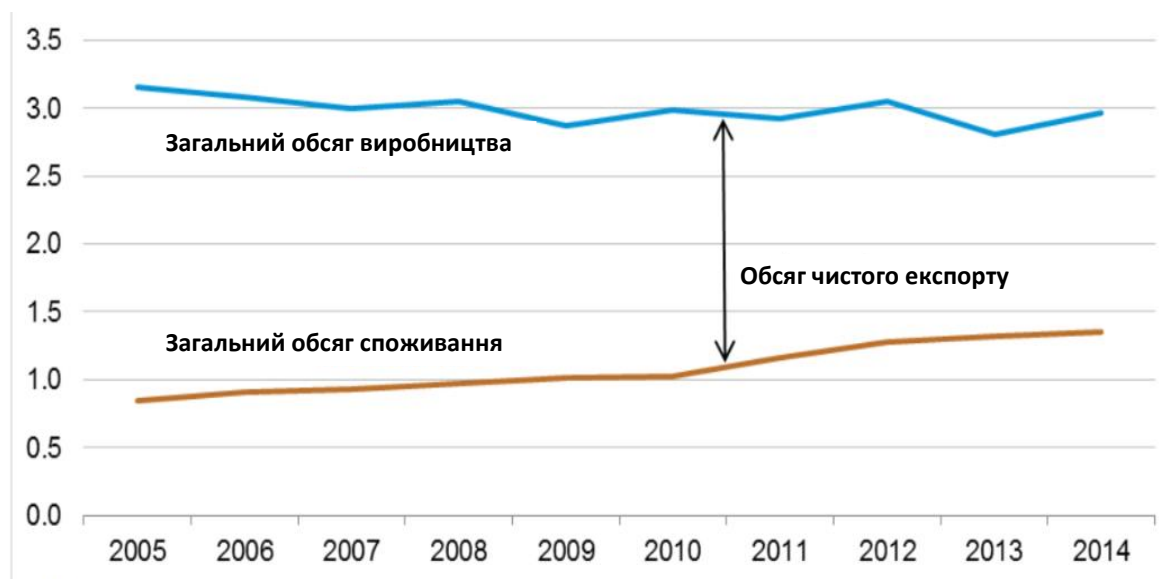

Рисунок 1.9 Виробництво і споживання природного газу в Алжирі в млрд. м³

Джерело: [36]

Сонячна енергія. Згідно давних Міжнародного енергетичного агентства (International Energy Agency, IEA), Алжир володіє найвищим техніко-технологічним та економічним потенціалом використання сонячної енергії (170 ТВт/рік) оскільки 75% її території займає пустеля Сахара, а показник інсоляції навіть в північній частині країни становить 2650 КУ 2016 році загальна встановлена сонячна потужність країни становила понад 240 МВт. При цьому, на думку експертів, затримка Алжира з капіталізацією сонячної енергії порівняно із сусідніми країнами пояснюється використанням традиційних енергетичних ресурсів (нафти і газу), відсутністю політичної волі та порівняно з природним газом високою собівартістю [37].

У 2011 році була прийнята національна програма з розвитку відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності на період до 2030 року, а також відкрита перша промислова гібридна сонячна електростанція HassiR'Mel потужністю 25 МВт в комплексі із газотурбінною установкою 130 МВт [37].

Ядерна енергія. В країні на даний час атомні електростанції відсутні. При цьому, однак, працюють наступні дослідницькі ядерні установки:

- NUR – реактор, який почав функціонувати ще у 1989 році та призначено для науково-технічних досліджень в ядерній сфері, а також навчанню і підготовки фахівців;

- ES-SALAM – реактор розпочав свою діяльність у 1992 році. Основне призначення – випробування матеріалів, виробництва радіоізотопів та підготовка фахівців;

- Nuclear Fuel Fabrication Unit – завод з виробництва ядерного палива: завод почав функціонувати в 1999 році і призначений для розробки і виробництва ядерних паливних елементів [38].

Нині в Алжирі закладаються основи майбутньої повномасштабної атомної галузі. З цією метою підписано угоди з такими країнами, як Франція, ПАР, США, Росія Китай та Аргентина. Першу АЕС (атомний енергоблок потужністю 1000–1200 МВт·год) планується ввести в експлуатацію у 2022 році, а до 2050 року електроенергетика країни ставатиме все більше орієнтованою на атом. Для регулювання діяльності з дослідження, виробництва і мирного використання ядерної енергії а країні був прийнятий закон про ядерну діяльність [39].

Енергія вітру. Потенціал вітроенергетики Алжиру оцінюється на рівні 35 ТВт/год, оскільки на більшій половині його території присутні вітри значної швидкості. Перша вітроелектростанція в країні будується в Адрарі (Adrar) з встановленою потужністю 10 МВт за значного співфінансування з боку державної компанії Sonelgaz [40]. До 2030 року потужності вітрових установок в країні планується довести до рівня 1 700 МВт.

Енергія води. Аналітичне прогнозування можливих змін клімату говорять про зменшення кількості опадів на 20% до 2050 року, що сформує дефіцит води в різних басейнах Алжиру. Тому, стратегічно важливою проблемою для країни в найближчі десятиліття стануть необхідність пристосування до зменшення відновлюваних водних ресурсів, удосконалення процесів управління цими ресурсами, а також мобілізація нетрадиційних водних ресурсів (опріснення та повторне використання стічних вод) [41].

Зауважмо, при цьому, що головним чином на Півночі країни встановлюється 130 дамб, з яких на даний час функціонує 50, а загальна потужність 13 найбільших становить приблизно 269 МВт [42].

Частка виробництва електроенергії в гідроенергетиці в загальному обсязі виробленої енергії в країні становить біля 1%, близько 286 МВт. Така низька потужність зумовлена недостатньою кількістю дамб, з одного боку, та відсутністю експлуатації наявних ресурсів, з іншого боку.

Геотермальна енергія. Виглядає, що в країні відсутній інтерес до розвитку геотермальної енергії, оскільки на 22 000 МВт, запланованих на період 2015-2030 років, лише 15 МВт припадає на цю складову у програмі розвитку відновлюваної енергії, яка щойно переглянута, що має призвести до 27% національного виробництва електроенергії з відновлюваних джерел [43].

Біоенергія. Країна володіє достатньо високим енергетичним потенціалом біомаси у вигляді лісових, сільськогосподарських та твердих побутових відходів. Саме тверді побутові відходи є найкращим джерелом біомаси. Національний кадастр утворення твердих побутових відходів стверджує, що в Алжирі щорічно генерується понад 10 мільйонів тон цього ресурсу, які утилізують у відкритих сміттєзвалищах або невідкладно спалюють [44, 45].

Слід, однак, зауважити, що цілком очевидне падіння обсягів видобутку традиційних енергоносіїв (вугілля – рис. 1.7, нафти і газу – рис. 1.8 і 1.9), спричинене вичерпанням старих родовищ, економічна неефективність і екологічні обмеження використання вугілля, а також недовикористання потенціалу відновлювальних джерел енергії було вчасно помічено урядом країни, який, з метою розробки і реалізації нової політики енергозабезпечення з масштабним використанням джерел відновлюваної енергії, вивчив і почав запроваджувати в практику досвід інших країн світу (для прикладу, німецький закон про електроенергію з ВДЕ), а також застосував його для розробки власної політики щодо розвитку генерації енергії на основі відновлюваних джерел.

Проте, окрім вищеназваних причин внутрішнього характеру, зміни в енергетичному переході диктуються також ще й глобальною зацікавленістю у відновлюваних джерелах енергії як важливого чинника енергетичної безпеки, уникнення кліматичних змін та зменшення залежності від викопних видів палива шляхом розвитку і використання інших складових її природного потенціалу.

В останні роки, починаючи з 2011 року, Алжир розпочав розробку майбутньої енергетичної політики, спрямованої на удосконалення використання його відновлюваних енергетичних ресурсів, особливо з його величезним потенціалом сонячної енергії, а також зменшення власної залежності від викопних вуглеводнів.

Таким чином, навіть поверхневий порівняльний аналіз видобутку і використання наявних в країні енергоресурсів засвідчує існування певних проблем як у сфері видобування, так і належного використання енергетичних ресурсів національним господарством Алжиру, що мотивує виконання доцільних і необхідних дій з ідентифікації, планування і реалізації необхідних країні та її економіці змін в сфері енергозабезпечення і енергоспоживання.

Зауважимо, що поряд з виявленими причинами внутрішнього характеру існують і діють низка зовнішніх глобальних факторів, впливи яких також формують усвідомлення необхідності енергетичного переходу, до переліку яких, на нашу думку, слід віднести:

1. Чинники зовнішнього характеру:

- очікування, що глобальна економіка протягом наступних 20 років зросте вдвічі із щорічним темпом зростання в 3,4%, а населення планети досягне загальної кількості 8,8 мільярда до 2035 року. При цьому, біля 50% приросту населення припаде на Африку, внесок якої у зростання світового ВВП не перевищує 10%;

- існуючий дисбаланс у доступу до джерел енергії у приблизно мільярда людей. Як приклад – США (5% населення Землі) споживається 24% виробленої світової х

- триваючі зміни способу життя країн, що розвиваються і нарощують промислове виробництво, що приведе до збільшення їх частки у світовому споживанні енергії з 46% у 2004 році до 58% у 2030 році;

- розбалансованість і суперечливість міжнародної енергетичної політики різних країн, уряди яких мають різні уявлення та оцінки щодо енергозабезпечення, збереження навколишнього середовища і кліматичних змін;

- зростання викидів CO₂ щорічно на 0,5% при зростанні попиту на енергію на 1%, в зв'язку з чим країни-підписанти Паризької угоди від 2015 року зобов'язуються скорочувати викиди вуглекислого газу та контролювати зміни клімату. Алжир зобов'язаний своїм підписанням так званої Паризької конвенції 195 країн (COP21) щодо скорочення парникових газів 7-22% до 2030 року з метою утримання глобального потепління нижче 2 градусів Цельсія та докладання подальших зусиль для того, щоб воно не перевищувало значення до індустріальної революції понад 1,5 градуса. Ця угода зобов'язує країни радикально відмовитися від інвестицій у видобуток вугілля, нафти та газу як основних джерел енергії та рекомендує інвестувати у розвиток низьковуглецевих джерел енергії, таких як вітрова та сонячна енергія [46].

Хоча Алжир і має декілька національних політик та планів охорони навколишнього середовища, серед яких «Національний план дій щодо навколишнього середовища і сталого розвитку» [47], «Національна стратегія біорізноманіття» [48] та ін., Африканська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй вважає, що країні потрібно докладати більше зусиль, щоб виконати свої національні та міжнародні зобов'язання у галузі охорони навколишнього середовища [49].

Комплексне усвідомлення необхідності змін в енергетичній сфері через залучення поновлюваних джерел енергії та позбавлення домінування вуглеводневих шляхом використання технологій комплексної експлуатації різних видів джерел первинної енергії для вироблення вторинної –

електричної, відомих як «енергетична суміш» (energy-mix), вимагає вирішення наступного переліку проблем:

- зменшення залежності від джерел енергії, які забруднюють навколишнє середовище;
- підвищення енергоефективності (*);
- підвищення енергоємності;
- підвищення енергетичної безпеки і енергопостачання.

Як приклад такого підходу можна привести той факт, що країни Європейського Союзу уже розробили спільну стратегію розвитку енергетики та довкілля, яка включає низку цілей та політик на період 2020 – 2030 років, спрямованих на підвищення енергетичної безпеки в Європі, забезпечення стійкості її енергетичної системи та досягнення встановлених цілей створення зеленої економіки до 2050 року шляхом активізації ролі приватного сектора та збільшення його інвестицій в енергетичні проекти, електромережі та екологічно чисті технології.

2. Чинники економічного характеру:

- падіння видобутку нафти та газу. Як було продемонстровано вище (рис. 1.8 і 1.9), між 2005 та 2015 роками загальний видобуток нафти в країні скоротився приблизно на 25% через незадовільне введення в експлуатацію нових родовищ і падіння продуктивності старих. родовищ, на відміну від подвоєння національного споживання вуглеводнів між 2000 та 2004 роками;

- швидке зростання внутрішнього попиту. Внутрішнє споживання енергії національною економікою Алжиру у 2013 році становило біля 55 мільйонів тон з приблизною вартістю 35÷40 млрд. доларів. Офіційні підрахунки свідчать, що внутрішнє споживання до 2024 року може подвоїтись якщо попит на енергоносії продовжить зростати з зафіксованим темпом 7 відсотків на рік. Отже, вартість енергоносіїв зросте до приблизно 80 млрд. доларів у 2030 році, а очікувана потреба в енергоносіях на цю дату може скласти близько 100 мільйонів тон в нафтовому еквіваленті.

Слід також відзначити надмірне споживання всіх видів енергії (аж до відходів), яке перевищує показники країн Африки і Середземномор'я. Річне

зростання спожитої електроенергії оцінюється в 7%, всіх видів палива приблизно на 5,4%, рідкого палива на 8%, природного газу на 7% щорічно. За розрахунками компанії Sonatrak, що внутрішній попит природного газу до 2030 року досягне 75 млрд. м³;

- руйнація національної моделі споживання енергії. Споживання енергії Алжиру в 2015 році становило близько 58 Мтеп, частка природного газу становить 37%, нафти 28,5% і 28% електроенергії, що свідчить про надмірне споживання природного газу порівняно з іншими джерелами енергії. За галузями національної економіки 44% споживання припадає на житловий сектор, 36% – на транспортний сектор і тільки 15% – на промисловий, що прямим чином свідчить про марнотратство, оскільки енергія не спрямовується на виробництво, яким і визначається інтенсивність її використання. Перерозподіл споживання енергії в національній економіці слід здійснити відповідно з джерелами її отримання. Якщо ми рекомендуємо раціоналізувати її споживання на індивідуальному рівні, то аналогічні дії слід здійснити і на макрорівні шляхом запровадження стандартів раціонального споживання і підвищення ефективності як на макро-, так і на мікроекономічному рівні.

- домінування природного газу у виробництві електроенергії. Поточна модель виробництва електроенергії в Алжирі є незбалансованою, оскільки абсолютно залежить від споживання природного газу та послаблює розвиток характерних для країни відновлюваних джерел енергії (особливо сонячної). Схему споживання природного газу слід переглянути, оскільки вона становить близько 35% загального національного енергоспоживання при середньому значенні в усьому світі лише 22%. Отже, коли відновлювані джерела енергії у світі відіграють важливу і всезростаючу роль у виробництві електроенергії (близько 28,8% світової електроенергії виробляється з поновлюваних джерел), аналогічний внесок відновлюваних джерел в Алжирі не перевищує 1% (!). Тому, ініційоване урядом Алжиру урізноманітнення джерел виробництва електроенергії з прийняттям концепції «енергетичної суміші» може призвести до збільшення обсягів використання природного

газу для внутрішнього споживання і експорту, зниження собівартості виробництва електроенергії через зниження цін на сонячні панелі між 40% і 80% з 2010 року, скорочення викидів CO₂;

- коливання ціни на нафту. Надходження від експорту Алжиром нафти і газу становлять близько 97% від загального експорту країни та близько 60% доходів державного бюджету. Однак волатильність цін на ці стратегічні позиції на світових енергетичних ринках, а також їх залежність від багатьох політичних міркувань піддають економіку Алжиру ризикам через її залежність від цих ресурсів як основної бази національного економічного розвитку.

Таким чином, доцільність Енергетичного переходу національної економіки Алжиру стає очевидною. Адже для кожного історичного етапу економічного, соціального і політичного розвитку будь-якої країни є характерними своя специфіка, загрози і можливості, умови і пріоритети, які мотивують і диктують необхідність переходу від використання одних джерел енергії до інших, від одної енергетичної політики до іншої, від діючої національної моделі виробництва та споживання енергії до нової, удосконаленої моделі, яка відповідає вимогам сталого розвитку країни в глобалізованому оточенні.

При цьому, мета і цілі процесу енергетичного переходу національної економіки, засоби, процес і терміни їх досягнення, встановлюються виходячи із сформованого національного бачення, які в найбільш узагальненому вигляді є сформулювати наступним чином:

- диверсифікація ресурсів національної економіки;
- збереження викопних ресурсів енергії;
- диверсифікація джерел енергії та зменшення залежності від таких викопних енергетичних ресурсів, як нафти і газ;
- охорона довкілля і сприяння міжнародним зусиллям із скорочення викидів CO₂.

В процесі досягнення цих цілей Алжир може забезпечити плавний і успішний перехід у сфері використання відновлюваних джерел енергії. Окрім

цього, не тільки Алжир, а й інші країни Близького Сходу та Північної Африки можуть стати світовими лідерами у галузі відновлюваної енергії, що можна пояснити позитивним поєднанням таких резонів, як стратегічне географічне положення, сприятливий клімат і атмосфера, найвищий у світі ресурс сонячного випромінювання.

Саме в зв'язку з цим, розробка і практична реалізація нової енергетичної моделі забезпечення національної економіки Алжиру на основі змін у співвідношенні традиційних і поновлюваних джерел енергії буде тим рішенням, яке вирішить питання економії і збереження уже виснажених ресурсів викопної енергії та збереження прав наступних поколінь на їх можливе більш ефективне використання в майбутньому.

Адже, з часу завоювання незалежності економічний та соціальний розвиток Алжиру значною мірою ґрунтувався на доходах від видобутку вуглеводнів, які не можуть забезпечити сталого розвитку – процесу, що відбувається за оптимальною гармонізацією трьох критеріїв економічного, соціального та екологічного вимірів. Хоча між трьома названими критеріями сталого розвитку суспільства і існують взаємно суперечливі аж до повного заперечення інтереси, забезпечення дотримання їх гармонійного поєднання регулюється і контролюються четвертим інституційним виміром, утворюваним компетентними державними офіційними органами та установами – суб'єктами управління належним функціонуванням держави загалом, її національної економіки, комплексом галузей і сфер ділової активності, політичним, економічним і соціальним розвитком на основі критеріїв сталості або «зеленої економіки», визначеної Організацією Об'єднаних Націй як такої, що призводить до поліпшення життєдіяльності людини, значно знижує екологічні ризики[50, 51].

Умовою поліпшення життєдіяльності і зниження екологічних ризиків є всебічне обґрунтування, розробка і втілення в життя планів, програмних документів, стратегій і т. п., спрямованих на реалізацію необхідних змін в національній економіці, в т. ч. і в такій важливій її підсистемі, як енергетична галузь – основа всіх інших трансформаційних процесів в країні.

В контексті вищевикладеного виглядає цілком доцільним піддати аналізу прийняту Урядом Алжиру у 2011 році «Програму розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності» [52].

1.3 Детермінанти управління реалізацією програми енергетичного переходу Алжира

Алжир, будучи однією із найбільших країн, що виробляють і експортують енергію, ще далеко не повною мірою використовує наявні в країні потужності і запаси як викопних, так і відновлюваних енергетичних ресурсів для диверсифікації власної економіки, зменшення її залежності від вуглеводневого сектору та досягнення економічної безпеки. Економіка країни головним чином базується на експорті викопного та забруднюючого навколишнє оточення палива, а використання відновлюваних ресурсів у енергетичній стратегії тривалий час залишалось дуже низьким в порівнянні з наявним потенціалом, як це цілком слушно було продемонстровано в публікаціях багатьох вітчизняних експертів [53, 54, 55].

Проте, оскільки сьогодні «Світ переживає енергетичну трансформацію системи, заснованої на викопному паливі, у систему на основі відновлюваної енергії, з метою зменшення глобальних викидів парникових газів та уникнення найсерйозніших наслідків зміни клімату», як це зазначено в розмові Генерального директора Міжнародного Агентства Відновлюваної Енергії (International Renewable Energy Agency) Аднана З. Аміна (Adnan Z. Amin) з редактором Chatham House Дж. Бхардвай (Gitika Bhardwaj), ці зміни тягнуть за собою і відповідні зміни в геополітичному ландшафті сучасного світу [56].

В зв'язку з цим, на думку експертів Глобальної комісії з геополітики енергетичної трансформації (Global Commission on the Geopolitics of Energy Transformation), «Країни повинні готуватися до наступних змін та розробляти стратегії для підвищення перспектив плавного переходу» [53, с. 73]. Адже і

світова економіка, і країни-експортери викопного палива, і їх видобувні галузі, і їх територіальні громади можуть зіткнутися з проявами нестабільності і фінансовими проблемами, викликаними цими змінами.

Оскільки для діючої в Алжирі до 2011 року системи енергозабезпечення національного господарства були характерними певні специфічні недоліки (надлишок, а значить і неефективність використання нафти і газу, залежність від їх експорту бюджету країни, неефективне використання наявного потенціалу відновлюваних джерел енергії і т. ін.), Уряд країни у 2011 році затвердив уже названу вище «Програму розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності» [52].

Основна мета цієї Програми полягає намірах диверсифікувати виробництво електричної енергії від поновлюваних джерел, а також забезпечити досягнення потужності з виробництва такої електроенергії близько 22 000 МВт до 2030 року (рис. 1.10) для задоволення як національного попиту на енергію від поновлюваних джерел, так і її можливого експорту.

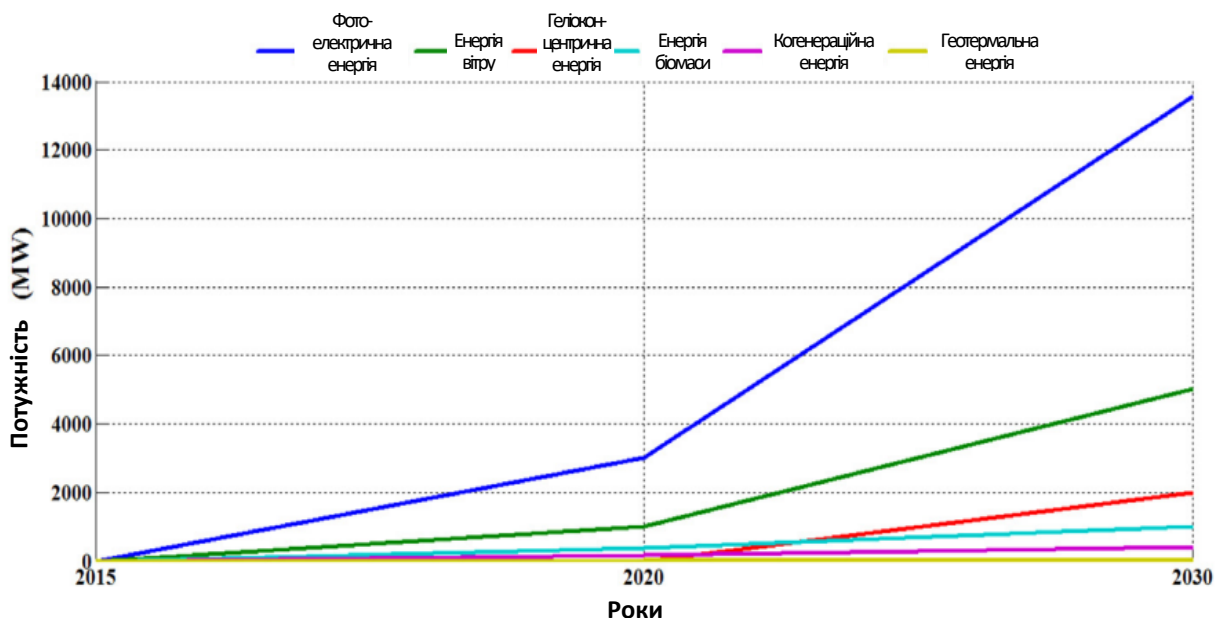

Рисунок 1.10 Встановлена потужність та цілі ВДЕ для виробництва електроенергії за алжирською національною програмою ВДЕ та енергоефективності (2015–2030).

Джерело: [52]

Аналізуючи основні положення Програми приходимо до висновку, що Програма затверджена з метою зміцнення позицій країни в галузі енергетики шляхом встановлення і реалізації конкретного плану дій з розвитку виробництва електроенергії із сонячної енергії (ПВ та теплової енергії), енергії вітру, а також інтеграції біоенергетики та теплової енергії, який повинен бути поетапно здійсненим до 2030 року.

У 2030 році 40% загального виробництва електроенергії для національного споживання повинно надходити з поновлюваних джерел енергії, експлуатація яких сприятиме реалізації концепції енергетичної суміші (коктейлю) в контексті збереження викопних ресурсів та диверсифікації джерел електроенергії як результат виконання плану дій за п'ятьма основними напрямками:

1. Потужність, яку слід розвивати відповідно до активності енергетичного поля.
2. Програма з енергоефективності.
3. Промислові можливості, які слід розвивати для супроводу програми.
4. Дослідження та розробки.
5. Стимулюючі та регулюючі дії.

При цьому, найважливішими часовими віхами програми в сфері розвитку відновлювальної енергетики було встановлено досягнення наступних контрольних цифр:

- 2011-2013 рр. – досягнення загальної потужності 110 МВт.
- У 2015 році – досягнення загальної потужності 650 МВт.
- 2011-2020 рр. – досягнення загальної потужності 2 600 МВт для внутрішнього енергоринку ринку і потенційного експорту $\approx$ 2 000 МВт.
- До 2030 року досягнути загальну потужність $\approx$ 12 000 МВт для внутрішнього енергоринку з можливістю експортування $\approx$ 10 000 МВт.

Проте, майже через чотири роки після запуску Програми на пілотному етапі і проведення технологічних випробувань у 2011-2013 роках як на національній, так і на міжнародній енергетичній арені з'явилися нові, більш актуальні чинники, які потребували її перегляду, в числі яких:

- Краще усвідомлення національних можливостей у галузі відновлюваних джерел енергії.
- Низька вартість галузей електроенергії та вітроенергетики.
- Висока вартість галузей сонячної технології (CSP), яка залишається високою і пов'язана з незрілими техніко-технологічними рішеннями, особливо з точки зору зберігання.

Тому, 24 травня 2015 року в Алжирі було прийнято національний план розвитку відновлювальної енергетики, яким передбачено ті ж самі 22 000 МВт до 2030 року, або 25% від усієї вироблюваної електроенергії в країні, з яких 13 500 МВт – це сонячна енергія. Окрім цього, в країні будуть побудовані 5 ГВт вітрових потужностей і ще 2 ГВт на основі концентрованої сонячної енергії на додаток до наявних 22 ГВт генерації на основі природного газу (гібридні електростанції комбінованого циклу – природний газ/сонячна енергія), в результаті чого у 2030 році повинні бути досягнені наступні цілі:

1. Задоволення потреб національного ринку потужністю 22 000 МВт, з можливістю експорту за кордон.
2. Досягнення економії енергії в 63 млн. тон у всіх галузях (будівництво, громадське освітлення, транспорт та промисловість).
3. Скорочення викидів CO₂ на 193 млн. тон в результаті програми енергоефективності.

Виконання цієї програми, згідно з офіційним баченням, дозволить перейти до енергетичної моделі на відновлюваних джерелах енергії.

Урядом була також затверджена низка пілотних проєктів з метою тестування різних технологій відновлюваних джерел енергії, потужність яких залежить від специфічних особливостей Південного (South region), Центрального (High Plateau region) і Прибережного (Coast region) регіонів країни.

Серед найважливіших проєктів і поетапного досвіду їх реалізації з моменту запуску аналізованої Програми слід назвати наступні:

- до 2011 року. Реалізовувалась Національна програма з електроенергії, за результатами якої 18 віддалених поселень чотирьох південних штатів були забезпечені сонячною енергією, серед яких Адрар (2 поселення), Тиндуф (3 поселення), Таманрассет (8 поселень), Іллізі (5 поселень). Загальна досягнена потужність сонячної енергії становила 0,454 МВт.

- 2006 - 2010 роки. Реалізована друга національна програма з електроенергії, в результаті якої були забезпечені енергією 16 додаткових поселень у 5 штатах – Таманрассет (8 поселень), Іллізі (4 поселення), Валлі (2 поселення), Гардайя (1 поселення), Мессіла (1 поселення). Загальна досягнена потужність сонячної енергії становила 0,5 МВт.

Завдяки реалізації Програми сільського освітлення та використання сонячних і вітрових насосних систем було забезпечено:

- 4 000 будинків встановленою потужністю 0,8 МВт.
- Насосні системи з живленням від сонячної енергії: 0,24 МВт.
- Насосні системи з живленням від вітроенергетичних установок: 0,12 кВт.

Загалом досягнута потужність використання відновлюваних джерел енергії станом на 2011 рік становила 3,3 МВт.

1. 2011-2014 роки. Реалізовано проекти:

- гібридна сонячно-газова електростанція в Хассі-Рамелі. Перша гібридна електростанція (відкрита у 2011) вартістю 350 мільйонів доларів, інвестовані алжирсько-іспанським партнерством. Сонячні батареї розташовані на площі 64 га для виробництва 150 мегават електроенергії, включаючи 120 мегават газу та 30 мегават сонячної енергії з постачанням в національну електромережу;

- сонячна пілотна станція в Гардаїху. Введена в експлуатацію у 2014 році з метою виробництва електроенергії. На площі 10 га розміщено 6 000 сонячних панелей, вартість 900 мільйонів DA (?), потужність 1,1 МВт.

- затверджено проекти з виробництва чистої, відновлюваної альтернативної енергії із сонячної енергії, інтегрованих в регіональну електромережу.

2. 2015 - 2017 роки. Затверджені проекти з виробництва електроенергії із енергії сонця:

- в центральному регіоні Алжиру (High Plateau region) 11 сонячних електростанцій загальною потужністю 264 МВт;

- в південному регіоні (South region) – 10 електростанцій із сонячними елементами загальною потужністю 78 МВт.

3. 2015 - 2020 роки. Проекти в процесі виконання:

- введення потужностей 4 000 МВт·год з використання сонячної і вітрової енергії та 500 МВт·год від використання геотермальної енергії, енергії біомаси і когенерації;

- 2021-2030 роки. Встановлення електростанцій з використання відновлюваних джерел енергії в Айн Салех, Адрар, Тімімун та Башар з інтеграцією у національну енергетичну систему. Очікуване виробництво електроенергії повинно сягнути 90 ТВт·год у 2020 році та 170 ТВт·год у 2030 році.

Іншою важливою складовою національної програми є підпрограма підвищення енергоефективності використання енергії, генерованої з використанням відновлюваних джерел, спрямована на підвищення ефективності енерговикористання та енергозбереження, захист довкілля, а також впровадження відповідних стандартів у нових будинках, інфраструктурі та послугах.

Стратегічно всі заходи з підвищення енергоефективності при створенні Програми були поділені на чотири основні напрямки планування і реалізації програм енергетичного контролю:

1) Цінова політика. Адекватні цінові пропозиції є одним з найуспішніших засобів та методів підвищення ефективності споживання енергії у всіх секторах національної економіки, оскільки вірне ціноутворення мотивує споживачів до пошуку всіх можливих методів раціоналізації та

економії. Окрім цього, тип використовуваної енергії визначає і її вартість, що виправдовує орієнтованість енергетичної політики на лібералізацію цін та на зниження спеціальної підтримки.

2) Законодавче забезпечення. Політика, закони, обов'язки і стимули є тими найважливішими інструментами, які мотивують споживачів до підвищення ефективності споживання енергії, а також формують попит на високу ефективність та якісне обладнання і послуги шляхом:

- податкової політики;
- використання обладнання з відповідними технічними характеристиками;
- пропозиції заохочувальних тарифів для високоефективного обладнання.

3) Поінформованість та навчання. Зміна структури споживання енергії та стійка орієнтованість поведінки споживачів вимагає взаємодії між такими складовими суспільства, як сім'я, школа, університети, ЗМІ з організації кампаній з підвищення усвідомленості людей через освітні програми, які підвищують обізнаність споживачів про важливість енергетичних ресурсів та про доцільність і необхідність їх раціонального використання.

4) Політика фінансування. Формування системи і відповідних механізмів фінансування проектів та заходів з підвищення енергоефективності є головним чинником в подоланні інвестиційних обмежень в енергетичній галузі шляхом створення спеціальних фондів для фінансування проектів з енергоефективності.

Найбільш важливі плани і проекти, передбачені в підпрограмі з підвищення енергоефективності приведені в Таблиці 1.3.

Очікувані результати реалізації заходів підпрограми з енергоефективності приведені в Таблиці 1.4.

Таблиця 1.3 – Найбільш важливі проекти за програмою енергоефективності на період до 2030 року

Назва проекту	Цілі проекту
Теплоізоляція будівель	Масштабне впровадження і поширення інноваційних технологій теплоізоляції в існуючих і в нових будівлях з отриманням до 2030 року прибутку у понад 7 мільйонів тон нафти.
Розробка сонячних водонагрівачів	Заміна газового опалення сонячними нагрівачами води вітчизняного виробництва.
Загальне використання енергоекономічних ламп	Масштабна заміна ламп розжарювання на енергоефективні з припиненням на першому етапі їх імпорту, а на другому – їх реалізацію.
Запровадження енергоефективного громадського освітлення	Досягнення енергозбереження 2 млн. тон у нафтовому еквіваленті у 2030 р. з очікуваним прибутком у 20 млн.. Заміна ртутних ламп натрієвими з економією 1 млн. тон у нафтовому еквіваленті у 2030 році.
Сприяння впровадженню енергоефективних технологій в промисловості	Підвищення енергоефективності галузі із забезпеченням економії енергії в 30 млн. тон нафтового еквіваленту.
Покращити використання в якості палива скрапленого нафтового і природного газів	Використання в якості палива більш поширених і менш брудних скрапленого нафтового і природного газу із зменшенням впливу на навколишнє середовище.

Джерело: сформовано на основі [52, с. 16-14]

Таблиця 1.4 – Очікувана економія від впровадження заходів з енергоефективності

Сфера впровадження заходу	Теоретично очікуваний результат
Будівельна галузь	Економія 30 млн. тон у нафтовому еквіваленті
Промисловість	Економія 30 млн. тон у нафтовому еквіваленті
Транспортна галузь	Економія 16 млн. тон у нафтовому еквіваленті (дизель і бензин), але 17 млн. тон у нафтовому еквіваленті буде додано до споживання скрапленого нафтового і природного газу.
Виробництво електроенергії	Забезпечення потужності ≈ 1500 МВт.
Викиди CO ₂	Скорочення викидів газу на 193 млн. тон.
Функціонально	Заощадження 1,1 млрд. доларів за рахунок скорочення викидів CO ₂ .

Джерело: сформовано на основі [57]

Цілком очевидно, що така кількість напрямів діяльності, заходів і проектів, а також очікувані і необхідні для країни важливих результатів вимагають специфічних рішень щодо законодавчого і організаційного забезпечення процесів управління, координації і контролю виконання Програми.

Законодавча система забезпечення розвитку відновлюваної енергетики країни базується на кількох основних законах, прийнятих в країні для розвитку і просування відновлювальної енергетики та формування культури її споживання, а також цілої низки нормативно-правових актів повною мірою представлених, детальний аналіз яких представлено в роботі [58].

Основними ж регуляторними документами в сфері енергозабезпечення і енергоефективності національної економіки Алжиру є закони:

- про сприяння відновлювальній енергетиці в рамках сталого розвитку, № 04-09 від 14 серпня 2004 р. «Про сприяння відновлювальній енергетиці в рамках сталого розвитку» [59];

- про рівень енергоконтролю, Закон № 99-09 від 08 липня 1999 р. «Про енергетичний контроль» [60];

- про електроенергію, загальний розподіл газу, його розподіл і витрати на диверсифікацію, Закон № 02-01 від 05 лютого 2002 р. Про електроенергію та загальний розподіл газу по каналах [61].

Щодо організаційної структури управління процесами енергозабезпечення і енергоспоживання в національному господарстві Алжиру, то ще у 1982 році в країні була утворена Вища Комісія (High Commission), з якої почалося створення управлінської інфраструктури сфери енергетики шляхом створення кількох центрів з наукового, технологічного і промислового розвитку галузі відновлюваної енергетики, а також певні інституційні органи, серед яких: Новий Центр розвитку енергії та відновлюваних джерел (REDC), Підрозділ з розвитку сонячного обладнання

(SEDU), Агентство сприяння та раціоналізації використання енергії (EUPRA), Нова Енергія Алжиру (NEA).

На сьогодні система управління процесами енергозабезпечення і енергоефективності країни включає:

1. Національна рада з питань енергетики (Conseil national de l'énergie) була заснована указом Президента Алжиру № 95-102 (8 квітня 1995 р.). Раді, яку очолює Президент країни, а членами є Прем'єр-міністр, міністр національної оборони, міністр закордонних справ, міністр енергетики, міністр фінансів, губернатор центрального банку Алжиру і голова планового комітету, доручено контролювати та контролювати довгострокову національну енергетичну політику, розробку довгострокового плану захисту енергетичного майбутнього країни, дотримуватись національної моделі споживання енергії і довгострокових національних стратегічних завдань, контролювати збереження стратегічних запасів енергії країни, запроваджувати довгострокові стратегії відновлення, розробки та використання національних запасів вуглеводнів [62].

2. Міністерство енергетики та гірництва (Ministère de l'énergie et des mines). Очолюване міністром, контролює технічні, регуляторні та економічні аспекти генерації електроенергії через Дирекцію з електроенергії та відповідає за розробку і реалізацію національної енергетичної політики. В складі міністерства діє Генеральна дирекція з питань відновлюваної енергетики [63].

3. Міністерство енергетичного переходу та відновлюваних джерел енергії (Ministère de la Transition énergétique et des Energies renouvelables). Створене в червні 2020 року і є першим міністерством, що займається просуванням ВДЕ та забезпеченням реалізації програми енергетичного переходу [64].

4. Національна комісія з відновлюваних джерел енергії та енергоефективності (Commissariat aux Energies Renouvelables et à l'Efficacité Énergétique). Створена в листопаді 2019 року для вирішення перешкод та

труднощів, що перешкоджають виконанню на місцях національної програми у цій галузі [65].

5. Комісія з регулювання електроенергії та газу (Commission de régulation de l'électricité et du gaz). На основі національної регуляторної бази, визначеної уже згаданим вище законом № 02-01 забезпечує, окрім стандартних завдань регулюючого органу, прозорість відповідних ринків і належне функціонування здорової конкуренції [66].

6. Програмний комітет з інвестицій в сектори розподілу електроенергії та газу (Comité de programmation des investissements dans les secteurs de l'électricité et de la distribution du gaz par canalisation) створений міністерським указом № 68 від 16 травня 2004 року в результаті перегрупування Міністерства енергетики та гірничодобувних підприємств, CREG та державної компанії Sonelgaz [67].

7. Міністерство планування землекористування, навколишнього природного середовища (Ministère de l'aménagement du territoire, de l'environnement). Приймаючи участь в управлінні питаннями енергетики і розвитку, забезпечує технологічні аспекти енергетичного сектору та відповідає за прийняття законів для сприяння сталому розвитку [68].

8. Національна агентство сприяння відновлювальній енергії (Observatoire national de promotion des énergies renouvelables). Створено Законом № 04-09 від 14 серпня 2004 року в рамках Міністерства охорони навколишнього середовища [69].

9. Центр розвитку відновлюваних джерел енергії (Center de développement des énergies renouvelables) заснований у 1988 році внаслідок реструктуризації Вищої комісії з досліджень (Haut commissariat à la recherche). Центр розробляє та впроваджує наукові і технологічні програми, орієнтовані на сонячну, вітрову, геотермальну та енергію біомаси [70].

10. Алжирський інститут відновлюваної енергії та енергоефективності міністерства енергетики і гірництва (Institut algérien des énergies renouvelables et de l'efficacité énergétique, affilié au ministère de l'énergie et des mines) створено у вересні 2009 року. Інститут працює над технологічними та

економічними проблемами поширення відновлюваних джерел енергії в Алжирі і перебуває під наглядом Міністерства енергетики та гірництва [63].

11. Алжирське національне агентство з промоції та раціоналізації використання енергії (Agence nationale pour la promo and et rationalization de l'utilisation de l'énergie) створена спочатку у 1985 році, а потім реформована законом № 99-99 про енергоефективність від 28 липня 1999 року. Агентство працює в сфері використання природного газу, субсидування нафтопродуктів та раціоналізації використання енергії у відповідності із вищезазначеною національною моделлю її споживання [71].

12. Національне товариство з електроенергії та газу (Société nationale de l'électricité et du gaz). Державна компанія Sonelgaz Законом № 02-01 про розподіл енергії та газу від 5 лютого 2002 року була перетворена на промислову групу, що складається з наступних семи дивізіонів:

- 1) Виробництво електроенергії Сонелгаз (Sonelgaz production d'électricité);
- 2) Система електричних мереж (Gestionnaire réseau de transport électricité);
- 3) Система газотранспортних мереж (Gestionnaire réseau de transport gaz);
- 4) Алжирська розподільча компанія (Société de Distribution d'Alger);
- 5) Розподільча компанія Центрального Алжиру (Société de distribution Centre);
- 6) Розподільча компанія Східного Алжиру (Société de Distribution Est - SDE);
- 7) Розподільча компанія Західного Алжиру (Société de Distribution Ouest) [72].

Незалежні виробники електроенергії (IPP). Внаслідок розпочатих у 2002 році процесів лібералізації енергоринку $\approx 13\%$ (1200 МВт) електроенергії в країні виробляються приватними операторами. Для участі в ринку енергії Алжиру сьогодні всіма незалежними виробниками створені спільні підприємства з державною компанією Sonelgaz.

Таким чином, слід констатувати, що:

- енергетичний перехід Алжиру здійснює розвинута система органів державного управління, а також мережа державних і приватних установ, організацій та підприємств, основною метою яких є ефективне забезпечення національної економіки енергією необхідної якості і в потрібній кількості;

- органами державного управління розроблено і активно використовується необхідне законодавче і нормативно-правове забезпечення процесів генерування, розподілу і ефективного використання електроенергії з використанням як традиційних енергоносіїв (нафта, природний і скраплений нафтовий газ), так і енергії відновлюваних джерел (сонце, вітер, вода, біомаса та ін.);

- діяльність цієї системи і спрямована на належну реалізацію документу національного значення «Програма розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності»;

- в процесі виконання «Програми» уже успішно реалізована низка запланованих проєктів з будівництва і впровадження в експлуатацію різних варіантів енергогенеруючих одиниць з відновлюваних джерел енергії і отримані позитивні економічні, соціальні і екологічні результати.

При цьому, однак, слід зауважити, що згідно останніх оцінок Всесвітньої ради з питань енергетики (World Energy Council) «... Алжир повільно здійснює свою програму відновлюваної енергії. Це є наслідком його сильної опори на вичерпані види палива для підтримки економіки, а також сильно субсидованих енергетичних продуктів» [73, с. 23].

Міжнародні експерти ще раніше звертали увагу на той факт, що енергетичний сектор Алжирської економіки «... характеризується поганим управлінням» [18, с. 3/18], про «тривожні тенденції» в сфері газовидобутку і споживання в економіці Алжиру наголошувалось у 2016 році в дослідженні [74], а у аналітичній доповіді Оксфордської Бізнес Групи (Oxford Business Group) експерти привели слова Президента Магрібського кластеру компанії Schneider Electric А. Брігі (Akli Brihi) «Значна кількість енергії перевитрачається в Алжирі через низьку ціну електроенергії. Люди взагалі не

замислюються над тим, як вони споживають енергію. Попри всі зусилля з підвищення їх обізнаності і відповідального використання позитивні результати ще далеко» [75, с. 84]. При цьому, ними ж вказано, що «... природний газ залишатиметься необхідним для виробництва електроенергії, ...», а «... відновлювані джерела енергії, особливо сонячної, будуть грати більш помітну роль в більш довгостроковій перспективі» [75, с. 84].

Вичерпне пояснення «повільного здійснення програми», «тривожних тенденцій», «довгострокових перспектив» і т. п. подали в своєму дослідженні С. Бенаббоу (Senduci Benabbou) і Дж Бенхабіб Абдерреззак (G Benhabib Abderrezak) ще у 2016 році на 15-й конференції МЕЕА. В своїй доповіді «Виклики енергетичних змін в Алжирі» вони довели, що в Алжирі за наявності необхідних законів і організацій, відповідальних за управління енергією та розвиток відновлюваної енергетики, існують три основні причини сповільнення темпів реалізації існуючих планів:

«- Повільне усвідомлення цінності та важливості відновлюваних джерел енергії;

- Неприйняття документів щодо проблем енергоефективності і відповідальності відповідних органів влади, незважаючи на певні успіхи у цих сферах;

- Відсутність підтримки громадян, яка пояснюється їх недостатньою обізнаністю та відсутністю стимулюючих заходів» [76].

Цілком очевидним висновком з вищенаведеного прикладу є фіксація авторами дослідження певної неготовності людських ресурсів країни до реалізації «Програми» завдяки «недостатньої обізнаності» і «повільного усвідомлення» «цінності та важливості відновлюваних джерел енергії» не тільки простими громадянами, а й представниками органів влади.

В цьому контексті актуалізується питання пошуку та ідентифікації шляхів, умов і механізмів забезпечення повномасштабного реалізації заходів із забезпечення «швидкого усвідомлення», «достатньої обізнаності» і «відповідальності» громадян країни, починаючи з кадрового наповнення управлінського корпусу системи публічного управління і адміністрування,

бізнесу як множини виробників і споживачів енергоресурсів та енергії, всіх інших можливих категорій активних споживачів енергії у будь-яких сферах активності алжирського суспільства.

Адже саме ці категорії людських ресурсів країни знаходиться, на нашу думку, в полоні двох проблем:

- «path dependence problem» – проблеми, яка є головною причиною гальмування, неуспіху або взагалі провалу реалізації необхідних будь-якій соціальній системі змін і полягає у впливі на людей усталених норм, звичок і традицій, породжених умовами, в яких тривалий час жили і працювали учасники змін, тобто «... те, куди ми йдемо, залежить не тільки від того, де ми є зараз, але й від того, де ми були» [77, с. 981];

- «information deficit model» – проблема відсутності у людей, яким необхідно змінити свою економічну і соціальну поведінку, достовірної і достатньої інформації про причини, суть і цілі необхідних змін, коли дефіцит розуміння проблеми є результатом дефіциту інформації, що породжує у них страх і невпевненість в майбутньому, відчуття можливості фінансових чи соціальних втрат від їх реалізації і т. п. [78].

В цьому контексті цілком доречно вказати, що авторами опублікованого дослідження [79] було доведено, що комплексне існування і дія названих проблем на суспільство є тільки наслідками дії інших чинників, які формують життєві цінності, психологічні установки і ментальність людських ресурсів соціально-економічної системи та лежать набагато глибше в їх свідомості, законсервовані минулими звичками в їх соціальній і економічній поведінці.

При цьому, як було підкреслено авторами, ці чинники «... негативно впливають на динаміку і результати запланованих соціальних, організаційних, технологічних та ін. трансформацій, що відбувається в зв'язку з гальмуванням процесів формування в соціальному середовищі нових цінностей, цільових установок, нових життєвих практик і моделей поведінки» [79, с. 63]. Сформульовані в цій роботі рекомендації щодо використання відомої технології «реінжинірингу бізнес-процесів» [80] у

модифікованому варіанті «ментального реінжинірингу» людських ресурсів шляхом організації пізнавального розвитку (навчання) останніх в комплексі із заходами, спрямованими на соціально-психологічні зміни їх свідомості і психології, можуть бути доречними і у випадку впровадження будь-яких змін в соціально-економічно-екологічній орієнтованості населення країни, необхідних для успішної реалізації «Програми».

Оскільки, перелік недоліків і причин незадовільної реалізації «Програми», сформульованих авторами роботи [76], повністю співпадає з причинами необхідності зміни ментальності і поведінки людських ресурсів соціально-економічних систем [79], стає доцільним вивчити, оцінити, науково обґрунтувати, апробувати і верифікувати можливості і рекомендації з використання технології «реінжинірингу бізнес-процесів» з врахуванням рекомендацій щодо управління змінами в соціально-економічних системах на основі масштабного і випереджаючого «ментального реінжинірингу» всіх категорій населення країни, орієнтованого на зміни в його психології, свідомості і поведінці.

Такий підхід може стати гарантією успішної розробки і впровадження організаційних, законодавчих, економічних, соціальних, технологічних, технічних і екологічних змін, необхідних для прискорення успішної реалізації «Програми», що дозволяє рекомендувати його для використання управлінським корпусом держави Алжир в процесах енергозабезпечення і енергоефективності національної економіки.

Висновки до розділу 1

Таким чином, в результаті виконання порівняльного аналізу і оцінок стану енергозабезпечення і енергоефективності національної економіки АНДР в загальній картині світової економіки як головної умови сталого розвитку світу, а також аналізу діючої сьогодні в країні Програми змін в

системі енергозабезпечення країни на 2011-2030 роки та досягнутих результатів управління її реалізацією, виглядає цілком обґрунтованим формулювання наступних висновків:

1. Світова економіка перебуває в стані переходу від масштабного використання традиційного комплексу джерел забезпечення енергією діяльності людської цивілізації, більшість яких виступають причинами забруднення середовища цієї діяльності і небажаних кліматичних змін, до концепції змішаного забезпечення, коли для задоволення своїх енергетичних потреб кожна країна використовує доступні їй види енергії в різних пропорціях з поступовим наданням переваги відновлюваним і чистим джерелам, які відповідають загальносвітовій тенденції і критеріям сталого розвитку.

2. Національна економіка АНДР, будучи одним із основних виробників нафти та газу в регіоні і отримуючи від експорту останніх понад 95% доходів країни, які складають 60% урядового бюджету, знаходиться тільки на початку реалізації загальносвітової тенденції переходу від викопних видів палива до поновлюваних джерел енергії, що, окрім збереження викопних енергоресурсів, стане найкращим довгостроковим рішенням з підвищення її енергоефективності і досягнення економічно-соціально-екологічних цілей сталого розвитку країни.

3. Органи влади Алжиру, прийнявши Національну Програму з поновлюваних джерел енергії і енергоефективності та розпочавши її реалізацію, до останнього часу демонструють певні недоліки, які полягають у гальмуванні необхідних змін в енергетичному секторі, обумовлених подальшою опорою на використання викопних видів палива для підтримки економіки, утримання за рахунок цього надто широкого спектру державних програм соціального забезпечення та субсидій, а також скорочення державних витрат за рахунок замороження інфраструктурних проектів відновлюваної енергетики.

4. Основною причиною уповільнення необхідних суспільству змін в сфері енергозабезпечення і енергоефективності є, на нашу думку і думку

багатьох експертів, «недостатня обізнаність» і «повільне усвідомлення» як пересічними громадянами країни, так і представниками органів влади та органів управління бізнес-структурами у всіх сферах активності національної економіки «цінності та важливості відновлюваних джерел енергії» для майбутнього розвитку країни в тісній співпраці із іншими світовими економіками.

5. Для виправлення ситуації з неготовністю людських ресурсів країни до радикальних змін у сфері енергетики, подолання традиційних зразків поведінки громадян багатой на енергоресурси країни та формування у них нового відношення до проблеми енергозабезпечення функціонування національної економіки і ефективного споживання енергії у всіх її сферах доцільно рекомендувати для використання в загальнонаціональних масштабах технологію управління змінами з використанням «ментального реінжинірингу» всіх категорій населення країни.

6. Для наукового обґрунтування такої рекомендації слід проаналізувати і оцінити:

- впливовість відомих засобів, інструментів і каналів формування нової соціально-економічно-екологічної ментальності і поведінки людських ресурсів в масштабах країни з метою ідентифікації та обґрунтованого вибору найбільш ефективних;

- можливості і шляхи удосконалення механізму державного управління процесами планування і впровадження необхідних суспільству змін в сфері енергетичного переходу і енергоефективності її функціонування з використанням вибраних інструментів і каналів впливу;

- модель для ідентифікації специфічних умов і формулювання рекомендацій з ефективного використання удосконаленого механізму, засобів, інструментів і каналів впливу на людські ресурси країни;

- результати практичного використання технології ментального реінжинірингу з використанням системою публічного управління і адміністрування Алжирської Народної Демократичної Республіки потенціалу

ідентифікованих цим дослідженням засобів, інструментів і каналів впливу для удосконалення процесу управління програмою енергетичного переходу.

7. На даний час Алжир виробляє близько 400 мегават електроенергії з поновлюваних джерел і має 22 сонячні електростанції, включаючи гібридні газові та сонячні установки разом. Згідно з урядовим планом, у 2020 році рівень виробництва повинен становити 4500 мегават, що складає менше 10% від запланованого показника.

8. Стає очевидним, що досягнення показника 22 тисяч мегават до 2030 року є дуже складним для виконання. Дійсно, сьогодні уряд веде мову про виробництво близько 15000 мегават до 2035 року, а до цього за оцінками деяких державних чиновників слід досягнути виробництва до 6000 мегават до 2027 року, що є значним спадом. Навіть ця остання мета також є непростою для досягнення, якщо врахувати, що в середньому для цього слід побудувати 120 станцій потужністю 50 мегават на станцію, тобто 10 станцій щороку. Проте, навіть цей показник не може бути досягнутий за нинішніх умов, оскільки це пов'язано з існуючими і діючими бюрократичними процедурами, які були визначені Національною електроенергетичною компанією "Сонелгаз", дефіцитом фінансів, а також відсутністю сильного і спеціалізованого приватного сектору, який здатний забезпечити якісне та кількісне сприяння розвитку галузі.

9. Результати дослідження, представлені у даному розділі, опубліковані у працях [21, 28, 81] списку літературних джерел.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Changing lives with energy. Annual Review 2019 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://www.energy4impact.org/file/2158/download?token=OoVTT-I6>

2. BP Statistical Review of World Energy June 2016 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://oilproduction.net/files/especial-BP/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>
3. BP Statistical Review of World Energy June 2018 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>
4. Asia/World Energy Outlook 2014-Analysis of low growth scenarios for China and India and the climate change issue, The Institute of Energy Economics, Japan 2014, P :59
5. Power Generation from Coal Measuring and Reporting Efficiency Performance and CO2 Emission, The International Energy Agency (IEA), 2010, P:13
6. International Renewable Energy Agency (IRENA), Press Release, 15 Jun 2016
7. Nuclear Technology Review 2016, International Atomic Energy Agency (IAEA), 7 June 2016
8. World Energy Resources 2016, Executive Summary, World Energy Council, P :04
9. World Energy Council Report, 2016, p. 04
10. Primary and Secondary Energy / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://globalenergy11.blogspot.com/2009/10/primary-and-secondary-energy.html>
11. World Energy Council. The Global Energy Network / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.worldenergy.org/assets/downloads/World_Energy_Council_-_Brochure_-_2019.pdf
12. Petrenko V. The Process of Intelligence Usage as a Fundamental Problem of Rationalizing the Human Use of Earth's Natural Resources / V. Petrenko, S.Kis, Ya. Kalambet // International Interdisciplinary Scientific Journal CZ-WNS. – 2018. – #1. – pp. 20-30.

13. The battle for brainpower / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.t.com/node/7961894>
14. La production d'électricité d'origine renouvelable dans le monde. Collection chiffres et statistiques. Quinzième Inventaire, France - Édition 2013; P:5
15. International Energy Outlook 2016, With Projections to 2040 , U.S. Energy Information Administration, May 2016, P:03
16. BP Energy Outlook. 2017 edition.
17. International Renewable Energy Agency Report (IRENA), 2014
18. L'Algérie, un État pétrolier en danger : Benjamin Augé, Actuelles de l'Ifri, France, June 2015; P:1
19. Grigorjeva J. Starting a new chapter in EU-Algeria energy relations a proposal for a targeted cooperation / Jacques Delors Institut – Berlin, 30.09.2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-108111-ea.pdf>
20. Основні положення енергетичних стратегій та програм Європейського Союзу щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/2.-Energetychni-Strategiyi-YES.pdf>
21. Бно-Айріян М. К. Енергодипломатія як важливий інструмент управління процесами формування і гарантування енергетичної безпеки держави /М. К. Бно-Айріян, Х. Гандір, С. Я. Кісь, В. П. Петренко// ScienceReview. – 2018. - # 3(10),Vol.5. – С. 10-16.
22. Amine Boudghene Stambouli. An overview of different energy sources in Algeria / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jeaconf.org/UploadedFiles/Document/db8b44dd-8036-47ef-a62a-080f35315daa.pdf>
23. LouafiChahrazed. The Energy Demand Pattern of Algeria: Review of Evolution and Sustainable Development / International Journal of Business Administration and Management Research Vol 2(4) Oct-Dec 2016. – pp. 5-10.

24. A. Boudghene Stambouli. Promotion of renewable energies in Algeria: Strategies and perspectives / Renewable and Sustainable Energy Reviews, 2011 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.academia.edu/28359495/Promotion_of_renewable_energies_in_Algeria_Strategies_and_perspectives

25. Hebri Assia. Le programme des énergies renouvelables en Algérie Vers une d'ici 2030. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/publication/331593917_Le_programme_des_energies_renouvelables_en_Algerie_Vers_une_efficacite_energetique_d'ici_2030

26. Djalel Dib, Youcef Soufi, Chellali Benachiba (2012). Renewable Energy and Energy Efficiency Program in Algeria (Investigations and Perspectives) / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/publication/275654156_Renewable_Energy_And_Energy_Efficiency_Program_In_AlgeriaInvestigation_and_Perspective

27. Duygu Sever (2019) Energy security v Transition in Algeria, Egypt, Morocco, Turkey / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://energypost.eu/energy-security-v-transition-in-algeria-egypt-morocco-turkey/>

28. Hatem Ghandir. Algerian energy transition: opportunities & challenges / Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference “Social and Economic Aspects of Education in Modern Society” (July 25, 2019, Warsaw, Poland). - RS Global Sp. z O.O. Warsaw, Poland 2019. – pp. 8 – 11.

29. Lyes BERRACHED, Etude Prospective de la Demande d'Energie Finale pour l'Algérie à l'Horizon 2030, une Thèse de Magister, Ecole des Mines de Nantes, France, 2011, p:16.

30. Algeria Coal Consumption / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ceicdata.com/en/indicator/algeria/coal-consumption>

31. BP Statistical Review of World Energy June 2016 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>

32. Middle East Economic Survey. Algeria's Upstream Challenges in Four Graphs. July 31, 2015, volume 58, issue 31.

33. PTT Exploration and Production Public Company Limited / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.pttep.com/en/Home.aspx>.

34. U.S. Energy Information Administration

35. Algeria's Shale Gas Experiment. Carnegie Middle East Center, April 23, 2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://carnegie-mec.org/2015/04/23/algeria-s-shale-gas-experiment-pub-59851>

36. Algeria's In Amenas gas project starts up / Oil & Gas Journal / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ogj.com/drilling-production/article/17280921/algerias-in-amenas-gas-project-starts-up>

37. Algeria Looks to Solar Energy to Meet Growing Electricity Demand <https://fanack.com/algeria/economy/solar-energy-meet-growing-electricity-demand/> / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : fanack.com/algeria/economy/solar-energy-meet-growing-electricity-demand/

38. Brahim Meftah. Outlook of Nuclear Energy in Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/P1500_CD_Web/htm/pdf/topic1/1S02_B.%20Meftah.pdf

39. Loi n° 19-05 du 14 Dhou El Kaâda 1440 correspondant au 17 juillet 2019 relative aux activités nucléaires / JOURNAL OFFICIEL DE LA REPUBLIQUE ALGERIENNE DEMOCRATIQUE ET POPULAIRE / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.joradp.dz/FTP/JO-FRANCAIS/2019/F2019047.pdf>

40. Himri Y., Boudghene Stambouli A., Draoui B., Himri S. Review of wind energy use in Algeria / Renewable and Sustainable Energy Reviews. Volume 13, Issue 4, May 2009, Pages 910-914.

41. Ait Mimoune Hamiche, Amine Boudghene Stambouli, Samir Flazi, A review on the water and energy sectors in Algeria: Current forecasts, scenario and sustainability / Renewable and Sustainable Energy Reviews. – Volume 41, January 2015, Pages 261-276.

42. The Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership report / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.reeep.org/algeria-2012>
43. Hakim Saibi. Geothermal resources in Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/publication/269693919_Geothermal_resources_in_Algeria
44. Salman Zafar. Renewable Energy in Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ecomena.org/renewables-algeria/>
45. Lokman Hadji. How is 100% Renewable Energy Possible for Algeria by 2030 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.geni.org/globalenergy/research/algerian-renewable-energy-resources/algerian-renewable-energy-potential.pdf>
46. Paris Agreement. United Nations 2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
47. Plan National d'Actions pour l'Environnement et le Développement Durable (PNAE-DD) / République Algérienne Démocratique et Populaire Ministère de l'Aménagement du Territoire et de l'Environnement. Janvier 2002 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org/EXTMETAP/Resources/COED-AlgeriaCR-FR.pdf>
48. Strategie et Plan d'action nationaux pour la biodiversite 2016-2030. République Algérienne Démocratique et Populaire Ministère de l'Environnement et des energies renouvelables / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cbd.int/doc/world/dz/dz-nbsap-v2-fr.pdf>
49. First Report on the Achievement of Sustainable Development Goals in the Maghreb Executive Summary. Economic Commission for Africa (ECA) Sub-Regional Office for North Africa, Tunis, October 30 – November 02, 2018 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/ice_2018-first_report_on_sdg_impl._summary.pdf

50. Green Economy Initiative (GEI) / [Электронный ресурс]. – Режим доступа / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/timber/meetings/07-unesp-eaton.pdf>

51. Doreen Fedrigo-Fazio, Patrick ten Brink. Green Economy. What do we mean by Green Economy? – UNEP, 2012 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8659/-%20Green%20economy_%20what%20do%20we%20mean%20by%20green%20economy_%20-2012Main%20briefing%202012--Final.pdf

52. Programme des énergies renouvelables et de l'efficacité énergétique, Ministère de l'énergie, Algérie, Mars 2011. – 36 p.

53. A New World. The Geopolitics of the Energy Transformation / IRENA 2019. – P. 89.

54. Dib, D., Abdelhakim, B., Samir, M., Wissem, G., Youcef, S. (2012). The Algerian Challenge between the Dependence on Fossil Fuels and its Huge Potential in Renewable Energy. International Journal of Renewable Energy Research, 2012. Vol. 2, No.3.

55. Saliha Haddoum, Hocine Bennour, and Toudert Ahmed Zaïd (2018). Algerian Energy Policy: Perspectives, Barriers, and Missed Opportunities / Global Challenges. – 2018. - #2. – pp. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/gch2.201700134>

56. Gitika Bhardwaj, Adnan Z. Ami (2019) How the Global Energy Transition is Set to Disrupt the Geopolitical Landscape / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.chathamhouse.org/expert/comment/how-global-energy-transition-set-disrupt-geopolitical-landscape?gclid=CjwKCAiAuqHwBRAQEiwAD-zr3SU9tOQou0zyqxsEaWgmgobOzwPcUos5qrG_Xp4097EU7mYNusObFRoCIDUQAvD_BwE#

57. Algeria Ministry of Energy and Mining / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.mem-algeria.org/english/in

58. Fateh Serdouk. A legal framework of renewable energies and climate change in Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://jilrc.com/a->

legal-framework-of-renewable-energies-and-climate-change-in-algeria-fateh-serdouk/#_ftn2

59. Loin° 04-09 du 14 août 2004 relative à lapromotion des énergies renouvelables dans le cadre du développement durable / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.cder.dz/loi/loi_avant.pdf

60. Lawn ° 99-09 of 28 July 1999 on the control of energy, p.3. (No. JORA: 051 of 02-08-1999). Ministry of energy Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.energy.gov.dz/>

61. Lawn° 02-01 dated 05 /02/2002 on Electricity and Gas distribution by pipes, p.4. (No. JORA: 08 of 06-02-2002).

62. Le Conseil national de l'énergie / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-321289.html>

63. Ministry of Energy & Mines, Algeria, Official Website, 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.memalgeria.org/francais/index.php>

64. Jun 23, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.radioalgerie.dz/news/ar/article/20200623/195282.html>

65. Yassaa installed as Commissioner for Renewable Energy. Nov 15, 2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aps.dz/en/economy/31825-yassaa-installed-as-commissioner-for-renewable-energy>

66. Commission de régulation de l'électricité et du gaz / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.creg.gov.dz/>

67. Ministère de l'énergie République Algérienne Démocratique et Populaire / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.energy.gov.dz/?rubrique=a-propos-du-ministere-de-l-energie>

68. Ministère de l'aménagement du territoire, de l'en Environnement / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.matev.gov.dz>

69. La Ministre de l'Environnement et des Energies Renouvelables / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.meer.gov.dz/a/?page_id=173#

70. Renewable Energy Development Centre, Algeria, Official Website, 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cder.dz>

71. National Agency for the Promotion and Rational Use of Energy (APRUE), Algeria, Official Website, 2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aprue.org.dz/>

72. Societe nationale de l'électricité & du gaz, SPA / / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://dz.kompass.com/c/societe-nationale-de-l-electricite-du-gaz-spa/dz014620/>

73. World Energy Issues Monitor 2019, World Energy Council / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.worldenergy.org/assets/downloads/1.-World-Energy-Issues-Monitor-2019-Interactive-Full-Report.pdf>

74. Aissaoui, A. (2016). Algerian Gas: Troubling Trends, Troubling Policies. The Oxford Institute for Energy Studies / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2016/05/Algerian-Gas-Troubling-Trends-Troubled-Policies-NG-108.pdf>

75. The Report. Algeria 2017. Oxford Business Group / / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2018/02/the-report-algeria-2017.pdf>

76. Senouci Benabbou, G Benhabib Abderrezak (2016). Energy Transition Challenges in Algeria / 15th MEEA, Doha 23-25 march 2016 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.dohainstitute.edu.qa/MEEA2016/Downloads/Abderrazak%20Benhabib_Final.pdf

77. Liebowitz, S.; Margolis, S. (2000). Encyclopedia of Law and Economics. P. 981. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://reference.findlaw.com/lawandeconomics/0770-path-dependence.pdf>

78. Dickson, D. (2005). The Case for a «deficit model» of science communication / 22 June to the PCST (Public Communication of Science and

Technology) Working Symposium on «Strategic Issues in Science and Technology Communication» (22 June, 2005, Beijing, China).

79. Панасюк Р. В. Реінжиніринг менталітету людських ресурсів – обов’язкова складова процесу успішного управління змінами в соціально-економічних системах / Руслан Панасюк, Віктор Петренко, Христина Попова, Йоанна Ясінська // International Journal of Innovative Technologies in Economy. – June 2018. - #5(17), Vol.1. – С. 60 - 68.

80. Michael Hammer, James Champy. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. – Harper Business, 1993. – p. 223.

81. Ghandir H. Regarding the Role and Potential of the Influence of the Media on the Processes of Management the National Economy of the Country. «Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2018. pp. 12-13.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННІ

2.1 Управління енергетичним переходом економіки країни з використанням потенціалу впливу на ментальність та поведінку людських ресурсів

Зміни в національній економіці будь-якої країни є тим фактором, якого практично не можна нікому і ніколи уникнути, оскільки зміни, які відбуваються у взаємовідносинах між країнами, у світовій економіці, на світових ринках, у запитах, можливостях і повноті задоволення потреб людської складової природного потенціалу нашої цивілізації є наслідком всіх складових розвитку людства (цивілізаційного, політичного, економічного, культурного, технологічного, екологічного і т. п.).

При цьому, усвідомлення необхідності змін прогресивною і, як правило, меншою частиною суспільства не є гарантією позитивного сприйняття, усвідомлення і підпорядкування рекомендаціям цієї меншості більшою частиною суспільства, яке не тільки є неусвідомленою, неінформованою і непереконаною в їх необхідності, а значною мірою впевненою в їх шкідливості і непотрібності, оскільки попередній досвід цієї більшості переконує людей в необхідності збереження «статус-кво» (уже згаданий вище ефект «path dependence problem»). Тому, обов'язковою складовою управління будь-яким процесом змін в [1] запропоновано вважати випереджаючі дії із необхідних тій чи іншій соціально-економічній системі змін в ментальності тієї частини її людських ресурсів, яка не усвідомлює їх необхідності.

Саме така ситуація і утворилась із населенням АНДР в контексті реалізації енергетичного переходу, підтвердженням чого служать приведені

нами вище посилення на результати досліджень науковців і експертів [2, 3, 4].

Отже, проблему змін ментальності людських ресурсів державних соціально-економічних систем в процесі забезпечення сталого розвитку останніх слід вважати найбільш складним завданням в процесах управління розвитком будь-якої національної економіки, оскільки її вирішення вимагає ревізії, переоцінки і певної трансформації традиційних комплексів соціальних цінностей, економічних і екологічних світоглядних настанов як кожної окремішньої особистості, так і їх різноманітних множин у вигляді галузевих, територіальних, корпоративних і т. п. утворень.

При цьому, зміна ментальності населення країни в стосунку такої складової загального устрою її життєдіяльності, як достатнє, якісне, технологічно і технічно надійне енергозабезпечення функціонування національної економіки при прийнятному впливі на навколишнє середовище і відсутності негативних соціальних наслідків, є дуже актуальним і непростим завданням.

Однак, в своїй більшості ці питання раніше вивчалися і вирішувались виключно з техніко-технологічних, а не з гуманітарно-екологічних позицій.

Прийнявши, що найбільш масштабним каналом впливу на умови і позиції громадян будь-якої держави сьогодні виступає підсистема мас-медіа – створена людством протягом всього його культурно-історичного розвитку сукупність інформаційно-комунікативних засобів, спрямованих на формування необхідної суспільної свідомості і здатності людей до аналізу та оцінки наданої цими медіа інформації – спробуємо ідентифікувати можливості, місце і роль в механізмі управління процесами життєдіяльності держави, особливо в контексті забезпечення ефективного функціонування національної економіки.

Отже, засоби масової інформації (ЗМІ) та комунікації (ЗМК), або найбільш узагальнено мас-медіа (mass media), включають друковані та електронні газети, журнали, книги, а також радіо, телебачення, інтернет-

мережі, кінематограф, звуко- та відеозаписи, телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші технічні засоби масових соціальних комунікацій.

Комплексом ЗМІ і ЗМК відповідна інформація, життєві змісли, позиції, цінності і оцінки поширюються на широку аудиторію, створюючи, розповсюджуючи і сприяючи засвоєнню нових знань, змінюючи ментальність, формуючи і розвиваючи нову свідомість та розповсюджуючи нову масову культуру.

Новими інформаційними технологіями і технічними засобами, завдяки яким і були сформовані мас-медіа в їх сучасному розумінні, здійснюється вплив на суспільну свідомість через вплив на свідомість окремих індивідів, їх груп, на колективну свідомість персоналу і органів управління самими різноманітними організаційними утвореннями.

Тобто, мас-медіа (ММ) і людські ресурси (ЛР) утворюють т. зв. типову управлінську пару, в якій мас-медіа виступають в якості суб'єкта управління (впливу) (ММ-СУ) шляхом поширення інформації, а широкі маси населення або людські ресурси є об'єктом інформаційних впливів (ЛР-ОУ), які в результаті сприйняття і використання наданої інформації починають демонструвати необхідні зміни в своїй ментальності і, як наслідок, в своїй поведінці на ринку енергетичних послуг (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 Типова управлінська пара мас-медіа СУ – людські ресурси ОУ

Джерело: сформовано автором

При цьому, не будучи тією самостійною силою, яка здатна запрограмувати і здійснити прогресивні перетворення в суспільстві, корисні реформи чи дуже необхідні соціальні зміни у широких масштабах, мас-медіа можуть стати потужним чинником або протидії цим процесам, або сприяння процесам критики і відходу людських мас від провідних ідей минулих часів з

усвідомленням цінності нового досвіду, розповсюдження і зростання популярності нових ідей, концепцій, планів і програм.

Завдячуючи саме такому впливу на масову свідомість і поведінку людей, мас-медіа уже давно почали називати «четвертою гілкою владою» – неформальне визначення, яке вперше з'явилося ще у 1949 році в книзі Г. Брюкера (*Herbert Brucker*) «Свобода інформації» [5], а у 1959 році було використане журналістом Д. Кейтером (*Douglass Cater*) як назва книги про практику відносин між владою і пресою «Четверта гілка влади» [6]. При цьому, обидва названі автори були впевнені, що тогочасна преса виступала як справжній політичний гравець, а не як незалежний спостерігач за політикою, основною відповідальністю якого є забезпечення громадськості важливою, неупередженою і достовірною інформацією.

Таким чином, мас-медіа (на той час тільки преса) ставилась поряд із законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, що підтверджує можливість використання мас-медіа в якості суб'єкта управління, не дивлячись на факт того, що вони могли і можуть використовувати виключно засоби інформаційного впливу і переконання, а не будь-які інші притаманні в традиційному розумінні органам влади засоби узаконення обов'язків, примусу і відповідальності.

При цьому, однак, слід враховувати і факт того, що будь-які види мас-медіа є одночасно і об'єктами управління:

- підпорядковуються впливам чинного в країні законодавства і контролюючим діям влади щодо його дотримання;
- підпорядковуються суб'єктам – засновниками (власникам), в якості яких можуть виступати і органи влади G , і бізнес-структури B , і різні партії P , і неурядові громадські об'єднання та організації O і т. ін.

Тобто, оскільки контроль і підпорядкування множині N названих вище суб'єктів (G, B, P, O) формують поведінку множини M конкретних видів мас-медіа в медійному просторі країни, можна стверджувати, що їх роль в системі управління змінами і поведінкою людських ресурсів країни відіграють роль проміжного елемента об'єкт-суб'єктного типу (ОУ-СУ),

виступаючи одночасно як об'єктами впливу уряду і власників-засновників, так і суб'єктами впливу на множину членів соціуму F та їх споживчу поведінку (рис. 2.2).

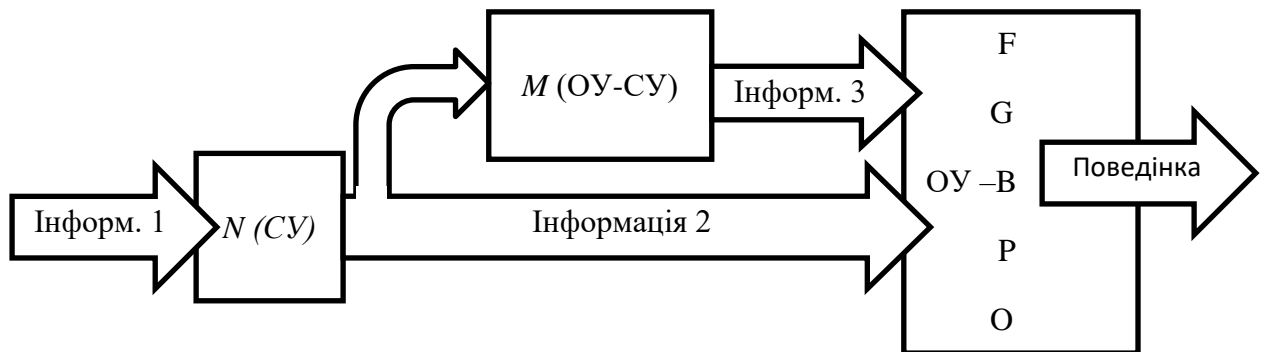

Рисунок 2.2 Типова управлінська пара СУ-ОУ з проміжною ланкою типу ОУ-СУ

Джерело: сформовано автором

Проте, розповсюджувана через засоби мас-медіа інформація, будучи потужним засобом впливу на зміни та оновлення соціально-економічних систем шляхом пропаганди нових підходів і рішень, шляхом масштабного розповсюдження нових технічних і технологічних ідей та пропозицій, одночасно впливає також на владу і на бізнес, на політичні партії та політиків, на територіальні та галузеві спільноти людей. Адже виявлення і оприлюднення інформації про допущені чи здійснені будь-якими учасниками процесу змін помилки і прорахунки, про злочинні наміри і можливі злочини і т. п. мобілізує громадську думку або на підтримку, сприяння і успішне впровадження пропонованих змін, або на пасивні протести, або на організацію активного спротиву і т. п.

Цілком очевидно, що цільове використання множиною $N(СУ)$ суб'єктів управління інформаційного впливу множини $M(ОУ-СУ)$ мас-медіа на людські ресурси F країни посилює їх вплив, оскільки передаточна функція послідовно з'єднаних ланок системи є добутком передаточних функцій окремих ланок [7, с. 152].

Припустивши, що основною характеристикою кожної ланки типової управлінської пари є коефіцієнт трансформації ($K_{Тр}$) кожної з них, під яким

розуміється ринкова корисність (вартість) генерованих рішень і дій ланки, а саме: K_{TrCU} – коефіцієнт трансформації суб'єкта управління (влада), $K_{Tr(OU-CU)}$ – коефіцієнт трансформації суб'єкта мас-медіа, K_{TrOU} – коефіцієнт трансформації об'єкта управління (бізнес, споживачі), то в першому наближенні сумарний коефіцієнт трансформації $K_{\Sigma Tr}$ елементарної послідовності ланок $K_{\Sigma Tr} = K_{TrCU} \cdot K_{Tr(OU-CU)} \cdot K_{TrOU} + K_{TrCU} \cdot K_{TrOU} = K_{TrCU} \cdot K_{TrOU} \cdot (K_{Tr(OU-CU)} + 1) > 1$, тоді і тільки тоді, коли всі складові (включаючи і $K_{Tr(OU-CU)}$) > 1 .

Тобто, функціональне виділення додаткового елемента системи із завданням впливу на всіх учасників процесу та коефіцієнтом трансформації $K_{Tr(OU-CU)}$ сприятиме зростанню і K_{TrOU} , і кінцевого результату всього ланцюжка K_{Σ} .

Проте, особливістю цього процесу слід вважати і приймати в розрахунок саме той факт, що, формуючи думку F членів суспільства про діяльність органів і установ влади G , керівництва бізнес-корпорацій B , босів політичних партій P , громадських організацій O і т. п., мас-медіа як «четверта влада» виступають одночасно і суб'єктами часткових впливів на всю множину владних структур, суб'єктів бізнес-активності, а також партійних і громадських об'єднань, члени яких також є споживачами послуг і товарів, які в даному випадку також доцільно вважати об'єктами впливу засобів масової інформації.

Саме в зв'язку з цим, всі види медіа в суспільстві з ринковою економікою, свободою слова і плюралістичною демократією повинні бути розосередженими серед різноманітних політичних сил, бізнес-угруповань і представницьких груп громадянського суспільства таким же чином, як це традиційно здійснюється для забезпечення можливостей стримувань і противаг у існуючих механізмах державної влади.

При цьому, цілком очевидно, що вплив мас-медіа на всі складові суспільства може відбуватися і, як правило, відбувається за наступними двома основними напрямками:

- впливи частини мас-медіа, які є залежними від низки таких суб'єктів, як законодавчі, виконавчі і судові структури діючої влади, альтернативні політичні сили, організації громадянського суспільства, бізнес-структури і т. п., які доносять до об'єктів свого впливу думку власників, реалізуючи поведінкову політику, означену в роботі Крістін Д. Оган (Christine L. Ogan) як «government say – so journalists» («влада каже – журналісти повторяють») [8], в зв'язку з якою можуть виникати проблеми захисту споживачів інформації від можливих маніпуляцій, умисної дезінформації і фейків та протистояння пропаганді позицій і пропозицій окремих суб'єктів системи і належних їм ЗМІ;

- впливи частини незалежних мас-медіа, які стають виразниками інтересів суспільства загалом (а не тільки названих вище суб'єктів державної, політичної, ділової і громадянської активності) та формують необхідні всьому суспільству рішення влади, бізнесу і споживачів щодо досягнення бажаного рівня соціального, економічного і екологічного добробуту – поведінкова політика «laissez-faire» («дозволено робити»), коли вільна економіка є саморегульованою системою, яка сама знаходить ефективну рівновагу, а журналістика збирає та розповсюджує серед всіх учасників достовірну і якісну інформацію [9].

Однак, якщо результатів досліджень і рекомендацій щодо можливостей, технологій і механізмів використання владою і бізнес-структурами потенціалу мас-медіа для формування потрібної ринкової поведінки населення різних країни і континентів в процесі сталого розвитку уже існує достатньо [10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20] в т. ч. і у сфері вирішення проблем енергозабезпечення національних економік [20, 21, 22, 23, 24], то дослідження можливостей і оцінки зворотного впливу мас-медіа на формування соціально-відповідальної поведінки всіх учасників процесу, включаючи керівні структури влади, бізнесу і споживачів, коли засоби масової інформації, як це було сформульовано в роботі [25], «... живуть в унісон із потребами країни і її простих громадян», практично відсутні.

При цьому, мас-медіа, як суб'єкти формування соціально-відповідальної поведінки всіх без виключення об'єктів їх інформаційних впливів (включаючи і власних суб'єктів G , B , PO), повинні всіма засобами мотивувати пошук множинами N , M і F всіх об'єктів їх інформаційного впливу спільних, погоджених і гармонізованих рішень щодо шляхів досягнення суспільством бажаного рівня розвитку через його забезпечення необхідною, достатньою і, головне, достовірною інформацією.

Тому, для множини M всіх видів мас-медіа (державних і приватних, комерційних і освітніх, партійних і громадських) цільовою функцією повинна стати функція формування соціально-відповідальної поведінки множини об'єктів їх інформаційних впливів в соціальному просторі, який складається з множин носіїв влади G , власників бізнесу B , представників громадськості (PO) і споживачів F , G , B , PO .

В зв'язку з із запропонованою вище інтерпретацією інформаційних впливів системи мас-медіа на всі виділені нами складові суспільства, представлена в роботі [102] модель формування соціально відповідальної і парето-ефективної взаємодії поведінки стейкхолдерів була інтерпретована нами у вигляді, представленому на рис. 2.3.

На представленому рисунку демонструється доповнена схема ієрархії управління процесом необхідних змін у ментальності населення країни шляхом використання можливостей засобів масової інформації всіх видів і форм власності, прерогативою інформаційного впливу яких залишається найбільша множина об'єктів впливу –множина членів соціуму F (позначено на рисунку у вигляді множини різноорієнтованих векторів $\uparrow$) – найбільш масштабного споживача новин, позицій, оцінок, аналізів, схвалення чи критики, підтримки чи заперечення необхідних країні змін в тій чи іншій сфері.

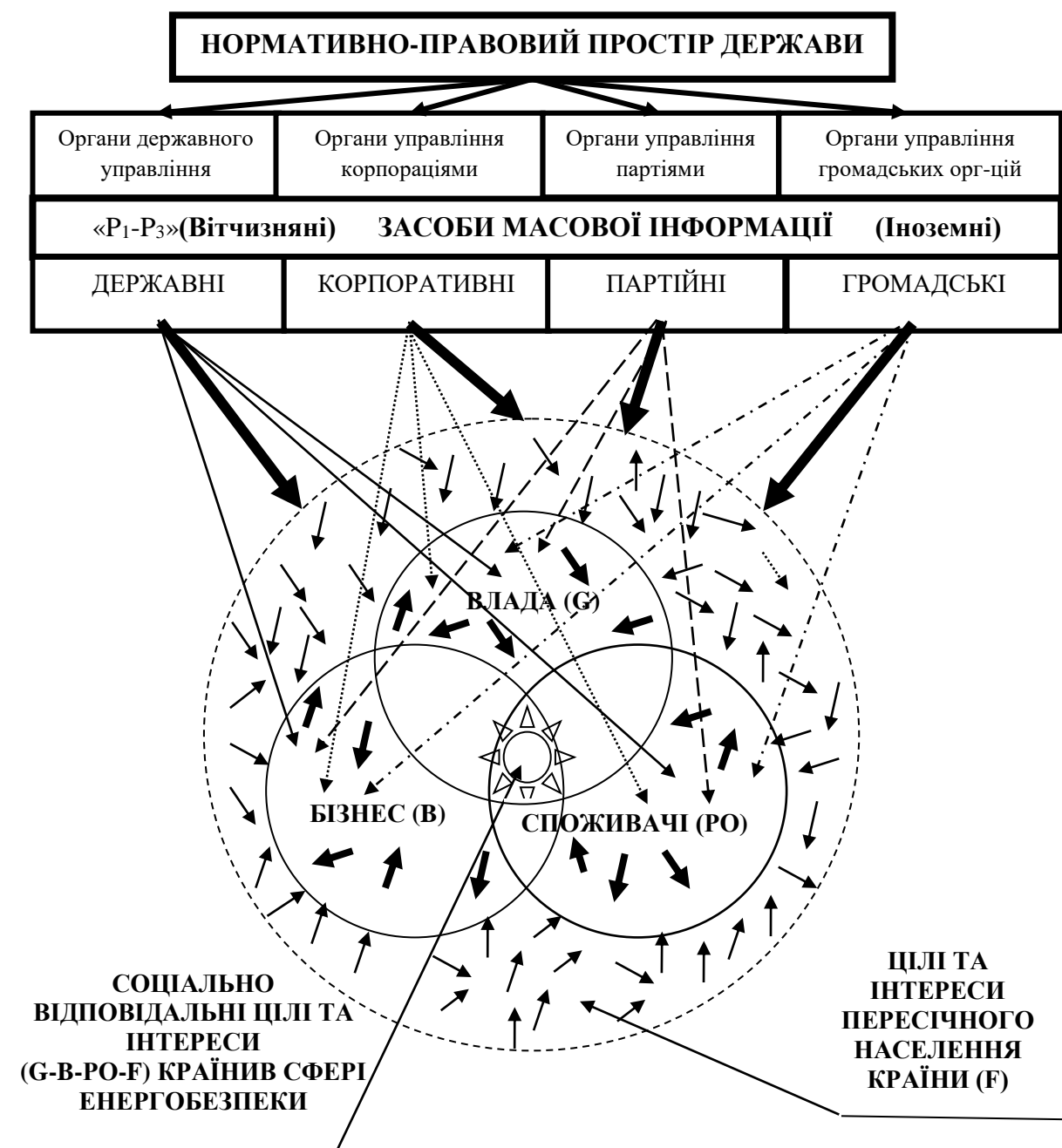

Рисунок 2.3 Модель формування соціально-відповідальної взаємодії в процесах цілепокладання стейкхолдерів соціально-економічної системи під впливом засобів мас-медіа

Джерело: реінтерпретовано автором за [26]

Різноорієнтовані ж цілі та інтереси виділених із загальної маси населення представників органів влади (G), керівних органів бізнес-структур (B), партій і об'єднань громадян (PO) позначені на рисунку як множина векторів ($\uparrow$), приналежні цим окремим категоріям людських ресурсів

суспільства, інтерпретовані нами у вигляді відомої діаграми Ейлера-Венна (Leonhard Paul Euler – John Venn) [27].

В такому випадку, якщо припустити, що система мас-медіа покликана змінити менталітет більшості населення країни для подальших економічних, соціальних і екологічних змін в країні та сформувані для цього певні, соціально-значимі цілі, то загальні ціннісні установки більшості пересічного населення F під впливом всіх видів мас-медіа повинні привести до того, що під їх усвідомленим тиском і вимогами на такі складові суспільства, як влада, бізнес і представницькі організації, останні будуть спільно встановлювати такі соціально відповідальні цілі, які відповідають потребам більшості складових суспільства, що представлено на рисунку перетином множин G , B і PO .

При цьому, функціонально місце і роль журналістики в цьому процесі найкраще підтверджуються результатами дослідження «Психосемантика ментальності: комунікаційний аспект», автор якого проф. В. Ф. Петренко стверджує, що «У широкому сенсі мета журналістики полягає в підтримці, зміні або перетворенні внутрішнього образу світу суб'єкта, щоб надати йому чи їй певну позитивну інформацію про світ чи його оцінку» [28, с. 1], мотивуючи його таким чином до відповідної поточним вимогам оточення та ринку поведінки.

Таким чином, очевидність того факту, що спільне досягнення прийняттого рівня корисності для всіх п'яти множин учасників соціально-економічно-екологічного розвитку країни стає можливим тільки і виключно за умови налагодження за участі мас-медіа належної комунікації і взаємодії між представниками таких суб'єктів, як влада, бізнес і споживачів їх послуг, вимагає пошуку і чіткої детермінації тих умов, дотримання яких забезпечить таке досягнення.

На нашу думку, необхідні для організації належної комунікації між учасниками процесу змін і розвитку в країні умови, були сформульовані в роботі В. Айдана (White Aidan) в наступному вигляді

«... - право громадянина знати; Підвищення спроможності громадян використовувати засоби масової інформації, щоб стати частиною демократичного процесу на всіх рівнях – за допомогою медіаграмотності, виборчої освіти та залучення до журналістики:

- правила гри: скасування поганих законів та запровадження політики і законодавства, що створять середовище для функціонування журналістики у суспільних (а не урядових) інтересах» [29, с. 50].

Проте, умови спільної взаємодії груп «тих, що приймають рішення» (decision makers) в процесі пошуку оптимальних для суспільства і країни рішень (основних акторів-стейкхолдерів національної економіки) ще не досліджено, а науково обґрунтовані рекомендації з їх формулювання – відсутні.

Важливо наголосити на формуванні і усвідомленні того факту, що засоби масової інформації повинні не тільки змінювати власну комунікацію і способи взаємодії з усіма названими категоріями учасників змін, а й всебічно сприяти налагодженню належних комунікацій між цими категоріями учасників в процесах управління змінами всією спільнотою людських ресурсів системи мас-медіа.

Про це свідчать такі узагальнені публікації про необхідність зміни ролі медіа в розбудові африканського суспільства, як [30, с. 10], де авторами наголошується, що «... відповідальну взаємодію зі ЗМІ та розширення довіри до них слід розвивати на всіх рівнях суспільства», а «Основний фокус зусиль із розвитку медіа повинен концентруватись на освіті з медіаграмотності, орієнтованою не тільки на журналістів, але й на уряди, донорів, партнерів з розвитку та широку громадськість; сприяти вдосконаленню та розширенню прав і можливостей комунікаційного середовища».

Адже, на думку автора доповіді «Роль медіаграмотності в реформуванні управління» [31], опублікованого за сприяння Світового банку (The World Bank), саме «Медіаграмотність може посилити інтерес громадськості до поліпшення суспільно-політичних умов, дати можливість

громадянам брати активну участь у громадських дискусіях та дискусіях щодо впливу на зміни, а також надати громадянам можливість виконувати свої права та обов'язки» [31, с. 5], а медіа повинні стати засобом формування «... критичного мислення, вирішення проблем, самостійності, соціальних та комунікативних навичок» [31, с. 3], «... перетворення громадянського суспільства та громадськості із пасивних приймачів в активістів, ...» для більш «критичного споживання інформації» [31, с. 8].

Автор дослідження демонструє, що роль журналістики в Алжирі ще значно «... залежить від інституційного та політичного контексту, коли журналістська робота залишається дуже далеко від ключової ролі у боротьбі з корупцією і не відіграє сильної наглядової ролі без підтримки владних фракцій або з одного з крил всередині правлячої еліти ...» [32, с. 11].

Таким чином, виходячи з того, що саме мас-медіа і підготовлена ними інформація є важливим засобом впливу на реалізацію необхідних суспільству змін і оновлення старіючих систем через пошук та імплементацію інноваційних підходів та рішень, цілком очевидно, що саме мас-медіа шляхом її масштабного розповсюдження можуть впливати на діяльність всіх гілок, установ і посадових осіб влади, бізнесу, політичних партій і політиків, виявляти помилки, прорахунки чи інші наміри, а також мобілізувати громадську думку на вірну оцінку і боротьбу з цими явищами. Адже ситуації, коли під впливом поширеної засобами мас-медіа інформації/дезінформації влада, бізнес, посадовці, політичні і громадські діячі, загал громадян змінювали погляди, позиції, громадську думку, політичні і господарські рішення є широко відомими.

Тому, в демократичному суспільстві саме функціональний вплив розповсюдженої мас-медіа інформації незалежно від положення їх засновників і власників у політичній системі, покликаний створювати своєрідний інформаційний простір, знаходження в якому множин об'єктів влади (G), бізнесу (B) і споживачів (F, P, O) мотивуватиме та спонукатиме всіх учасників до спільного вироблення, прийняття і реалізації рішень, метою

яких будуть соціально-відповідальні цілі та інтереси всього суспільства, а не окремих його частин.

У випадку виконання цього завдання вся множина об'єктів управління національного господарства, яка за відсутності спільної мети, самостійно встановленими різними цілями, не гармонізованими інтересами, традиційною ментальністю і низькою медіаграмотністю інтерпретується в просторі моделі ціннісних критеріїв сталого розвитку у вигляді суми $\sum(G_i - B_i - P_i - O_i - F_i)$ окремих різноспрямованих векторів (рис. 2.4), буде трансформованою в просторову модель, в якій всі стейкхолдери (під впливом орієнтованих мас-медіа людських ресурсів) беруть посильну і взаємовигідну участь в процесах енергетичного переходу через розвиток відновлювальної енергетики в країні (рис. 2.5), орієнтуючись на встановленні Урядом (Програмою) мету, цілі і завдання.

В результаті цього, всі вектори, які ілюструють цілі сталого розвитку, встановлені кожним із учасників процесу змін повинні ставати і стають коорієнтованими, а їх результати в загальному не можуть суперечити спільно, партисипативно і демократично встановленим інтересам, цілям і завданням розвитку суспільства.

При цьому слід враховувати, що в демократичному суспільстві комерційні, партійні, громадські і державні мас-медіа як суб'єкти формування соціально-відповідальної поведінки об'єктів впливу – множин партнерів від влади, бізнесу і споживачів – повинні всіма засобами мотивувати ці множини на пошук погоджених і гармонізованих рішень шляхом їх забезпечення необхідною, достатньою і адекватною інформацією, самоконтролю і контролю над владою і політичними силами, в чийх руках вони знаходяться, над партіями і політиками, над бізнес-угрупованнями.

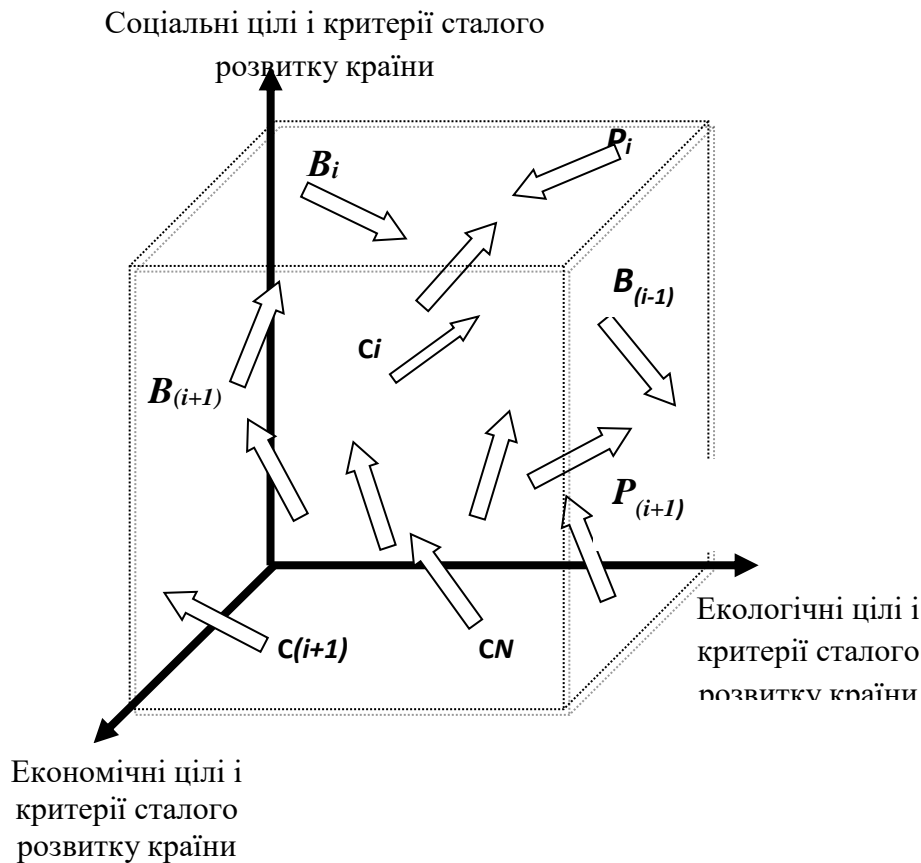

Рисунок 2.4 Просторова модель ціннісних критеріїв сталого розвитку країни та позиціонування в ній множини об'єктів управління національного господарства $\Sigma(G-B-P-O-F)$ з різними цілями, не гармонізованими інтересами, традиційною ментальністю і відсутністю спільної мети

Джерело: реінтерпретовано автором за [26]

Тому, не дивлячись на те, що в демократичних суспільствах різні мас-медіа вирішують різні завдання, серед яких першочерговими для комерційних мас-медіа є реклама товарів і послуг, для партійних – агітаційна і пропагандистська з поширення політичних програм, ідей і гасел, для громадських – адекватне відображення процесів суспільного буття, а для державних – виконання функцій інформаційного посередника між суспільством і державою, спільною для всіх названих складових цієї системи може і повинна стати головною функція формування соціально-відповідальної поведінки об'єктів впливу з цільових множин влади, бізнесу і споживачів.

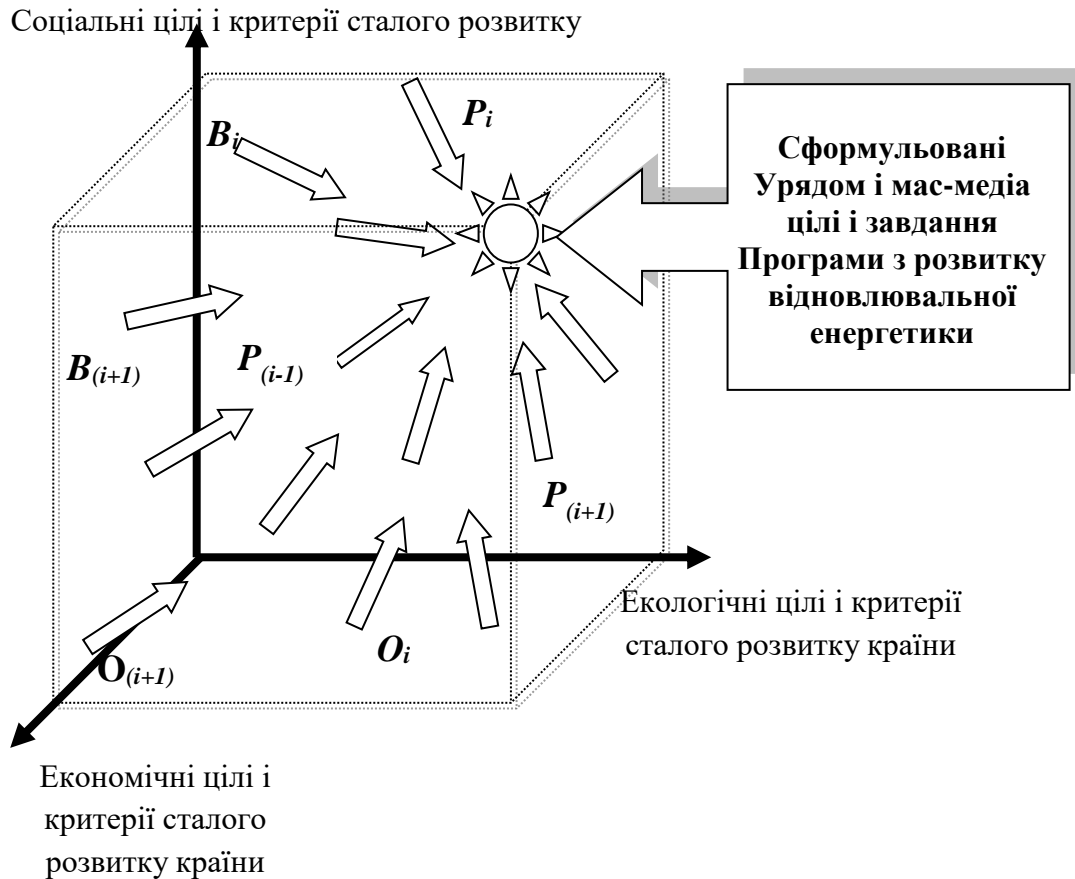

Рисунок 2.5 Просторова модель ціннісних критеріїв сталого розвитку країни та позиціонування в ній множини об'єктів управління національного господарства $\Sigma(G-B-P-O-F)$ з оновленою ментальністю, гармонізованими інтересами і спільною метою

Джерело: сформовано автором

Тобто, функціонально не будучи суб'єктами управління життєдіяльністю всіх складових суспільства, мас-медійні ресурси будь-якої країни володіють значним потенціалом поширення медіаграмотності, змін в ментальності населення і формування громадської думки, яка, в свою чергу, впливатиме на рішення і поведінку органів управління множинами суб'єктів:

- публічного управління і адміністрування (G),
- бізнес-одиниць і всіх їх можливих об'єднань (B),
- організацій громадянського суспільства (P , O),
- населення – споживачів послуг і продукції всіх вищевказаних суб'єктів (F).

Частково відповіді на питання про те, якими обсягами управлінського потенціалу і впливу на людей володіють мас-медіа, хто їх реально контролює і якими є стосунки між медіа, владою та суспільством, які завдання виходять на перший план в процесах управління змінами в країнах уже були дані авторами багатьох досліджень самого різного рангу і в різних країнах (в т. ч. Алжиру), від наукових статей [8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20] і спеціальних доповідей [33, 34, 35] до фундаментальних монографій [36, 37, 38].

Однак, наукові рекомендації за напрямом використання мас-медіа для забезпечення управлінської комунікації між інституціями влади, бізнесу та громадянського суспільства на сьогодні відсутні.

Ця ситуація вимагає поглиблених досліджень і обґрунтування реальних можливостей та механізмів результативного впливу ЗМІ на державу, бізнес і людей, оскільки до останнього часу не враховувались критерії взаємодії цих складових з позицій глобалізованої, інформаційної, поведінкової і ресурсощадної економіки або «економіки прогресивного капіталізму» Дж. Стігліца [39], перехід до якої є неможливим без залучення до процесів управління додаткових інтелектуальних ресурсів [40].

Будь-які інші дії з використання мас-медіа їх власниками (дезінформація, маніпуляції, фейки і т. п.) будуть протидіяти інтересам будь-якої соціально-економічної системи, оскільки приводитимуть до дестабілізації її економічної, а відтак і соціальної і екологічної ефективності із всіма негативними наслідками, приклади яких в недемократичних суспільствах сьогодні спостерігаються у всьому світі.

Якщо прийняти до уваги нашу пропозицію про врахування інтерпретації мас-медіа в якості важливого функціонального елемента управління змінами в соціально-економічній системі, представлену групою авторів роботи [41] як відому схему управління змінами за трьома послідовними етапами К. Левіна (Kurt Lewin), що включає етапи «розмороження» (Unfreezing), «процес змін» (Change Process) і

«замороження» (Refreezing), то цю схему необхідно реінтерпретувати і представити у вигляді, продемонстрованому на рисунку 2.6.

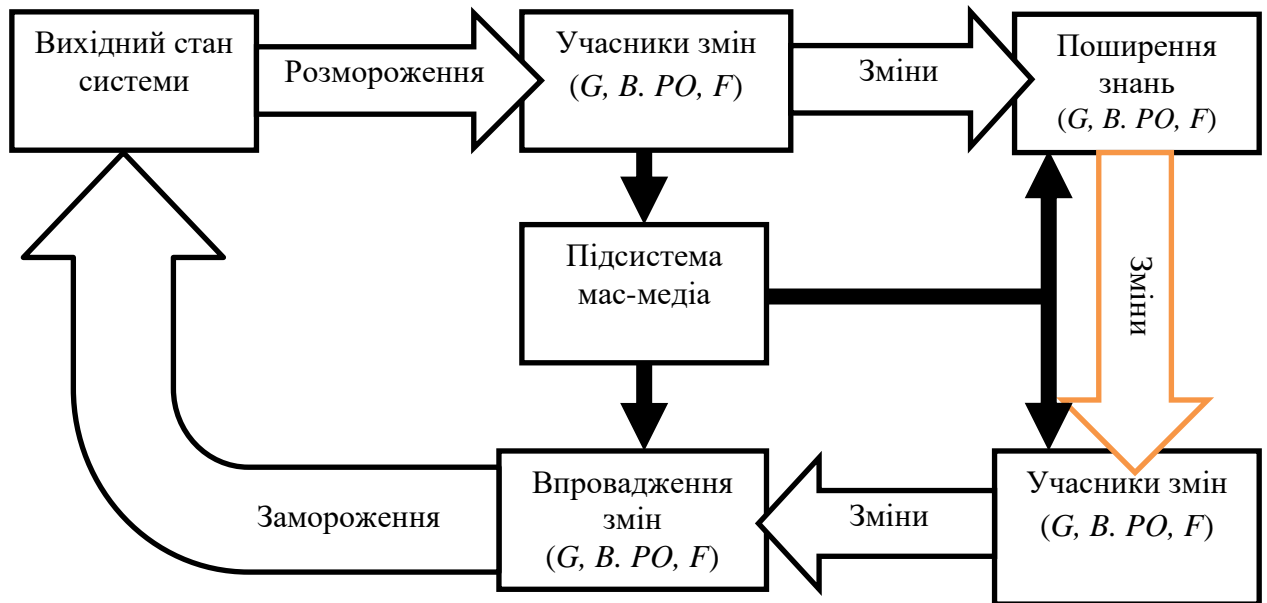

Рисунок 2.6 Схема використання підсистеми мас-медіа як елемента управління комунікаціями в процесах змін в соціально-економічних системах

Джерело: сформовано автором на основі моделі К. Левіна [41]

На рисунку 2.6 етапи процесу змін в системі відбуваються при забезпеченні засобами мас-медіа необхідними знаннями та інформацією всіх можливих учасників процесу, починаючи від влади (G), бізнесу (B), представницьких організацій громадськості (PO) і населення (F).

При цьому, пересічні громадяни – основний за чисельністю об’єкт впливів поширюваних мас-медіа нових знань про проблемне питання та інформації про стан речей (F) – на цій основі формують своє бачення проблеми і шляхи її вирішення і починають використовувати демократичні інструменти тиску на складові суспільства (G), (B) і (PO) з тим, щоб останні діяли спільно в пошуку соціально-орієнтованих цілей і рішень проблеми (рис. 2.3) шляхом такого планування і реалізації необхідних суспільству змін, щоб забезпечити досягнення парето-оптимального варіанту використання національних ресурсів всіма ключовими учасниками процесу.

Таким чином, нами детерміновано призначення, роль і функції впливу сучасних мас-медіа на всі соціально-значимі складові суспільства шляхом формування в останньому громадської думки шляхом надання необхідної, достовірної і вчасної інформації, спрямованої на спільний пошук учасниками необхідних і ефективних рішень та змін, орієнтованих на сталий розвиток, а в нашому випадку – на досягнення цілей енергетичного переходу країни на нові умови функціонування.

Отже, давши ствердну відповідь на питання чи може така соціально-значима складова підсистема суспільства, як система сучасних мас-медіа сучасної країни, виступати суб'єктом формування взаємної соціально-відповідальної поведінки таких об'єктів, як влада, бізнес і споживачі в рамках національних економік, слід перейти до наукового обґрунтування відповідей на два наступних питання:

- які цілі і критерії слід декларувати і переслідувати мас-медіа для удосконалення функціонування та підвищення конкурентоспроможності національних економік в розрізі її ключових стейкхолдерів ?

- які управлінські технології та інструменти повинні використовуватись для виконання системою мас-медіа управлінських функцій щодо всіх стейкхолдерів національної економіки, починаючи від підвищення медіаграмотності і змінами ментальності населення і завершуючи інтелектоінтегруючими технологіями загальнонаціонального масштабу?

Адже уже сьогодні не можна заперечити того факту, що завдячуючи мас-медійним технологіям розповсюдження інформації вченими були генеровані і широко розповсюджені нові напрямки наукових досліджень в сфері управлінських технологій, які ґрунтуються на інтеграції і використанні колективного інтелекту [42, 43], на технологіях колективного [44], партисипативного [45], партнерського [46] управління і лідирування, краудсорсингу [47, 48, 49], когнітивних (пізнавальних) технологіях [50, 51], гармонізованого менеджменту [52, 53].

Саме на основі цих та їм подібних управлінських технологіях формується і впроваджується нова парадигма управління взаємодією державної влади і всіх складових соціуму як спосіб трансформації пізнавальної поведінки окремої людини, їх груп і організованих об'єднань, націй і держав шляхом масштабного залучення і використання в процесах необхідних суспільству змін більшості наявного в системі інтелектуального капіталу.

Таким чином, управління участю всіх складових суспільства в необхідних для його майбутнього позитивного розвитку змінах не лише шляхом голосування на виборах влади та в інших процесах, що базуються на демократичній основі, а участю в розробці політики спільних суспільних інтересів і, що значно важливіше, в активному впливі на владу (*G*), бізнес (*B*) і різноманітні об'єднання громадян (*PO*).

Все це, в кінцевому підсумку, примусить названі складові суспільства більш активно і адекватно реагувати на проблеми країни, її економіки і населення, а тому вимагає детального вивчення, ідентифікації і обґрунтування можливостей та умов їх взаємодії.

2.2 Моделювання взаємодії стейкхолдерів національної економіки для забезпечення змін поведінки людських ресурсів

Просте усвідомлення того, що потенціал впливів мас-медіа може бути використаний в процесах управління змінами в суспільстві не вимагає ніяких доказів, оскільки це є аксіомою. Однак, проблема полягає в тому, що завдання підсистеми мас-медіа, яке згідно із отриманими в попередньому розділі рекомендаціями полягає в прямій участі у виконанні функцій управління щодо кількох множин людських спільнот повинно виконуватись не за результатами окремих множин, а за результатом їх спільної, взаємопогодженої і взаємовигідної діяльності, які повинні влаштовувати всіх без виключення учасників.

Класична інтерпретація і обґрунтування пошуку, детермінації та дотримання взаємовигідної співпраці двох ринкових агентів була запропонована ще у 1916 році у вигляді добре сьогодні відомого економічного терміну «Оптимум Парето» – терміну, яким описується такий стан системи, за якого оцінка кожного окремого критерію, що описує її стан, не може бути покращена без одночасного погіршення оцінок стану інших елементів. За визначенням самого Вілфредо Парето «Слід вважати, що будь-яка зміна, яка нікому не завдає збитків і яка приносить людям користь (за їх власною оцінкою), є поліпшенням» [54, 55].

Приведене визначення В. Парето є найкращим обґрунтуванням можливості і доцільності планування і реалізації таких змін, які є необхідними учасникам, не приносять їм шкоди, а сприяють утриманню їх взаємодії у вигідному для обох стані.

Відповідно до умов взаємодії у конкурентному ринковому середовищі двох учасників із функціями «постачальник-споживач», взаємні відносини між ними можуть бути представлені у виді графічної залежності, яку відома теорія економіки добробуту називає «кривою утилітарних можливостей» і яка встановлює точку оптимального обміну за справедливою ціною і парето-ефективною взаємодією обох учасників [56, с. 70].

Цією залежністю (рис. 2.7) описується процес пошуку взаємопогодженої та взаємовигідної співпраці двох партнерів 1 і 2 (названих Дж. Стігліцем у [56] Робінзоном і П'ятницею), коли так звана парето-оптимальна точка (POP_{1-2}) двостороннього та взаємовигідного обміну за справедливою ціною між обома учасниками є моментом, коли відносини між сторонами вважаються як економічно вигідними, так і прийнятними для обох сторін, а результати економічного обміну є близькими до оптимальних (зона між POP_1 та POP_2). При цьому, переміщення POP_{1-2} по кривій можливих взаємовідносин з обміну (товарами, послугами) не повинна відбуватися шляхом односторонніх рішень і дій будь-якого із учасників, оскільки в результаті цього покращання для одного учасника призводить до

обов'язкового погіршення для другого і, очевидно, до виходу взаємних стосунків із комфортної зони взаємної довіри та вигоди.

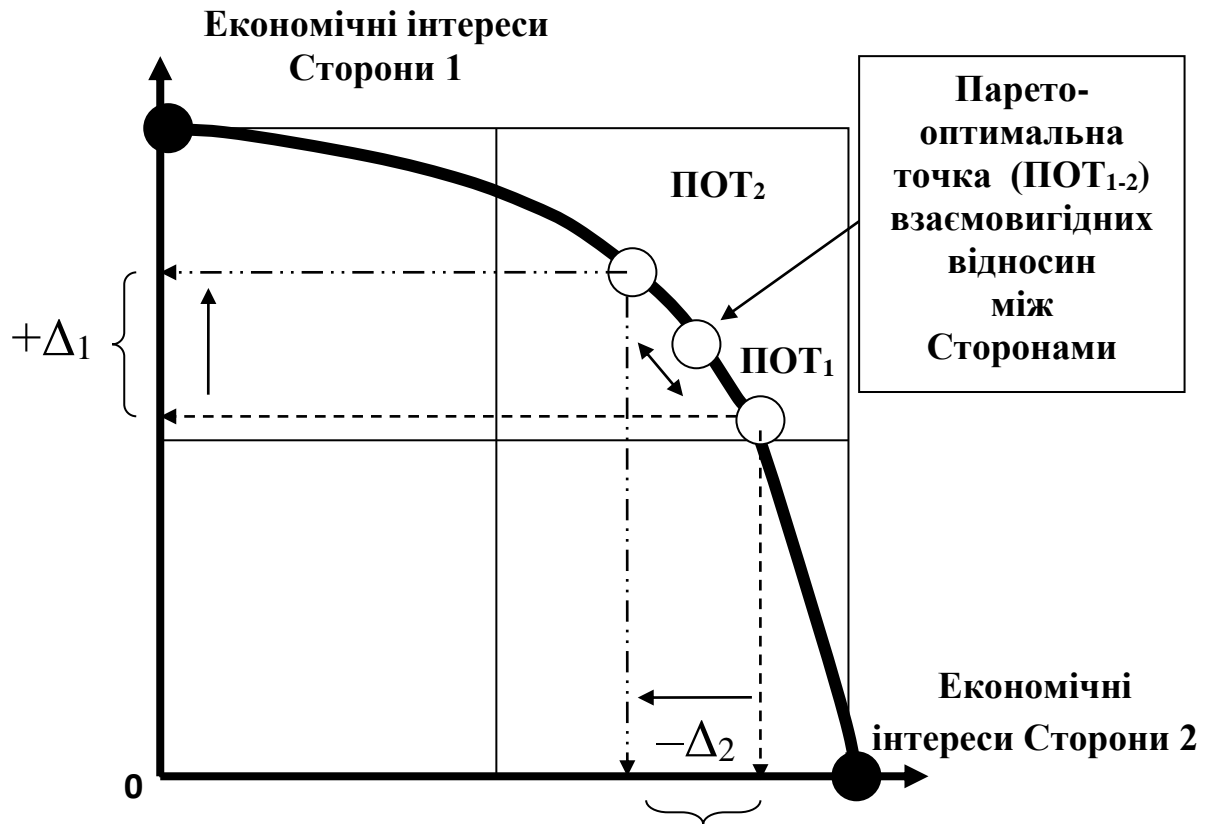

Рисунок 2.7 Геометрична модель обґрунтування досягнення парето-оптимальних стосунків в рамках взаємодії двох ринкових агентів «Сторона 1 – Сторона 2» Джерело: [131]

Якщо перша умова є необхідною, але недостатньою для формування і забезпечення взаємодії з отриманням позитивних результатів для обох учасників, то друга – наявність доброї волі сторін – потребує подальшого уточнення.

Адже, для прикладу, якщо за одностороннім рішенням учасника 1 відбудеться переміщення парето-оптимальної точки з позиції $POП_1$ у позицію $POП_2$ без погодження учасника 2, це призведе до збільшення вигоди учасника 1 на $(+ \Delta_1)$ і одночасно зменшить вигоду учасника 2 на $(- \Delta_2)$. Таким же самим чином (тільки у зворотному) порядку ці зміни можуть відбуватися через неузгоджені дії учасника 2 щодо учасника 1.

Отже, будь-які зміни у взаємодії PO_{1-2} повинні відбуватися виключно за попереднім і постійним погодженням рішень і дій учасниками процесу, а раціональна, ефективна та ефективна взаємодія між учасниками 1 і 2 (рис. 2.7) можлива лише за максимальної погодженості різноманітних цілей та інтересів сторін на основі співпраці і пошуку компромісів, що можливо за дотримання наступних двох умов:

- наявність чітко узгоджених, тобто регульованих, формалізованих та алгоритмізованих відносин у вигляді державної політики, діючих законів, урядових постанов, положень, процедур і правил;

- наявність у обох сторін доброї волі щодо підтримання та підтримання цих відносин у зоні PO_{1-2} в рамках діючих в країні законів, нормативно-правових актів, а також традиційних, загально визнаних людських цінностей, моралі, духовності та довіри.

Вважаючи за аксіому взаємодії учасників 1 і 2 на основі взаємних зобов'язань щодо знаходження і підтримання сприятливих для обох сторін умов PO_{1-2} та діючі в ринковому середовищі гарантії (політики, закони, норми, традиції, звичаї тощо), а також сформовані на їх основі «добру волю» і «довіру», будь-які припущення про те, що у учасників можуть бути інші інтереси, цілі та мотиви функціонування, можна вважати мало ймовірним.

В розвиток запропонованої залежності автором роботи [57] умови парето-ефективних (не оптимальних) зв'язків були використані для інтерпретації взаємодії та взаємних відносин між парами такими учасників ринкових відносин, як «держава», «виробники» і «споживачі», які в нашому дослідженні є представленими під назвами «влада» (G), «бізнес» (B) і «споживачі» (PO).

При цьому, в межах кожної конкретної пари були отримані площинні графо-аналітичні моделі які відображають відносини між парами Сторона 1 (G) - Сторона 2 (B) (а), Сторона 2 (B) - Сторона 3 (PO) (б) та Сторона 3 (PO) - Сторона 1 (G) (в) на рис. 2.8.

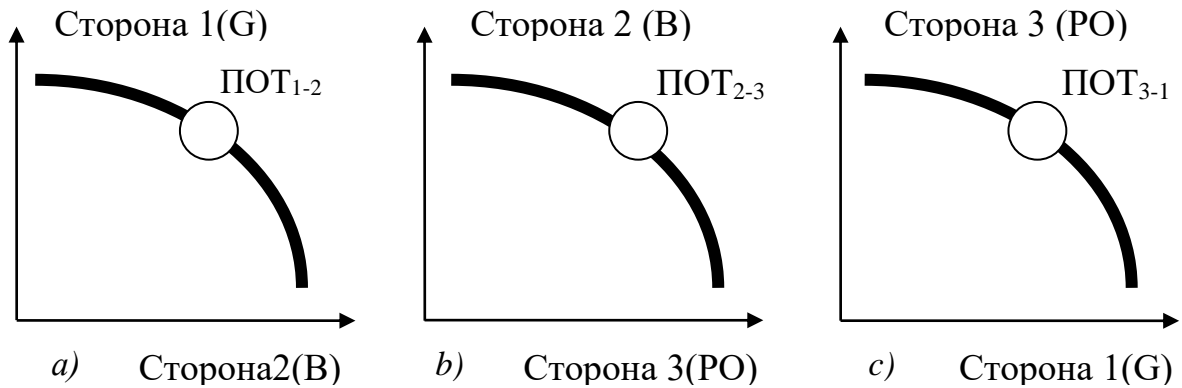

Рисунок 2.8 Розподіл умов парето-ефективних відносин між трьома взаємодіючими мульти-учасниками

Джерело: сформовано автором

Таким чином, у кожному окремому випадку у процесі взаємодії сторін в них можуть формуватися відповідні парето-оптимальні точки, які посилюють їх взаємодію та відповідають існуючим умовам на ринку, визначених вищевказаними умовами доброї волі і довіри для підтримання цих відносини в зоні POF_{1-2} в рамках діючих норм.

Використавши принцип суперпозиції – накладання кількох процесів з отриманням в результаті цього виникнення нових конструктивних чи руйнівних ефектів – автор роботи [57] отримав просторову модель раціональної взаємодії трьох сторін, в якій кожна із сторін може погоджувати і погоджує свою поведінку з двома іншими.

Таким чином, адаптована нами для умов нашого дослідження просторова модель пошуку парето-оптимальної точки у взаємовідносинах трьох груп стейкхолдерів національної економіки, показана на рисунку 2.8, наглядним чином ілюструє той факт, що у випадку індивідуального рішення про збільшення власної вигоди (+ $\Delta 1$) Стороною 1(G) неминуче виникають негативні наслідки для інтересів Сторони 2 (B) (– $\Delta 2$) та Сторони 3 (PO) (– $\Delta 3$).

Існують і інші можливі варіанти перерозподілу вигід від процесів змін між усіма трьома сторонами, які відповідатимуть точці, погодженій і одночасно вигідній для всіх сторін (POF_{1-2-3}). Аналізуючи можливі варіанти

поведінки Сторін 1 (*G*), 2(*B*) та 3(*PO*) у просторі запропонованої моделі, неважко прийти до висновку, що будь-які односторонні дії, спрямовані на поліпшення власної позиції будь-якою окремою Стороною, неминуче призводитимуть до негативних наслідків та втрат у вигляді:

- приблизно однакового співвідношення показників погіршення діяльності і втрат обома іншими Сторонами;
- багаторазового збільшення збитків однієї із Сторін за умови збереження інтересів і мінімізації втрат іншою.

Є цілком очевидною і можливість досягнення двосторонніх домовленостей з метою поліпшення спільних позицій за рахунок третьої сторони, коли Сторона, яка може стати жертвою змови двох інших, понесе збитки, пропорційні вигодам, отриманим учасниками такої змови.

Тому забезпечення умов для досягнення парето-оптимальних значень результатів тристороннього співробітництва сторін в процесах масштабних і радикальних змін, що впливатимуть на інтереси всіх їх учасників, є спільним питанням для вирішення керівними органами усіх трьох множин стейкхолдерів національної економіки.

До речі, в доповіді академіка НАН України В. М. Геєця під назвою «Взаємодія та розвиток економічної та енергетичної політики в Україні», представленій на засіданні Президії НАНУ у 2015 році, організаційно-управлінська модель взаємовідносин в енергетиці також була представлена у вигляді тріади взаємодіючих учасників «держава – виробники/постачальники – кінцеві споживачі» [58, с. 3].

Тому, представлена на рисунку 2.9 просторова графоаналітична модель можливих взаємостосунків трьох сторін демонструє незаперечний факт того, що організація їх спільної діяльності в єдиному ринковому просторі всіх представлених учасників з досягненням парето-ефективної взаємодії і отриманням позитивних результатів прийнятних для всіх рівня корисності вимагає такого управління їх співпрацею, коли пошук, вироблення та реалізація всіх необхідних суспільству рішень відбувається на основі консенсусу і/або компромісу.

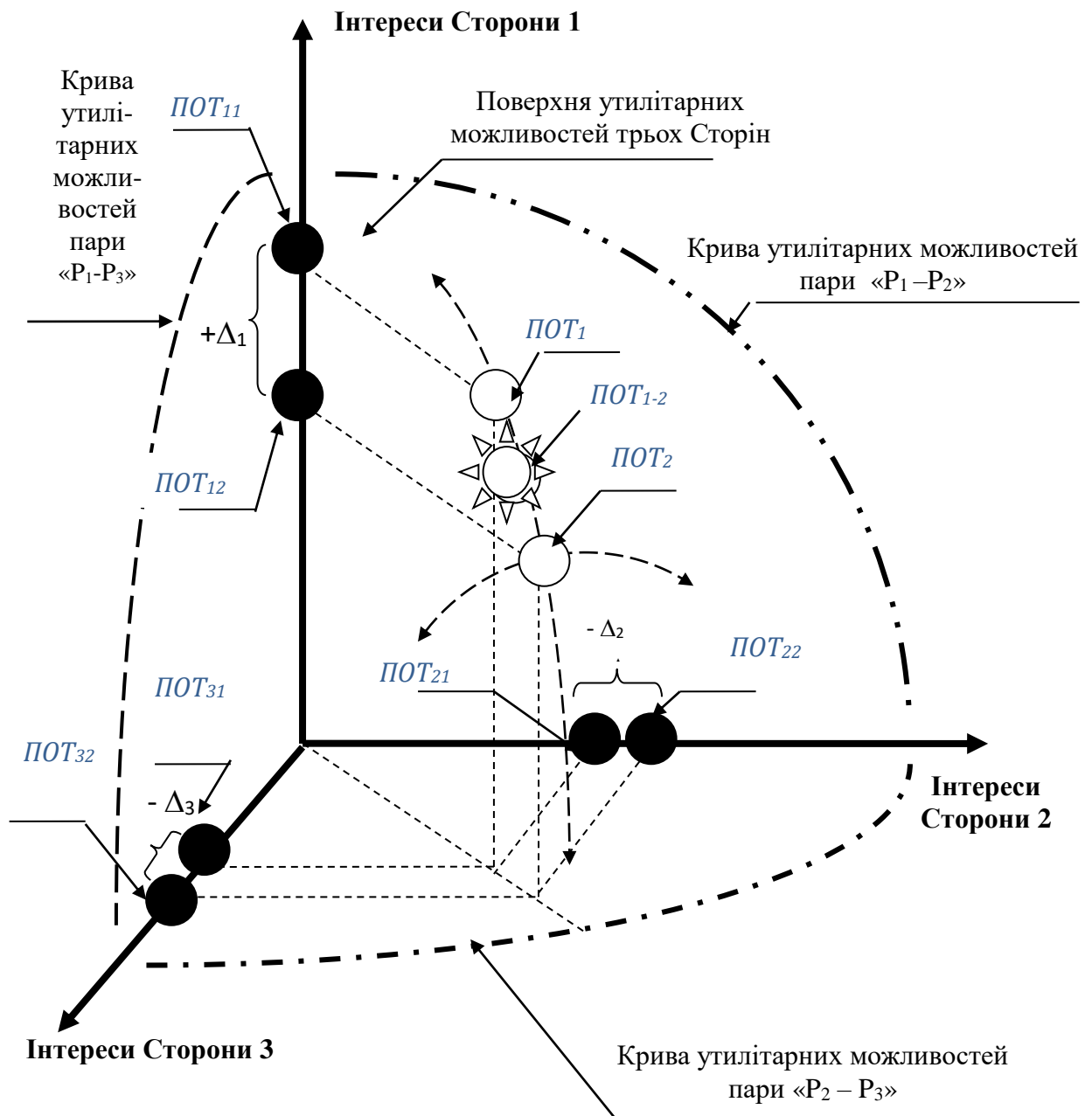

Рисунок 2.9 Просторова модель пошуку Парето-оптимальної точки взаємоефективної ринкової взаємодії трьох учасниківринкових трансакцій market на поверхні утилітарних можливостей
Джерело: реінтерпретовано автором на основі [53]

При цьому, досягнення максимального результату за оптимального розподілу і використання спільних ресурсів відбудеться тільки тоді, коли за будь-якої односторонньої (не гармонізованої з інтересами інших) зміни якимось із учасників добробут хоча б одного із інших учасників – суб'єктів системи буде погіршений.

Проте, таке управління спільною взаємодією множин суб'єктів приналежних до трьох виділених нами категорій учасників парето-ефективного ринку стає можливим виключно за організації між керівними органами всіх множин належної комунікації з обміном в процесі прийняття спільних рішень об'єктивною, достовірною і вчасною інформацією. Зміст такої інформації повинен формуватися джерелом, незалежним від впливу всіх стейкхолдерів національної економіки – елементарними носіями інтелекту – множиною населення країни (F) з правом голосу, формуванням громадської думки про прагнення, бажання і позиції щодо змін, з висуненням вимог до влади, бізнесу і створених ними ж об'єднань.

Якщо ж врахувати, що система мас-медіа є найбільш впливовим чинником формування домінуючих в суспільстві думок щодо соціально-економічно-екологічних критеріїв та процесів сталого розвитку країни в сучасному глобалізованому світі, то цілком виправдано буде припустити, що в основі будь-яких дій агентів ринку будуть лежати генеровані їх керівництвом інтелектуальні продукти – управлінські рішення про поведінку суб'єктів на відповідних ринках.

При цьому, їх соціально виправдана поведінка диктується існуючими і діючими у правовому просторі країни різноманітними законами, регулюваннями, нормативно-правовими актами, правилами і процедурами, а також думок і позицій більшості населення, елімінують можливість односторонніх і, навіть, двосторонніх рішень, в яких переслідування власних цілей та інтересів однієї або, навіть, двох сторін превалюватимуть над соціально і економічно виправданою доцільністю врахування цілей та інтересів інших учасників.

Теоретично така можливість існує і описується розробленою Вілфредо Ф. Парето (Vilfredo Federiko Pareto) теорією нелогічних дій, в якій діяльність елементів соціуму (індивідуумів і груп) розглянуто як ірраціональний процес, коли окремішня людина або їх організовані групи діють спочатку відповідно до своїх почуттів, а вже потім на основі детермінованих цими почуттями дій формують свої переконання. В зв'язку з цим теоретичний

аналіз моделі парето-ефективних стосунків слід виконувати з позицій раціональності-ірраціональності поведінки учасників та ідентифікації шляхів і можливостей впливати на процеси спільного пошуку і встановлення гармонізованих цілей, інтересів та вигід всіма учасниками, інтерпретованих нами у вигляді певних множин (G, B, PO, F) елементарних носіїв інтелекту і емоцій як контрагентів процесу парето-оптимізації.

Однак, якщо В. Ф. Парето використовував свою теорію нелогічних дій як приклад можливості впливати на настрої і поведінку людей, не здатних до логічного мислення, шляхом апеляції не до розуму, а до почуттів та інстинктів, то використання підсистеми і потенціалу мас-медіа для поширення знань і зміни ментальності людей через надання необхідної, достовірної і вчасної інформації (за схемою, представленою на рис. 2.6) призводить до підвищення рівня раціональності у намірах і діях всіх учасників процесу.

При цьому, умовами дієвості і результативності процесу зміни ментальності і раціоналізації діяльності суспільства виступають:

- знаходження законодавчої, виконавчої та судової структури гілок влади, бізнес-структур, альтернативних політичних сил, організацій громадянського суспільства тощо, тобто всіх стейкхолдерів національної економіки в середовищі впливу єдиного для всіх медіа-простору, сформованого і діючого в рамках прийнятих законів і нормативно-правових актів;

- інтегрального впливу системи мас-медіа, які стають важливим елементом управління змінами в інтересах суспільства в цілому (а не окремих його складових), на формування домінуючої громадської думки, яка через використання демократичних механізмів чинить тиск на керівні органи влади, бізнесу і представництв громадськості, під яким останніми формуються рішення щодо спільного і погодженого встановлення соціально-значимих цілей і завдань змін, необхідних всьому суспільству для досягнення ним бажаного рівня соціального, економічного та екологічного добробуту;

- усвідомлене використання владою сучасних методів, механізмів та інструментів втручання в ринок з використанням підсистеми мас-медіа для забезпечення відповідального ставлення всіх учасників ринку до своїх продуктів і послуг, до працівників, партнерів і споживачів, до прагнення гармонійного співіснування, взаємодії та постійного діалогу із ними у вирішенні найгостріших соціальних проблем.

Отже, за виконання цих умов мас-медійні ресурси будь-якої країни, функціонально не будучи суб'єктами управління життєдіяльністю суспільства, створюватимуть умови для спільного вироблення, прийняття і реалізації органами управління державою і всіх стейкхолдерів національної економіки таких раціонально і емоційно обґрунтованих рішень, планів і програм сталого розвитку, які будуть враховувати інтереси, цілі і завдання більшості учасників процесу змін.

Зауважимо, що доцільність використання потенціалу засобів масової інформації для впливу на визначені складові суспільство обговорювалась давно. Тут слід зауважити, що, для прикладу, ще у 1947 року агенції масової комунікації були охарактеризовані Американською комісією з питань свободи преси (Commission on Freedom of the Press або т. зв. «Комісія Хатчінса») як «найбільш потужний» інструмент, який формує культуру і громадську думку, в зв'язку з чим вони повинні взяти на себе відповідальність за «... забезпечення громадян правильною та повною, політичною, економічною та соціальною інформацією»[59, с. vii] для «... постановки та роз'яснення ідеалів, до яких має прагнути громада»[59, с. 5].

Цілком аналогічно, створена у 1976 році Міжнародна Комісія з вивчення проблем комунікацій (International Commission for the Study of Communication Problems, або т. зв. «Комісія Мак Брайда»), в своїх рекомендаціях вказувала, що «... комунікативний компонент у всіх проектах розвитку повинен отримувати адекватне фінансування», оскільки є «... важливим для мобілізації ініціатив та надання інформації, необхідної для дій у всіх сферах - сільському господарстві, охороні здоров'я та плануванні сім'ї, освіті, промисловості тощо» [60, с. 7].

Зауважимо при цьому, що уже в наш час проф. Р. М. Кантер (Kanter Rosabeth Moss), відома своїми дослідженнями і рекомендаціями щодо управління змінами в організаціях [61], також звертала особливу увагу на необхідність належної організації співпраці «людей, організацій, держави і бізнесу» [62], проф. М. Кітінг (Michael Keating, 1950) в [63, с. 16] прийшов до висновку, що «Загальні інтереси будуть реалізованими тільки тоді, якщо вони будуть інституціоналізовані забезпеченням рамок, в яких витрати та вигоди будуть розділені, а додаткові ресурси привнесені», а д-р Д. Куметат (Dennis Kumetat) за результатами своїх досліджень прийшов до висновку, що саме «демократична медіа-система» може і повинна «... створити умови для реальної суспільної згоди чи компромісу на основі відкритого обговорення розбіжностей, а не надуманого консенсусу, заснованого на домінанті еліти» [64, с. 247].

Саме такі умови зможуть успішно подолати виклики «виклики транзитного періоду», в яких, на думку авторів публікації «Energy Transition Challenges in Algeria» С. Бенаббоу (Senouci Benabbou) і Дж. Бенхабіба Абдерреззак (G Benhabib Abderrezak), поєднуються наступні складові:

- «...Погодженість дій різних суб'єктів, які беруть участь у перехідному процесі.
- Рівномірно розподілені витрати зацікавлених сторін і держави, шляхом перегляду цінової політики на енергоносії (електроенергію та паливо). Необхідність термінового переосмислення системи перерозподілу багатства, щоб не заохочувати розтрату енергоресурсів.
- Адміністративна гнучкість, поінформованість та обізнаність шляхом стимулювання залучених учасників» [65].

Зауважимо, що необхідність і доцільність забезпечення «погодженості дій суб'єктів», «рівномірного розподілу витрат» і «поінформованості» всіх «залучених учасників» було доведено визначеними з допомогою просторової моделі взаємодії всіх зацікавлених сторін процесу змін при спільному пошуку та досягненні парето-оптимальної точки їх ефективної взаємодії.

Тому, виглядає цілком доречним і виправданим перейти до розгляду процесів управління змінами в сфері енергозабезпечення в масштабах національної економіки з позицій виявлення, вивчення, формування і практичної апробації специфічних технологій управлінського впливу мас-медіа на всіх виділених нами вище учасників змін в національній економіці, а також формування рекомендацій щодо інституціоналізації включення підсистеми мас-медіа країни в контур управління цими процесами в якості важливого і повноправного учасника, як це і пропонувалось в уже згаданій вище роботі В. Аїдана (White Aidan) [29, с. 50] як «запровадження політики і законодавства» «... для функціонування журналістики у суспільних (а не урядових) інтересах».

2.3 Засоби та технології впливу на людські ресурси для підвищення ефективності управління змінами в енергозабезпеченні країни

Проблеми, які виникають у перехідні періоди зміни одних умов, можливостей і джерел енергозабезпечення будь-якої національної економіки до інших, відбувались, продовжують і будуть в майбутньому відбуватись в багатьох країнах за різних умов, потреб, цілей і завдань. В зв'язку з цим, в багатьох країнах уже накопичено достатньо вагомий досвід управління процесами змін, в т. ч. і у сфері енергетики.

Цілком очевидно, при цьому, що рекомендації щодо належного і успішного управління цими процесами, які успішно працюють в одних країнах, не завжди і не всюди можуть успішно використовуватись в інших. Однак, аналізуючи спеціальні джерела, в яких оприлюднені результати досліджень за цим напрямом, неважко прийти до висновку, що, поза всяким сумнівом, основний досвід використання підсистем мас-медіа в процесах інформаційного супроводу змін в країнах полягає, головним чином, у їх використанні для організації інформаційних і рекламних кампаній, надання споживачам аналітичної інформації, розповсюдження новин, обговорення

подій, постановки, аналізу та пропонованих рішень щодо розв'язку насущних проблем і т. д. і т. п.

Тобто, незаперечно важливою визнається традиційна роль всіх видів медіа в якості впливового і потужного майданчика з можливостями збору, опрацювання, продукування і розповсюдження інформації [66, 67, 68, 69] про цілі, завдання і проблеми змін в соціальному [11, 12, 15, 17, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78], економічному [10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 79, 80, 81], національному [82, 83], технологічному [84, 85] і сталому [15, 86] розвитку суспільства, про їх роль та особливості впливу на процеси соціальних змін [87, 88, 89, 90], про впливи на поведінку членів соціуму [16, 17, 91, 92, 93, 94], про впливи на формування громадської думки [95, 96, 97], про залучення громадськості до процесів управління життєдіяльністю країни [98, 99] і т. ін.

Проте, незважаючи на той факт, що урядовим документом «Програма розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності» уряду Алжиру [100] передбачалось залучення ЗМІ до організації кампаній з підвищення усвідомленості і обізнаності споживачів про важливість енергоресурсів та доцільність їх раціонального використання, використання з цією метою саме потенціалу національної системи мас-медіа знову обмежилось виключно функцією простого поширення інформації.

В зв'язку з цим, більшість авторів специфічних досліджень проблем масштабного впровадження в національну економіку технологій енергозабезпечення на основі відновлюваних джерел досліджують і вирішують, головним чином, техніко-технологічні проблеми [101, 102, 103, 104, 105, 106], а дослідниками питань менеджменту процесів перехідного періоду, управління змінами і впровадження відновлюваної енергетики [107, 108, 109], в т. ч. і в Алжирі [107, 110, 111, 112] для мас-медіа також виділяється тільки допоміжна роль як засобу простого розповсюдження інформації.

Тобто, автори більшості досліджень проблем належного управління змінами в самих різноманітних сферах функціонування національних економік продовжують розглядати мас-медіа як, хоча і важливий, але

виключно інформаційний ресурс для проведення масштабних кампаній [113, 114, 115], що свідчить про недооцінення органами управління того факту, що носії інтелекту з основної маси населення (F) також шукають і сприймають інформацію, приймають рішення, формують свою ділову поведінку та діяльність, оцінюють отримані результати і вносять відповідні корективи.

Підтвердженням того, що мас-медіа недооцінюються як впливова складова формування економічної поведінки населення може служити висновок, до якого прийшли автори дослідницької доповіді «Аналіз досліджень громадської думки та комунікаційних кампаній щодо енергоефективності та пов'язаних з цим тем», якими було вказано, що «Напрочуд мало досліджень було проведено національними, регіональними та державними комунікаційними кампаніями перед розробкою програм, повідомлень та інструментів» [114, с. 43], в зв'язку з чим «... люди не розуміють зв'язку між енергією та навколишнім середовищем і, тим більше, не розуміють своєї ролі в удосконаленні енергоефективності бо енвайроментальна інформація не розповсюджується» [114, с. 44].

Таким чином, ми повертаємось до поінформованості і усвідомленості, знань і ролі людей, до їх ментальності і споживчої поведінки в умовах енергетичних змін перехідного періоду, якими визначатимуться успіх чи неуспіх останніх.

Саме в цьому контексті звертає на себе увагу поява в науковому дискурсі зв'язки «енергія – поведінка», в рамках якої вченими досліджуються виникнення і еволюція залежності між потребами в енергії та поведінкою людей в домогосподарствах, установах, організаціях і підприємствах як її споживачів в процесі тих змін, які відбуваються або повинні відбуватися при належному управлінні переходом нашої цивілізації до її низько-вуглецевого майбутнього [116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128].

Однією з останніх за часом потужних праць за цією метою стала книга міжнародної групи дослідників «Енергія та поведінка. Назустріч майбутньому з низьким вмістом вуглецю», в якій говориться про необхідні зміни і технології, про залучення до руху за енергоефективну поведінку

нових учасників, вплив на поведінку яких сучасних ідеалів енергоефективності є критично важливою проблемою, яку слід розглядати на перетині інтересів політики, науки, технологій та ін. [128].

Однак, серед множини публікацій тільки окремими авторами було звернено увагу на доцільність використання можливостей і потенціалу мас-медіа для впливу на зміни в поведінці споживачів енергії [129, 130, 131]. Авторами цих публікацій було наголошено на тому, що саме ЗМІ формують світосприйняття та поведінку людей і, що перехід існуючої в даний час системи енергозабезпечення і енергоспоживання на більш сучасні, необхідні суспільству стало розвитку технології потребуватиме не лише технологічних нововведень та заміни викопних видів палива на альтернативні, але й кардинальних поведінкових змін щодо індивідуального споживання енергії з боку її споживачів.

Але, окрім впливу на поведінку людей в процесах управління, виробництва і споживання енергії, за демократичними засобами мас-медіа залишається традиційна функція контролю за цими процесами. Однак уже не тільки як «громадський сторожовий пес» (watchdog role) влади (*G*), який контролює весь спектр її діяльності та викриває зловживання, а як сторожовий пес і щодо поведінки всіх інших учасників. Адже, як цілком обґрунтовано стверджує автор публікації [132], «ключем до кращого управління» є формула «чим ретельніше спостереження, тим краща поведінка».

Таким чином, все вищевказане демонструє незаперечну доцільність та необхідність змін в розумінні того факту, що тільки влада традиційно залишалась єдиним об'єктом пильної уваги системи мас-медіа, змін у рівній відкритості і підконтрольності системи для спілкування всіх стейкхолдерів національної економіки, змін в організації громадянського суспільства шляхом створення такої медіа-системи, яка не контролюється ні ринком, ні державою, ні будь-якими іншими угрупованнями. Тобто, системи – продукту особливої традиції «третього шляху», що уже укорінилася в західній Європі, організована таким чином, щоб окрім функції контролю вона впливала на всі

складові і верстви суспільства, одночасно представляла інтереси цих складових і верств, створювала простір для спілкування і обговорення протилежних точок зору, а також знаходження гармонізованих, збалансованих і для всіх прийнятних рішень [36, с. 217].

Тобто, якщо раніше традиційна роль засобів масової інформації полягала у контролі за поведінкою влади, то сучасна «демократична медіа-система» повинна «... розширювати можливості людей, дозволяючи досліджувати свої інтереси; підтримувати поділ на ідентичні групи та сприяти функціонуванню організацій, необхідних для ефективного представлення групових інтересів; пильно контролювати уряд та центри влади; забезпечувати джерело захисту та відшкодування слабких і неорганізованих інтересів; створювати умови для реальної суспільної згоди чи компромісу на основі відкритого обговорення розбіжностей, а не надуманого консенсусу, заснованого на домінанті еліти» [36, с. 247].

Повертаючись до продемонстрованих нами вище можливостей оригінального функціонального включення в систему управління змінами в національній економіці підсистеми мас-медіа в якості активного елемента з подвійною функцією «об'єкт-суб'єкт» (рис. 2.2), звернемо увагу на те, що цим включенням визначається специфіка її функціонування в системі управління змінами (рис. 2.6) як елемента, який:

- формує у всіх учасників медіаграмотність, потрібні знання та усвідомленість необхідності і доцільності виключно спільної участі в пошуку, досягненні та утриманні парето-ефективної точки взаємостосунків (рис. 2.8);

- забезпечує всіх учасників необхідною для продуктивної співпраці інформацією, яка відповідає критеріям рівної для всіх прозорості, якості, достовірності і вчасності;

- створює платформу для представлення групових інтересів, спільного відкритого обговорення проблем і розбіжностей, пошуку реальної суспільної згоди чи компромісу (парето-ефективної точки);

- контролює весь спектр діяльності учасників, викриває спроби зловживання, намагання односторонніх або групових сепаратних дій зі сторони учасників, інформує про можливі причини відхилення від точки оптимуму і наслідки для суспільства.

Таким чином, обґрунтоване нами вище виділення і включення в систему управління змінами додаткової підсистеми, функціям якої є притаманним певний потенціал покращання результатів цих змін, диктує доцільність порівняльного аналізу уже існуючого на даний час досвіду управління і менеджменту в сфері енергозабезпечення і енергоспоживання в умовах перехідного періоду з очікуваними наслідками практичної апробації рекомендацій з посилення використання підсистеми мас-медіа.

Оскільки кінцевою метою удосконалення процесів і процедур управління і менеджменту в перехідному періоді трансформацій в сфері національної енергетики можна вважати завдання з досягнення 100% використання відновлювальних джерел, як це продемонстровано в [133], то цілком очевидно, що пошук будь-яких нових підходів не тільки в традиційних сферах (техніка, технології, економіка, фінанси, інвестиції і т. п.), а скоріше в ментальності людей та їх поведінці з новою технікою і технологіями, глобалізований, інтелектуалізований і поведінковий економіці сталого розвитку є актуальними і несе високий потенціал корисності для суспільства.

При цьому, хоча більша частина опублікованих протягом останніх 20-ти років досліджень в сфері специфічних аспектів управління і менеджменту в епоху сталого розвитку глобалізованого та інтелектуалізованого суспільства присвячена, головним чином, загальним проблемам і особливостям управління сталим розвитком людства [для прикладу, 134, 135], проблема управління самими різноманітними аспектами змін в сфері енергетики перебуває у фокусі прискіпливої уваги науковців і практиків як багатьох країн світу та Європи [136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150], так і безпосередньо Алжиру [140, 151, 152, 153, 154].

Проте, більшість названих вище досліджень вчених різних країн присвячено техніко-технологічним і економічним проблемам змін в енергетиці, не дивлячись на те, що, як цілком вірно було звернено увагу в роботі [137], такі дослідження, повинні бути пов'язаними в першу чергу з теорією складних систем і стосуватися, головним чином, різноманітних аспектів управління та менеджменту персоналом, інтелект і ментальність якого є основою змін в суспільстві. Недаремно автор публікації [138] вказав, що управління змінами «...стикається з великим викликом, оскільки значна частина поточної політики сформульована на основі класичного способу мислення, який характеризується підходом зверху вниз з домінуванням короткострокових цілей, реалізованих фрагментарно діючими індивідуально відомствами та міністерствами, на які ринок не впливає чи майже не впливає».

В цьому зв'язку звернемо увагу на рекомендації авторів робіт [136, 149], які стверджують, що управління в перехідних умовах слід здійснювати через збирання на «платформі переходу» багатьох точок зору і різних підходів для розробки спільного бачення та цілі, які потім спільно ж і досягаються.

При цьому, як стверджують і автори публікацій [143, 144, 145], управління в процесі переходу повинно відбуватись на основі «розширення участі» і залучення «багатьох акторів», оскільки це гарантуватиме врахування суспільних цінностей і цілей за рахунок масового навчання учасників змін за концепцією «навчатися в роботі, робити навчаючись» [144] та спільного системного мислення всіх залучених учасників [136].

Отже, в цьому випадку повноваження з прийняття рішень щодо головної цілі змін розподіляється серед головних учасників (стейкхолдерів), кожен з яких відіграє у її формуванні свою роль. Це, в свою чергу, надає всім можливість адаптуватися до колективно сформованої цілі, яка, як правило, за рахунок інтеграції колективного інтелекту (краудсорсинг) отримує в суспільстві набагато більшу підтримку та зменшує опір змінам.

Таким чином, з наведених вище прикладів стає цілком очевидно, що уже існуючий досвід і рекомендації багатьох дослідників щодо створення моделей «платформ», «арен», «площадок» з метою концентрації інтересів, точок зору і підходів до вирішення тієї чи іншої проблеми всіма стейкхолдерами або акторами (уряд, виробництво, наука, посередники, громадські організації, індивідууми і т. д.) [140, с. 61; 143, с. 265] для «спільної дискусії» уже добре усвідомлені, а запропонована в роботі [143, с. 115] модель «циклу управління переходом» у вигляді послідовності 4-х фаз (рис. 2.10) була навіть удосконалена і рекомендована для використання в умовах трансформування системи енергозабезпечення національної економіки Алжиру шляхом інноваційних змін з орієнтацією на масштабне використання відновлюваних джерел енергії [153, 154].

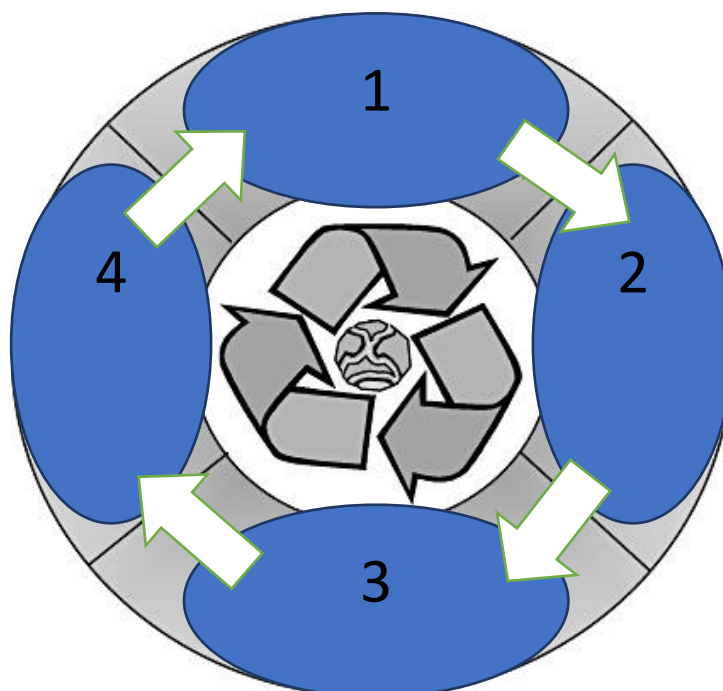

Рисунок 2.10 Послідовність 4-х фаз моделі життєвого циклу управління змінами: 1) структурування проблеми, формування бачення, створення платформи змін, стратегічне планування; 2) створення коаліції учасників і порядку змін (програма, напрямки, шляхи реалізації); 3) дії з реалізації програми змін, мобілізація учасників на виконання операційних проєктів; 4) моніторинг, оцінювання і вивчення результатів впровадження змін, коригування бачення (за необхідності), планів дій і учасників

Джерело: сформовано автором за [143, с. 115])

Цілкові виправдані і науково обґрунтовані д-ром Д. Куметатом (Dennis Kumetat) проблеми управління змінами у сфері впровадження відновлювальної енергетики [140] полягали в модифікації 4-х відомих фаз реалізації програми змін (рис. 2.10) шляхом певних доповнень та уточнень їх змісту і доповненням двома додатковими фазами, серед яких:

Фаза 1. Координація урядом всіх дій шляхом створення енергетичної ради з представниками зацікавлених сторін, розробки бачення переходу на використання поновлюваної джерел енергії як частини більш широкого плану національної енергетичної політики.

Фаза 2. Визначення ключових і реалістичних цілей для середньо- і довгострокових цілей та інструментів їх реалізації (для прикладу, встановлення тарифів, податкових пільг, змін в енергетичному законодавстві, реструктуризації ринку тощо).

Фаза 3. Встановлення часу реалізації розроблених проектів.

Фаза 4. Оцінювання досягнутих результатів для виявлення системних збоїв, неочікуваних недоліків і причин незадовільної ефективності.

Фаза 5. Пошук можливостей рішення проблем, які обумовили появу негативних результатів та посилення тих елементів програми, які дали добрі результати.

Фаза 6. Поновне структурування проблеми на удосконаленому рівні.

Проте, навіть із вищенаведеного прикладу залишається цілком очевидним той факт, що авторами моделей, представлених в роботах [65, 143], а також більшістю інших повністю ігноруються можливості включення в процес управління змінами потужного потенціалу підсистеми мас-медіа, яким ними і надалі рекомендується розробляти та реалізовувати тільки «... – політику комунікацій, популяризації та обізнаності; уникнення опору спрямованого на збереження існуючої моделі; ...» [152].

Тобто, масштабного використання можливостей мас-медіа в якості елемента трансформування ментальності і поведінки всіх учасників процесу змін до останнього часу не пропонувалось і не досліджувалось, хоча

позитивні і негативні приклади належного і неналежного використання цього потенціалу деякими дослідниками уже були зауважені.

Так, підтвердженням того, що недооцінка або нехтування потенціалом мас-медіа тими, хто керує змінами у будь-якому виді економічних, соціальних і екологічних трансформацій в суспільстві заздалегідь зменшує ефективність і результативність останніх, свідчать висновки авторів роботи [156].

Розглянувши позитивний вплив вільних ЗМІ Угорщини і Польщі на забезпечення успішного економічного розвитку останніх, автори роботи наголосили на «успішних прикладах економічного розвитку», зв'язавши їх з «впливом вільних медіа» [156, с. 34], в той час коли засоби масової інформації України і Болгарії були приведені як приклад того, коли заангажованість або індиферентність останніх не дозволила подолати конфлікти промислово-фінансових груп в оцінках та напрямках процесів реформування національної економіки. На їх думку, саме в Україні спостерігались «неуспішні спроби розвитку» в зв'язку з тим, що мас-медіа «...не змогли подолати конфлікт інтересів» учасників [156, с. 37], а в Болгарії політики і населення не змогли об'єднатись навколо «хороших» реформ, незважаючи на те, що ЗМІ в цій країні є вільними і незалежними.

Тому, цілком очевидно, що включення в процеси життєвого циклу управління змінами (рис. 2.8) системи мас-медіа в режимі «об'єкт-суб'єкт» може і повинно позитивно вплинути на динаміку, результативність та ефективність необхідних змін, оскільки «... може викликати ширший громадський інтерес та участь у процесі структурування проблем, що, безсумнівно, важливо для розвитку підтримки заходів, створення обізнаності та залучення» [143, с. 265], а реалізація всіх фаз управління змінами вимагає, на нашу думку, модифікації моделі «життєвого циклу управління змінами» (рис. 2.10) у презентованому нами на рисунку 2.11 вигляді.

Специфіка нашої пропозиції полягає в тому, що в процесі взаємодії всіх виконавців фаз життєвого циклу змін і пошуку парето-оптимального рішення (відповідно, рис. 2.6) включено національну підсистему мас-медіа в

режимі «об'єкт-суб'єкт», яка усвідомлено позиціонована у фокусі забезпечення прозорого, рівноправного і доступного всім учасникам процесу інформаційних обмінів і взаємовпливів на всіх етапах реалізації змін (поширення знань, формування позицій і планів, впровадження).

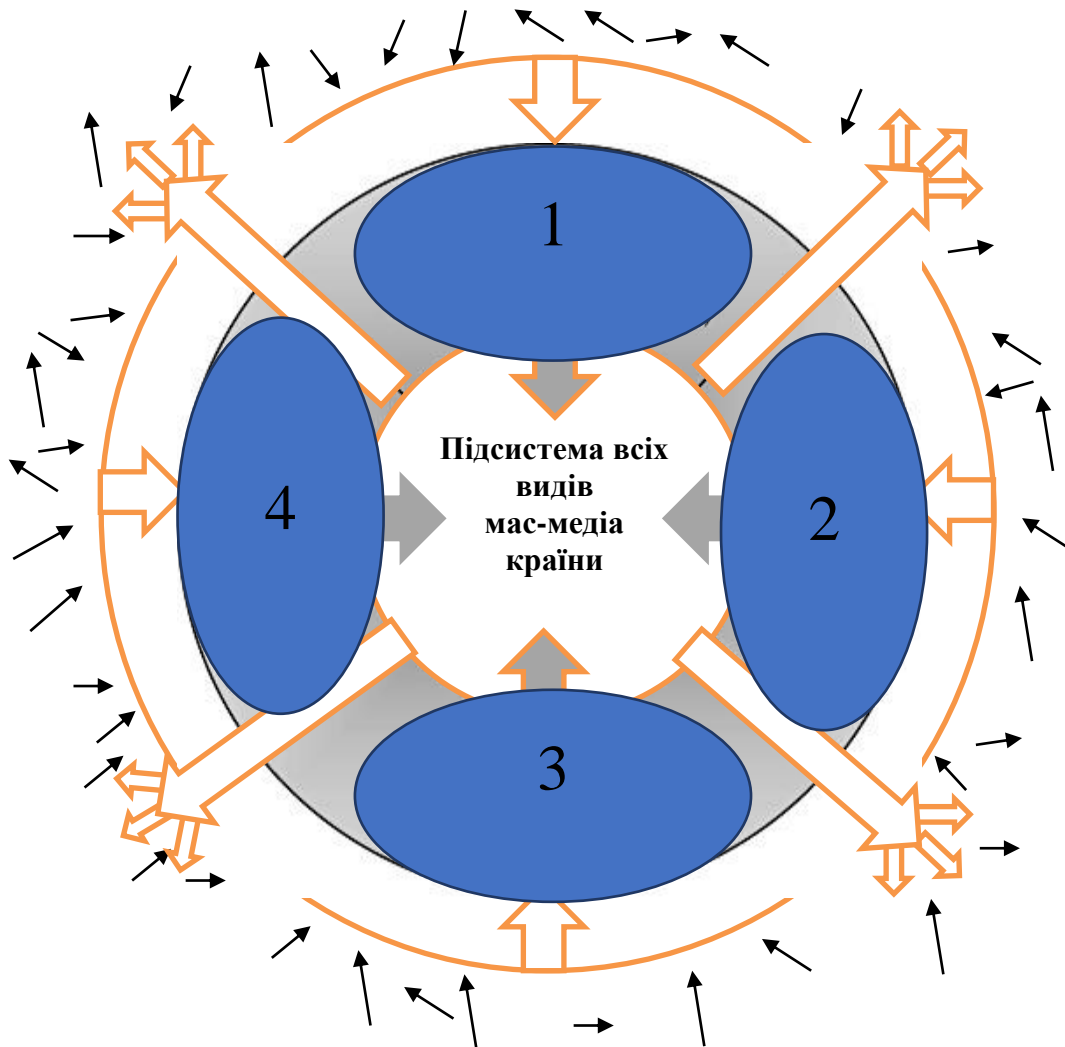

Рисунок 2.11 Модифікована модель життєвого циклу управління змінами з впливом мас-медіа через формування необхідних змін в ментальності споживачів на протікання 4-х фаз їх реалізації

Джерело: сформовано автором

Саме таке позиціонування національної підсистеми мас-медіа в якості «об'єкта-суб'єкта» дозволяє на основі отримання інформації, аналізу, оцінки та інтерпретації подій на кожній із 6-ти фаз життєвого циклу змін від безпосередніх виконавців про подальші плани, дії і результати по-перше:

- поширювати якісну і вчасну інформацію про необхідні зміни та їх очікувані результати між всіма прямими учасниками (*G, B, P, O*), а також між всіма членами соціуму (широкими верствами населення) *F*;

- створювати єдиний і доступний для всіх інформаційний простір для ознайомлення, обговорення, підтримки, відхилення, погодження, коригування і т. п. подальших кроків з виконання чергових фаз процесу управління змінами.

Особливість запропонованого включення засобів мас-медіа в процес управління змінами полягає в забезпеченні останніми масштабного залучення в процеси прийняття рішень (управління) змінами всіх зацікавлених учасників на рівних правах (усвідомлення, навчання, інформування, зміни відношення, поширення позицій, ідей, проєктів, переваг, недоліків і т. п.) і, в першу чергу, громадян країни та їх різноманітних об'єднань.

Тобто, на підставі отриманої, від учасників енергетичного переходу, аналізованої та інтерпретованої інформації підсистема мас-медіа формує такі інформаційні впливи як на всіх ключових учасників, так і на широкі маси населення, які, в свою чергу, орієнтуючись на спільно встановлені і необхідні національній економіці та всьому суспільству цілі (в даному випадку урядової Програми з розвитку відновлюваної енергії, рис. 2.5) починають погоджено і коорієнтовано впливати на необхідну суспільству поведінку всіх головних акторів змін на кожному із 4-х або 6-ти етапів життєвого циклу останніх (рис. 2.11).

При цьому традиційна схема управління «суб'єкт-об'єкт» трансформується в такий режим взаємодії, який сьогодні багатьма авторами інтерпретується як «інклюзивне врядування» – управління на основі «... рівної участі, рівного ставлення та рівних прав перед законом», коли «... інститути та політика управління є доступними, підзвітними та чуйними для груп ...» [155, с. 1]. Зауважимо, що механізм використання інклюзивного врядування, детально представлений, для прикладу, в [156], було адаптовано, апробовано і рекомендовано для використання в процесах управління

змінами в сфері енергозабезпечення енергоефективної економіки [157, 158] з метою масштабного залучення громадськості до підтримки і реалізації цих змін.

На жаль, навіть і у названих вище дослідженнях роль, місце і потенціал використання впливу мас-медіа на результати змін також не отримали належної оцінки та рекомендацій щодо належного використання.

Звернемо увагу на той факт, що хоча в роботі [158] і було всебічно розглянуто доцільність і необхідність участі громадськості та концептуально-емпіричний підхід до забезпечення участі всіх зацікавлених сторін та громадян у змінах в сфері енергозабезпечення і енергоспоживання з акцентом на енергоефективність і використання відновлюваних джерел енергії, проте в механізмі забезпечення інклюзивної участі попередньо добре навчених, проінформованих і освічених учасників також не було передбачено активної участі мас-медіа.

Тому, запропонована нами інтерпретація механізму впливу системи мас-медіа на головних учасників (стейкхолдерів) будь-якого важливого для національної економіки процесу змін і всіх (навіть індивідуальних) складових суспільства дозволяє робити кожен етап циклу змін своєрідною «платформною» спільною обговорення проблем цієї фази всіма учасниками, планування шляхів її вирішення, процесів реалізації, аналізу отриманих результатів, оцінювання виявлених недоліків, внесення коректив і т. д., коли виконавці цих процесів з використанням комунікаційних каналів, утворених системою мас-медіа, будуть орієнтуватися на потреби, вимоги, запити і позиції всіх зацікавлених сторін в досягненні парето-оптимального стану на відповідному ринку.

При цьому, на кожній фазі управління змінами інтереси, мотиви і політики різних учасників (уряду, корпорацій, посередників, споживачів, інститутів знань, неурядових і громадських організацій, окремих осіб і т. д.) виходять на мас-медійну «платформу», на якій відбуваються відкрите і доступне для всіх учасників обговорення, переговори, розробляються стратегії та індивідуальні плани.

Тобто, саме таким чином і утворюється цілком інноваційна схема залучення медіа-засобів в процеси змін, які не контролюється ні ринком, ні державою, ні партіями, а є інноваційним продуктом т. зв. «третього шляху», який поступово укорінюється в західній Європі. Це і є, на думку автора [36], демократичною реакцією на існуючі обмеження капіталізму, яка дозволяє медіа-системі досягнути:

- певного рівня політичної незалежності від влади і власників шляхом їх відокремлення та юридичних гарантій цього розмежування;
- економічної незалежності від влади і власників шляхом розподілу власності між різними суб'єктами та різними формами власності;
- залежності від своєї аудиторії, коли колишній пасивний отримувач інформації перетворюється на активного партнера інформаційної взаємодії з диференційованими, суперечливими і мінливими інтересами;
- використання нових комунікаційних технологій (телекомунікаційних технологій, мультимедіа і т. п.) всією множиною суб'єктів масової комунікації.

Нагадаємо, що ООН робить все для захисту права кожного громадянина будь-якої країни «... шукати, отримувати та передавати інформацію та ідеї через будь-який носій, незалежно від кордонів» [159], як це було заявлено засновниками цієї організації у Загальній декларації прав людини.

При цьому, роль ООН у розвитку медіа за визначенням Міжнародного Центру Допомоги Медіа (Center for International Media Assistance, CIMA), «... такі зміни стосуються цілого ряду інститутів, практик та поведінки, включаючи верховенство закону, свободу вираження поглядів та преси, системи освіти для журналістів, ділового середовища, можливості журналістів та менеджерів, а також підтримку різноманітності поглядів у суспільстві» [160].

Отже, якраз за умови реалізації запропонованої схеми використання мас-медіа в процесах управління змінами останніми створюється такий комунікаційний простір, який стає не просто одним із чинників генерування,

розповсюдження і обміну інформацією, але і формою та механізмом управління масштабними інформаційно-комунікаційними процесами в соціумі, якими регулюватиметься і визначатиметься потрібний суспільству вектор розвитку та характер політичних, технологічних, економічних, соціальних, і екологічних змін у суспільстві.

При цьому, головне завдання множини суб'єктів національної системи мас-медіа в такій схемі їх використання в системі управління суспільством полягає в генеруванні таких презентацій і пояснень соціальних явищ, за яких і населення, і суб'єкти публічного управління, і ділової активності в країні отримуватимуть можливість приймати свідомі і необхідні їм рішення про напрями свого впливу на владу, бізнес і самих себе з метою отримання соціально значимих економічних і екологічних результатів.

Таким чином, наявність в країні системи розвинутих, демократично організованих засобів масової інформації, які об'єктивно висвітлюють соціально значимі події, стають однією із найбільш важливих гарантій стабільності і успішних змін в процесі розвитку будь-якої демократичної держави та її економіки, а в нашому випадку – в ефективності управління змінами в енергетичному секторі Алжирської НДР.

При цьому, на порядок денний виходить тема результативності, а також економічної, соціальної та екологічної ефективності впливів множини мас-медіа на процеси прогресивного розвитку суспільства, оскільки саме цей вид позитивних результатів і покращань лежить в основі екологічних і соціальних складових сталого розвитку.

Іншими словами, завдання алжирських ЗМІ в процесі енергетичного переходу полягає не лише у просуванні та ознайомленні з цією програмою громадськості і громадян (Р) та інвесторів (В), прямо чи опосередковано зацікавлених у процесі енергетичного переходу, але, головним чином, посилити усвідомлення ними необхідності цього переходу. Тоді, зміни у споживчій поведінці громадян, а також поведінки інвесторів бізнес-сектора, обумовлять позитивні результати переходу.

Тому роль засобів масової інформації полягає у публікації для громадськості (Р) та бізнес-сектору (В) змісту двох частин програми енергетичного переходу, як це продемонстровано на рис. 2.12, а саме: Програми відновлюваних джерел енергії (ПВЕ-**RE**) та Програми енергоефективності (ПЕЕ-**EE**).

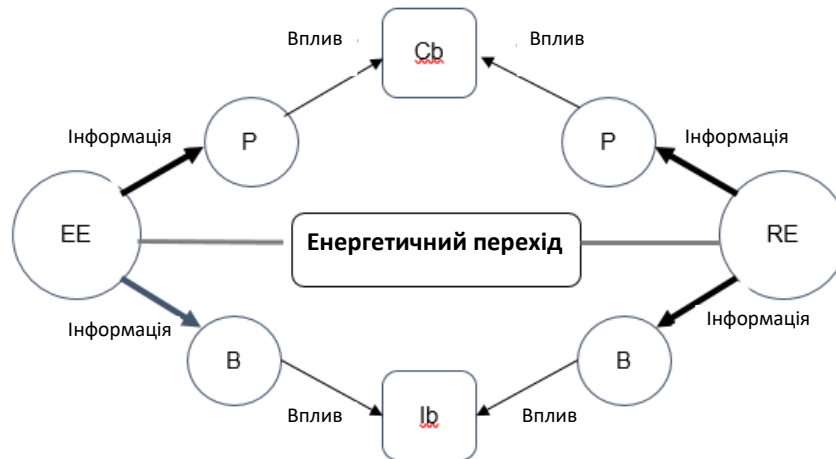

Рисунок 2.12 Ілюстрація ролі середовища у розповсюдженні суті енергетичного переходу на об'єкти впливу (Р, В) та очікуваний вплив на них

Джерело: сформовано автором

При цьому, Програму відновлюваних джерел енергії (ПВЕ-**RE**) слід використовувати для впливу:

- на громадськість і громадян (Р) шляхом надання їм інформації, яка формує такі важливі цінності, як: зменшення залежності від викопної енергії, підвищення екологічної свідомості, зменшення викидів CO₂, підвищення енергоефективності, зменшення витрат енергії та посилення концепції енергетичної безпеки.

- на представників бізнесу (В) шляхом фокусного надання інформації про доцільність інвестування у сферу відновлюваних джерел енергії з таких причин, як оновлені: регулювання в податковій політиці, специфікації та стандарти, законодавство та закони, митні збори і, нарешті, політика фінансування, орієнтована у сектор відновлюваних джерел енергії.

Програму енергоефективності (ПЕЕ) слід використовувати для впливу:

- на громадськість і громадян (P) через надання інформації, яка сприятиме раціоналізації культури споживання шляхом: впровадження нових енергетичних технологій, заміщення газового опалення на сонячне, заміни традиційних ліхтарів на енергоефективні, більше використовувати зріджений нафтовий і природний газ замість бензину та забруднюючих палив.

- на представників бізнесу (B) через надання інформації, яка мотивуватиме їх інвестувати в: теплоізоляцію будівель, розробку сонячних водонагрівачів, розробку ламп з низьким енергоспоживанням, сприяння енергоефективності в промисловому секторі, і нарешті, в програму створення 500 тис. нових робочих місць.

Логічним результатом наданої отримувачам (будь то громадськості і споживачам, чи інвесторам з бізнес-сектору) корисної інформації, буде вплив на їх поведінку, ступінь якого визначатиметься ефективністю процесу спілкування - чи то з точки зору споживання (Cb), чи то з точки зору напряму інвестицій (Ib).

При цьому, ефективність спілкування є високою тоді, коли отримана інформація є повною і зрозумілою для аудиторії. Це, в свою чергу, вимагає розробки адекватних і ефективно діючих повідомлень, які можуть вплинути на психіку об'єктів - отримувачів інформаційних впливів таким чином, щоб останні здійснили необхідні зміни.

Основні теоретичні пояснення впливу засобів масової інформації на поведінку людей полягають в тому, що зміна переконань є можливою як внаслідок надання їм релевантної інформації, так і внаслідок прямого впливу на поведінку їх переконань [161]. Розуміння того, чого хоче суспільство, що і чому роблять споживачі та інвестори виникає необхідність моделювання поведінки людських ресурсів. Відомі на даний час моделі, як правило, широко варіюються в залежності від теорій і концепцій, на яких вони ґрунтуються, а також прикладів практичних застосувань [162]. Моделювання поведінки людей в ситуації енергетичного переходу нами пропонується дещо спрощена модель, представлена на рисунку 2.13.

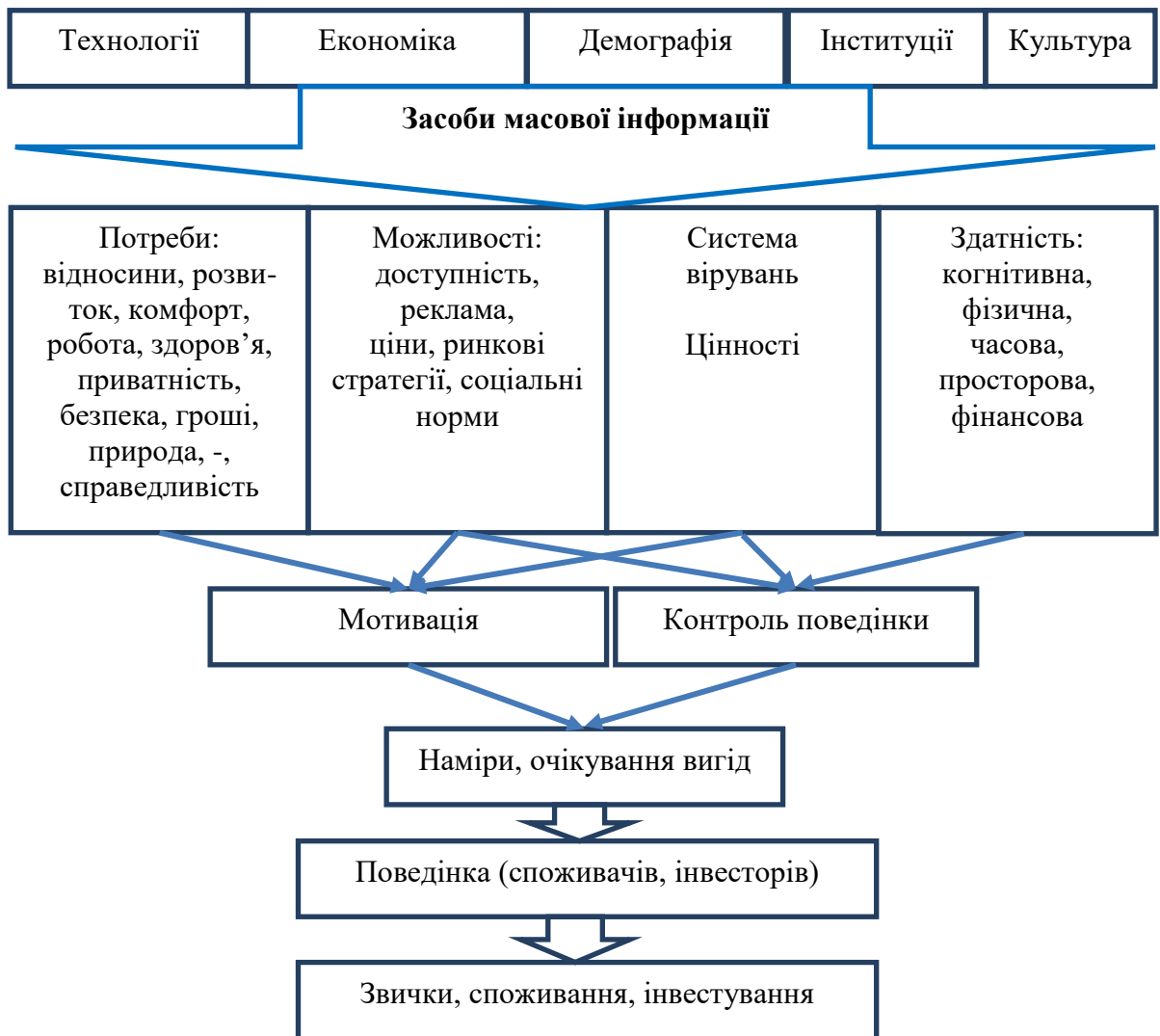

Рисунок 2.13 Основні фактори, що впливають на поведінку (споживачів, інвесторів) і появу попиту на споживання та потреб в інвестиціях

Джерело: сформовано автором

Модель демонструє зв'язок між сформованими життєвим середовищем (культура, інституції, економіка, демографія, технології) людей і сформованими за участю засобів масової комунікації та інформації множинами їх потреб, можливостей, вірувань, цінностей і здібностей з демонстрованими ними споживчою або діловою поведінкою.

Цілком очевидно, що розробка урядом стратегії використання мас-медіа, спрямованої на досягнення цілей енергетичного переходу, вимагає знання природи тих потреб, можливостей, перешкод, загроз, ризиків, упереджень, мотивів та проблем, з якими стикаються як споживачі, так і інвестори. Тому, така стратегія повинна готуватися спільно експертами в

галузі державного управління енергетикою, мас-медіа і, навіть, психології мас.

Висновки до розділу 2

Таким чином, проаналізувавши специфіку управління енергетичним переходом з використанням мас-медіа як визначального елемента змін в ментальності і поведінці людських ресурсів країни та використавши для моделювання процесів взаємодії між основними акторами національної економіки умови парето-ефективного використання учасниками національних ресурсів для досягнення позитивних економічних, соціальних і екологічних ефектів, ми отримали можливість констатувати наступне:

1. Розробку і управління реалізацією політики необхідних країні змін слід здійснювати за активної участі в процесі національної системи мас-медіа, множина суб'єктів якої за умови їх включення в контур управління змінами в режимі «об'єкт – суб'єкт» покликана забезпечити активний вплив на формування соціально-відповідальної взаємодії в процесах спільного цілепокладання влади (G), бізнесу (B) і об'єднань громадян (PO), які в результаті будуть більш активно і адекватно реагувати на проблеми країни, національної економіки і населення.

2. Інтерпретація просторової графо-аналітичної моделі пошуку і формування соціально-відповідальної взаємодії в процесах спільного цілепокладання у використанні національних ресурсів органами влади (G), множинами суб'єктів бізнесу (B) і об'єднань громадян (PO), дозволила детермінувати умови досягнення останніми парето-оптимальних значень результатів тристороннього співробітництва в процесах масштабних і радикальних змін, в яких враховуються інтереси всіх учасників, а множина суб'єктів національної системи мас-медіа виступає додатковим елементом

контур управління змінами, сприяючим формуванню у всіх учасників гармонізованих інтересів і цілей.

3. Розробка ефективної медіа-стратегії від державних установ, які займаються питаннями енергетичного переходу, є важливою умовою досягнення цілей змін. Коли інформація, надана партнерам у процесі переходу (споживачам, інвесторам), є конкретною і відповідає їх потребам, занепокоєнням та сподіванням, вона матиме позитивний ефект у зміні поведінки та мислення всіх партнерів.

4. Продемонстровано, що використання потенціалу мас-медіа і медіа-технологій в процесах управління енергетичним переходом є важливою передумовою ефективної реалізації будь-яких змін в суспільстві (в нашому випадку – Програми впровадження відновлюваних джерел енергії), а запропонована і обґрунтована модифікація відомої моделі життєвого циклу управління змінами з включенням в ці процеси мас-медіа в режимі «об'єкт – суб'єкт» з формуванням необхідних змін в ментальності учасників на реалізацію 4-х або 6-ти фаз є оригінальним варіантом використання з цією метою «інклюзивного» або «партисипативного» управління змінами.

Таким чином, доведена в цьому розділі доцільність і детерміновані умови використання національної системи мас-медіа для удосконалення процесів управління змінами в сталому розвитку соціально-економічних систем з отриманням позитивних економічних, соціальних і екологічних ефектів вимагає, однак, верифікації зроблених припущень, висновків і рекомендацій шляхом їх практичної апробації в процесах, енергетичного забезпечення сталого розвитку національної економіки і населення країни та впливають на економічні результати через зміни в менталітеті населення.

Тому, цілком очевидно, що наступним важливим завданням з продовження нашого дослідження витікає завдання оцінки мас-медіа в якості інституції – впливового елемента економіки, можливі роль, місце і результати впливу якого на економічне зростання стало, для прикладу, темою дослідження ще 50 років тому [163], в якому, однак, автор обмежився дослідженням їх впливу на економіку тільки слаборозвинутих країн.

В зв'язку з цим, в наступному розділі вважаємо за необхідне і доцільне:

- ідентифікувати і детермінувати цілі та завдання системи національних мас-медіа та їх людських ресурсів (журналістів) як впливового актора процесу підготовки і реалізації необхідних змін в ресурсощадному функціонуванні національної економіки на основі змін в поведінці учасників тріади держава-бізнес-споживачі;

- проаналізувати і оцінити залученість та участь множини суб'єктів національних мас-медіа і журналістів в реалізації Програми відновлювальної енергії і енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.;

- формулювати рекомендації щодо подальшого удосконалення управління змінами в процесі енергетичного переходу національного господарства Алжиру до нових умов функціонування з аналізом очікуваних соціально-економічних результатів реалізації Програми відновлювальної енергії і енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.

5. Результати дослідження, представлені у даному розділі, опубліковані у працях [26, 164, 165] списку літературних джерел.

Список використаних джерел до розділу 2

1. Панасюк Р. В. Реінжиніринг менталітету людських ресурсів – обов'язкова складова процесу успішного управління змінами в соціально-економічних системах / Руслан Панасюк, Віктор Петренко, Христина Попова, Йоанна Ясінська // *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. – June 2018. - #5(17), Vol.1. – С. 60 - 68.

2. Aissaoui, A. (2016). *Algerian Gas: Troubling Trends, Troubling Policies*. The Oxford Institute for Energy Studies. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2016/05/Algerian-Gas-Troubling-Trends-Troubled-Policies-NG-108.pdf>

3. The Report. Algeria 2017. Oxford Business Group / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2018/02/the-report-algeria-2017.pdf>
4. Senouci Benabbou, G Benhabib Abderrezzak (2016). Energy Transition Challenges in Algeria / 15th MEEA, Doha 23-25 march 2016 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.dohainstitute.edu.qa/MEEA2016/Downloads/Abderrazak%20Benhabib_Final.pdf
5. Brucker, Herbert. Freedom of Information. – New York: The MacMillan Co., 1949. – 307 p.
6. Cater D. The fourth branch of Government / Douglass Cater. – Houghton Mifflin, 1959. – 194 p.
7. Энциклопедия кибернетики (В двух томах), Том 2. – Киев: Главная редакция Украинской Советской Энциклопедии, 1974. – 619 с.
8. Christine L. Ogan. Development Journalism/Communication: the Status of the Concept / Gazette (Leiden, Netherlands), Volume: 29 issue February 1, 1982 : 1-2, page(s) : 3-13.
9. John Stossel. Laissez-Faire Social Media: Stop Blocking Us / Capitalism Magazine. October, 2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.capitalismmagazine.com/2019/10/laissez-faire-social-media-stop-blocking-us/>
10. Alexander R. Gavitt Jr. Impact of Mass Media on Economic Growth of Underdeveloped Countries / Journal of Applied Communications. – 1971. - Vol. 54: Iss. 2.
11. Oluwabukola Adelaja. The Impact of Social Media on the Social, Political and Economic Environments in Africa / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.igi-global.com/chapter/impact-social-media-social-political/76852>
12. Stefano Della Vigna Eliana La Ferrara. Economic and Social Impact of the Media / NBER Working Paper N1. 21360 July 2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.nber.org/papers/w21360.pdf>

13. Development Impact of Social Media Background paper prepared for the World Development Report 2016: Internet for Development Robert Ackland Kyosuke Tanaka 25 July 2015 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pubdocs.worldbank.org/en/142061452529904331/WDR16-BP-SocialMedia-Ackland.pdf>

14. Christopher J. Coyne, Peter T. Leeson. Read All About It! Understanding the Role of Media in Economic Development / KYKLOS. – 2004. – Vol. 57. – pp. 21-24.

15. Larry Kilman. The Role of the Press in Sustainable Economic Development A presentation paper for the UNESCO World Press Freedom Day conference Colombo, Sri Lanka 1-4 May, 2006.

16. James Manyika, Charles Roxburgh. The great transformer: The impact of the Internet on economic growth and prosperity / McKinsey Global Institute, October, 2011. P.10 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Technology%20Media%20and%20Telecommunications/High%20Tech/Our%20Insights/The%20great%20transformer/MGI_Impact_of_Internet_on_economic_growth.ashx

17. Dr. Malik Zahra Khalid, Dr. Aaliya Ahmed, Dr. Sabeha Mufti. Media and Development in Society: Continuity and Challenges / IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS) Volume 20, Issue 11, Ver. II (Nov. 2015) PP 47-54.

18. Development, Governance and the Media: the role of the media in building African society. A reported written by Charlie Beckett and Laura Kyrke-Smith. – P. 72 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/media@lse/Polis/documents/DevelopmentGovernanceMedia.pdf>

19. Ruben Enikolopov, Maria Petrova. Mass media and its influence on behavior. – The Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI), Barcelona. 2017

20. Media Development's Role in Social, Economic and Political Progress / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.mdif.org/wp->

content/uploads/2019/07/Media-Developments-Role-in-Social-Economic-and-Political-Progress-Literature-Review.pdf

21. Using Mass Media to Influence Energy Consumption Behavior: California's 2001 Flex Your Power Campaign as a Case Study, Sylvia L. Bender, European Council for an Energy Efficient Economy Web site, Human and Social Dimensions of Energy Use: Understanding Markets and Demand, 2002:

22. Energy Transition and by the Local Media The Public Emergence of an «Energy Town» Anders Horsbol, Nordicom Review 34 (2013) 2, pp. 19-34:

23. Role & Impact of Media in spreading awareness of energy conservation: A comparative study of Print & Electronic media, Vishnupriya, International Journal of Environmental Science: Development and Monitoring (IJESDM) ISSN No. 2231-1289, Volume 4 No. 3 (2013)

24. Aleksandra Wagner. The Role of Media Influence in Shaping Public Energy Dialogues. –Oxford Handbook of Energy and Society, Sept. 2018. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780190633851.001.001/oxfordhb-9780190633851-e-23>

25. Незалежні медіа як перша влада: рецепт для України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.telekritika.ua/rynky/2011-07-05/64073>

26. Ghandir H. Modelling of Socially Responsible Pareto-Effective Stakeholders Interaction Formation under the Mass Media Influence / H. Ghandir, M. Liuty, S. Kis, O. Yatsiuk // Advances in Economics, Business and Management Research. – 2019.–Volume 99.– pp. 11-15.

27. J. Venn M. A. (1880) I. On the diagrammatic and mechanical representation of propositions and reasonings, Philosophical Magazine Series 5, 10:59, 1-18 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.cis.upenn.edu/~bhusnur4/cit592_fall2014/venn%20diagrams.pdf

28. Victor F. Petrenko. Psychosemantics of Mentality: The Communicative Aspect / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ids-pub.bsz->

bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/1571/file/Petrenko_Psychosemantics_of_Mentality_2005.pdf

29. White Aidan. To Tell You The Truth. The Ethical Journalism Initiative / Aidan White. – Belgium, International Federation of Journalist, 2008. – 185 p.

30. Development, Governance and the Media: the role of theme diain building African society. A reported ited by Charlie Beckettand Laura Kyrke-Smith P. 72 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/media@lse/Polis/documents/DevelopmentGovernanceMedia.pdf>

31. Johanna Martinsson. The Role of Media Literacy in the Governance Reform Agenda. Comm GAP Discussion Papers. – The World Bank, 2009. – P.14 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org/EXTGOVACC/Resources/CommGAPMediaLit.pdf>

32. Abdelkader Abdelali (September 27th 2019). Traditional and Online Journalism and Corruption Investigation Issues: The Case of Algeria [Online First], IntechOpen, DOI: 10.5772 / intechopen. 85925 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.intechopen.com/online-first/traditional-and-online-journalism-and-corruption-investigation-issues-the-case-of-algeria>

33. Algeria: The Invisible Hand of Power Over the Media. A Reporter Without Borders Investigation. – FDA, Paris, 2016. – 30 p.

34. Fatima el-Issaw. Algerian National Media: Freedom at a Cost. – LSE Middle East Centre Report, February 2017. – 24 p.

35. Rasmus Alenius Boserup. Authoritarianism and media in Algeria. – A Report by International Media Support (IMS). – 2013. – 22 p.

36. Curran J. Media and Power / James Curran. – London: Routledge, 2002. – P. 321.

37. McQuail, D. Mass Communication Theory: An Introduction. London: SAGE Publications Ltd; Third edition, 1994. – 448 p.

38. Benjamin I. Page. Who Deliberates: Mass Media In Modern Democracy. Chicago: University of Chicago Press, 1996. – 178 p.

39. Stiglitz, E. J. “After Neoliberalism”, Project Syndicate, 2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.projectsyndicate.org/commentary/after-neoliberalism-progressivecapitalism-by-joseph-e-stiglitz-2019-05>

40. Dmytro Dzvinchuk, Victor Petrenko, Mariana Orliv, Andriy Mazak, Iryna Ozminska, “Progressive Capitalism” by J. Stiglitz: Rethinking the Priorities of Its Formation, Journal of Business and Economic Development. Vol. 4, No. 4, 2019, pp. 128-133. doi: 10.11648/j.jbed.20190404.11-

41. Syed Talib Hussain, Shen Lei, Tayyaba Akram, Muhammad Jamal Haider, Syed Hadi Hussain, Muhammad Ali. Kurt Lewin’s change model: A critical review of the role of leadership and employee involvement in organizational change / Journal of Innovation & Knowledge. – 2018. - #3. – pp. 123-127.

42. Michael Silverman, Max Willson. Social Collective Intelligence: Building Smarter Organizations and Societies / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://disruptionhub.com/social-collective-intelligence-silverman-willson-crowdoscope/>

43. Collective Intelligence: An Overview / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.crowdoscope.com/pdf/Crowdoscope%20-%20Collective%20Intelligence%20-%20An%20Overview.pdf>

44. Heinelt, H. Governing Modern Societies: Towards Participatory Governance / H. Heinelt. – London: Routledge, 2010. – 192 p.

45. Armstrong E. The Role of Active Participation and Citizen Engagement in Good Governance / Elia Armstrong // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/esa/socdev/egms/docs//2013/EmpowermentPolicies/Elia%20Armstrong%20presentation.pdf>

46. Kuenkel, Petra. The Art of Leading Collectively – Co-creating a Sustainable, Socially Just Future / Petra Kuenkel. – Chelsea Green Publishing, 2016 г. – 304 p.

47. Surowiecki J. *The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations* / James Surowiecki. - Anchor; Reprint edition, 2005. - 336 p.

48. Кравцов О. В. Використання краудсорсингу у сучасному державному управлінні / О. В. Кравцов // *Державне управління та місцеве самоврядування*. – 2014. – №4. – С. 15–23.

49. Марченко О. С. Інтелектуальний краудсорсинг – як категорія інформаційного суспільства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2074/1/Marchenko_51_53.pdf

50. Dror Itiel E. *Cognitive Technologies and the Pragmatics of Cognition* / Itiel E. Dror. – John Benjamins Publishing Company, 2007. – 186 p.

51. Хром'як Й. Я. Когнітивні технології та їх особливості у менеджменті і маркетингу / Й. Я. Хром'як, Ю. М. Слюсарчук, Л. Л. Цимбал, В. М. Цимбал // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22830/1/13-75-82.pdf>

52. Варцаба В. І. Гармонізоване управління і менеджмент – актуальний напрям розвитку теорії і практики управління / В. І. Варцаба, В. П. Петренко // *Стратегія економічного розвитку України*. – 2014. – № 34. – С. 3-8.

53. Варцаба В. І. Верифікації можливостей гармонізації цілей та інтересів учасників соціально-економічного розвитку регіонів / В. І. Варцаба // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-8-2015/16-vipusk-8-listopad-2015-r/1531-vartsaba-v-i-verifikatsiji-mozhливостей-garmonizatsiji-tsilej-ta-interesiv-uchasnikiv-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv>

54. Оптимум Парето / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Оптимум_Парето

55. V. Pareto, *Compendio di sociologia generale*. Firenze, Italia: Nuova Universale Einaudi. N.S., 1978. [in Italian].

56. J. Stiglitz, and J. Rosengard, *Economics of the public sector*. (4rd ed.), New York, London: W. W. Norton & Company, 2015. – 961 p.

57. Petrenko V. Towards determining ways to optimize relations between the state, producers and consumers using the laws of the Pareto-efficient market. – Scientific Bulletin IFNTUOG. – 2002. – № 4. –pp. 71-76.

58. Геєць В. М. Взаємодія та розвиток економічної та енергетичної політики в Україні / В. М. Геєць. К.: Інститут економіки та прогнозування НАНУ, 2015. – 51 с.

59. A Free and Responsible Press. A General Report of Mass Communication: News Papers, Radio, Motion Pictures, Magazines and Books. – The University Chicago – Illinois, 1947. – 139 p. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.org/details/freeandresponsib029216mbp/page/n154/mode/1up>

60. International Commission for the Study of Communication Problems. Final Report. Part 5 “Communication Tomorrow”. – Paris: UNESCO, 1979.

61. Kanter, Rosabeth Moss. The change masters: innovation and entrepreneurship in the American corporation. – Simon and Schuster, 1984. – 432 p.

62. Kanter Rosabeth Moss. When Giants Learn to Dance: Mastering the Challenge of Strategy, Management, and Careers in the 1990s / Rosabeth Moss Kanter. – New York: Simon & Schuster Building, 1989. – 415 p.

63. Keating M. Governing cities and regions: territorial restructuring in a global age / Michael Keating From Allen J. Scott (ed.) Global City Regions (Oxford University Press, 2001) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ejgv.euskadi.net/r53-2291/es/contenidos/informacion/7379/es_2344/adjuntos/KEATINGScott.pdf

64. Kumetat D. Managing the transition: renewable energy and innovation policies in the UAE and Algeria / Dennis Kumetat. – Routledge, New Yourk, 2015.

65. Asia/World Energy Outlook 2014-Analysis of low growth scenarios for China and India and the climate change issue, The Institute of Energy Economics, Japan 2014, P :59

66. Alainie Lagiell Flores. Opportunities, Challenges and Power of Media and Information / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://prezi.com/p/5h35qdwoa2iq/opportunities-challenges-and-power-of-media-and-information/>

67. Miller, D. (1998). Promotional strategies and media power. In A. Briggs & P. Cobley (Eds.), *The media: An introduction* (pp. 65-80). London, United Kingdom: Longman.

68. Laitner, John A. “Skip” and Karen Ehrhardt-Martinez. 2008. *Information and Communication Technologies: The Power of Productivity; How ICT Sectors Are Transforming the Economy While Driving Gains in Energy Productivity*. ACEEE Report E081. Washington, DC: American Council for an Energy-Efficient Economy.

69. Shon Kelly. The major role of media in our society / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://untiedmag.com/media-in-our-society/>

70. Dr. Malik Zahra Khalid, Dr. Aaliya Ahmed, Dr. Sabeha Mufti. *Media and Development in Society: Continuity and Challenges / IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS) Volume 20, Issue 11, Ver. II (Nov. 2015) PP. 47-54.*

71. Awatade, M. (2016). *Media And Social Change: Current Trends In India*, Srjis, 3(24), 2085-2089.

72. Hakim Khalid Mehraj, Akhtar Neyaz Bhat, Hakeem Rameez Mehraj. *Impacts OF Media on Society: A Sociological Perspective / International Journal of Humanities and Social Science Invention*. – 2014. Volume 3 Issue 6. – PP.56-64 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.ijhssi.org/papers/v3\(6\)/Version-4/L0364056064.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v3(6)/Version-4/L0364056064.pdf)

73. La Ferrara, E. (2016). *Mass Media And Social Change: Can We Use Television To Fight Poverty?*. *Journal Of The European Economic Association*, 14(4), 791-827.

74. Dawood Agharafii. *An Analysis of Mass Media Role in Social Changes of Tehran Citizens / Journal Of Organizational Behavior Research / [Электронный*

ресурс]. – Режим доступа : <https://odad.org/en/article/an-analysis-of-mass-media-role-in-social-changes-of-tehran-citizens>

75. Charlotte Neale. The media's influence on society / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.shoutoutuk.org/2014/10/01/medias-influence-society/>

76. Jenny Q. Та. What Impact Has Social Media Truly Had On Society/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.business2community.com/social-media/impact-social-media-truly-society-0974685>

77. Natascha Zeitel-Bank. Social Media and its Effects on Individuals and Social Systems / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.toknowpress.net/ISBN/978-961-6914-09-3/papers/ML14-714.pdf>

78. Chris Smith. The Role of Communication Technology in Today's Society / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.govloop.com/community/blog/the-role-of-communication-technology-in-todays-society/>

79. Alexander R. Gavitt Jr. Impact of Mass Media on Economic Growth of Underdeveloped Countries / Journal of Applied Communications. Vol. 54, Iss. 2. – pp. 7-21.

80. Kundishora, S. M. The Role of Information and Communication Technology (ICT) in Enhancing Local Economic Development and Poverty Reduction / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://siteresources.worldbank.org/CMUDLP/Resources/Role_ICT_paper.pdf

81. Christopher J. Coyne, Peter T. Leeson. Read All About It! Understanding the Role of Media in Economic Development / KYKLOS, Vol. 57 – 2004. – Fask.1, 21-44 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.peterleeson.com/Kyklos--Media.pdf>

82. Wilbur Schramm. Mass Media and National Development: The Role of Information in the Developing Countries . – Stanford University Press, 1964. – 333 p.

83. Schramm, Wilbur. 1984. *Mass Media and National Development*, Stanford University Press: Stanford, Calif., p. 21.

84. Nic Newman. *Journalism, Media and Technology Trends and Predictions 2019* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-01/Newman_Predictions_2019_FINAL_1.pdf

85. Pradeep Mathur. *Media, Technology and Rural Development* / *Indian Media Studies Journal* • Vol.1 • No.1. July-Dec. 2006. – pp. 53-63.

86. Larry Kilman. *The Role of the Press in Sustainable Economic Development*. A presentation paper for the UNESCO World Press Freedom Day conference Colombo, Sri Lanka 1-4 May, 2006.

87. Catherine Happer, Greg Philo. *The Role of the Media in the Construction of Public Belief and Social Change* / *Journal of Social and Political Psychology* 2013, Vol.1(1), 321–336 doi:10.5964/jspp.v1i1.96

88. Sheedy, C. S. (2011). *Social Media For Social Change: A Case Study Of Social Media Use In The 2011 Egyptian Revolution*. *Capstone Project*, 28(4), 1-58.

89. Murray N. Rothbard. *Concepts of the Role of Intellectuals in Social Change Toward Laissez Faire* / *The Journal of Libertarian Studies*. – 1990. – Vol.9, #2. – pp. 43-67 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rothbard.it/essays/role-of-intellectuals.pdf>

90. Kumar, Ravi. 2014. “Social Media and Social Change: How Young People Are Tapping into Technology.” *Youthink!* N.p. Retrieved October 3, 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blogs.worldbank.org/youthink/social-media-and-social-change-how-young-people-are-tapping-technology>

91. Happer, C., Philo, G., & Froggatt, A. (2012). *Climate change and energy security: Assessing the impact of information and its delivery on attitudes and behaviours*. (UKERC Project Final Report UKERC/RR/HQ/2012/002). Retrieved from UK Energy Research Centre / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [website:http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/1212ukerc_climatechange.pdf](http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/1212ukerc_climatechange.pdf)

92. Sylvia L. Bender, Mithra Moezzi, Marcia Hill Gossard, Loren Lutzenhiser. Using Mass Media to Influence Energy Consumption Behavior: California's 2001 Flex Your Power Campaign as a Case Study / Human and Social Dimensions of Energy Use: Understanding Markets and Demand - 8.15

93. Peters, J. S., K. Seiden, S. Baggett and L. Morander. 1998. "Changing Consumer Attitudes to Energy Efficiency: Midterm Results from an Advertising Campaign." In Proceedings of the 1998 ACEEE Summer Study on Energy Efficiency in Buildings 8: 251-61. Washington D.C.: American Council for an Energy-Efficient Economy.

94. Peters, J S., and S. Feldman. 2001. "I Can Do It! The Role of Self-Efficacy in Motivating Changes in Attitudes and Behavior Relating to Energy Efficiency and Renewables," In Proceedings of the 2001 International Energy Program Evaluation Conference, Salt Lake City, Utah. Oregon, Wisc.: IEPEC.

95. Mokhtari, M.A. (2009). Media And Orientation Of Public Opinion In Public Decision-Making, *Social Sciences*, 24, 70-77.

96. Philo, G. (2008). Active audiences and the construction of public knowledge. *Journalism Studies*, 9(4), 4535-544. doi:10.1080/14616700802114217

97. Shapiro, R., & Jacobs, L. (2000). Who Leads And Who Follows?. *Decisionmaking In A Glass House: Mass Media, Public Opinion, And American And European Foreign Policy In The 21st Century*, 223..

98. Nguyen, 2006. "Journalism in the wake of participatory publishing," *Australian Journalism Review*, volume 28, number 1, pp. 143–155.

99. Yigit, F. & Tarman, B. (2013). The Impact of Social Media on Globalization, Democratization and Participative Citizenship, *Journal of Social Science Education*, vol. 12, No 1, 75-80. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jsse.org/jsse/index.php/jsse/article/viewFile/1250/1240>

100. Programme des énergies renouvelable set del'efficacité énergétique, Ministère del'énergie, Algérie, Mars 2011. – 36 p.

101. Djalel Dib, YoucefSoufi, Chellali Benachiba. Renewable Energy And Energy Efficiency Program In Algeria (Investigation and Perspective) / Conference: 7th International Conference and Exhibition On Ecological Vehicles

And Renewable Energies, EVER2012, At Monaco. France., Volume: / / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.evermonaco.com/fr/accueil.php>

102. Dib Djalel, Abdelhakim Bendakir, Samir Metatla, Youcef Soufi. The Algerian Challenge Between The Dependence on Fossil Fuels and Its Huge Potential Renewable Energy / International Journal of Renewable Energy Research-IJRER. Vol 2, No 3 (2012) . pp. 463-470.

103. B. Stambouli, “Algerian renewable energy assessment: the challenge of sustainability”, Energy Policy, Vol. 39 (8), pp.4507-4519, 2011.

104. “National Renewable Energy program - Algeria (2015 - 2030).”CDER. Accessed May 2016. <http://www.cder.dz/spip.php?article1748>

105. B. Stambouli, Z. Khiat, S. Flazi, Y. Kitamura, “A review on the renewable energy development in Algeria: Current perspective, energy scenario and sustainability issues”, Renewable and Sustainable Energy Reviews, vol. 16, pp.4445-4460, 2012.

106. G. Hocine, L. Fatiha, G. F. Zohra, A. Tayeb. The Interest of the Wind Farm of Adrar to the Southwest Network of Algeria / Iranian (Iranica) Journal of Energy and Environment. – 2019. – 10(3). pp. 165-170.

107. Lokman Hadji. How is 100% Renewable Energy Possible for Algeria by 2030? / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.geni.org/globalenergy/research/algerian-renewable-energy-resources/algerian-renewable-energy-potential.pdf>

108. Jeroen C. J., M. van den Bergh, Frank Reinier Bruinsma. Managing the Transition to Renewable Energy: Theory and Practice from Local, Regional and Macro Perspectives. – Edvard Elgar. Chentelham, UK – Northampton, Na, USA, 2008.– 391 p.

109. Transition Management for Sustainable Development: A Prescriptive, Complexity-Based Governance Framework / Governance. 2009. - 23(1). Pp. 161 - 183 · December 2009 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/229815520_Transition_Management_for

_Sustainable_Development_A_Prescriptive_Complexity-
Based_Governance_Framework

110. Dennis Kumetat. *Managing the Transition: An Analysis of Renewable Energy Policies in Resource-Rich Arab States with a Comparative Focus on the United Arab Emirates and Algeria* / The London School of Economics and Political Science, London, October 2012. – pp.

111. Younes, M., Khodja, F. and Laouer, M., 2014, Management optimization of the Algerian network electricity with renewable energy, *Revue des Energies Renouvelables*, 17(2), pp. 217-226.

112. Zhour Abada, Malek Bouharkat (2017). Study of management strategy of energy resources in Algeria / *Energy Reports*. – 2018. – Volume 4. – Pages 1-7.

113. Weiss, J.A., and M. Tschirhart. *Public Information Campaigns as Policy Instruments* / *Journal of Policy Analysis and Management* 11994. – #3. –pp. 82-119.

114. Egan, C., and E. Brown. 2001. *An Analysis of Public Opinion and Communication Campaign Research on Energy Efficiency and Related Topics*. Report Number A013. Washington D.C.: American Council for an Energy-Efficient Economy / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aceee.org/sites/default/files/publications/researchreports/a013.pdf>

115. Alice Marwick and Rebecca Lewis. *Media Manipulation and Disinformation Online* / Data & Society Research Institute / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://datasociety.net/pubs/oh/DataAndSociety_MediaManipulationAndDisinformationOnline.pdf

116. Tiedemann, K. H. *Behavioral Change Strategies That Work: A Review and Analysis of Field Experiments Targeting Residential Energy Use Behavior* / *People-Centered Initiatives for Increasing Energy Savings*. - Editors: Karen Ehrhardt-Martinez* John A. “Skip” Laitner†, November 2010. – pp. 299-316.

117. Edward Vine. A Conceptual Framework for Integrating Behavior and Behavioral Change in the Energy Efficiency Program Cycle / People-Centered Initiatives for Increasing Energy Savings. - Editors: Karen Ehrhardt-Martinez, John A. "Skip" Laitner, November 2010. – pp.278-87.

118. Allcott, H.; Mullainathan, S. Behavior and Energy Policy. *Science* 2010, 327, 1204–1205.

119. Behavior Change and Energy Use, Published by the Cabinet Office Behavioural Insights Team, 2011 London .

120. Gynther, L., Mikkonen, I., Smits, A. Evaluation of European energy behavioural change programmes. *Energy Effic.* 2012, 5, pp. 67–82.

121. Lopes, M.A.R.; Antunes, C.H.; Martins, N. Energy behaviours as promoters of energy efficiency: A 21st century review. *Renew. Sustain. Energy Rev.* 2012, 16, pp. 4095–4104.

122. Jain, R. K., Gulbinas, R., Taylor, J. E., Culligan, P. J. Can social influence drive energy savings? Detecting the impact of social influence on the energy consumption behavior of networked users exposed to normative eco-feedback. *Energy Build.* 2013, 66, pp. 119–127.

123. Burger P., Bezençon V., Bornemann B., Brosch T., Carabias-Hütter V., Farsi M., Hille S. L., Moser C., Ramseier C., Samuel R., Sander D., Schmidt S., Sohre A, and Volland B. (2015) Advances in understanding energy consumption behavior and the governance of its change – outline of an integrated framework. *Front. Energy Res.* 3:29. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fenrg.2015.00029/full>

124. Behaviour Change and Energy Use / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/48123/2135-behaviour-change-and-energy-use.pdf

125. Breukers, S., Mourik, R., and Heiskanen, E. (2013). “Changing energy demand behavior: potential of demand-side-management,” in *Handbook of Sustainable Engineering*, eds J. Kauffmann and K.-M. Lee (Dordrecht: Springer), 773–792.

126. Krysiak, F., and Weigt, H. (2015). The demand side in economic models of energy markets: the challenge of representing consumer behavior. *Front. Energy Res.* 3: 24.

127. Joana Abreu. Understanding Consumer behavior for energy conservation: a framework for research / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.academia.edu/501619/Understanding_Consumer_behavior_for_energy_conservation_a_framework_for_research

128. Energy and Behaviour. Towards a Low Carbon Future. Editors: Marta Lopes, Carlos Henggeler, Antunes Kathryn, B. Janda. 1st Edition. – Academic Press. London, 2019. – 558 p.

129. Sylvia L. Bender, Mithra Moezzi, Marcia Hill Gossard, Loren Lutzenhiser. Using Mass Media to Influence Energy Consumption Behavior: California's 2001 Flex Your Power Campaign as a Case Study / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.445.6346&rep=rep1&type=pdf>

130. Petkov, P., Köbler, F., Foth, M., Krcmar, H. Motivating domestic energy conservation through comparative, community-based feedback in mobile and social media / In Proceedings of the 5th International Conference on Communities and Technologies, Brisbane, Australia, 29 June–2 July 2011; ACM Press: New York, NY, USA, 2011; p. 21,

131. Muljono, Wiryanta, Mass Media and Interpersonal Communication Development's Role in Households Behavior Electricity Conservation Issue (October 17, 2016). / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ssrn.com/abstract=2853512>

132. Andrea Prat. The More Closely we are Watched, the Better we Behave?. In *Transparency: The Key to Better Governance?* (eds. Christopher Hood and David Heald). Oxford University Press, 2006.

133. Ram M., Bogdanov D., Aghahosseini A., Gulagi A., Oyewo A.S., Child M., Caldera U., Sadovskaia K., Farfan J., Barbosa L., Fasihi M., Khalili S.,

Dalheimer B., Gruber G., Traber T., DeCaluwe F., Fell H.-J., Breyer C. Global Energy System based on 100% Renewable Energy – Power, Heat, Transport and Desalination Sectors. Study by Lappeenranta University of Technology and Energy Watch Group, Lappeenranta, Berlin, March 2019.

134. Governance for sustainable human development [Electronic resource] : a UNDP policy document / United Nations Development Programme. — 1997. — January. / [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://magnet.undp.org/policy/default.htm>

135. Governance for Sustainable Development Integrating Governance in the Post-2015. Development Framework. March, 2014 / [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Discussion-Paper--Governance-for-Sustainable-Development.pdf>

136. Rotmans, J., Kemp, R., Marjolein van Asselt. More evolution than revolution: transition management in public policy / Foresight. — 2001. — Vol. 3, No. 1. — pp.15–32.

137. René Kemp. The Dutch energy transition approach / International Economics and Economic Policy. — 2010. — Volume 7. — p. 291–316.

138. Dietz F., Brouwer H., Weterings R. Energy transition experiments in the Netherlands / In: van den Bergh J., Bruinsma F. (eds) Managing the transition towards renewable energy: theory and practice from local, regional and macro perspectives. — Edward Elgar, Cheltenham, 2008. — pp. 217–244.

139. Managing the Transition to Renewable Energy. Theory and Practice from Local, Regional and Macro Perspectives / Edited by Jeroen C. J. M. van der Berg, Frank R. Bruinsma. — Edward Elgar Publishing Inc., 2008. — 391 p.

140. Totti Könnölä, Javier Carrillo-Hermosilla, Torsti Loikkanen. Governance of energy system transition: theoretical framework and empirical analysis in Europe / Int. J. Transitions and Innovation Systems, Vol. 3, No. 1, 2013. — pp. 50-69.

141. Treyer K., Turconi R., Boyano A. (2018). Life Cycle Management of Energy and Energy Transitions—Managing the Complexity of Today's and Future

Energy Systems with a Life Cycle Focus: Challenges and Methodological Solutions. In: Benetto E., Gericke K., Guiton M. (eds) *Designing Sustainable Technologies, Products and Policies*. Springer, Cham.

142. Meadowcroft J. (2009). What about the politics? Sustainable development, transition management, and long term energy transitions / *Policy Sci.* – 2009. – 42(4). – pp. 323–340.

143. Loorbach, D. A. (2007, June 7). Transition Management: new mode of governance for sustainable development / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdl.handle.net/1765/10200>

144. Kemp, R., Loorbach, D., Rotmans, J. Transition management as a model of managing processes of co-evolution toward sustainable development / *International Journal of Sustainable Development and World Ecology/* - 2007. – #14(1). – pp. 78-91.

145. Derk Loorbach, Rutger van der Brugge, Mattijs Taanman. Governance in the energy transition: Practice of transition management in the Netherlands / *Int. J. Environmental Technology and Management.* – 2008. – Vol. 9, Issue 2/3. – pp. 294-315.

146. Derk Loorbach. Transition Management for Sustainable Development: A Prescriptive, Complexity-Based Governance Framework / *Governance.* – 2009. # 23(1). – pp. 161-183.

147. Auke Hoekstra, Maarten Steinbuch, Geert Verbong Creating. Agent-Based Energy Transition Management. Models That Can Uncover Profitable Pathways to Climate Change Mitigation / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://downloads.hindawi.com/journals/complexity/2017/1967645.pdf>

148. Energy Transition Dynamics / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.iass-potsdam.de/en/research-group/energy-transition-dynamics>

149. Florian Kern, Michael Howlett. Implementing transition management as policy reforms: a case study of the Dutch energy sector/*Policy Sciences.* – 2009. – Vol. 42, No. 4, *Designing Long-term Policy.* – pp. 391-408.

150. Meadowcroft, J. What about the politics? Sustainable development, transition management, and long term energy transitions / Policy Sciences. - 2009. - #42. – pp. 323 (2009).

151. Managing the transition: Renewable energy and innovation policies in the UAE and Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/publication/303422587_Managing_the_transition_Renewable_energy_and_innovation_policies_in_the_UAE_and_Algeria

152. Zhour Abada, Malek Bouharkat. Study of management strategy of energy resources in Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352484717300252>

153. Dennis Kumetat. Managing the Transition: An Analysis of Renewable Energy Policies in Resource-Rich Arab States with a Comparative Focus on the United Arab Emirates and Algeria / A thesis submitted to the Department of Geography and Environment of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, October 2012

154. Boudghene Stambouli, Z. Khiat, S. Flazi, Yojiro Kitamura (2012). A review on the renewable energy development in Algeria: Current perspective, energy scenario and sustainability issues / Renewable and Sustainable Energy Review. September 2012 16(7):4445–4460

155. Clarence Dias and R. Sudarshan. What is inclusive governance. In: Towards Inclusive Governance. - United Nations Development Programme Regional Centre in Bangkok, 2007. – 171 p.

156. Ison R.L., Wallis P.J. (2017) Mechanisms for Inclusive Governance. In: Karar E. (eds) Freshwater Governance for the 21st Century. Global Issues in Water Policy, vol 6. Springer, Cham.

157. Renn, O., & Schweizer, P.-J. (2020). Inclusive governance for energy policy making: conceptual foundations, applications, and lessons learned. In O. Renn, F. Ulmer, & A. Deckert (Eds.), The role of public participations in energy transitions (pp. 39-79). Cambridge, Mass.: Academic Press.

158. Setton, D. (2020). Social sustainability: making energy transitions fair to the people. In O. Renn, F. Ulmer, & A. Deckert (Eds.), The role of public

participations in energy transitions (pp. 201-221). Cambridge, Mass.: Academic Press.

159. United Nations, December 10, 1948, The Universal Declaration of Human Rights / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

160. «What Is Media Development?». Center for International Media Assistance / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cima.ned.org/what-is-media-development/>

161. Ruben Enikolopov Maria Petrova. Mass media and its influence on behavior / Els Opuscles del CRE, num. 44 December 2017.

162. Andrew Darnton. Practical Guide: An overview of behaviour change models and their uses. – Centre for Sustainable Development, University of Westminster, 2008. – 43 p.

163. Daniel Orr. Notes on the Mass Media as an Economic Institution / Public Choice Vol. 53, No. 1 (1987), pp. 79-95.

164. Гандір Х., Кісь С. Я., Петренко В. П. Роль мас-медіа в управлінні змінами, покликаними гарантувати соціальну безпеку суспільства. Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія економіка і управління в нафтовій і газовій промисловості. 2020. №1(21). С. 143-155

165. Гандір Х., Петренко В. Про можливості формування соціально-відповідальної поведінки суб'єктів національної економіки з використанням потенціалу мас-медіа. Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 квітня 2019 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. С. 326-328.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННІ АЛЖИРУ ЗА УЧАСТІ МАС-МЕДІА

3.1 Зміни у ментальності та поведінці людських ресурсів змінами в енергозабезпеченні як наслідок впливу мас-медіа

Результати, висновки і рекомендації, отримані в попередніх розділах, демонструють, що сучасні реалії глобалізованої економіки і позиціонування в ній всіх її національних складових свідчать про те, що національні системи мас-медіа поступово і впевнено трансформуються із інструментів, які раніше жорстко контролювались владою, бізнесом, політичними партіями і цілою палітрою громадських організацій, у відносно самостійний і впливовий фактор розвитку суспільства, вміння ефективно використовувати потенціал якого всіма перерахованими чинниками і, особливо, владою стає вкрай необхідним у будь-якій країні світу.

Ця трансформація є особливо важливою для періодів масштабних і радикальних змін в суспільстві, коли будь-які мас-медійні ресурси контролюються тільки їх власниками, інтереси яких далеко не завжди збігаються з життєвими цілями, інтересами і правами більшості громадян країни, а національні медіа-ресурси, які, окрім цього, все більше залучаючись в глобальний інформаційний простір стають ще й об'єктами державно-політичних, бізнесових, соціо-культурних і техніко-технологічних впливів інших країн.

За цієї ситуації забезпечення суспільства достовірною, вчасною і якісною інформацією про стан і основні перспективи, цілі, тренди і необхідні державі та суспільству зміни в національній економіці є пріоритетною функцією як органів державної влади (регулятора всіх інформаційних процесів), так і всіх видів мас-медійних ресурсів, які забезпечують право суспільства на вчасну і достовірну інформацію та на досягнення інтересів національної економіки.

При цьому, національні системи мас-медіа стають не просто інформаційними ресурсами, а вагомими чинниками економічного характеру, оскільки саме вони починають впливати на економічні, а відтак і соціальні, політичні і екологічні результати сталого розвитку та результати і динаміку змін, які при цьому відбуваються в країнах.

Слід зауважити, що вчені давно усвідомили доцільність інтерпретації системи мас-медіа в якості впливової економічної інституції [1], яка відіграє важливу роль в процесі економічного розвитку суспільства [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

Дослідниками за результатами численних інтерв'ю і опитувань експертів було оцінено вплив державних і приватних засобів мас-медіа на економічну, соціальну і політичну підсистеми суспільства як на глобальному рівні [10], так і на прикладі європейських країн [7], країн арабського світу [8], Північної Америки [4]. Тому, узагальнюючи роль мас-медіа в економічному розвитку і зростанні, слід вказати, що саме вільні ЗМІ лежать в основі справедливого розвитку, оскільки можуть викривати корупцію, контролювати державну політику і дії уряду, надавати людям можливість висловлювати різні думки щодо управління, допомагають формувати громадський консенсус для досягнення змін.

Однак, як влучно підкреслено авторами публікації [11], «... для того, щоб засоби масової інформації могли підтримувати економічні та політичні ринки та надавати голос для знедолених.» необхідно створювати таке «політичне середовище», яке «... об'єднує погляди науковців, а також бачення тих, хто на передовій – самих журналістів».

Тільки за таких умов «... медіа вільні від державного контролю сприяють економічному зростанню та розвитку, що вимірюється внутрішніми інвестиціями. А вільні ЗМІ виступають засобом підвищення соціально-політичної стабільності, що створює сприятливі інвестиційний клімат, призводить до збільшення інвестицій» [12]. При цьому, однак «... вплив, який журналісти можуть мати на суспільство, зникне, якщо вони повинні служити примхам засновників. Це є правдою незалежно від того ким

є засновники державними чиновниками, рекламодавцями, власниками корпорацій, чи благодійниками з добрими намірами» [13].

Зауважимо, що теоретично обґрунтовані нами вище пропозиції щодо використання мас-медіа в процесах управління змінами в енергозабезпеченні національної економіки країни в режимі їх впливу на основних акторів змін (стейкхолдерів) з метою гармонізації цілей, інтересів і ринкової поведінки цих трьох ключових груп суспільства, представлених в просторовій моделі (рис. 2.9), і є спрямованими на створення такого «політичного середовища», за якого «вільні медіа» і «журналісти», які не служать «примхам засновників», стають важливим чинником випереджаючих змін ментальності населення і, найголовніше, змін ринкової поведінки всіх учасників.

Тому, засадниче переосмислення відомого досвіду ефективної і результативної взаємодії в умовах ринку суб'єктів державної влади, бізнесу і споживачів згідно запропонованої моделі в контексті детермінації місця і ролі в цьому процесі національної системи мас-медіа є необхідним не тільки і не стільки для забезпечення права громадян на своєчасну, достовірну, повну і неупереджену інформацію, скільки для усвідомлення і ефективного використання державою їх потенціалу для спрямування поведінки всіх учасників в русло конче необхідних національній економіці змін у визначених сферах ділової активності.

Адже саме мас-медіа покликані своїми впливами змінювати хаотичну поведінку (рис. 2.5) всіх учасників тріади «влада – бізнес – споживачі» на гармонізовану єдиною для всіх метою змін (рис. 2.6) з продиктованою індивідуальними інтересами і цілями поведінкою їх учасників. В цьому контексті, авторами дослідження «Мас-медіа і їх вплив на поведінку» було наголошено, що саме «Потужність засобів масової інформації сильно стимулює спроби використовувати цей вплив групами із спеціальними інтересами» [14, с. 38].

Тут слід зауважити, що ще у 1964 році Вільбур Шрамм (Wilbur Schramm), якого сьогодні називають «батьком комунікативних досліджень», в роботі [15, с. 43] наголосив, що «Зміна не відбудеться м'яко або дуже

ефективно без того, щоб люди хотіли зміни», в зв'язку з чим сформулював принцип, згідно з яким бажані соціальні зміни можуть бути досягнутими в результаті науково обґрунтованих, спланованих і реалізованих комунікаційних кампаній. Тому, цілком очевидно, що мас-медіа, як потужний канал впливу на інформування, формування переконань і відношення маси інших людей щодо того чи іншого предмету можливих соціально-економічних і техніко-технологічних змін, доцільно використовувати згідно рекомендацій цього ж автора.

Узагальнене цим автором завдання національних мас-медіа будь-якої країни в процесах управління змінами було сформульовано в наступному вигляді: «Робити одну частину країни усвідомленою щодо інших частин, про їх народ, мистецтво, звичаї та політику; дозволяти національним лідерам розмовляти з людьми, а людям – з лідерами та один з одним; робити можливим для нації широкий діалог щодо національної політики; зберігати національні цілі та національні досягнення для громадськості – саме таким чином широке використання сучасних комунікацій може допомогти в об'єднанні відокремлених громад, розрізнених субкультур, самоцентричних людей та їх груп, а також відокремлених розвитків у справді національний розвиток» в [15, с. 43-44].

Сучасне трактування цих же положень представлено в аналітичному огляді публікацій «Інвестиційного фонду розвитку медіа» [16] щодо ролі мас-медіа в соціальному, економічному і політичному розвитку суспільства [17]. Цей огляд переконливо доводить що, не зважаючи на факт того, що сьогодні «... міжнародна спільнота – уряди, агенції, донори – багато в чому розглядають розвиток незалежного медіасектора як другорядну мету, а не питання критичного значення» [17, с. 2], «... якісні, незалежні ЗМІ мають позитивний вплив на суспільство і повинні розглядатися як самостійний критичний чинник процесу розвитку».

Адже, сформульовані у 2019 році авторами цього аналітичного огляду висновки про те, що мас-медіа повинні впливати на управління, економіку і соціум, повністю співпадають з опублікованою нами у цьому ж році моделлю

взаємодії влади (управління), бізнесу (економіка) і споживачами (соціум) (рис. 2.9), в процесі якої важливу роль відіграє система мас-медіа, сприяючи вирішенню останніми в процесах змін наступних важливих завдань:

- у владі, викриваючи корупцію в державному і приватному секторах, здійснюючи моніторинг урядових чиновників, інформуючи виборців, і дозволяючи їм притягувати до відповідальності корумпованих політиків під час виборів, змушуючи їх зменшити корупцію;

- у бізнесі, надаючи потрібну, достовірну і своєчасну інформацію для ефективного розподілу ресурсів, забезпечуючи інвесторів та інші групи результатами моніторингу управління процесу розвитку і ефективності економічної політики, знижуючи політичні, управлінські і ринкові ризики що веде до більш ефективної економічної політики – умови, які є важливими для стійкого економічного розвитку;

- у соціумі, сприяючи можливостям громадян для результативної і ефективної участі в рішеннях, які формують їхнє життя шляхом надання громадянам своєчасної та відповідної інформації, яка дозволяє їм змінювати власну поведінку і вимагати вищих соціальних стандартів.

При цьому, наслідки такого впливу всіх складових системи національних мас-медіа на трьох ключових акторів процесу необхідних суспільству змін автори огляду вбачають у зниженні рівня корупції, підвищенні відповідальності і реагування влади на запити народу, удосконаленні і стабільності економічної політики, обізнаності і зміні поведінки громадян в процесі переходу до нових реалій і, як наслідок, забезпечення таких складових сталого розвитку як ефективна національна економіка, зростання рівня соціального забезпечення населення, зменшення деградації і збереження навколишнього середовища.

Саме цим і пояснюється важливість та обов'язковість залучення і використання системи національних мас-медіа в процесі інформування, впливу на формування масової свідомості, переконань, життєвих цінностей і цілей людських ресурсів країни. Адже якраз в ментальності останніх, в їх колективній свідомості, в синтетичному інтелекті нації природою,

культурою, освітою, традиціями і звичками сформовані та передбачені можливості і потенціал генерування інновацій, обґрунтування доцільності їх впровадження, сприйняття нової інформації та підтримки змін або ж, навпаки, її несприйняття, критика і намагання збереження (консервації) існуючої ситуації аж до формування і реалізації активного опору нововведенням.

Тому, забезпечення одночасних, а ще краще випереджаючих змін в ментальності людських ресурсів щодо доцільності і необхідності тих чи інших трансформацій в житті соціуму вимагають від влади – основного суб'єкта управління економічно-, соціально- і екологічно- орієнтованими змінами в суспільстві належних підходів до реалізації процесів інформування всіх категорій населення, ознайомлення і освоєння ним нових знань та досвіду, формування і розвитку у більшості громадян країни нової ментальності і поведінки.

В зв'язку з цим звернемо увагу, що в колективній монографії групи провідних економістів України було наголошено, що сталий розвиток суспільства «... реалізується як за допомогою формальних обмежень (зокрема законодавчо-нормативні акти, права власності, структура та функції органів влади та управління), так і неформальних (рівень культури та освіти, суспільної та індивідуальної свідомості людей, здатності до самоорганізації, історичні та національні традиції, звички, моральні закони, неписані правила)» [18, с. 43-44]. При цьому, авторський колектив підкреслив, що специфіку свідомості і поведінки людей в їх повсякденній діяльності формують в першу чергу неформальні обмеження або «економічна ментальність», яка диктує «стереотипи споживання, норми і зразки взаємодії тощо».

Необхідність і доцільність випереджаючих змін ментальності та поведінки людей в умовах глобального переходу людства до формування сталого розвитку найкраще, на нашу думку, проілюстрована в книзі пастора, вченого-біблієзнавця Майха Етто (Maikhael Etto) «Ментальність, керована мудрістю – ваша доля чекає змін у вашій ментальності» [19, с. 15], в якій

автором вказано, що «Господь змінює ситуації і обставини, в першу чергу змінюючи менталітет», наголошуючи на тому, що велике значення має факт того, ким формується менталітет «... сім'я, суспільство і/або релігійні впливи». Цілком очевидно, що, будучи невід'ємною складовою сучасного суспільства, система мас-медіа також є потужним інструментом впливу на формування його ментальності.

При цьому, слід зауважити, що проблема доцільності випереджаючих змін ментальності людських ресурсів для усвідомлення ними необхідності, потрібності і корисності радикальних змін в умовах їх життєдіяльності уже розглядалась в низці праць під формулюванням «ментальний реінжиніринг» [20,21,22] або в якості «змін процесів мислення» і «свідомості» персоналу організацій [23, 24].

Не дивлячись на те, що більшість авторів наголошують на тому, що зміна свідомості людей є дуже складним і важким для реалізації процесом [25], який вимагає нових [26], наукових [27] підходів і стратегій [28, 29, 30] і т. п., сучасний інформаційний простір (газети, журнали, телеканали, блоги, інтернет-сторінки і сайти організацій, соціальні мережі) наповнено порадами, рекомендаціями, консультаціями і т. п. щодо того яким чином керівнику, лідеру, менеджеру, власнику можна за потреби змінити мислення, менталітет, відношення, позиції підпорядкованих йому в рамках організованих груп людей. При цьому, алгоритми діяльності суб'єктів змін ментальності і образу мислення підконтрольних їм людей є різноманітними за своєю складністю, тривалістю і ефективністю, починаючи з 3-х [31] і продовжуючи 5-ти [32, 33], 6-ти [34], 7-ми [23,35], 9-ти [36] і 10-ти етапних алгоритмів [37] з реалізації програми змін в ментальності людських ресурсів організаційних утворень.

Однак, аналіз змісту наведених публікацій дозволяє прийти до висновку, що більшість відомих на даний час рекомендації і алгоритмів змін ментальності стосуються виключно рівня окремих особистостей та їх груп в організаціях, підприємствах і установах, але аж ніяк не відповідають потребам змін в менталітеті людських ресурсів в масштабах національної

економіки, якою, без сумніву виступає, система її енергозабезпечення і енергоспоживання.

Оскільки об'єктом змін у випадку нашого дослідження виступає все населення країни, а елементом додаткового впливу (управління) на зміни його ментальності (додатковим суб'єктом) стає національна система мас-медіа, то певний інтерес у використанні цієї системи для впливу на всі, без виключення, категорії людських ресурсів складових тріади «влада – бізнес – споживачі» викликає уже існуючий досвід використання з цією метою мас-медійних ресурсів нації.

Звертає, однак на себе увагу та обставина, що всі автори, чудово розуміючи роль і силу мас-медіа у формуванні громадської думки і свідомості [38, 39], необхідних змін ментальності [40, 41] та ефективного джерела соціальних і поведінкових змін [42, 43, 44,45], в більшості випадків постійно звертаються до конкретних проблем використання цього потенціалу для змін у мисленні і оцінках населення негативного впливу глобальних кліматичних змін [46], економічного розвитку країн [47, 48].

Проте, обумовлена саме останніми двома потужними чинниками потреба переведення національних економік на рейки економного енергоспоживання і використання національних ресурсів джерел відновлювальної енергетики [49, 50, 51, 52,53], до останнього часу ще не примусила національні уряди змінити своє відношення до можливостей використання з цією метою національної системи мас-медіа. Адже, в своїй більшості, автори відомих, розглянутих і проаналізованих нами досліджень продовжують традиційно вважати систему мас-медіа простою множиною різноманітних видів і засобів масової інформації, які сприяють удосконаленню процесів споживання послуг і товарів населенням (в т. ч. і енергетичних ресурсів) виключно шляхом проведення інформаційних і рекламних кампаній щодо уже розробленої національної і місцевої енергетичної політики [54, 55], не інтерпретуючи останню в якості впливової управлінської складової системи управління національною економікою, як нами це було запропоновано, обґрунтовано і представлено в розділі 2.

Завдяки ж технологічному прогресу різні форми і види носіїв інформації стали настільки наближеними не тільки до наших робочих місць і місць проживання, а й до кожної особистості, що, де б ми не знаходились на роботі, на відпочинку, в мандрівці і т. п., одним натисканням клавіші відповідного електронного гаджета концентруються аудіо-, відео-, друковані і будь-які інші комбіновані види інформації. Тої інформації, яка «... дозволяє людям бути власними агентами змін: діяти індивідуально і колективно, використовуючи власну винахідливість та доступу до ідей, практик і знань у пошуку шляхів реалізації свого потенціалу» [56, с. 7].

Завдячуючи цій особливості, вплив засобів масової інформації став повсюдним і незаперечним, а ігнорування можливостей їх належного використання для належного управління в процесах змін – неприпустимим або марнотратним.

Однак, незаперечна впливовість мас-медіа на зміни в ментальності населення і в його готовності сприяти та підтримувати необхідні суспільству зміни і вміле використання цього потенціалу керівництвом країни не є єдиною умовою успіху.

Перефразовуючи відповідь авторів публікації [57] – членів групи Prosci на власне питання «Чому здатність будувати зміни є розумною інвестицією?», які стверджують, що така здатність «... дозволяє вам впроваджувати більше змін, більш ефективно, більш швидкими темпами і з меншими витратами» [57, с. 12], слід прийти до висновку що і національна система мас-медіа в контексті потрібних нації змін повинна також більш ефективно і більш швидко переконувати, заохочувати і мотивувати людей переконувати самих себе.

Тут цілком доречно нагадати, що джерелом всіх ідей, проектів, публікацій, статей, аналізів, рекомендацій, оглядів, консультацій, порад і т. п. в медійному просторі країни виступає авторський корпус системи – журналісти або ті, «... хто на передовій» [11]. Отже, саме їх професійність, громадянська позиція, чесність, неупередженість, об'єктивність, готовність до співпраці з іншими частинами суспільства і т. д. є гарантією належного

впливу і формування усвідомленої позицій як всіх стейкхолдерів національної економіки, так і людських ресурсів країни – масової громадської думки про необхідні країні та її національній економіці зміни в забезпеченні бажаного рівня сталого розвитку і енергозабезпечення національної економіки як його найважливішої складової.

Тому стає доцільним і актуальним вивчення та аналіз реального стану ментальності, цінностей, цілей і професійного відношення людських ресурсів всіх учасників процесу змін (в т. ч. системи мас-медіа) до виконання своїх функцій, завдань, призначення, покликання і т. д., під якими кожна приналежна до тієї чи іншої професійної спільноти особистість розуміє свої специфічні набори, які роблять з них прихильників і противників, критиків і нейтральних спостерігачів тих змін, які відбуваються в суспільстві, що і стало предметом дослідження наступного підрозділу.

3.2 Комплексна модель участі мас-медіа у реалізації «Програми відновлюваної енергії та енергоефективності Алжиру на 2011-2030 роки»

Будь-яку частину суспільства певної країни, детерміновану за певною професійною, галузевою, територіальною і т. п. ознаками, слід вважати важливою соціальною інституцією суспільства, основою якої є множина людей (людські ресурси) – носіїв інтелекту, професійної освіти, досвіду і переконань, цілей і завдань життєдіяльності в рамках існуючої соціально-економічної системи, від взаєморозуміння і взаємодії яких залежать її результати.

З цих позицій аналіз і оцінка стану взаємовідносин між людськими ресурсами таких складових моделі як влада (міністерства, комітети, інституції, агентства і т. п.), бізнес (корпорації, компанії, фірми з видобутку енергоресурсів, енергогенерації і енергопостачання), соціум споживачів (корпорації, компанії, фірми з виробництва товарів і надання послуг, побутові, громадські, соціальні організації і підприємства тощо) і, нарешті,

журналістів як елементів впливу на рішення і поведінку всіх перерахованих вище категорій учасників, є необхідним кроком на шляху їх удосконалення і досягнення парето-ефективної точки споживання країною її енергетичних ресурсів.

Хоча урядом Алжиру попередньо і було прийнято цілу низку законів, мотивуючих приписів і Програм, якими різноманітні суб'єкти соціально-економічної активності заохочувались до використання відновлюваних джерел енергії [58,59, 60, 61, 62, 63], авторами статті [64] на основі аналізу перспектив і планів уряду в галузі відновлюваної енергії до 2040 року було продемонстровано, що, не дивлячись на володіння Алжиром найбільшими ресурсами і потенціалом відновлюваних джерел енергії, він продовжує використовувати їх неефективно, а реакція суб'єктів ділової активності не привела до очікуваних результатів.

Так, для прикладу, автори одного з перших досліджень техніко-економічних труднощів реалізації енергетичних змін в країні з метою виявлення чинників, що продовжують перешкоджати намірам уряду змінити ситуацію в енергоспоживанні були проаналізовані такі сектори національної економіки, як будівництво і транспорт, а результати дозволили констатувати, що «двома основними обструктивними елементами енергетичного переходу» є фінансові і соціокультурні питання [65].

Інші експерти стверджують, що станом на 2016 рік у Алжирі продовжував існувати жорсткий контроль за медіа-середовищем, країна займала аж 129-е місце у Всесвітньому індексі свободи преси «Репортери без кордонів», а уряд продовжував цензурувати приватні засоби масової інформації та мотивувати самоцензуру [66].

В зв'язку з цим, як стверджувалось в новинах від 16.03.2019 [67], «Громадяни навчилися не розраховувати на ЗМІ, узгоджені з урядом, особливо на телерадіомовлення, яке тривалий час контролюється державою» не дивлячись на зроблене ще у 2016 році попередження журналіста Хасана Гаддучі (Hassan Haddouche) про те, що «Менш ніж за 10 років видобуток нафти в Алжирі покриватиме тільки зростаючий внутрішній попит. Це

говорить про те, що Алжир не тільки потребує невідкладних реформ, але він також повинен перейти до альтернативного типу економіки» [68].

Таким чином, доведена в розділі 1 необхідність переходу національної економіки Алжиру, як країни особливо багатой на викопні види палива, від традиційних видів джерел викопних енергоресурсів до масштабного використання поновлюваних джерел енергії повинна, на нашу думку, стати:

- незаперечним загальнонаціональним імперативом;
- серйозним завданням і викликом перехідного періоду, які, одночасно, і відкривають нові можливості та перспективи зростання як для економіки країни, так і для її людських ресурсів;
- викличним завданням з необхідної і обов'язкової реадaptaції моделі управління національною економікою з метою забезпечення ефективнішого і результативнішого керівництва процесами використання як традиційних, так і відновлюваних енергетичних ресурсів країни;
- програмою переведення країни на рейки незалежності від глобальних політичних, соціальних, кліматичних, екологічних і енергетичних змін, які можуть загрожувати її громадянам зниженням рівня їх добробуту за умов продовження тривалої експлуатації виключно традиційних джерел енергоресурсів;
- комплексом мотивів для розробки і реалізації Стратегії енергетичних змін і політики переходу до чистих технологій вітру, сонця, води але в першу чергу до належного управління рухом в напрямку освоєння і впровадження технологій використання відновлюваних енергоресурсів.

При цьому, позитивне вирішення всіх цих завдань вимагає, на нашу думку, усвідомленого і максимально ефективного використання системи національних мас-медіа всіх видів преси, радіо, телебачення, соціальних мереж та інформаційних технологій для створення спільного комунікаційного простору.

Адже, саме на цій важливій здатності мас-медіа наголошував в праці [69] один із провідних фахівців у науці медіа-досліджень, професор Університету Сан-Хосе (Каліфорнія) Джеймс Лал (James Lull), а професор

Університету штату Колумбія Джин Л. Коен (Jean L. Cohen,) і професор приватного дослідницького університету «Нова школа» в м. Нью Йорку Ендрю Арато (Andrew Arato) вважають, що саме в рамках трискладової моделі суспільства його громадянська складова отримує здатність «впливати на політико-адміністративні і економічні процеси» з антагоністичним відношенням до останніх тільки тоді, коли вони «...не справляються з роллю посередників або коли інститути економічного і політичного суспільства починають ізолювати процеси прийняття рішень і тих, хто ці рішення приймає, від впливів зі сторони соціальних організацій, ініціатив і публічного обговорення» [70, с. 4-5].

Таким чином, саме мас-медіа покликані забезпечити ситуацію, коли усі зацікавлені сторони матимуть «реально рівні можливості відігравати в діалозі свою роль», між будь-якими парами в запропонованій нами тріаді його учасників (стейкхолдерів). Для цього в інформаційному просторі країни повинно бути сформоване взаємно-зобов'язуюче, однак не викликане примусом визнання кожного із учасників незалежним раціональним суб'єктом (включаючи мас-медіа), позиція і вимоги якого будуть визнаватися за умови наявності вагомих доказів і аргументів.

Проте, обов'язковою умовою отримання в представленому нашою моделлю тріалозі реального результату (парето-ефективної точки) цей процес повинен відбуватися як публічний процес комунікацій, за мінімізованого або, ще краще, позбавленого взагалі будь-якого політичного чи економічного тиску. При цьому, цей процес повинен відбуватися настільки публічно і прозоро, щоб кожен, хто здатен говорити і діяти, кого стосуються обговорювані зміни і їх наслідки, мав можливість прийняти рівноправну участь у загальній дискусії.

Звернемо увагу на той факт, що обґрунтована і запропонована нами в блок-схема механізму формування стратегічних комунікацій між учасниками процесу змін в енергосекторі національної економіки (рис. 2.5) є оригінальним структурним рішенням, яке повністю відповідає запропонованій нами моделі взаємодії стейкхолдерів в процесі запланованих

змін в енергозабезпеченні економіки Алжиру, створюючи для всіх учасників умови не тільки для отримання публічно-управлінських послуг, але й для участі в управлінні публічними справами в рамках інформаційно-комунікаційної платформи та мас-медійному просторі.

Однак, саме з позицій управління змінами в ментальності, системах цінностей, цілей і професійного відношення людських ресурсів усіх, без виключення, учасників процесу змін (в т. ч. і людських ресурсів системи мас-медіа), відношення останніх до виконання своїх функцій, завдань, призначення, покликання і т. д. до останнього часу ці людські ресурси не досліджувались і не оцінювались.

Тому, враховуючи той факт, що в основі запропонованого нами наукового підходу до вирішення проблеми удосконалення управління змінами в процесах сталого розвитку як всієї глобальної спільноти, так і її окремо взятих країн лежить використання можливостей і потенціалу національних систем мас-медіа та їх людських ресурсів впливати на людські ресурси інших учасників, специфічний інтерес представляє виконання досліджень і оцінка стану журналістського середовища в країні в контексті його залучення до і використання для управління реалізацією необхідних країні змін в її енергетичному секторі. Необхідно також дослідити і оцінити результати взаємодії множини суб'єктів системи мас-медіа (ММ) з головними акторами процесів змін в сфері енергопостачання і енергоспоживання (рис. 2.12), якими в контексті нашого дослідження виступають представники множин суб'єктів влади (*G*), різноманітних бізнесів-виробників і споживачів енергії (*B*), а також ординарних побутових, соціальних і т. п. споживачів (*P, O*).

Всіма учасниками процесу змін рішення щодо їх цілей, дій і поведінки в цих змінах приймаються з врахуванням необхідності пошуку тільки взаємовигідних рішень, які ґрунтуються на державних планових і програмних документах, діючих законах і регулюваннях, стану ринків, а також інформації, рекомендацій, порад, консультацій та інші засобах впливу

мас-медіа на ментальність, поінформованість, освіченість і усвідомленість людських ресурсів.

Тому, з метою отримання необхідної інформації для аналізу і оцінок стану залучення, використання в управлінні і результатів впливу мас-медіа на зміни ментальності та відношення респондентів з числа названих категорій учасників необхідних країні змін в енергопостачанні і енергоспоживанні нами було розроблено опитувальники (Додатки А, Б, В), зміст кожного з яких було орієнтовано на отримання необхідної для підтвердження або заперечення основної гіпотези нашого дослідження – доцільності масштабного використання для управління процесами змін системи національних мас-медіа.

В опитувальниках передбачено отримання від респондентів обраних категорій відповідей на відповідні переліки запитань, сконцентрованих за наступними чотирма напрямками:

1. Особисті характеристики респондентів – учасників опитування, до переліку яких включено: стать, вік, рівень освіти, професія, роки досвіду, тип медіа-установи, сфера журналістики, до якого сектору (державного, приватного) належить медіа, а також аналогічна інформація для респондентів з вибірок «бізнес» і «споживачі».

2. Характеристики підходів журналістів, інвесторів і споживачів до висвітлення таких тем енергетичного переходу, як: частота звернень, тип медіа, тип змісту, частота звернень до економічних медіа, пріоритетні економічні теми, наявність теми змін в енергетиці, тип інформації про зміни, знання про відновлювану енергетику, знайомість із змістом відновлюваної енергії і енергоефективності Алжиру 2011-2030. Інші питання покликані виявити такі оцінки, як джерело інформованості, знання про енергоефективність, джерело знань, впливові формати подачі інформації, найважливіший тип джерела інформації, впливовість інформації, участь вашого медіа, вид участі, оцінка участі вашого медіа, загальна оцінка вітчизняних медіа, частота медіа-подій щодо змін в галузі енергетики,

частота медіа-подій щодо стану енергоефективності в національній економіці.

3. Характеристики медіа-контенту щодо енергетичного переходу Алжиру: особиста участь, тематика участі, форму участі, джерела інформації, частота звернення до теми, рівень доцільності, пріоритетність тем змін, особиста участь, вид участі, оцінка взаємодії учасників, оцінка частоти взаємодії, найважливіші теми, особиста участь в енергоефективності, тема участі, оцінка комунікацій виду медіа із споживачами, оцінка впливовості медіа на залучення інвестицій.

4. Оцінки журналістським корпусом стану, державної енергетичної політики і медіастратегії енергетичного переходу: підтримки поточної політики, потребності відновлювальних джерел, виснаженості енергоресурсів, затримки змін, інформаційних медіа-кампаній, реалістичності Програми змін, трактування програм переходу, якості висвітлювання змін, важливості участі медіа, організації медіа-кампаній органами влади, ефективності взаємної комунікації органів, комунікації органів з мас-медіа, освітленості переваг змін, доступності інформації, діяльності медіа з підвищення обізнаності, зрозумілості змісту змін, обізнаності з проектом переходу, залучення журналістських жанрів, браку знань у журналістів, комунікації між установами-учасниками Програми, інформованості споживачів енергії, мови медійних кампаній, рівня комунікацій між учасниками, використання платформ соціальних медіа, доцільності використання традиційних і новітніх медіа, навчальних курсів і наукових семінарів, диверсифікації журналістських жанрів, зміни обізнаності і поведінки споживачів щодо відновлюваних джерел, впливу медіа-інституцій на статус Програми, на поведінку, орієнтованість і екологічну грамотність споживачів, сприяння поведінки медіа зростанню інвестицій в Програму.

Уряд. Слід зауважити, що складову влади в моделі слід розглядати як домінуючий елемент, який певним чином диктує всім іншим учасникам взаємодії правила поведінки, більша частина з яких є обов'язковою (закони,

плани, програми тощо). Оскільки ж корпус державних службовців з метою забезпечення 100% досягнення запланованих цілей загалом покликаний виконувати покладені на нього державними документами і органами виконавчої влади обов'язки, то оцінка його участі в дослідженні ми пропонуємо оцінювати як обов'язок забезпечення пошуку і досягнення національною економікою парето-оптимальної точки процесу використання енергоресурсів за встановленими урядом законами, програмами, стратегіями, нормами, правилами і програмам.

В цьому разі, відсотки виконання спільно погоджених планів і завдань іншими учасниками процесу (мас-медіа, бізнес, споживачі) можуть служити оцінкою їх участі у якісному виробленні, прийнятті і ефективній реалізації спільних рішень в сфері енергетичного переходу і енергоефективності національної економіки.

Бізнес. Для оцінки по точного стану налаштованості на взаємодію в процесах змін представників управління енергетичного сектору і бізнесовим середовищем країни нами була здійснена випадкова вибірка 40 респондентів – представників інвесторів приватного сектору в різних секторах (житло, будівництво, сфера послуг, торгівля, промисловість, сільське господарство тощо) з тим, щоб вивчити і оцінити характер їх відносин з органами влади, які займаються енергетичним сектором і енергетичним переходом, а також характеру спілкування між діючими особами, а з іншого боку – для дослідження взаємовідносин ділового сектора з медіа-сектором стосовно питань енергоспоживання та енергетичного переходу.

Споживачі. Для оцінки до такої співпраці представників різноманітних суб'єктів споживання енергоресурсів нами було обрано 145 респондентів – представників різних категорій споживачів із сфери великого, середнього і малого бізнесу в сфері виробництва, торгівлі і надання послуг, приватних домогосподарств і громадських організацій.

Мас-медіа. В контексті теми нашого дослідження оцінка з цих позицій представників національної системи мас-медіа і їх ролі в управлінні змінами сфери енергетичного забезпечення національної економіки, зауважимо, що

останні, володіючи специфічними знаннями, навичками, досвідом і переконаннями, покликані забезпечувати якісний пошук, отримання, опрацювання, вчасне та масштабне розповсюдження серед всіх інших категорій і частин населення країни необхідної цьому населенню інформації шляхом генерування авторських творів у вигляді новин, оглядів, аналізів, репортажів, точок зору, рекомендацій і т. п. Наступне оприлюднення і масове тиражування цих авторських творів в газетах і журналах, в програмах радіо і телебачення, на сторінках електронних видань і в просторі соціальних мереж є дуже важливим для впливу на формування і вибір позицій всіма іншими учасниками, схвалення і підтримку або несхвалення і протидію тим чи іншим суспільним процесам і, відповідно, політичних, економічних, технологічних, екологічних і соціальних змін та їх наслідків. Тому для оцінки готовності людських ресурсів цієї складової до виконання своїх функцій в управлінні змінами в сфері енергетики нами були вибрані 240 респондентів, зайнятих у самих різних видах національної системи мас-медіа Алжиру (друковані газети і журнали, канали телебачення і радіо, мережеві соціальні медіа і т. д.), серед яких працівники таких засобів масової інформації, як Algérie Presse Service, El Ayem El Djazairia, El Hayat, Liberté, Algiers Herald, Entreprise nationale de Radiodiffusion sonore (ENRS), Radio Algérienne, Radio Algeria Free: Radio Algeria Live, Canal Algérie, Algérie 3, Amazigh tv 4 та ін.

Результати виконаних нами опитувань в середовищі представників бізнесу від енергогенерації і енергопостачання представлено у графоаналітичному вигляді в Додатку Г. Узагальнені характеристики респондентів представлені в таблиці 3.1, а відповіді і оцінки – згруповані за напрямками відношення до змін, участь у змінах, оцінювання впливу медіа на зміни – в таблицях додатку Д.

Таблиця 3.1 – Характеристики респондентів – представників бізнес-середовища

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
1. Стать	75,0- чол.	-	25,0- жін.
2. Вік, років	55,0 – понад 50	32,5 між 40 ÷ 50	12,5 між 30 ÷ 40
3. Рівень освіти	37,5 – бакалавр	27,5 – магістри	30,0 – д-ри філос.
4. Гром. статус	92,5 – в шлюбі	-	7,5 - одинокі
5. Проживання	70,0 – центр країни	15,0 – схід країни	5,0% – захід країни
6. Сфера бізнесу	55,0 – надання послуг	27,5 - промисловість	17,5 0 торгівля

Результати проведення опитувань в середовищі представників різних категорій споживачів енергоресурсів представлено у графоаналітичному вигляді в Додатку Е. Узагальнені характеристики респондентів представлені в таблиці 3.2, а відповіді і оцінки – згруповані за напрямками відношення до змін, участь у змінах, оцінювання впливу медіа на зміни – в таблицях додатку Ж.

Таблиця 3.2 – Характеристики респондентів – представників середовища споживачів енергії

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
1. Стать	93,0- чол.	-	7,0- жін.
2. Вік, років	35,2 – понад 50	26,1 між 30 ÷ 40	7,0 між 20 ÷ 30
3. Рівень освіти	33,8 – магістри	31,7 – бакалаври	20,4 – д-ри філос.
4. Гром. статус	85,9 – в шлюбі	-	14,1 - одинокі
5. Проживання	52,8 – центр країни	27,3 – схід країни	6,3% – захід країни
6. Зайнятість	85,2 – працюють	10,6 – на пенсії	4,2 –

Текст опитувальника і результати проведення опитувань журналістів у графоаналітичному вигляді представлені в Додатку З. Узагальнені характеристики респондентів представлені в таблиці 3.3, а відповіді і оцінки – згруповані за напрямками відношення до змін, участь у змінах, оцінювання впливу медіа на зміни – в таблицях додатку К.

Таблиця 3.3 – Характеристики респондентів – учасників опитування персоналу національної системи мас-медіа Алжиру

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
1. Стать	63,7 - чол.	-	36,3- жін.
2. Вік, років	61,7 – 30÷50	36,3 – 20 ÷30	2,0 – понад 50
3. Рівень освіти	54,8 – магістр	28,2 – бакалавр	12,9 – д-ри філос.
4. Проживання	39,9 - Алжир	44,0 - інші	2,4 – Бордж, Боу
5. Посада	39,1 – журналіст	36,7 вип.-ред., директори, диктори	6,8 інші
6. Досвід роботи	46,0 – менше 5 р.	27,4 більше 10 р.	26,6 – 5 ÷ 10 років
7. Тип мас-медіа	24,6 -ТБ	60,9 – друковані і електронні видання	11,7 - радіо
8. Сфера роботи	49,6 – новини	7,7 - економіка	6,5 – соціум та інші
9. Приналежність	62,1 - приватні	29,0 - державні	8,9 - змішані

Оскільки аналіз результатів проведеного опитування покликаний продемонструвати нам реальну картину, яка складається в просторі взаємодії сторін «влада – бізнес – споживачі» в процесі спільного пошуку останніми парето-оптимальної точки використання енергоресурсів, спробуємо виявити в отриманому інформаційному масиві оцінки виконання кожним із учасників необхідних для досягнення успіху функцій. Для цього скористаємось пелюстковою діаграмою, яка інтерпретує потенційно необхідний внесок оцінюваного учасника в масштабі 0-100%, а також окремі реальні оцінки складових цього внеску, отримані в процесі опитування інших учасників.

Отже, виходячи з того, що «влада» повинна «по максимуму» (100%) забезпечити 6 складових, а саме:

- розробку, затвердження і виконання Програми змін;
- необхідний рівень реалістичності і реалізованості Програми змін;
- необхідний рівень комунікацій між учасниками Програми змін;
- рівень поінформованості і обізнаності з Програмою населення країни;
- ефективне використання з цією метою національної системи мас-медіа;

- виконання всіх функцій управління успішною реалізацією Програми змін, отримаємо наступну картину забезпечення виконання владою необхідних зобов'язань (рис. 3.1).

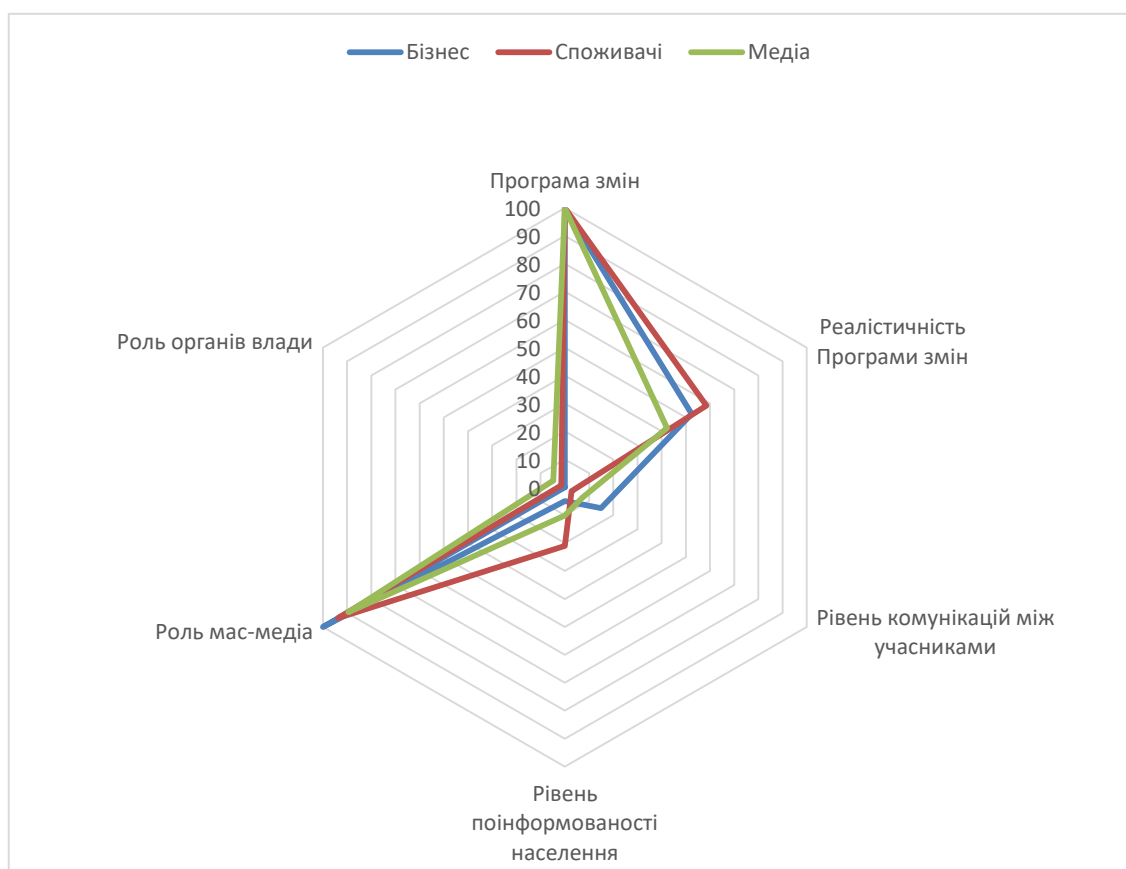

Рисунок 3.1 Оцінки дій влади сторонами-учасниками процесу змін в сфері енергозабезпечення національної економіки Алжиру

Джерело: сформовано автором

З іншого боку слід розглянути і ефективність засобів масової інформації в процесі донесення елементів Програми енергетичного переходу до основних зацікавлених сторін (споживачам та бізнес-сектору) різними видами і типами засобів масової інформації (газети, телебачення, електронні ЗМІ ... тощо), а також через різні формати преси (звіти, висвітлення, інтерв'ю тощо. тощо), ми спробували визначити ефективність цих засобів за наступними показниками:

- своєчасність розповсюдження інформації та звітів про Програму енергетичного переходу;
- своєчасність розповсюдження інформації та звітів про Програму енергоефективності;

- якість медіа-вмісту в термінах простоти викладу та доступності розуміння;
- отримання необхідної інформації, пов'язаної з Програмою енергетичного переходу;
- найголовніші медіа, за яким сліdkує аудиторія, згідно з нашим опитуванням, є електронні засоби масової інформації.
- зацікавленість ділового сектору та споживачів місцевими ЗМІ та їх звернення до закордонних і міжнародних ЗМІ.

Для того, щоб мати можливість зрозуміти думки та оцінки бізнесом і споживачами ефективності засобів масової інформації при просуванні Програми переходу енергії, ці дані нами розміщені на рис. 3.2.

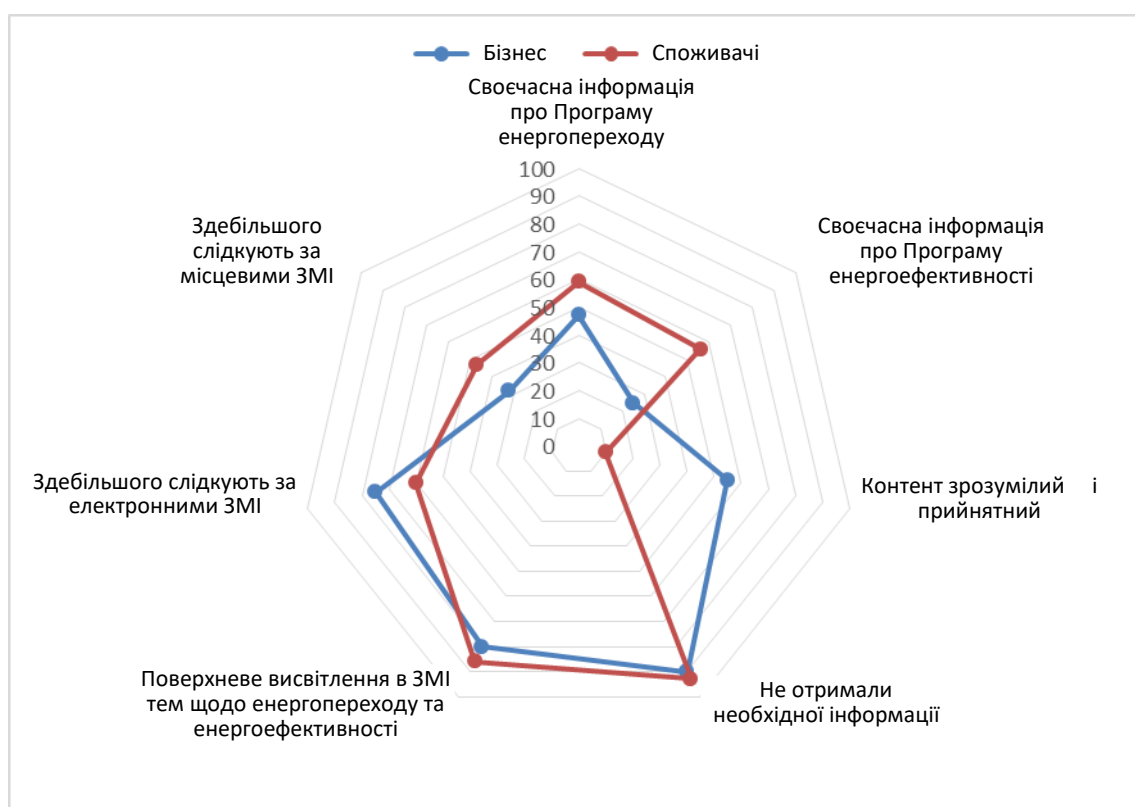

Рисунок 3.2 Оцінка результативності роботи ЗМІ сторонами-учасниками, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу

Джерело: сформовано автором

Тому, для висвітлення того, що журналісти роблять для поширення змісту Програми енергетичного переходу, а також з труднощами, з якими вони зустрічаються в цій галузі, ми виявили моменти, які стали очевидними із відповідей на запропоновані опитувальники, а саме:

- підняття питань про енергетичний перехід у місцевих ЗМІ;
- оприлюднення у ЗМІ тем про відновлювані джерела енергії;
- ефективність спілкування із сторонами, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу;
- знання журналістами суті Програми енергетичного переходу;
- навчання та семінари, які журналісти проходили у галузі відновлюваних джерел енергії.

На рисунку 3.3 приведені узагальнені оцінки того, як алжирські ЗМІ сприяють реалізації Програми енергетичного переходу, які одночасно демонструють певні недоліки і проблеми в роботі журналістів, коли останніми виконуються завдання з виконання своєї ролі в енергетичній галузі.

Рисунок 3.3 Оцінка результатів діяльності журналістів в сприянні реалізації Програми енергетичного переходу

Джерело: сформовано автором

Проте, сформовані з відповідей респондентів оцінки досить наглядно демонструють факти незадовільного виконання органами державного

управління, відповідальних за зміни у сфері енергетики, більшості з цих завдань. Адже, реалістичність створеної Програми (100%) оцінена представниками бізнесу на рівні 52,5% (Додаток Д, таблиця Д2, п. 16), споживачами на рівні 58,5% (Додаток Ж, таблиця Ж2, п. 16) і журналістами на рівні 42,3% (Додаток К, таблиця К3, п. 53).

В той же час, найбільш явний провал спостерігається у сфері забезпечення належних комунікацій між такими парами учасників процесу змін, як влада-бізнес (0% – Додаток Д, таблиця Д2, п. п. 22 і 34), влада-споживачі (15,0% – Додаток Д, таблиця Д2, п. 21; 2,8% – Додаток Ж, таблиця Ж2, п. 21) і влада-журналісти (3,2% – Додаток К, таблиця К3, п. 69).

Цілком очевидно, що саме внаслідок такого стану комунікаційних процесів є незадовільний рівень поінформованості населення країни і стейкхолдерів її економіки про Програму змін, який бізнесом оцінено в 5,0% (Додаток Д, таблиця Д2, п. 15), а споживачами в 2,1% (Додаток Ж, таблиця Ж2, п. 25). Саме цим і пояснюється така низька оцінка ролі, дій і результатів органів влади учасниками опитування.

Зауважимо, при цьому, що вагомість ролі мас-медіа в забезпеченні реалізації Програми змін усвідомлюють 100% представників бізнесу (Додаток Д, таблиця Д2, п. 19), 93,7% представників середовища споживачів (Додаток Ж, таблиця Ж2, п. 19) і 89,5% респондентів, які представляли алжирські мас-медіа (Додаток К, таблиця К3, п. 56).

При цьому, зауважимо, що роль і участь органів влади в управлінні процесами змін представлено бізнесом оцінкою 0% (Додаток Д, таблиця Д2, п. 22), споживачами – 1,4% (Додаток Ж, таблиця Ж2, п. 22) і журналістами – 5,2% (Додаток К, таблиця К3, п. 56).

Цілком очевидним висновком з отриманої картинки є констатація факту незадовільного управління реалізацією Програми змін в сфері енергетики і, як наслідок, певні затримки процесу її реалізації. При цьому, основними причинами ситуації, що склалася, слід вважати ту обставину, що органами влади не було приділено належної уваги налагодженню комунікаційного процесу між ключовими акторами процесів змін, кожен з

яких діє за своїми сценаріями поведінки, своїми цілями та інтересами (як це продемонстровано на рис. 2.3), а також незадовільний рівень поінформованості населення країни про мету, цілі і завдання запланованих Програмою змін [52].

Зауважимо, що обидва зафіксовані нами недоліки можуть і повинні бути вирішені позитивно органами управління тільки за рахунок удосконаленого використання в процесі управління змінами можливостей і потенціалу системи національних мас-медіа, теоретичне обґрунтування яких нами було запропоновано в розділі 2.

Підтвердження або заперечення попередніх висновків слід шукати у тих таки результатах опитування множин респондентів, які представлені в таблицях додатків Д, Ж та К.

Для цього, вибравши з відповідей у таблицях 3.1, 3.2, а також таблицях Д1 та Д2 відповіді і оцінки, що характеризують мас-медіа як множини суб'єктів впливів на три множини об'єктів, якими виступають суб'єкти органів влади, органи управління бізнес-суб'єктами з вироблення і постачання енергії споживачам, а також органи управління споживачів енергії всіх можливих категорій, ми отримуємо картину реального стану взаємодії між всіма учасниками згідно схеми (рис. 2.5).

При цьому, враховуючи те, що головним об'єктом нашого дослідження виступає робота медійних інституцій країни і їх людських ресурсів (журналістів) на реалізацію Програми енергетичного переходу, проаналізуємо відповіді респондентів, отримані і представлені в додатку К (таблиці К1, К2 та К3).

Отже, оцінюючи себе в якості суб'єкта впливів на реалізацію змін, опитані респонденти-журналісти констатують, що персонал національних мас-медіа загалом добре усвідомлює необхідність змін в енергетиці країни, існуючі проблеми, свої завдання і цілі (сформульовані у таблиці К3 в п.п. 48 – 78,6%, 49 – 84,7%, 50 – 77,8%, 51 – 87,1%, 52 – 79,0% і 56 – 89,5%). При цьому, вони вважають, що медіа-інституції активно раціоналізують поведінку споживачів енергії (Додаток К, таблиця К3, п. 81. – 82,3%),

переорієнтовують їх на використання джерел відновлюваної енергії (Додаток К, таблиця К3, п. 82. – 82,3%) та сприяють залученню інвестицій в цю сферу (Додаток К, таблиця К3, п. 84. – 85,5%).

Одночасно з цим, персонал системи мас-медіа мало генерує публікацій за темою відновлюваної енергетики (Додаток К, таблиця К2, п. 32. – 63,3%), рівень проведених медіа-кампаній є недостатнім (Додаток К, таблиця К2, п. 34. – 73,4%), значна частина журналістів особисто не приймає участь в цьому процесі (Додаток К, таблиця К2, п. 39. – 70,6%), медіа-інституції незадовільно взаємодіють з енергетиками (Додаток К, таблиця К2, п. 41. – 93,5%), не беруть участі в медіа-кампаніях (Додаток К, таблиця К2, п. 44. – 73,8%), висвітлюють проблеми поверхово (Додаток К, таблиця К3, п. 55. – 81,5%), недостатньо демонструють переваги змін (Додаток К, таблиця К3, п. 60. – 75,0%), редакційна політика медіа-інституцій не сприяє обізнаності населення з необхідністю, проблемами і вигодами від реалізації змін (Додаток К, таблиця К3, п. 64. – 79,8%), журналістам бракує знань в сфері енергетики (Додаток К, таблиця К3, п. 66.- 73,0%) та цілей і завдань Програми змін (Додаток К, таблиця К3, п. 67. – 84,3%), а потенціал всіх журналістських жанрів використовується не повністю (Додаток К, таблиця К3, п. 77. – 92,3%).

Опитані журналісти також наголошують, що їм потрібно покращити комунікацію із всіма зацікавленими в програмі енергетичного переходу сторонами з тим, щоб отримати або погодити інформацію (Додаток К, таблиця К2, п. 41– 42,3%), а більшість із них вважає, що їм потрібно організувати навчальні курси для подолання дефіциту знань в галузі відновлюваних джерел енергії (Додаток К, таблиця К2, п. 67 – 84,3%).

Оцінюючи себе в якості суб'єкта впливів мас-медіа на органи влади, які управляють змінами, респонденти вважають, що в медіа-просторі країни інформація про необхідність цих змін в енергетиці представлена достатньо повно (Додаток К, таблиця К1, п. 15. – 81,5%). Проте явно недостатньо представлено матеріали про Програму змін (Додаток К, таблиця К1, п. 18. – 61,3%), про існуючі проблеми енергоефективності економіки (Додаток К,

таблиця К1, п. 20. – 66,5%), а також не забезпечена постійна присутність перерахованих матеріалів в інформаційному просторі країни (Додаток К, таблиця К3, п. 61. – 57,7%).

При цьому, журналісти вважають, що висвітлення органами влади проблем змін в енергетиці і енергоефективності відбувається слабо (Додаток К, таблиця К2, п. 28. – 46,8%) і посередньо (Додаток К, таблиця К2, п. 29. – 41,9%), їх матеріали з'являються в медіа тільки інколи (Додаток К, таблиця К2, п. 30. – 96,8%) і рідко (Додаток К, таблиця К2, п. 31. – 95,6%), офіційні енергетичні інституції спілкуються з медіа тільки інколи (Додаток К, таблиця К2, п. 41. – 51,2%) і ніколи (Додаток К, таблиця К2, п. 41. – 20,2%). Можливо саме в зв'язку з цим реалізація Програми змін в енергетиці затримується (Додаток К, таблиця К3, п. 51. – 87,1%), проведені медіа-кампанії були недостатніми (Додаток К, таблиця К3, п. 52. – 79,0%), офіційні органи їх не організовують (Додаток К, таблиця К3, п. 57. – 71,0%), їх комунікації з медіа є неефективними (Додаток К, таблиця К3, п. 58. – 60,9%) і вони не роблять для цього всього необхідного (Додаток К, таблиця К3, п. 59. – 68,5%).

В зв'язку з цим, як приватні, так і державні медіа недостатньо пропагують переваги змін (Додаток К, таблиця К3, п. 60. – 75,0%), спільна діяльність медіа і науки з підвищення інформованості населення є недостатньою (Додаток К, таблиця К3, п. 62. – 73%), редакційна політика мас-медіа не сприяє цій обізнаності (Додаток К, таблиця К3, п. 64. – 79,8%), комунікація між органами управління реалізацією Програми змін і споживачами енергії є незадовільною (Додаток К, таблиця К3, п. 68. – 83,9%), поінформованість останніх про плани змін також залишається незадовільною (Додаток К, таблиця К3, п. 69. – 80,6%), інвестиції приватного сектору у цю сферу падають (Додаток К, таблиця К3, п. 71. – 79,0%), а влада слабо використовує потенціал соціальних медіа (Додаток К, таблиця К3, п. 72. – 79,8%) бо не розуміє їх ролі і важливості (Додаток К, таблиця К3, п. 73. – 75,0%).

Оцінки журналістами своєї взаємодії із бізнес-структурами зводяться до того, що бізнес, на 100 % усвідомлюючи важливу роль мас-медіа (Додаток

Д, таблиця Д2, п. 19), одночасно не використовує їх можливості, оскільки компанії енергетичного сектору національної промисловості загалом взаємодіють з медіа неефективно (Додаток К, таблиця К2, п. 41. – 93,5%), приватні медіа недостатньо наголошують на перевагах змін (Додаток К, таблиця К3, п. 60. – 75%), а бізнес не отримує достатньої інформації про плани змін в енергетиці (Додаток К, таблиця К3, п. 69. – 80,6%).

Оцінюючи в якості об'єктів впливу множину споживачів енергії, журналісти в якості позитиву виділили тільки той факт, що останні загалом володіють загальною інформацією про необхідні і доцільні зміни в енергетиці. При цьому, однак, ця категорія учасників ринку не має ефективних комунікацій з владою і виконавцями Програми змін в енергетиці (Додаток К, таблиця К3, п. 68. – 83,9%), не отримує необхідної інформації про плани змін (Додаток К, таблиця К3, п. 69. – 80,6%), в зв'язку з чим її слід переорієнтовувати на споживання енергії з джерел різних видів (Табл. Додаток К, таблиця К3, п. 78. – 93,3%), в т. ч. відновлюваних (Додаток К, таблиця К3, п. 79. – 86,7%), підвищувати екологічну обізнаність (Додаток К, таблиця К3, п. 83. – 84,3%) та на інвестування у відновлювані джерела (Додаток К, таблиця К3, п. 84. – 85,5%).

Важливо також відзначити, що з відповідей респондентів слід прийти до висновку, що всі сторони, які займаються питаннями енергетичного переходу, найбільш часто відстежують електронні ЗМІ, а не інші джерела. Це характерно як для бізнесу (Додаток Д, таблиця Д1, п.7 – 75%), споживачів (Додаток Ж, таблиця Ж1, п. 8 – 60,6%), так і журналістів. Усі сторони вважають, що електронні та соціальні медіа вважаються найбільш ефективними для спілкування як з кінцевими споживачами енергії, так і з інвесторами, (Додаток К, таблиця К2, п. 46, п. 47 – 78%, – 71,3%). При цьому, більшість молоді, яка представляє близько 75% населення Алжиру, на перше місце ставлять електронні ЗМІ.

Зауважимо, що, оскільки ключовою темою нашого дослідження є використання можливостей і потенціалу національної системи мас-медіа в якості елемента удосконалення управління змінами в сфері енергетики, стає

очевидною доцільністю визначення тих цілей і завдань цього елемента, виконання яких забезпечить мінімізацію або повне виключення виявлених в результаті опитувань недоліків як самого процесу змін, так і його результатів.

Цілком очевидно, що до переліку цих завдань слід віднести ті, які забезпечать виправлення існуючого стану з відсутністю комунікацій між головними учасниками (акторами, стейкхолдерами) процесу змін, поганою поінформованістю населення країни про цілі цього процесу і незадовільним рівнем управління процесом із сторони офіційних органів, що незаперечно продемонстровано провалами отриманих оцінок на діаграмі (рис. 3.1).

Тому, незаперечно необхідними завданнями для виправлення стану з управління змінами в сфері енергопостачання і енергоспоживання суб'єктів національної економіки слід:

а) забезпечити посилення ролі, впливу і результативності дій органів влади, як головного елемента управління змінами в системі енергозабезпечення національної економіки;

б) налагодити та інтенсифікувати комунікаційний процес між всіма ключовими учасниками процесу змін шляхом створення інформаційного майданчика, який забезпечить право кожному учаснику бути почутими з його пропозиціями і оцінками, які будуть обов'язково розглянуті і аргументовано відхилені або враховані з користю для всіх;

в) забезпечити максимальну поінформованість всіх категорій ключових гравців процесу змін на національному і міжнародному енергоринках, а також всього населення країни щодо мети, цілей і завдань необхідних змін в новій енергетичній політиці уряду, в поведінці бізнесу і споживачів, спрямованих на реалізацію прийнятих урядом країни документів.

З цією метою стає доцільним сконцентрувати увагу на можливостях використання суб'єктів системи мас-медіа для удосконалення процесів управління змінами шляхом:

- впливу мас-медіа на органи управління змінами від системи влади через удосконалення процесів пропозицію використання можливостей всіх

видів вітчизняних медійної системи в якості допоміжного елемента управлінського впливу на всі без виключення складові національної економіки;

- створення, налагодження і підтримка належного функціонування віртуальної інформаційної платформи з залученням в її роботу всіх видів мас-медіа і всіх учасників процесу змін в енергетиці країни як інструмента ефективної комунікації всіх із всіма в процесі спільного пошуку, визначення і прийняття взаємовигідних рішень щодо змін;

- інтенсифікація використання можливостей мас-медіа для інформованості, навчання і розвитку як всіх категорій ключових гравців процесу змін на національному енергоринку, так і всього населення країни щодо мети, цілей і завдань необхідних для цього змін в енергетиці.

При цьому, на нашу думку, позитивне вирішення завдання із створення, налагодження і підтримки належного функціонування віртуальної інформаційної платформи з залученням у її роботу всіх видів мас-медіа і всіх учасників процесу змін в енергетиці країни одночасно вирішує як проблеми удосконалення роботи органів влади, так і проблем інформування, навчання та розвитку людських ресурсів учасників змін всіх категорій.

Підтвердженням цього служить хоча б той факт, що тільки 7,3% журналістів вважають існуючий на момент опитування рівень комунікацій між органами влади і медіа ефективними (Додаток К, таблиця К3, п. 58) і тільки 4,8%, що владні структури роблять для цього все необхідне (Додаток К, таблиця К3, п. 59). На користь цього ж висновку говорить і те, що 95% представників бізнесу, 82,4% опитаних споживачів і 79% журналістів назвали відсутність ефективної комунікації між учасниками причиною падіння інвестицій у сферу відновлюваних джерел енергії (Додаток Д, таблиця Д2, п. 29).

Нарешті, найбільш вагомими свідченнями нехтування офіційними органами можливостями використання потенціалу вітчизняних мас-медіа говорять факти, згідно з якими 63,3% опитаних журналістів не публікувались на енергетичну тематику (Додаток К, таблиця К2, п. 32), 70,6% не звертались

до проблеми необхідних змін в енергетиці (Додаток К, таблиця К2, п. 39), а 73,8% (Додаток К, таблиця К2, п. 44) не цікавились проблемами енергоефективності.

Таким чином, результати організованого опитування і порівняльний аналіз отриманих від різних учасників відповідей дозволяє нам прийти до висновку, що за наявності повного розуміння необхідності змін в сфері енергозабезпечення і енергоспоживання та певної готовності до співпраці суб'єктів бізнес-середовища, основною причиною гальмування змін є обопільна неготовність до ефективної взаємодії органів управління змінами із сторони офіційної влади, а також відсутність інтересу, зацікавленості, стимулів і мотивації в журналістському середовищі.

Обґрунтована теоретично в розділі 2 і підтверджена результатами експериментального опитування необхідність і доцільність створення з використанням множини всіх можливих видів національних мас-медіа віртуальної інформаційно-освітньо-дискусійної платформи з інклюзивного, багатостороннього управління процесом змін в сфері енергозабезпечення і енергоспоживання господарюючих суб'єктів національної економіки вимагає по-перше, радикальних змін в процедурах управління змінами з обов'язковим використанням органами офіційної влади можливостей національних мас-медіа як для випереджаючих змін в ментальності всіх учасників процесу, так і в умовах діяльності самої цієї системи, так і в умовах її використання .

З цією метою стає доцільним сформулювати і обґрунтувати необхідні зміни в програмі діяльності системи національних мас-медіа з налагодження процесів комунікацій між ключовими учасниками змін в сфері енергетичного забезпечення функціонування національної економіки Алжирської НДР.

3.3 Очікувані результати реалізації змін в управлінні енергозабезпеченням Алжиру

Запланований документом «Програма відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.» [71] енергетичний перехід Алжиру має за кінцеву мету отримання для суспільства позитивних економічних, соціальних і екологічних наслідків. При цьому, аналіз та оцінка вкладу національної системи мас-медіа Алжиру в реалізацію запланованих цим документом змін вимагає встановлення зв'язків та оцінки залежності між активністю множини суб'єктів національної системи мас-медіа з отриманими в процесі взаємодії суб'єктів влади, бізнесу і споживачів результатами, а також між ефективністю і результативністю шляхів та методів управління спільною діяльністю множини всіх учасників процесу з їх досягнення.

Проте, використання з цією метою відомих моделей оцінювання наслідків перехідних процесів енергетичних змін, класифікованих в [72] за такими категоріями, як «Моделі енергетичних систем» (energy system models - EMs), «Енерго-економічні моделі» (energy-economy models – EEMs) та «Інтегровані оціночні моделі» (integrated assessment models – IAMs), не є можливим, оскільки останніми практично не враховується:

а) присутність людського чинника як впливової складової процесу змін і отримання суспільством необхідних результатів;

б) потенціал впливу цього чинника на кінцеві результати змін за умови його належного формування з використанням суб'єктом управління можливостей національної системи мас-медіа.

Для прикладу, приведена у звіті Міжнародного Агентства Відновлюваної Енергетики (International Renewable Energy Agency – IRENA) дорожня карта з глобального трансформування енергетики [73], загалом розкриває суть енерго-економічно-екологічної моделі (energy-economy-environment model – EEEM) змін в сфері енергетики та запланованих для досягнення в цьому процесі соціально-економічних результатів

(внутрішнього валового продукту - ВВП, рівня зайнятості – РЗ і добробуту населення – ДН) (рис. 3.4).

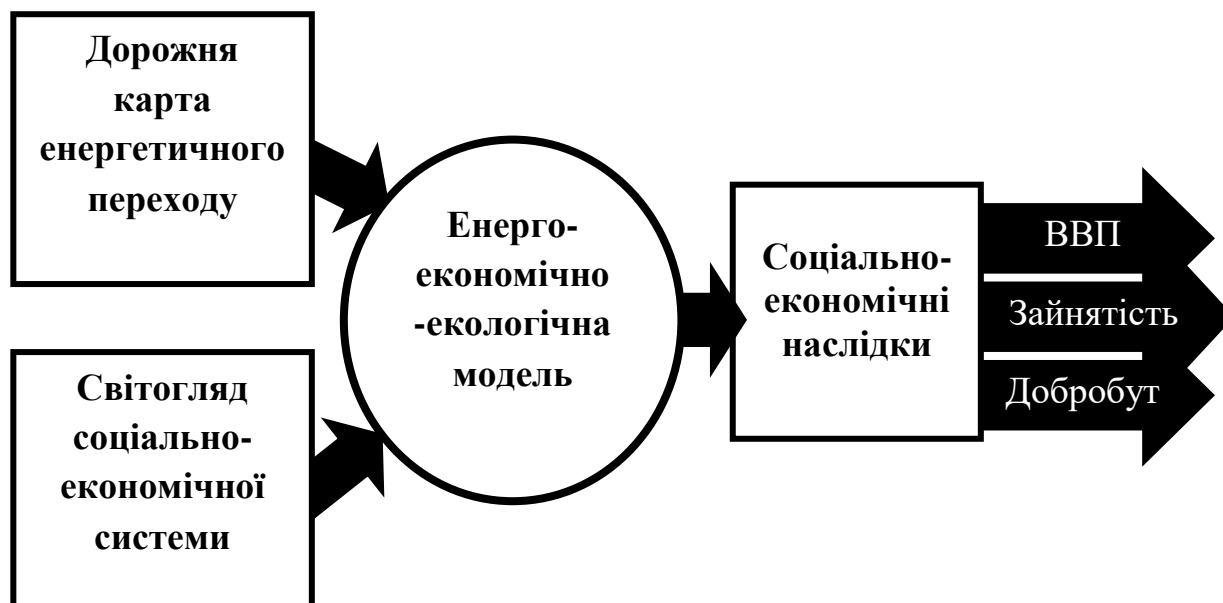

Рисунок 3.4 Зв'язок змін в енергетиці з очікуваними соціально-економічними наслідками

Джерело: сформовано автором за [73, с. 36]

Проте, всіма цими моделями практично не враховується і не демонструється пріоритетна важливість стану інтелектуального, людського і соціального капіталів людських ресурсів детермінованих нами в просторовій моделі взаємодії таких учасників національної економіки, як влада, бізнес і споживачі, а також залежності від стану цих характеристик планованих і досягнутих результатів ВВП, РЗ і ДН.

При цьому, у наступному звіті цього ж Агентства експертами наголошено саме на тому, що зміни в сфері енергетики, обумовлені масштабним переходом від викопних енергоресурсів до відновлюваних джерел, вимагають радикальних кроків з удосконалення професійної підготовки і перепідготовки людських ресурсів для створення значної кількості нових робочих місць для «працівників, які втрачають роботу в традиційній енергетиці», в зв'язку з чим саме «... уряди повинні

продовжувати будувати міцні політичні рамки для посилення позитивного впливу на весь комплекс технологій енергетичного переходу» [74, с. 3].

Тому зауважимо, що запропонована нами в розділі 1.3 схема трансформування природних носіїв енергії у вторинні її види для наступного використання в економічній діяльності країни з отриманням тих же результатів – добробуту населення та збереженням довкілля (рис. 1.4), на відміну від існуючої моделі ЕЕЕМ повністю розкриває присутність і важливу роль у цих процесах людських ресурсів та їх інтелектуального, людського, соціального та ін. капіталів, менталітету, поінформованості, досвіду і технологій в досягненні необхідних результатів з трансформації всіх інших видів природних ресурсів.

Саме така інтерпретація дозволяє усвідомити, запланувати і реалізувати необхідні впливи множини суб'єктів національної системи мас-медіа на стан інтелекту людських ресурсів країни (творчого – I_T , професійного – I_P , соціального – I_C , особистісного – I_O , емоційного – I_E) в процесі спільного створення ними валового внутрішнього продукту (ВВП), нових робочих місць (РЗ) і забезпечення добробуту населення (ДН).

В цьому випадку система взаємодії учасників тріади «влада-бізнес-споживачі» за участю підсистеми мас-медіа перетвориться на систему, складові якої взаємодіятимуть шляхом спільного створення, обміну і оцінки нових знань, а також їх спільної оцінки і належного використання на користь всіх учасників. Саме це і слід вважати головним спільним завданням влади і вітчизняних мас-медіа в процесі енергетичного переходу.

При цьому зауважимо, що свого часу засновник теорії поведінкової економіки, лауреат Нобелівської премії Р. Талер (Richard Thaler) в роботі [75, с. 20-21] розділив учасників ринкових стосунків на «еконів» (від *homo economicus* - людей, які приймають раціональні рішення) і «гуманів» (від *human* - людей, які в прийнятті рішень демонструють певну ірраціональність), кожен з яких вносить свій інтелектуальний вклад в сумарний коефіцієнт трансформації $K_{\Sigma Tr}$ системи.

Оскільки останній формується за участю інтелекту людських ресурсів всіх складових суспільства (урядовці, бізнесмени, споживачі, журналісти), то в цьому випадку спільним завданням влади і мас-медіа є створення в соціумі такої ситуації, коли джерелом нової вартості генерованих в процесі змін результатів стають інтелект і генеровані ним інновації, знання та досвід.

При цьому, враховуючи рекомендацію відомого економіста Т. Сакаїя (Taichi Sakaiya - Kotaro Ikeguchi), який в книзі «Вартість створювана знанням або Історія майбутнього» [76] наголосив на тому, що «... найбільш важливим засобом примноження створеної знанням вартості виявляється розум окремої людини і ті, кому доручено її виробництво, повинні прагнути вкласти в нього якомога більше знань, досвіду, світосприйняття», з необхідністю приходимо до висновку, що цілком очевидним завданням влади в процесі управління змінами в енергетиці країни (як тієї складової, «кому доручено») стає формування необхідних змін в інтелекті та ментальності всіх учасників, тобто – практично всього населення країни.

Однак, як виявилось після опрацювання і оцінювання результатів опитування різних категорій учасників змін (підрозділ 3.2 роботи), представниками бізнесу на 100% (п. 26, додаток Д, таблиця Д2) і представниками споживачів на 92,1% (п. 26, додаток Ж, таблиця Ж2) була підтверджена відсутність ефективної комунікації між інституціями – учасниками Програми змін в енергетиці, що й призвело до гальмування її виконання, що було обумовлено неефективним управлінням процесом органами влади та незадовільною поінформованістю учасників (рис. 3.1).

Прямим підтвердженням цього висновку може служити виконаний нами аналіз публікацій провідного галузевого журналу Міністерства енергетики Алжиру «Енергія Алжиру» (“Algérie énergie”). Отримані результати аналізу за 2015-2018 роки представлені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Аналіз публікацій в журналі «Енергія Алжиру» (“Algérie énergie”) на теми «Зміни в енергетиці» і «Відновлювана енергія»

№ журналу	Випуск	Публікації на тему «Зміни в енергетиці»	Публікації на тему «Відновлювана енергія»
№1	Січень, 2015	Відсутні	Відсутні
№2	Лютий, 2015	Оновлена Національна програма розвитку відновлюваних джерел енергії та енергоефективності до 2030 року	Відсутні
№3	Березень, 2015	Впровадження національної програми відновлюваної енергетики: Завершені та інші проекти (Аналітична стаття) Енергоефективність у будівлях: Теплоізоляція будівель, головний виклик (аналітична стаття)	Фотоелектрична установка в регіоні Джанет (Новини)
№4	Квітень-травень, 2015	Впровадження національної програми відновлюваної енергетики (Новини)	Нова кліматична угода: вирішальний рік у переговорах. (Аналітична стаття) План стимулювання відновлюваної енергії. (Аналітична стаття)
№5	Червень-липень, 2015	Енергоефективність у промисловому секторі: критерії економічних показників. (Аналітична стаття)	Промоція чистого палива: Семінар з питань енергоефективності на транспорті (Новини) Візит делегації Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії: IRENA: Панарабська ініціатива щодо екологічно чистої енергетики, основна увага приділяється країнам Магрибу (Новини)

№6	Серпень-вересень, 2015	Відсутні	Відсутні
№7	Листопад-грудень, 2015	Відсутні	Міжнародна виставка поновлюваних джерел енергії, чистих енергій та сталого розвитку. (Новини)
№8	Січень-лютий, 2016	Енергоефективність: семінар з технічних регламентів у будівельній галузі. (Новини)	Відсутні
№9	Березень-квітень, 2016	Відсутні	Відсутні
№10	Травень, 2016	Відсутні	Відсутні
№11	Липень-серпень, 2018	На шляху до створення стійкого ринку енергоефективності. (Аналітична стаття) Зміни в енергетиці: (Файл: Аналітичні статті) - Гібридизація дизельних заводів на Півдні. - Розгортання відновлюваних джерел енергії: фотовольтаїчний проект потужністю 343 МВт. - Проект потужністю 50 МВт для гібридизації дизельних заводів на півдні - Споживання енергії: на шляху до більш раціональної моделі	Відсутні
№12	Жовтень-листопад 2018	Відсутні	Відсутні

Якщо врахувати той факт, що загальна кількість публікацій у всіх тематичних розділах цього журналу протягом аналізованого періоду склала 322 позиції, з яких тільки 18 публікацій (5,6%) були здійснені за тематикою енергетичних змін і відновлюваної енергії, то стає цілком очевидно майже повна відсутність в інформаційному просторі одного із провідних галузевих журналів країни матеріалів, покликаних інформувати читача про одну із найважливіших для національної економіки проблем.

При цьому, навіть серед тих матеріалів, які тим чи іншим чином торкаються цієї тематики, повністю відсутні такі, які повинні були б бути націленими на підвищення поінформованості населення щодо проблем енергетичного переходу, сприяти налагодженню ефективних комунікацій і взаємодії між владою, бізнесом і споживачами енергії, а більшість цих матеріалів є просто офіційним висвітленням подій та семінарів, що підтверджує результати нашого опитування (Додаток К, таблиця К2, п. 40 – 60,8%, 54,4%).

З іншого боку, цей офіційний журнал, який виступає від імені Міністерства енергетики, не використовувався для організації належного спілкування всіх учасників енергетичного сектору, включаючи робітників, службовців і керівників адміністрацій різного рівня, а також бізнесменів, зацікавлених у інвестуванні в сектори відновлюваної енергетики. Це також можна пояснити як відсутністю чіткої медіа-стратегії сприяння Програмі енергетичного переходу, так і адміністративною бюрократією, яка, плутаючи засоби із цільовою метою, часто не може точно визначити мету.

Все це свідчить про доцільність і необхідність кардинальної зміни діючої на даний час бізнес-моделі реалізації Програми енергетичного переходу для ліквідації виявлених а результаті анкетування представників всіх категорій учасників процесу змін недоліків на основі запропонованої нами моделі пошуку і реалізації парето-ефективної взаємодії влади, бізнесу і споживачів за активного сприяння національних мас-медіа.

Отже, саме така цілеспрямована і керована владою країни мас-медійна активність всіх видів національних мас-медіа з масштабного і детального інформування населення країни про доцільність, шляхи і завдання із створення в країні енергоефективної економіки шляхом змін в соціально-економічному і техніко-технологічному світогляді людей, здатна принести вагомні соціально-економічні наслідки.

Для оцінки ймовірних результатів змін в енергетичному секторі і економіці країни за показниками валового внутрішнього продукту (ВВП), зайнятості (РЗ) та добробуту населення (ДН) можуть бути використані як уже

названі вище моделі EMs, EEMs, IAMs, так і макроекономічна модель ЕЗМЕ, методологія, розроблення і апробація яких була здійснена Міжнародним агентством IRENA в рамках Програми Європейської Комісії для вимірювання соціально-економічних наслідків реалізації змін в енергозабезпеченні національних економік [77, 78].

Однак зауважимо, що відомі на даний час приклади проведення успішних змін в енергетичному секторі різних країн з переходом до масового використання відновлюваних джерел енергії (для прикладу, Австралії [79], країнах Латинської Америки [80], Європейського Союзу [81], Японії [82] та ін.), які були змодельовані і оцінені з використанням цих моделей, демонструють незаперечно позитивні зміни в досягнутих результатах за комплексом показників ВВП, РЗ і ДН.

Саме тому можна цілком виправдано припустити, що включення в систему взаємовідносин тріади влада-бізнес-споживачі системи мас-медіа на обґрунтованих нами умовах може тільки посилити позитивні результати, що є особливо важливим для більшості країн африканського континенту і Алжиру, оскільки за результатами виконаного в роботі [72] порівняльного аналізу очікуваних значень ВВП і РЗ саме для них «... в рамках нинішньої соціально-економічної структури перехід не призводить до справедливих і соціально справедливих результатів».

Тому, на цілком слушну думку авторів цього ж таки дослідження, саме «... інтеграція заходів в енергетичному секторі з більш широкими економічними проблемами, зміцнення внутрішніх зв'язків з поставок, ...» а також «... перехід до співпраці шляхом створення потужними інституціями в єдиних рамках промислової політики ...» «... сприятиме перетворенню викликів, обумовлених енергетичним переходом, у можливості значних соціально-економічних вигід» [72].

Таким чином, запропонована нами в Розділі 2.2 просторова модель взаємодії учасників тріади «влада – бізнес – споживачі» (рис. 2.8) за сприяння системи мас-медіа в «інтеграції заходів», «зміцненні внутрішніх зв'язків», «співпраці» і «єдиних рамок» повністю відповідає потребам часу і

ситуації з проблемами управління енергетичним переходом як в країні, так і в глобальному вимірі.

Однак, на нашу думку, це вимагає від влади як головного суб'єкта управління змінами в перехідному періоді реалізації документу «Програма відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.», обов'язкової розробки, затвердження і прийняття до виконання додаткового розділу цього документу, яким слід повністю поміняти план, цілі, завдання та технологію поведінки в цьому процесі множини національних мас-медіа всіх видів і сфер діяльності, категорій власності і масштабів впливу як обов'язкового елемента загальнодержавної системи управління змінами в енергетиці.

При цьому зауважимо, що актуальність наших рекомендацій щодо такого включення в систему управління змінами мас-медіа і журналістики, останнім часом отримує певне підтвердження через появу в міжнародному інформаційному просторі нового тренду звернення до журналістики, як інструменту впливу на готовність до необхідних змін в сфері генерування і споживання енергетичних ресурсів людськими ресурсами. Прикладом цього мають служити організація і проведення низки міжнародних конференцій, в процесі яких аналізуються і вирішуються питання готовності, рекомендації і висновки щодо ролі та участі журналістів в цьому процесі [для прикладу, 83, 84, 85, 86]. Адже, на загальну думку, саме такий підхід гарантує те, що «Матеріали, написані журналістами з питань енергетики та клімату, служать точкою перетворення даних у розповіді для внесення у свідомість сучасності ризиків завтрашнього дня» [86].

В цьому контексті зауважимо, що на даний час урядовими чинниками нашої країни започатковано процес активізації та інтенсифікації управління реалізацією програми енергетичного переходу. За рішенням Президента Абдельмаджида Теббуні (Abdelmadjid Tebboune) 23.06.2020 року було утворено Міністерство енергетичного переходу і відновлюваних джерел енергії на чолі з проф. Чемс Еддін Чітуром (Chems-Eddine Chitour), який, згідно з наведеними в [87] висловлюваннями, є прихильником створення «...

основи для обміну ідеями між спеціалістами і експертами в області енергетики, енергетичного переходу і відновлюваних джерел енергії» – проблеми «... до останнього часу невідомій простим алжирцям». Саме ці ствердження проф. Ч. Е. Чітура є додатковим свідченням незадовільного стану «обміну ідеями» щодо проблеми «невідомої простим алжирцям», який було виявлено за результатами проведеного нами опитування представників бізнесу, споживачів і журналістів про їх оцінки ролі органів влади, рівня комунікацій між учасниками та поінформованості останніх (рис. 3.1).

Таким чином, стає цілком очевидною актуальність і доцільність використання запропонованої нами схеми включення і технології використання національних мас-медіа для удосконалення управління змінами в процесі енергетичного переходу країн, реалізація яких які забезпечать ліквідацію виявлених недоліків.

При цьому, важливим є той факт, що завдання і кроки, реалізація яких дозволить вирішити вказані проблемні ситуації уже добре усвідомлені владою як суб'єктом управління енергетичними змінами в країні, яка вважає, що економічне відродження країни вимагає розробки Дорожньої карти енергетичного сектору [88] як «... невідкладної і стратегічної орієнтації для Міністерства енергетики» [89], бере на себе «відповідальність за енергетичний перехід» і знає, що «... може розраховувати на засоби масової інформації та асоціативний рух» [87].

Таким чином, цілком очевидно, що необхідні країні та її економіці результати змін в енергетичній галузі згідно із запропонованою нами моделлю пошуку точки парето-ефективності енергетичного ринку і рекомендаціями з її досягнення можна отримати виключно спільними зусиллями всіх учасників, що повністю відповідає позиції і думці генерального секретаря ОПЕК Мохамеда Баркіндо (Mohamed Barkindo), який також вважає, що успішні результати управління процесом переходу в енергетиці вимагають «... амбіційних зусиль всіх зацікавлених сторін» [90].

Тому, цілком обґрунтованим і доцільним спільним кроком Міністерства енергетики під проводом міністра Абдельмаджида Аттара

(Abdelmadjid Attar) і Міністерства енергетичного переходу і відновлюваних джерел енергії під проводом міністра Чемс-Еддіна Чітура (Chems-Eddine Chitour) можна рекомендувати створення незалежного органу «Незалежне інформаційне агентство до справ енергетичного переходу» (НІАСЕП) з функціями суб'єкта активізації освітньо-інформаційно-комунікаційних впливів на ЗМІ і через них на все населення країни шляхом розробки і реалізації планів та програм сприяння державній політиці в сфері енергетичного переходу, гіпотетична структура включення якого в загальнодержавну систему управління представлена на рис. 3.5.

Слід визнати, що питаннями енергетичного переходу в країні головним чином відають Міністерство енергетики і Міністерство енергетичного переходу та відновлюваних джерел енергії. Проте в програмі енергетичного переходу беруть участь і інші міністерства як суб'єкти залучені в управління відновлюваними джерелами енергії. Ця установа створена наприкінці 2019 року, підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру, а її головним завданням є координація політики між відповідними органами влади та активізація реалізації програми переходу. Таким чином, ми можемо перерахувати всі, без виключення, зацікавлені органи:

- Міністерство енергетичного переходу і відновлюваної енергії;
- Міністерство енергетики, в якому є три головні інституції, відповідальні за питання енергетичного переходу, в числі яких:
  - а) Агентство сприяння і раціоналізації використання енергії (APRUE),
  - б) Компанія електричної і відновлюваної енергії (SKTM) – дочка компанії Сонелгаз (Sonelgaz) (Національне товариство з електроенергії та газу),

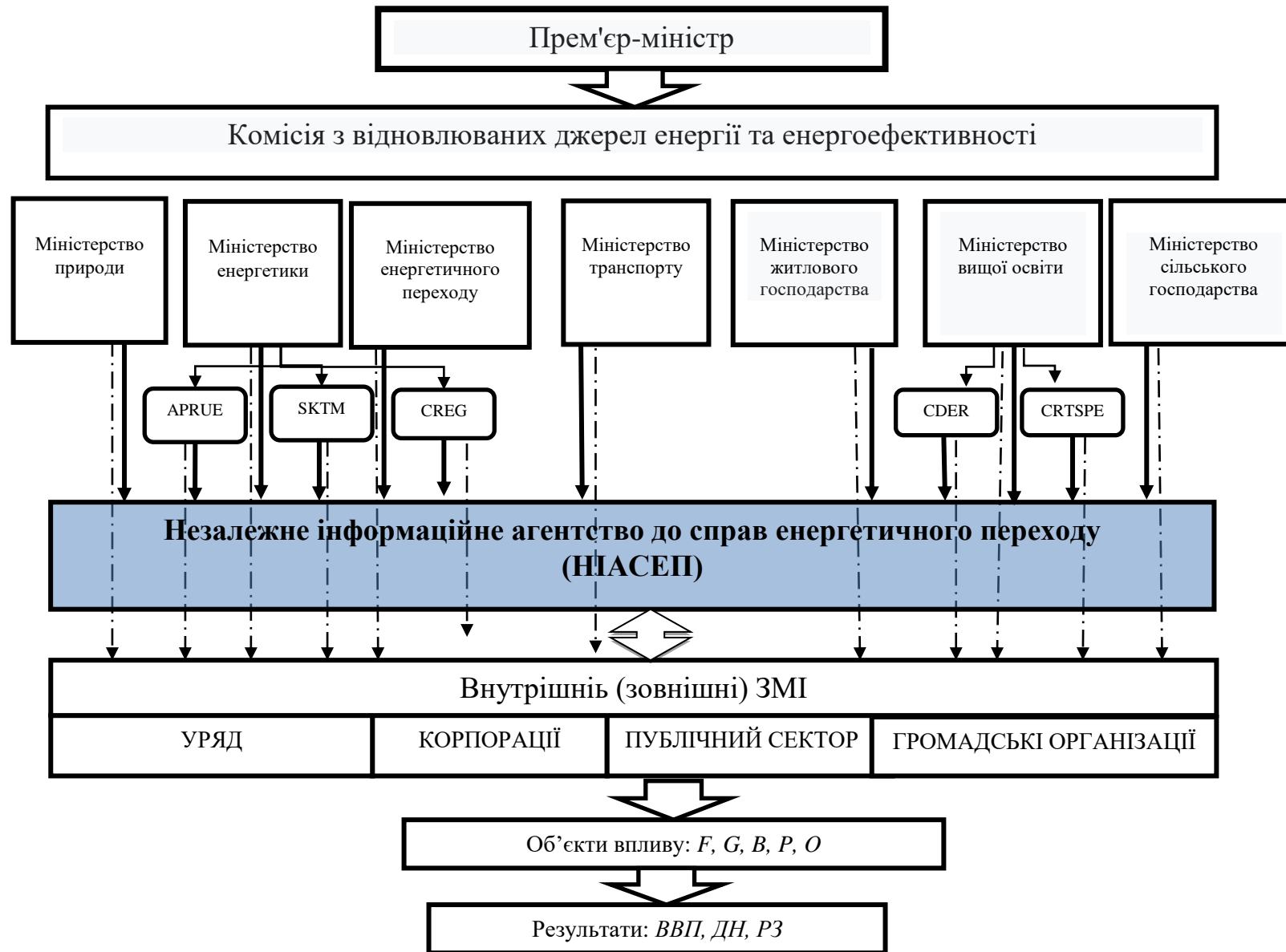

Рисунок 3.5 Структура системи управління змінами енергетичного переходу з використанням медіа-потенціалу
Джерело: сформовано автором

- в) Комісія з регулювання електрики і газу (CREG);
- Міністерство охорони навколишнього середовища.
  - Міністерство вищої освіти та наукових досліджень, в якому є дві інституції, відповідальні за питання енергетичного переходу:
    - а) Центр розвитку відновлюваної енергетики (CDER),
    - б) Центр досліджень енергетики напівпровідникових технологій (CRTSPE);
  - Міністерство житлово-комунального господарства, яке відповідає за національну програму енергоефективності у її житловій складовій;
  - Міністерство транспорту, яке відповідає за Національну програму з енергоефективності в її транспортній складовій;
  - Міністерство промисловості, яке відповідає за національну програму з енергоефективності в рамках компоненту енергоаудиту.
  - Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій, в планах діяльності якого передбачені заходи з впровадження відновлюваних джерел енергії у сільському господарстві.

Призначення НІАСЕП полягатиме у створенні віртуального комунікаційного простору (майданчика, платформи), де всі зацікавлені сторони можуть пропонувати ідеї, оприлюднювати і обговорювати цілі, плани і програми необхідних змін в процесі енергетичного переходу країни за допомогою добре досліджених, виявлених, оцінених і обґрунтованих фактів, аналітичних звітів, освітньої і консультативно-довідкової інформації, приймаючи зважені і гармонізовані рішення щодо управління процесом.

При цьому, діяльність НІАСЕП повинна фінансуватися фундаторами (влада – бізнес – споживачі), в зв'язку з чим не буде залежати від ділових, політичних чи інших специфічних інтересів ні фундаторів, ні учасників енергетичного ринку.

Журналісти інших ЗМІ будь-якого виду, форми власності і підконтрольності зможуть використовувати матеріали НІАСЕП та контактувати з його експертами під час спільної роботи над проблемами енергетичного переходу і управління змінами, які будуть допомагати

проводити журналістські дослідження і оцінки, добувати дані та встановлювати контакти з відповідними акторами енергоринку, гармонізувати спільні інтереси при прийнятті рішень, здійснювати моніторинг та оцінку результатів енергетичного переходу за показниками валового внутрішнього продукту (ВВП), рівня зайнятості (РЗ) та добробуту населення (ДН).

Важливо зазначити, що створення такої медіа-агенції, що спеціалізується на питаннях енергетичного переходу (ПАЕТ), не замінює прямих каналів комунікації між міністерствами, що займаються програмою та різними ЗМІ. Проте це агентство стане якісним доповненням для покращення комунікаційного процесу і активізації обміну інформацією, новинами та знаннями з проблем енергетичного переходу.

У співпраці з міністерствами та установами, які займаються енергетичними проблемами, забезпечить простір з професійної підготовки журналістів засобів масової інформації шляхом організації і проведення семінарів з питань енергетики та її розробок.

Оскільки позитивний досвід залучення і використання потенціалу журналістики для управління змінами в сфері енергетики і клімату за спільної ініціативи CLEW [91] і товариства «Міжнародні журналістські програми» (International Journalist Programs – IJP) починає освоюватись журналістами інших країн, серед яких США, Канада, Велика Британія, Нідерланди, Росія, Турція, країни Північної Європи і Прибалтики, Центрально-Східної Європи, Східної Азії і Близького Сходу [92], виглядає цілком виправданим його використання і для управління енергетичним переходом в національній економіці Алжиру. Адже, якщо Німеччина прагне досягнути «... до 75 або навіть 89 відсотків» виробництва енергії з відновлюваних джерел до 2030 року [93], то за оголошеною міністром Чемс-Еддіном Чітуром метою Алжиру на цей же 2030 рік є «... досягнення 50% відновлюваних джерел енергії», що «... вимагає впровадження відновлюваної енергії як частини гнучкої енергетичної моделі» [94].

Слід зауважити, що подібний досвід створення незалежних журналістських утворень і їх позитивного впливу на процеси енергетичного переходу уже відомий і використовується в інших країнах. Так, для прикладу, в Німеччині для сприяння переведенню її енергетичної системи, якою використовувалось головним чином викопне паливо, на відновлювані джерела була створена неурядова фундація Clean Energy Wire (CLEW) з місією «Журналісти за енергетичний перехід», яка не тільки допомагає країні змінювати суспільство, технології, ринки та бізнес-моделі в процесі переходу до екологічно чистої економіки, а й сприяє «... транскордонній співпраці між репортерами, що висвітлюють рух до кліматичного суспільства» [91].

Створення НІАСЕП як віртуальної інформаційно-освітньо-дискусійної платформи зобов'яже органи офіційної влади використовувати потенціал і можливості всіх національних мас-медіа на користь учасників всіх зацікавлених сторін, що забезпечить інклюзивне, партисипативне та синергетичне багатостороннє управління процесами енергетичного переходу національної економіки Алжиру.

При цьому, досягнутий в результаті спільного пошуку людськими ресурсами парето-ефективної точки споживання країною енергоресурсів такими учасниками процесу, як влада (міністерства, комітети, інституції, агентства і т. п.), бізнес (корпорації, компанії, фірми з видобутку енергоресурсів, енергогенерації і енергопостачання), споживачі (корпорації, компанії, фірми з виробництва товарів і надання послуг, партійні, громадські, соціальні і т. п. організації тощо) і, нарешті, журналістів як елемента ментальних змін учасників, відбудеться шляхом забезпечення їх інтегративного мислення (*integrative thinking*).

Тому, в переліку багатьох інших заходів Уряду Алжиру доцільно передбачити завдання з інтенсифікації використання ним системи вітчизняних мас-медіа в процесах управління змінами в період енергетичного переходу національної економіки до «гнучкої енергетичної моделі» на основі сформульованих в даному дослідженні моделей, рекомендацій і висновків, що буде сприяти ефективній і результативній реалізації такого важливого

урядового документу, як «Програма відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.

Висновки до розділу 3

Таким чином, результати комплексного аналізу можливості використання національної системи мас-медіа не стільки в якості інформаційного ресурсу, скільки вагомого елемента системи управління змінами в національній економіці, дослідження та оцінки стану взаємовідносин і взаємодії між учасниками пошуку парето-оптимальної точки на поверхні утилітарних можливостей енергоринку, а також очікуваних наслідків такого використання мас-медіа для реалізації Програми відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр., нами сформульовано наступні висновки:

1. Національна система мас-медіа в контексті реалізації потрібних під час енергетичного переходу змін в національній економіці повинна ефективно і динамічно переконувати, заохочувати і мотивувати людей до реалізації запланованих і потрібних суспільству змін, а професійність, громадянська позиція, чесність, неупередженість, об'єктивність і готовність журналістів до співпраці з іншими частинами суспільства є гарантією належного впливу для формування усвідомленої позиції як всіх зацікавлених в результатах енергетичного переходу сторін, так і загалом людських ресурсів країни – масової громадської думки про необхідні країні та її національній економіці зміни.

2. Для виправлення стану з управління змінами в процесі енергетичного переходу суб'єктів національної економіки до нової «гнучкої енергетичної моделі» необхідно посилити роль, вплив і результативність органів влади, як головного елемента управління змінами під час енергетичного переходу, для чого доцільно використати в якості одного із

елементів системи управління цим процесом національної системи мас-медіа, яка покликана налагодити та інтенсифікувати комунікації між ключовими учасниками процесу енергетичного переходу шляхом створення інформаційного майданчика та забезпечити право кожного із учасників на максимальну поінформованість, обов'язковість оприлюднення, розгляду, оцінки та аргументованого відхилення або врахування їх пропозицій щодо реалізації нової енергетичної політики уряду, поведінки бізнесу і споживачів в процесі реалізації прийнятих урядом країни документів щодо енергетичного переходу.

3. Для забезпечення належної реалізації Програми відновлювальної енергії та енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр. слід створити незалежний орган «Неурядове інформаційне агентство до справ енергетичного переходу» (НІАСЕП) з функціями суб'єкта освітньо-інформаційно-комунікаційних впливів на ЗМІ і все населення країни для формування необхідних змін в інтелекті та ментальності шляхом створення віртуального комунікаційного майданчика з оприлюднення і обговорення ідей, цілей, планів і програм необхідних Уряду та суспільству змін в процесі енергетичного переходу національної економіки до нової енергетичної моделі з отриманням всіма учасниками позитивних економічних, соціальних та екологічних результатів (внутрішнього валового продукту - ВВП, рівня зайнятості – РЗ і добробуту населення - ДН).

4. Стратегічний план діяльності НІАСЕП в якості елемента системи управління змінами в енергетичному переході країни і буде покликаним одночасно виконувати роль загальнонаціональної медіа-стратегії, спрямованої на удосконалення управління переходом, отриманими результатами та економічною, соціальною і екологічною ефективністю останніх.

5. Результати дослідження, представлені у даному розділі, опубліковані у працях [95, 96, 97] списку літературних джерел.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Daniel Orr. Notes on the Mass Media as an Economic Institution / Public Choice Vol. 53, No. 1 (1987), pp. 79-95.
2. «World Bank. 2002. The Right to Tell : The Role of Mass Media in Economic Development». WBI Development Studies;. Washington, DC. © World Bank / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15212>
3. Christopher Coyne. Read All About It! Understanding the Role of Media in Economic Development. Kyklos 57(1):21-44 · February 2004.
4. Stefano Della Vigna, Eliana La Ferrara. Economic and social impacts of the media / Working Paper 21360 <http://www.nber.org/papers/w21360> NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138 July 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://voxeu.org/article/economic-and-social-impacts-media>
5. Sanghamitra Bandyopadhyay. Knowledge-Based Economic Development: Mass Media and the Weightless Economy / London School of Economics and Oriel College, Oxford University. Revised March 2009 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/darp/DARP74.pdf>
6. Alyt Damstra, Mark Boukes. The Economy, the News, and the Public: A Longitudinal Study of the Impact of Economic News on Economic Evaluations and Expectations / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0093650217750971>
7. The Activity of Mass Media Companies in Europe. The Impact Generated in the Economic, Social and Politic Systems Sorin Terchila, Procedia Economics and Finance 16 (2014) 182 – 189.
8. Rami Hodrab, Mansoor Maitah, Smutka Luboš. The Effect of Information and Communication Technology on Economic Growth: Arab World Case / International Journal of Economics and Financial Issues, 2016, 6(2), 765-775.

9. Sonia Ambrosio. The role of media in economic development. 26/07/2017 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.omanobserver.om/role-media-economic-development/>
10. Matos, C. (2012). Globalization and the mass media. In: Encyclopedia of Globalization. . Oxford: Wiley-Blackwell.
11. Goidel, R. K., Langley, R. E. (1995). Media coverage of the economy and aggregate economic evaluations: Uncovering evidence of indirect media effects. *Political Research Quarterly*, 48, 313-328.
12. Sudeshna Pal, Nabamita Dutta, Sanjukta Roy. Internews Network Media Freedom, Socio-Political Stability and Economic Growth / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ioea.eu/pdf/textes_2011/Dutta-Media-Freedom.pdf
13. Anya Schiffrin & Ethan Zuckerman. Can We Measure Media Impact? Surveying the Field / *Stanford Social Innovation Review*. Informing and inspiring leaders in social change / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ssir.org/articles/entry/can_we_measure_media_impact_surveying_the_field
14. Charlotte Neale. The media's influence on society / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.shoutoutuk.org/2014/10/01/medias-influence-society/>
15. National Agency for the Promotion and Rational Use of Energy (APRUE), Algeria, Official Website, 2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aprue.org.dz/>
16. Media Development Investment Fund / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mdif.org/>
17. Media Development's Role in Social, Economic, and Political Progress / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mdif.org/wp-content/uploads/2019/07/Media-Developments-Role-in-Social-Economic-and-Political-Progress-Literature-Review.pdf>
18. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артёмова Т. І. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Н. В. Шинкарук, НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.

19. Maikhael Etto. The Wisdom-Driven Mentality – Your Destiny Is Waiting For A Change In Your Mentality. 2008. – 276 p.

20. Андибур А. П. Ментальний реінжиніринг як обов'язкова складова процесу управління змінами в соціально-економічних і галузевих системах / А. П. Андибур, М. М. Мельницький, В. П. Петренко, Й. Ясінська // Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем : VI міжнар. наук.-практ. конф., 11-13 жовт. 2017 р. / Гораль Л. Т., ред. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. - С. 28-30.

21. Панасюк Р. В. Реінжиніринг менталітету людських ресурсів – обов'язкова складова процесу успішного управління змінами в соціально-економічних системах / Руслан Панасюк, Віктор Петренко, Христина Попова, Йоанна Ясінська // International Journal of Innovative Technologies in Economy. – June 2018. - #5(17), Vol.1. – С.60-68.

22. Попова Х. В. Про доцільність реінжинірингу менталітету персоналу підприємства як обов'язкової умови його успішної санації / Х. В. Попова, В. П. Петренко // «Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2018. – С. 86-89.

23. Brandi Neal. 7 Ways Social Media Literally Changes Your Brain, According To Science / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bustle.com/p/7-ways-social-media-changes-your-brain-according-to-science-9211397>

24. Reed Deshler. Successful Organization Change Begins With Mindset / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.hrps.org/blogpost/Successful-Organization-Change-Begins-With-Mindset>

25. Winning Practices of Organization Transformation COEs: A Guide for the C-Suite Executive. - AlignOrgSolutions, 2017. – 33 p.

26. Svoboda Elizabeth. Why Is It So Hard to Change People's Minds? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://greatergood.berkeley.edu/article/item/why_is_it_so_hard_to_change_peoples_minds

27. Berger Jonah. Changing Someone's Mind: a Powerful New Approach / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://executiveeducation.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2020/03/NanoTool-2020-03.pdf>

28. Swanson Ana. How to change someone's mind, according to science / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/02/10/how-to-change-someones-mind-according-to-science/>

29. How to Change Someone's Mind: The Belief Remodeling Strategy / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://theunconventionalroute.com/change-someones-mind/>

30. Jennifer Gomes. How to Change Someone's Mind / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.linkedin.com/pulse/how-change-someones-mind-jennifer-gomes/>

31. Jessica Stillman. Forget Facts: 3 Ways to Actually Change Someone's Mind / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.inc.com/jessica-stillman/forget-facts-3-ways-to-actually-change-someones-mi.html>

32. Rebecca Webber. 5 Ways to Change Someone's Mind / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.realsimple.com/work-life/life-strategies/change-someones-mind>

33. How to Change Someone's Mind - 5 Rules to Follow / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=xHtvsCzt0bA>

34. Eric Barker. This Is How To Change Someone's Mind: 6 Secrets From Research / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bakadesuyo.com/2019/12/change-someones-mind/>

35. How to Change Someone's Mind – 7 Persuasion Skills / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?time_continue=7&v=7OwoxwwtNU8&feature=emb_logo

36. Carina Wolff. 9 Ways To Change Someone's Mind / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bustle.com/p/9-genius-ways-to-change-someones-mind-according-to-science-2307178>

37. Barry Davret. How to Change Someone's Mind in 10 Steps / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://forge.medium.com/how-to-change-someones-mind-in-10-steps-e73d1f2d1e63>

38. Marie Bray. The role of media in shaping public opinion / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://wcuquad.com/6010053/op-ed/the-role-of-media-in-shaping-public-opinion/>

39. Virginia Paul, Priyanka Singh, Sunita B. John. Role Mass Media in Social Awareness / International Journal of Humanities & Social Sciences Vol 1 (01) August 2013, [ISBN 978-93-83006-16-8] page 34-38.

40. Parashar, A. And Sreenivasan, G. (2015) Mindset Shaping by Media: An Overview of Media Technologies Leading towards Media Imperialism in Media Mix. Social Networking, 4, 17-21. <http://dx.doi.org/10.4236/sn.2015.41002>

41. Mass Media Plays A Crucial Role In Influencing People's Mind / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://esolz.net/mass-media-plays-a-crucial-role-in-influencing-peoples-mind/>

42. Lorien C. Abrams and Edward W. Maibach. The Effectiveness of Mass Communication to Change Public Behavior / Annual Review of Public Health. Volume 29, 2008. – pp. 209 – 234 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.publhealth.29.020907.090824>

43. Jordan Kasteler. How Social Media is Influencing Your Behavior / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://searchengineland.com/how-social-media-is-influencing-your-behavior-40615>

44. Marwan M. Kraidy. Social change and the media / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.encyclopedia.com/media/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/social-change-and-media>

45. Happer, C. and Philo, G. (2013) The role of the media in the construction of public belief and social change. *Journal of Social and Political Psychology*, 1(1), pp. 321-336. (doi:10.5964/jspp.v1i1.96)

46. Catherine Happer, Greg Philo (2016). New approaches to understanding the role of the news media in the formation of public attitudes and behaviours on climate change / *European Journal of Communication*, 31(2), p. 136(ff.)

47. Gavitt, Alexander R. Jr. (1971) «Impact of Mass Media on Economic Growth of Underdeveloped Countries», *Journal of Applied Communications: Vol. 54: Iss. 2*. <https://doi.org/10.4148/1051-0834.2055>

48. Happer, C., Philo, G., & Froggatt, A. (2012). Climate change and energy security: Assessing the impact of information and its delivery on attitudes and behaviours. (UKERC Project Final Report UKERC/RR/HQ/2012/002). Retrieved from UK Energy Research Centre website : http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/1212ukerc_climatechange.pdf

49. Lowe, P., Morrison D. Bad news or good news: environmental politics and the mass media. *Sociological Review* 1984;32:75–91.

50. Inaki Heras-Saizarbitoria, Ernesto Cilleruelo, Ibon Zamanillo. Public acceptance of renewables and the media: an analysis of the Spanish PV solar experience / *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. – 2011. - №15. – pp. 4685-4696.

51. Van Dijk, T.A. *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*; Walter de Gruyter Publishing: Berlin, Germany, 2011; Volume 10, p. 375.

52. Qazi, A.; Hussain, F.; Rahim, N.A.; Hardaker, G.; Alghazzawi, D.; Shaban, K.; Haruna, K. Towards sustainable energy: A systematic review of renewable energy sources, technologies, and public opinions. *IEEE Access* 2019, 7, 63837–63851

53. Inna Cábelková, Wadim Strielkowski, Irina Firsova and Marina Korovushkina. Public Acceptance of Renewable Energy Sources: a Case Study from the Czech Republic / *Energies* 2020, 13, 1742

54. Creating an Energy Awareness Program. A Handbook For Federal Energy Managers. U.S. Department of Energy Energy Efficiency and Renewable Energy, 2007. – 28 p. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.inogate.org/documents/yhttp_ceap_hndbk.pdf

55. Global Status Report on Local Renewable Energy Policies. REN21 Renewable Energy Policy Network for the 21st Century Institute for Sustainable Energy Policies (ISEP) ICLEI–Local Governments for Sustainability / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/46/105/46105568.pdf

56. Wilson, Mark, Kitty Warnock, and Emrys Schoemaker. At the heart of change: The role of communication in sustainable development. Panos London, 2007. – 34 p.

57. Now More Than Ever: Why Building Change Capability Is a Smart Investment / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.prosci.com/hubfs/2.downloads/ebooks/Why-Building-Change-Capability-Is-a-Smart-Investment-eBook.pdf?hsLang=en-ca>

58. Plan National d'Actions pour l'Environnement et le Développement Durable (PNAE-DD) / République Algérienne Démocratique et Populaire Ministère de l'Aménagement du Territoire et de l'Environnement. Janvier 2002 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://siteresources.worldbank.org/EXTMETAP/Resources/COED-AlgeriaCR-FR.pdf>

59. Strategie et Plan d'action nationaux pour la biodiversite 2016-2030. République Algérienne Démocratique et Populaire Ministère de l'Environnement et des energies renouvelables / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cbd.int/doc/world/dz/dz-nbsap-v2-fr.pdf>

60. Programme des énergies renouvelable set del'efficacité énergétique, Ministèredel'énergie, Algérie, Mars 2011. – 36 p.

61. Loin° 04-09 du 14 août 2004 relative à lapromotion des énergies renouvelables dans lecadre du développement durable / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cder.dz/loi/loi_avant.pdf

62. Law n° 99-09 of 28 July 1999 on the control of energy, p.3. (No. JORA: 051 of 02-08-1999). Ministry of energy Algeria / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.energy.gov.dz/>

63. Law n° 02-01 dated 05 /02/2002 on Electricity and Gas distribution by pipes, p.4. (No. JORA: 08 of 06-02-2002).

64. Khaider, K., Mohammed, G., & Bournissa, M. (2018). Renewable Energy in Algeria Reality and Perspective. *Journal of Information System and Technology Management*, 3 (10), 01-19.

65. Mohammed el Amine, Boukli Hacene, Dorin Lucache, Habib Rozale. Renewable Energy in Algeria: Desire and Possibilities / *Journal of Asian and African Studies* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0021909619900202>

66. Algeria's Media Landscape: An Overview / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://fanack.com/algeria/society-media-culture/algeria-media/>

67. The media battle of Algiers / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.aljazeera.com/programmes/listeningpost/2019/03/media-battle-algiers-190316061707924.html>

68. Djamila Ould Khettab. Algeria economy: “The worst is to come” / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.aljazeera.com/news/2016/05/algeria-economy-worst-160510121257728.html>

69. James Lull. *Media, Communication, Culture*. 2nd edition. – Columbia University Press, 2000. – 288 p.

70. Коэн Джин Л. Гражданское общество и политическая теория / Джин Л. Коэн, Эндрю Арато ; [пер. с англ. И. И. Мюрберг, Л. А. Седов, В. А. Спичкин и др.]. – М. : Издательство «Весь Мир», 2003.

71. Programme des énergies renouvelable set del'efficacité énergétique, Ministère del'énergie, Algérie, Mars 2011. – 36 p.

72. Xavier Garcia-Casals, Rabia Ferroukhi & Bishal Parajuli. Measuring the socio-economic footprint of the energy transition. *EnergyTransit* 3, 105–118 (2019). <https://doi.org/10.1007/s41825-019-00018-6>

73. Global Transformation: A Road map to 2050 (2019 Edition). International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi (2019). – 51 p.
74. Renewable Energy and Jobs. Annual Review 2020. (2020 Edition). International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi (2020). – 43 p.
75. Thaler H. Richard. Misbehaving: The Making of Behavioral Economics. – W. W. Norton & Company. – New York – London. – 2016. - 432 p.
76. Taichi Sakaiya. The Knowledge-Value Revolution or a History of the Future. - Kodansha USA Inc; 1st Edition, 1991. – 379 p.
77. E3ME Technical Manual: Version 6.0. Cambridge Econometrics, Cambridge (2014).
78. E3ME Technical Manual: Version 6.1. Cambridge Econometrics, Cambridge, 2019. – 127 p.
79. Teske, S. (ed.): Achieving the Paris climate agreement goals: global and regional 100% renewable energy scenarios with non-energy GHG pathways for + 1.5 °C and + 2 °C. University of Technology Sydney (2019)
80. Greenpeace: GWEC, Solar Power Europe. Energy [r]evolution: a sustainable World Energy Outlook. Netherlands (2015)
81. T. Kober, et al. Macroeconomic impacts of climate change mitigation in Latin America: a cross-model comparison. Energy Econ., 56 (2016), pp. 625-636.
82. Pollitt, H., et al.: An economic and environmental assessment of future electricity generation mixes in Japan—an assessment using the E3MG macro-econometric model. Energy Policy 67, 243–254 (2014).
83. The Global Energy Transition: Is Journalism Ready? #GETJO17 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cleanenergywire.org/events/energy-transition-journalism%20network-conference-cop23>
84. Key take-aways from 1st Global Energy Transition Journalism Conference / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cleanenergywire.org/blog/key-take-aways-1st-global-energy-transition-journalism-conference>

85. The Global Energy Transition Journalism Conference 2019 #GETJO19 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cleanenergywire.org/events/global-energy-transition-journalism-conference-2019-getjo2019>

86. Covering the energy transition: A conversation with leading journalists / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.atlanticcouncil.org/event/covering-the-energy-transition-a-conversation-with-leading-journalists/>

87. Algérie : la Transition énergétique accède au gouvernement / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://jne-asso.org/blogjne/2020/07/07/algerie-la-transition-energetique-accede-au-gouvernement/>

88. Energy: Sector's roadmap under development for economic revival / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aps.dz/en/economy/35093-energy-sector-s-roadmap-under-development-for-economic-revival>

89. Attar: l'augmentation de la production énergétique, une orientation stratégique pour le secteur / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aps.dz/economie/110147-attar-l-augmentation-de-la-production-energetique-et-sa-mobilisation-une-orientation-strategique-pour-le-secteur>

90. Une transition énergétique réussie nécessite des cadres réglementaires clairs / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aps.dz/economie/111055-oper-une-transition-energetique-reussie-necessite-des-cadres-reglementaires-clairs>

91. About CLEW. Motivation / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cleanenergywire.org/motivation>

92. IJP – Internationale Journalisten-Programme / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cleanenergywire.org/sites/default/files/files/event/apply-now-exchange-programme-brings-together-journalists-poland-and-germany/ijp-ausschreibung-polen-2020-pl-klima.pdf>

93. Sören Amelang, Benjamin Wehrmann. Germany must push 2030 renewables target to 75 or even 80 percent – env min / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cleanenergywire.org/news/germany-must-push-2030-renewables-target-75-or-even-80-percent-env-min>

94. Towards “flexible” energy model to reach 50% of renewable energy by 2030 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aps.dz/en/economy/36142-towards-flexible-energy-model-to-reach-50-of-renewable-energy-by-2030>

95. Ghandir Hatem, Siagh Ahmed Ramzi. Algerian Energy Policy after 2020: Comparative SWOT analysis for promoting renewable energy and Shale Gas: Priorities, Opportunities and Challenges. Roa Iktissadia Rewiew. *University of Echahid Hamma Lakhdar, Eloued, Algeria*. 2020. V10. pp.1-16.

96. Гандір Хатем.
 تقرير الانتقال لطاقويفيالجزائر: بينخيارالغازالصخريوالطاقاتالمتجددةحاتمغنديرمايو/أيار. Энергетичний перехід в Алжирі: вибір між сланцевим газом і відновлюваними джерелами енергії. *AlJazeera Centrefor Studios*, 17.05.2020. 10 p.

97. Гандір Х. Про використання потенціалу засобів мас-медіа для управління національним господарством. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (17 жовтня 2018 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С.193-195.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовані та запропоновані нові підходи до вирішення науково-практичного завдання з розвитку теоретичних положень, методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо проблеми використання в процесах управління змінами, властивими енергетичному переходу національної економіки Алжиру на нову модель використання енергетичних ресурсів, яка вимагає інноваційного використання системи національних мас-медіа в якості важливого елемента управління цільовим розвитком інтелекту, свідомості, ментальності, вмотивованості і зацікавленості людських ресурсів країни в покращенні взаємодії всіх зацікавлених у результативності і ефективності ділової активності в країні. Отримані в процесі вивчення і аналізу існуючого досвіду припущення, запропоновані рішення, моделі і рекомендації та результати їх перевірки дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Встановлено, що в даний час як світова економіка загалом, так і її національні складові перебувають в стані необхідного переходу від масштабного використання традиційних джерел забезпечення енергією життєдіяльності суспільства, більшість яких не тільки катастрофічно вичерпуються і забруднюють навколишнє середовище, а й спричиняють небажані і загрозливі кліматичні зміни, до концепції змішаного забезпечення енергетичних потреб. При цьому, в роботі обґрунтовано та схематично представлено, що внаслідок належного використання інтелектуальних ресурсів і продуктів їх діяльності кожна країна переходить до використання наявних і доступних їй видів енергії в різних пропорціях з поступовим наданням переваги відновлюваним та екологічно чистим джерелам, які відповідають загальносвітовій тенденції і критеріям сталого розвитку.

2. За результатами проведеного ретроспективного аналізу та встановлення детермінант управління процесом енергетичного переходу в Алжирі, продемонстровано, що національна економіка АНДР, перебуваючи в

статусі одного із основних виробників нафти та газу в регіоні та отримуючи від експорту останніх понад 95% доходів країни, які складають 60% урядового бюджету, знаходиться тільки на початку процесу реалізації загальносвітової тенденції переходу від переважного використання викопних видів палива до збільшення частки поновлюваних видів і джерел енергії, що, окрім збереження запасів викопних видів енергоресурсів, стане найкращим довгостроковим рішенням з досягнення амбітних планів і економічно-соціально-екологічних цілей сталого розвитку країни.

3. Виявлено, що органами влади Алжиру до останнього часу демонструються цілком невиправдані прорахунки в управлінні реалізацією «Програми з поновлюваних джерел енергії і енергоефективності», обумовлені збереженням обсягів використання викопних видів палива і утримання за рахунок цього державних витрат на забезпечення значного переліку різноманітних програм соціального забезпечення та субсидій за одночасного скорочення витрат за рахунок мінімізації і замороження численних інфраструктурних проєктів з відновлюваної енергетики і енергоефективності.

Встановлено, що основною причиною уповільнення необхідних суспільству змін в сфері енергозабезпечення і енергоефективності є «недостатня обізнаність» і «повільне усвідомлення» діючими представниками органів влади, органів управління бізнес-структурами у всіх сферах ділової активності в національній економіці «цінності та важливості» відновлюваних джерел енергії і заходів з енергоефективності для майбутнього розвитку країни. У зв'язку з цим, в роботі удосконалено схему управління змінами К. Левіна і запропоновано здійснювати управління енергетичним переходом національної економіки Алжиру шляхом інноваційного використання можливостей і потенціалу системи мас-медіа країни.

4. Обґрунтовано і адаптовано графоаналітичну модель спільної парето-ефективної і соціально-відповідальної взаємодії головних акторів енергетичної системи національної економіки Алжиру при спільному

використанні ними енергоресурсів в процесі енергетичного переходу до нових умов використання відновлюваних джерел енергії і заходів з енергоефективності. Встановлено місце, роль і функції національних мас-медіа в цьому процесі, які полягають у використанні системи національних мас-медіа в якості додаткового елемента управління змінами в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти». Зазначений режим взаємодії дозволяє за рахунок посилення управлінського впливу на ключових учасників процесу енергетичного переходу виправити ситуацію з неготовністю людських ресурсів країни до радикальних змін у сфері енергетики шляхом подолання традиційних зразків поведінки громадян багатої на енергоресурси країни та формування у них нового відношення до проблеми впровадження інноваційних зразків енергозабезпечення функціонування національної економіки і ефективного споживання енергії в результаті «ментального реінжинірингу» всіх категорій населення країни.

5. Ідентифіковано та обґрунтовано необхідність, доцільність, а також розвинуто оригінальні моделі (Д. Лурбаха і Д. Куметата), технології та інструменти забезпечення належного управління енергетичним переходом і випереджаючих змін в ментальності населення шляхом формування нової соціально-економічно-екологічної ментальності і поведінки людських ресурсів в масштабах країни в процесах енергоспоживання з допомогою використання в процесі управління потенціалу і можливостей мас-медіа і медіа-технологій як передумови ефективного реалізації «Програми з поновлюваних джерел енергії і енергоефективності на 2011-2030 роки».

6. Розвинута концепція досягнення нової точки парето-ефективності ринку в процесі змін умов його функціонування передбачає таку взаємодію основних учасників, в якій головним пріоритетом стає зміна їх ментальності як наслідок навчання, розвитку та забезпечення достовірною інформацією під впливом мас-медіа. Експериментально досліджено, проаналізовано та оцінено поточний стан взаємовідносин та взаємодії головних учасників енергетичного переходу – влади, бізнесу і споживачів в процесі спільного пошуку парето-оптимальної точки на поверхні утилітарних можливостей

національного енергоринку, в результаті чого виявлено головні причини незадовільної реалізації «Програми поновлюваних джерел енергії і енергоефективності на 2011-2030 роки».

7. Управління техніко-технологічними змінами в соціально-економічних системах запропоновано здійснювати з врахуванням етапу обов'язкових змін в ментальності людських ресурсів під впливом множини суб'єктів системи мас-медіа, які є додатковим елементом і функціонують в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти». Для підвищення ефективності управління реалізацією процесу енергетичного переходу національної економіки Алжиру запропоновано створення і включення в систему управління такої додаткової ланки, як «Неурядове інформаційне агентство до справ енергетичного переходу» (НІАСЕП), діяльність якого забезпечить прозорий та інтенсивний комунікаційний процес між всіма зацікавленими учасниками, його моніторинг, аналіз, оцінки, а також максимальну поінформованість всіх учасників і населення країни про кращі практики, економічні, соціальні і екологічні результати енергетичного переходу.

ДОДАТКИ

Опитувальник для журналістів

Дослідник Хатем Гандір готує докторську дисертацію, метою якої є удосконалення механізмів використання засобів масової інформації для управління реалізацією Програми змін в енергетичному забезпеченні національної економіки Алжиру у 2011-2030 роках з пріоритетними завданнями збільшення частки використання відновлюваних джерел для виробництва електроенергії та мінімізації з економічних та екологічних причин використання традиційних енергоносіїв – нафти і газу.

Це опитування розроблено алжирськими журналістами для використання в різних медіа-установах галузі. Для отримання значимих і конкретних результатів посприйте, будь ласка, успіху цього дослідження, об'єктивно відповідаючи на всі запитання, поставивши галочку (✓) у вікні, що відповідає вашій думці. Ця інформація буде використовуватися лише для наукових досліджень.

Наперед вдячні Вам за Вашу співпрацю.

Аспірант: HatemGhandir

Науковий керівник: проф., д-р екон. наук Віктор Петренко

Перший напрям: персональні дані

1. Стать:

Чоловік.

Жінка.

2. Вік:

Між 20 і 30.

Між 30 і 40.

Між 40 і 50.

50 і більше

3. Рівень освіти:

Secondary.

Бакалавр.

Магістр.

Ph.D.

4. Місце проживання:

5. Професія:

Керівник медіа.

Продюсер новин і програм.

Диктор.

Репортер.

Технічний працівник (режисер, оператор, редактор).

Інші, вкажіть .....

6. Роки досвіду:

Менше 5 років.

Від 5 до 10 років.

Більше ніж 10 років.

7. Характер установи, в якій Ви працюєте:

- Радіо.
- Телебачення.
- Друкована преса.
- Електронна преса.
- Інше, вкажіть .....

8. Сфера Вашої роботи:

- Новини (національні, місцеві, міжнародні)
- Висвітлення питань економіки.
- Висвітлення питань спорту.
- Висвітлення соціальних питань.
- Висвітлення питань культури і мистецтва.
- Інше, вкажіть .....

9. Тип медіасектору, в якому Ви працюєте:

- Державний сектор.
- Приватний сектор.
- Обидва.

Другий напрям: традиційні зразки підходів журналістів до висвітлення тем, які стосуються змін в енергетиці Алжиру

10. Чи стежите Ви за медіа Алжиру:

- Часто.
- Час від часу.
- Рідко.

11. Охарактеризуйте тип медіа Алжиру, які Ви відстежуєте регулярно:

- Газети і журнали.
- Телебачення.
- Радіо.
- Електронні медіа.
- Інші, вкажіть .....

12. Охарактеризуйте природу змісту, яким Ви цікавитесь в медіа:

- Політичні.
- Економічні.
- Спортивні.
- Культурні.
- Інші, вкажіть .....

13. Як часто Ви цікавитесь економічною пресою Алжиру:

- Регулярно.
- Час від часу.
- Рідко.
- Ніколи.

14. Які найважливіші економічні теми викликають Вашу зацікавленість в подальшому:

- Корпоративні новини.
- Новини фондових ринків.
- Новини енергетики, нафти і газу.
- Політика уряду.

oІнші, вкажіть .....

15. Чи натрапляли Ви на будь-які інформаційні теми, що стосувались проблем змін в енергетиці Алжиру:

oТак

oНі

16. Якщо Ви слідкуєте за інформаційними темами щодо змін в енергетиці, то з якими журналістськими жанрами Ви зустрічались:

oЗвіти.

oНовини.

oДослідження.

oІнтерв'ю .

o Друкований репортаж

oІнші, вкажіть .....

17. За результатами Ваших досліджень медіа назвіть відомі Вам найбільш важливі відновлювані джерела енергії:

oСонячна енергія.

oВітрова енергія.

oЕнергія води.

oБіоенергія.

oГеотермальна енергія.

oЕнергія водню.

oІнші, вкажіть .....

18. Чи зустрічались Ви з будь-якою інформацією на тему «Національна Програма відновлюваної енергетики та енергоефективності (2011-2030)»?

oТак

oНі

19. Якщо так, то в яких медіа:

oГазетах і журналах.

oТелебачення.

oРадіо.

oЕлектронні медіа.

oІнші, вкажіть .....

20. Чи натрапляли Ви на інформацію за темою програм енергоефективності (використання менше енергії для виконання одного і того ж завдання):

oТак

oНі

21. Якщо так, то в яких медіа:

oГазетах і журналах.

oТелебачення.

oРадіо.

oЕлектронні медіа.

oІнші, вкажіть .....

22. Які найпоширеніші формати засобів масової інформації вплинули на Вас з позиції енергоефективності?

- oЗвіти.
- oНовини.
- oДослідження.
- oІнтерв'ю .
- o Друкований репортаж
- oІнші, вкажіть .....

23. Які найважливіші типи засобів масової інформації стали для Вас джерелом інформації про зміни в енергетиці?

- oГазети і журнали.
- oТелебачення.
- oРадіо.
- oЕлектронні медіа.
- oІнші, вкажіть .....

24. Чи піддавались Ви впливу журналістських матеріалів на тему «Програма змін в енергетиці на 2011-2030 роки»?

- oТак
- oНі

25. Якщо так, уточніть тип медіа з яких була отримана інформація про Програму: .....

26. Чи піднімали Ви коли-небудь питання змін в енергетиці у Вашій медіа-організації:

- oТак
- oНі

27. Якщо так, то в якому вигляді це обговорювалось:

- oЗвіти.
- oНовини.
- oДослідження.
- oІнтерв'ю.
- o Друкований репортаж
- oІнше, вкажіть .....

28. Як Ви оцінюєте стан висвітлення в медіа питань необхідних змін в енергетиці Алжиру:

- oВідмінно.
- oДобре.
- oПосередньо.
- oСлабо.

29. Як Ви оцінюєте висвітлення медіа проблем енергоефективності в Алжирі:

- oДобре.
- oПосередньо.
- oСлабо.

30. Як Ви оцінюєте частоту висвітлення в медіа питання змін в енергетиці Алжиру:

- oЧасто.
- oЧас від часу.
- oРідко.

31. Як Ви оцінюєте обсяги висвітлення в медіа питань енергоефективності в Алжирі:

- o Часто.
- o Час від часу.
- o Рідко.

Третя координата: Характер медіа-змісту матеріалів, пов'язаних із змінами в енергетиці Алжиру:

32. Чи звертались Ви до теми про відновлювану енергетику в Алжирі в якомусь із Алжирських медіа:

- o Так
- o Ні

33. Якщо так, якого характеру теми відновлюваної енергетики обговорювались:

- o Енергетична політика.
- o Енергетичні технології.
- o Ціни на енергію (електрику і бензин).
- o Теми попиту і пропозиції (виробництва і споживання).
- o Зміни в енергетиці.
- o Інше, вкажіть .....

34. Якщо Ви звертались до проблеми змін в енергетиці Алжиру в якійсь із медіа-інституцій, і якій формі це відбулось:

- o Звіти.
- o Новини.
- o Дослідження.
- o Інтерв'ю.
- o Друкований репортаж
- o Інше, вкажіть .....

35. Який характер джерел, на які Ви покладаєтесь, готуючи матеріали про зміни в енергетиці:

- o Офіційні джерела.
- o Медіа.
- o Особисті джерела.
- o Інші, вкажіть .....

36. Чи думаєте Ви, що питання змін в енергетиці є цікавим для Вашої медіа-організації:

- o Часто.
- o Час від часу.
- o Ніколи.

37. Чи думаєте Ви, що медіа-кампанії, присвячені Програм змін в енергетиці є достатніми?

- o Достатні.
- o Почасті.
- o Недостатні.

38. Які питання про зміни в енергетиці Алжиру заслуговують, з Вашої точки зору, на вирішення за участі медіа:

- o Нові проекти.

- oЦіни на енергію.
- oВикористовувані технології.
- oВпливи на навколишнє середовище.
- oМіжнародні партнерства.
- o Діяльність уряду.
- oУрядові політика.
- oЗацікавлені райони.
- oЕкономічні вигоди.
- oІнше, вкажіть .....

39. Чи Ви коли-небудь займались висвітленням проблем, пов'язаних із змінами в енергетиці?

- oТак
- oНі

40. Якщо так, що це було?

- oНаукові семінари.
- oФормальні заходи.
- oДослідження.
- oІнтерв'ю для преси.

41. Якою є Ваша оцінка процесу взаємодії з учасниками енергетичного сектору з позицій отримання або перевірки інформації:

- oЕфективна.
- oПочасті.
- oНеефективна.

42. Чи приділяють офіційні енергетичні інституції достатню увагу комунікаціям з медіа-професіоналами?

- oЧасто.
- oЧас від часу.
- oНіколи.

43. Якими є найбільш важливі теми, які заслуговують на увагу медіа для впровадження змін в енергетиці Алжиру?

- oЕкономічні вигоди відновлюваної енергетики.
- oЕнвіроментальні вигоди відновлюваної енергетики.
- oЕнергетична безпека Алжиру.
- oМінуси традиційних енергоносіїв (афти і газу).
- oПроекти і плани змін в енергетиці.
- oІнші, вкажіть .....

44. Чи піднімали Ви як журналіст коли-небудь тему енергоефективності в якомусь із медіа Алжиру:

- oТак
- oНі

45. Якщо так, до яких тем Ви звертались:

- oУтеплення будинків – розвиток сонячних водонагрівачів.
- oМасштабне використання низькоенергетичних ламп.
- oВпровадження енергоефективності в громадському освітленні.
- oСприяння енергоефективності у промисловому секторі.
- oМодернізація скрапленого нафтового газу/палива.

oМодернізація природного газу/палива.

oВпровадження базових технологій сонячного кондиціонування повітря.

46. Які із перелічених нижче видів медіа Ви вважаєте найбільш ефективними в комунікації з кінцевими споживачами енергії (широкою громадськістю):

oРеклама.

oСоціальні медіа.

oГазети і журнали.

oТелебачення.

oРадіо.

oЕлектронні медіа.

oІнше, вкажіть .....

47. Які із перелічених нижче видів медіа Ви вважаєте найбільш ефективними в залученні приватних інвесторів усферу відновлюваної енергетики:

oРеклама.

oСоціальні медіа.

oГазети і журнали.

oТелебачення.

oРадіо.

oЕлектронні медіа.

oІнше, вкажіть .....

Четверта координата: відношення алжирських журналістів до змін в енергетиці країни:

Детермінують Ваші орієнтири щодо висвітлення засобами мас-медіа змін в енергетиці Алжиру.

	Ствердження	Згідний	Нейтральний	Не згідний
48.	Підтримка поточної енергетичної політики, яка базується на нафті та газі, є найкращим варіантом для алжирської економіки.			
49.	Алжир має величезні запаси нафти і газу, і йому не потрібні відновлювані джерела енергії.			
50.	Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.			
51.	Алжир затримує прийняття програми змін в енергетиці (спрямованих на збільшення частки використання відновлюваних джерел енергії).			
52.	Реалізовані медіа-кампанії є достатніми для підвищення обізнаності громадян Алжиру з програмою змін в енергетиці.			
53.	Програма змін в енергетиці Алжиру є реалістичною і може бути застосована.			
54.	Трактування медіа енергетичних змін торкаються різних програм переходу.			
55.	Медіа висвітлюють зміни в енергетиці поверхово і не звертають увагу на найбільш важливі елементи програми.			
56.	Внесок медіа є дуже важливим для успіху програми змін в енергетиці.			
57.	Офіційними органами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, проведено відповідні медіа-кампанії.			
58.	Між офіційними органами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, та ЗМІ існує ефективна комунікація.			

59.	Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, зробили все необхідне для медійних організацій.			
60.	Приватні і державні медіа визначили переваги необхідних змін в енергетиці недостатньо.			
61.	Доступ до джерел інформації про зміни в енергетиці є легким і неперервним.			
62.	Діяльність медіа і наукові семінари, які були проведені, є достатніми для підвищення обізнаності про зміни в енергетиці.			
63.	Офіційний зміст медіа, пов'язаний із змінами в енергетиці, є зрозумілим і спрощеним.			
64.	Відсутність інтересу алжирських ЗМІ до редакційної політики щодо питань енергетичного переходу призвела до недостатньої обізнаності щодо цього проекту.			
65.	Журналістськими жанрами щодо змін в енергетиці охоплювались різні аспекти програми.			
66.	Алжирським журналістам для висвітлення в різних жанрах питань щодо необхідності змін в енергетиці бракує знань.			
67.	Незадовільна або недостатня кількість навчальних курсів для журналістів за програмою енергетичних змін є перешкодою для належного висвітлення цього питання в алжирських ЗМІ.			
68.	Відсутність ефективної комунікації між установами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, призвела до розриву між програмою та кінцевим споживачем енергії.			
69.	Кінцеві споживачі енергії не отримали необхідної інформації щодо змін в енергетиці.			

70.	Мова, яка використовується в медійних кампаніях щодо змін в енергетиці, не пристосована для цільової аудиторії програми змін.			
71.	Відсутність ефективної комунікації між учасниками програми змін в енергетиці, і приватним сектором ослабила інвестиційні можливості у відновлювані джерела енергії.			
72.	Слабке і незадовільне використання платформ соціальних медіа призвело до втрати можливості охопити найбільший сегмент суспільства.			
73.	Слабке використання платформ соціальних медіа для вирішення питання змін в енергетиці країни пояснюється недостатньою обізнаністю їх опікунів щодо важливості ролі цих засобів для реалізації програми змін.			
74.	Вирішення питання змін в енергетиці вимагає більш детального ознайомлення широкої громадськості із їх цілями і проблемою як через традиційні, так і через новітні медіа.			
75.	Традиційні засоби масової інформації повинні надавати пріоритет програмі змін в енергетиці.			
76.	Реалізації програми змін в енергетиці сприяє посилення комунікації через навчальні курси та наукові семінари між зацікавленими сторонами та ЗМІ.			
77.	Для розкриття найважливіших проблем програми змін в енергетиці слід диверсифікувати жанри журналістики від новин до розслідувань.			
78.	Розвиток інноваційних шляхів формування енергетичної культури в уяві споживачів змінить їх поведінку на користь використання			

	різних видів енергії.			
79.	Підвищення обізнаності про небезпеку покладання тільки на традиційні види енергії переорієнтовує споживачів на використання енергії відновлюваних джерел.			
80.	Зосередження уваги алжирських медіа-інституцій на вирішенні програми змін в енергетиці країни підвищить статус цього проекту в суспільстві.			
81.	Поведінка алжирських медіа в питанні змін енергетиці в цілому сприятиме раціоналізації поведінки споживачів у використанні енергії.			
82.	Підхід алжирських медіа до питання необхідних змін в енергетиці підсилює орієнтованість споживачів на використання відновлюваних джерел енергії.			
83.	Дискусія в алжирських медіа про зміни в енергетиці сприяє підвищенню екологічної обізнаності кінцевих споживачів енергії.			
84.	Поведінка алжирських медіа в процесах змін в енергетиці сприяє інвестиційним тенденціям у галузі відновлюваної енергетики.			

Опитувальник для бізнес-інвесторів

Дослідник Хатем Гандір готує докторську дисертацію, дослідження має на меті визначити внесок ЗМІ в Програму змін в енергетичному забезпеченні національної економіки Алжиру у 2011-2030 роках, спрямовану на збільшення використання відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії за рахунок традиційних енергоносіїв нафти і газу з економічних та екологічних причин.

Для отримання значимих і конкретних результатів, посприйте, будь ласка, успіху цього дослідження, об'єктивно відповівши на всі питання, поставивши галочку (✓) у вікні, що відповідає Вашій думці. Ця інформація будевикористовуватися лише для наукових досліджень.

Наперед вдячні Вам за Вашу співпрацю.

Аспірант: HatemGhandir

Науковий керівник: проф., д-р екон. наук Віктор Петренко

Перша вісь: персональні дані

1. Стать:

- o Чоловік.
- o Жінка.

2. Вік:

- o Між 20 і 30.
- o Між 30 і 40.
- o Між 40 і 50.
- o П'ятдесят або більше

3. Рівень освіти:

- o Середня освіта.
- o Бакалавр.
- o Магістр.
- o PhD.

4. Сімейний стан:

- o Неодружений.
- o Одружений.

5. Місце проживання:

- o Центр країни
- o Схід країни
- o Захід країни
- o Південь країни

6. Ваш бізнес-сектор:

- o Промисловий
- o Сільськогосподарський
- o послуги (туризм, транспорт, консалтинг...)
- o Торгівля
- o Фінансовий (страхові компанії, банки,...)

7. Чи стежите Ви за алжирськими засобами масової інформації:

- o Часто.

о Трохи.

о Рідко.

8. Яка природа алжирських засобів масової інформації, за якими ви часто стежите?

о Газети і журнали.

о Телебачення.

о Радіо.

о Електронні носії.

9. Чи стикалися Ви з будь-якими інформаційними темами, що стосуються Національної програми з відновлюваних джерел енергії та енергоефективності (2011-2030 роки):

о Так

о Ні

10. Чи стикалися ви з інформаційними темами Програми енергоефективності (ефективність в даному випадку– це продуктивність енергії, тобто використання меншої кількості енергії для виконання того ж завдання):

о Так

о Ні

Детермінують Ваші орієнтири щодо висвітлення засобами мас-медіа змін в енергетиці Алжиру.

	Ствердження	Згідний	Нейтральний	Не згідний
11.	Збереження поточної енергетичної політики, заснованої на використанні нафти та газу, є найкращим варіантом для економіки Алжиру.			
12.	Алжир має величезні запаси нафти і газу і не потребує відновлюваних джерел енергії.			
13.	Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.			
14.	Алжир затримує прийняття програми енергетичного переходу (спрямованої на інтенсивніше використання відновлюваних джерел енергії).			
15.	Медіа-кампаній, проведених в ЗМІ, є достатньо для підвищення обізнаності алжирського громадянина про програму енергетичного переходу.			

16.	Програма енергетичного переходу Алжирі є реалістичною і може застосовуватися.			
17.	Медіаобробка програми енергетичного переходу торкнулася різних елементів програми.			
18.	Висвітлення програми енергетичного переходу у засобах масової інформації є поверхневим і не розглядає найважливі елементи програми.			
19.	Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху програми енергетичного переходу.			
20.	Офіційна влада, яка бере участь у програмі енергетичного переходу, провела відповідні кампанії в засобах масової інформації.			
21.	Між офіційними органами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу і бізнес-сектором (інвесторами) налагоджено ефективний зв'язок.			
22.	Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі енергетичного переходу, зробили те, що є необхідним для бізнес-сектору.			
23.	Для підвищення обізнаності про програму енергетичного переходу достатньо проведених заходів у засобах масової інформації та наукових семінарів.			
24.	Офіційний медіаконтент, пов'язаний з енергетичним переходом, ясний і спрощений.			
25.	Відсутність інтересу з боку алжирських засобів масової інформації до їх редакційної політики з питань енергетичного переходу призвела до недостатньої обізнаності про цей проект.			
26.	Відсутність ефективного зв'язку між установами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу, призвела до невідповідності між			

	програмою і бізнес-сектором.			
27.	Бізнес-сектор не отримав необхідну інформацію щодо енергетичного переходу.			
28.	Мова спілкування, щовикористовується в кампаніях Energy Transition Media, не підходить для бізнес-сектору.			
29.	Відсутність ефективного зв'язку між людьми, які беруть участь у програмі енергетичного переходу і приватним сектором послабило можливості інвестування у відновлювані джерела енергії.			
30.	Проведення зустрічей, виставок, конференцій та семінарів між державними установами, щовідповідають за програму енергетичного переходу та бізнес-сектором дозволить розширити інвестиційні можливості в галузі відновлюваних джерел енергії.			
31.	Підвищення обізнаності про небезпек и, пов'язані з використанням традиційних джерел енергії, стимулюватиме тенденцію споживачів до використання відновлюваних джерел енергії.			
32.	Надання фінансових та податкових стимулів сприятиме інвестуванню у відновлювані джерела енергії.			
33.	Алжирські засоби масової інформації роблять все необхідне як посередник між довіреними особами програми та бізнес-сектором.			
34.	Уряд надав необхідні фінансові та податкові стимули для заохочення бізнес-сектору інвестувати в відновлювані джерела енергії.			
35.	Бізнес-сектор має достатню інформацію про програму передачі енергії в Алжирі.			

Опитувальник для споживачів

Дослідник Хатем Гандір готує докторську дисертацію, дослідження має на меті визначити внесок ЗМІ в Програму змін в енергетичному забезпеченні національної економіки Алжиру у 2011-2030 роках, спрямовану на збільшення використання відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії за рахунок традиційних енергоносіїв нафти і газу з економічних та екологічних причин.

Для отримання значимих і конкретних результатів, посприйте, будь ласка, успіху цього дослідження, об'єктивно відповівши на всі питання, поставивши галочку (✓) у вікні, що відповідає Вашій думці. Ця інформація будевикористовуватися лише для наукових досліджень.

Наперед вдячні Вам за Вашу співпрацю.

Аспірант: HatemGhandir

Науковий керівник: проф., д-р екон. наук Віктор Петренко

Перший напрям: персональні дані

1. Стать:

- o Чоловік.
- o Жінка.

2. Вік:

- o Між 20 і 30.
- o Між 30 і 40.
- o Між 40 і 50.
- o 50і більше

3. Рівень освіти:

- o Середня освіта.
- o Бакалавр.
- o Магістр.
- o PhD.

4. Сімейний стан:

- o Неодружений.
- o Одружений.

5. Місце проживання:

- o Центр країни.
- o Схід країни.
- o Захід країни.
- o Південь країни.

6. Професія:

- o Працівник
- o Безробітний
- o На пенсії

7. Чи стежите Ви за алжирськими засобами масової інформації:

- o Часто.
- o Трохи.
- o Рідко.

8. Яка природа алжирських засобів масової інформації, за якими ви часто стежите?

- o Газети і журнали.
- o Телебачення.
- o Радіо.
- o Електронні носії.

9. Чи стикалися Ви з будь-якими інформаційними темами, що стосуються Національної програми з відновлюваних джерел енергії та енергоефективності (2011-2030 роки):

- o Так
- o Ні

10. Чи стикалися ви з інформаційними темами Програми енергоефективності (ефективність в даному випадку – це продуктивність енергії, тобто використання меншої кількості енергії для виконання того ж завдання):

- o Так
- o Ні

Детермінують Ваші орієнтири щодо висвітлення засобами мас-медіа змін в енергетиці Алжиру.

	Ствердження	Згідний	Нейтральний	Не згідний
11.	Збереження поточної енергетичної політики, заснованої на використанні нафти та газу, є найкращим варіантом для економіки Алжиру.			
12.	Алжир має величезні запаси нафти і газу і не потребує відновлюваних джерел енергії.			
13.	Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.			
14.	Алжир затримує прийняття програми енергетичного переходу (спрямованої на інтенсивніше використання відновлюваних джерел енергії).			
15.	Медіа-кампаній, проведених в ЗМІ, є достатньо для підвищення обізнаності алжирського громадянина про програму енергетичного переходу.			
16.	Програма енергетичного переходу Алжирі є реалістичною і може застосовуватися.			
17.	Медіаобробка програми			

	енергетичного переходу торкнулася різних елементів програми переходу.			
18.	Висвітлення програми енергетичного переходу у засобах масової інформації є поверхневим і не розглядає найважливіші елементи програми.			
19.	Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху програми енергетичного переходу.			
20.	Офіційна влада, яка бере участь у програмі енергетичного переходу, провела відповідні кампанії в засобах масової інформації.			
21.	Між офіційними органами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу і споживачами налагоджено ефективний зв'язок.			
22.	Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі енергетичного переходу, зробили те, що є необхідним для споживачів.			
23.	Для підвищення обізнаності про програму енергетичного переходу достатньо проведених заходів у засобах масової інформації та наукових семінарів.			
24.	Офіційний медіаконтент, пов'язаний з енергетичним переходом, ясний і спрощений.			
25.	Відсутність інтересу з боку алжирських засобів масової інформації до їх редакційної політики з питань енергетичного переходу призвела донедостатньої обізнаності про цей проект.			
26.	Відсутність ефективного зв'язку між установами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу, призвела до невідповідності між програмою і кінцевим споживачем енергії.			

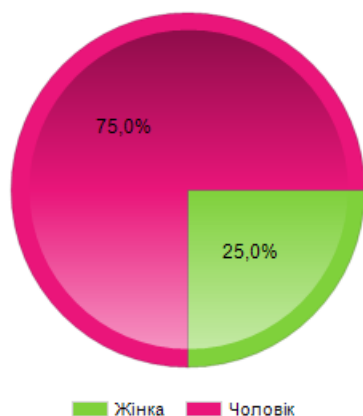
27.	Кінцевий споживач енергії не отримав необхідну інформацію щодо енергетичного переходу.			
28.	Мова спілкування, що використовується в кампаніях Energy Transition Media, не підходить для кінцевого споживача енергії.			
29.	Відсутність ефективного зв'язку між людьми, які беруть участь у програмі енергетичного переходу і приватним сектором послабило можливість інвестування у відновлювані джерела енергії.			
30.	Розробка інноваційних способів формування енергетичної культури в уяві споживача, змінить його поведінку в бік використання різних видів енергії.			
31.	Підвищення обізнаності про небезпеки, пов'язані з використанням традиційних джерел енергії, стимулюватиме тенденцію споживачів до використання відновлюваних джерел енергії.			
32.	Вирішення проблеми енергетичного переходу в алжирських засобах масової інформації підвищить статус цього проекту в суспільстві.			
33.	Діяльність алжирських засобів масової інформації з питань енергетичного переходу сприяє раціональному використанню енергії в цілому.			
34.	Підхід алжирських засобів масової інформації до питання енергетичного переходу посилює споживчу тенденцію до використання відновлюваних джерел енергії.			

35.	Обговорення в алжирських засобах масової інформації питань енергетичного переходу сприяє підвищенню екологічної обізнаності кінцевих споживачів енергії.			
36.	Алжирські засоби масової інформації, що займаються питаннями енергетичного переходу, заохочують тенденцію до інвестування в галузі, пов'язані із використанням поновлюваних джерел енергії.			

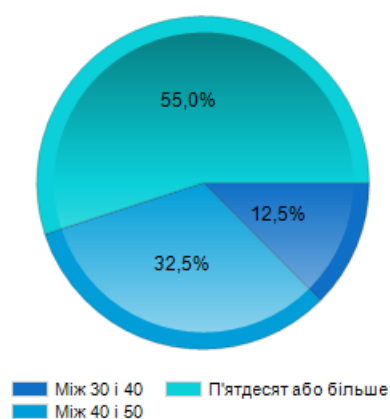
Графоаналітична інтерпретація результатів опитування бізнес-інвесторів в сфері енергозабезпечення національної економіки Алжиру за розробленим автором дослідження опитувальником.

Кількість спостережень: 40

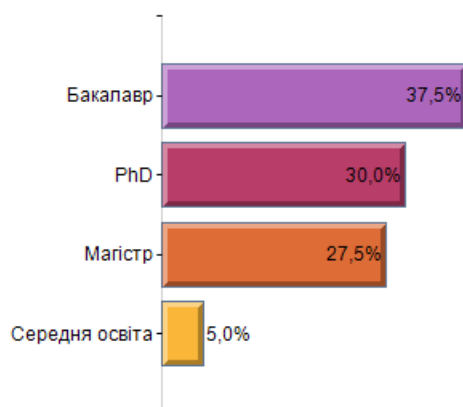
1. Стать:

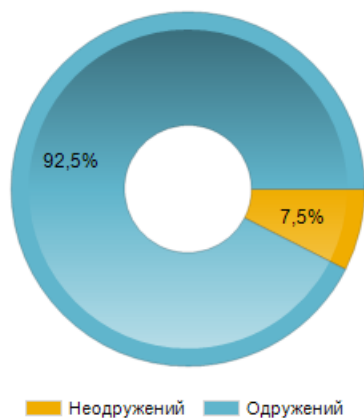
2. Вік:

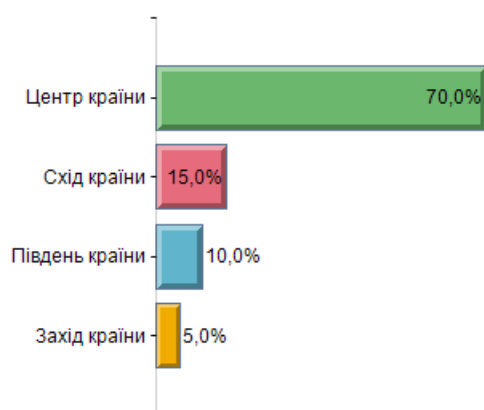
3. Рівень освіти:

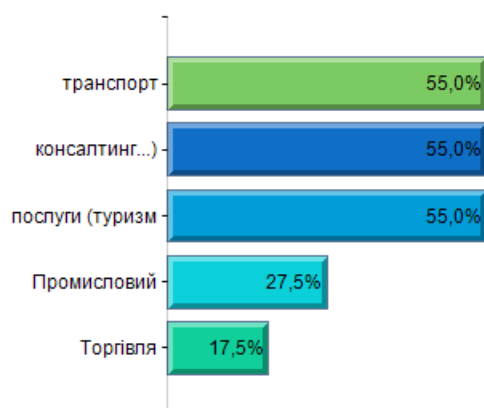
4. Сімейний стан:

5. Місце проживання:

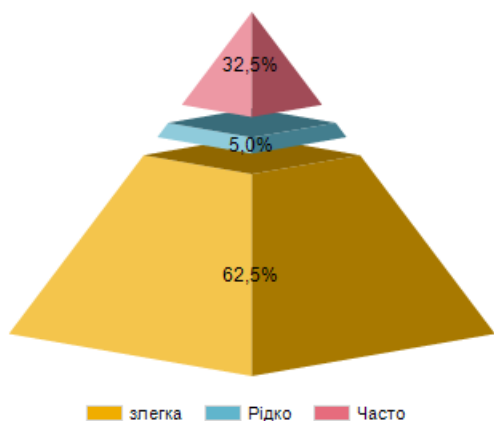

6. Ваш бізнес-сектор:

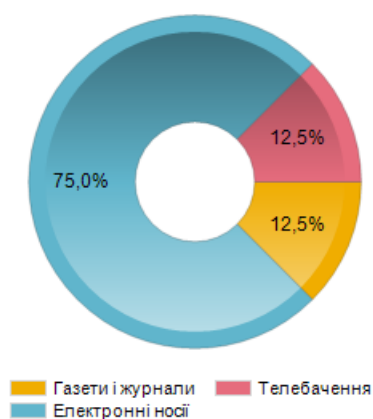

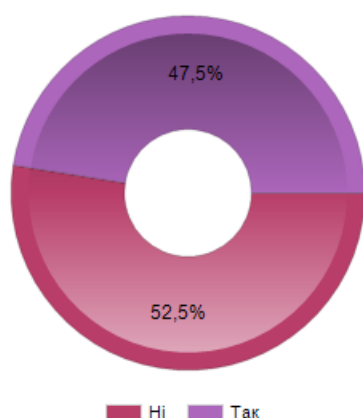
7. Чи стежите Ви за алжирськими засобами масової інформації:

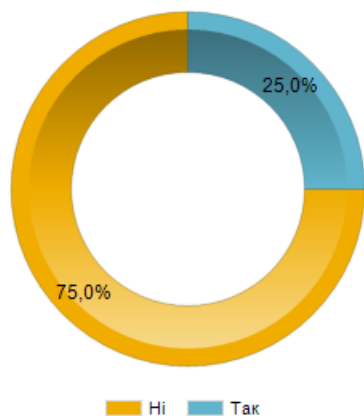
8. Яка природа алжирських засобів масової інформації, за якими ви часто стежите?

9. Чи стикалися Ви з будь-якими інформаційними темами, що стосуються Національної програми з відновлюваних джерел енергії та енергоефективності (2011-2030 роки):

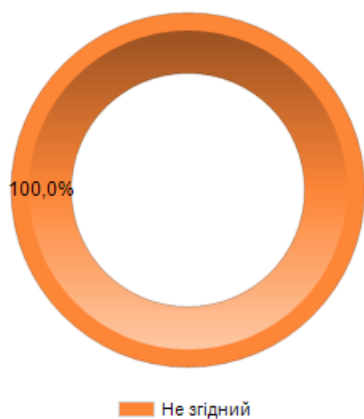
10. Чи стикалися ви з інформаційними темами Програми енергоефективності (ефективність в даному випадку – це продуктивність енергії, тобто використання меншої кількості енергії для виконання того ж завдання):

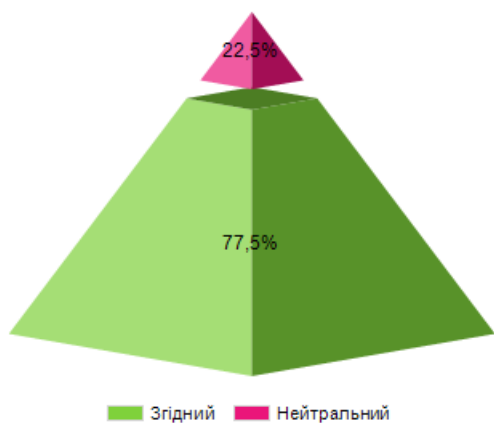
11. Збереження поточної енергетичної політики, заснованої на використанні нафти та газу, є найкращим варіантом для економіки Алжиру.

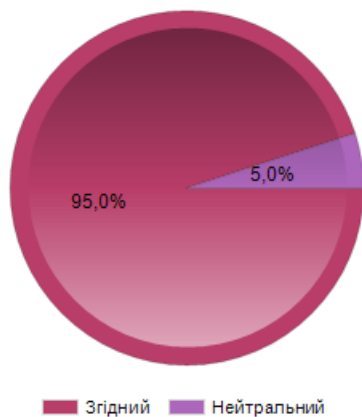
12. Алжир має величезні запаси нафти і газу і не потребує відновлюваних джерел енергії.

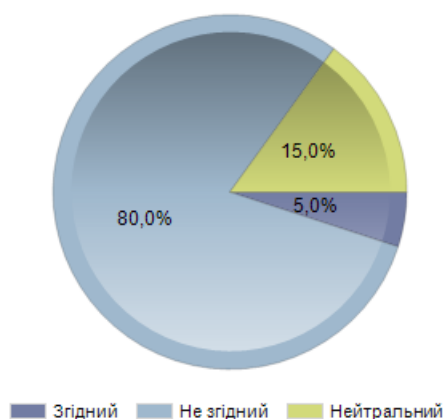
13. Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.

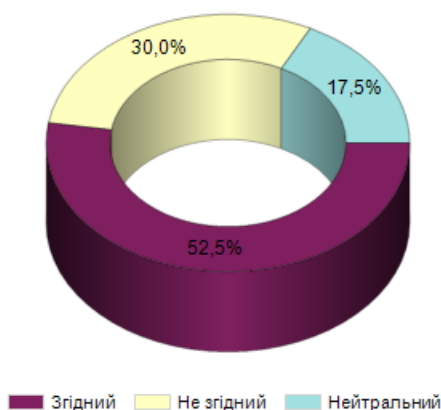
14. Алжир затримує прийняття програми енергетичного переходу (спрямованої на інтенсивніше використання відновлюваних джерел енергії).

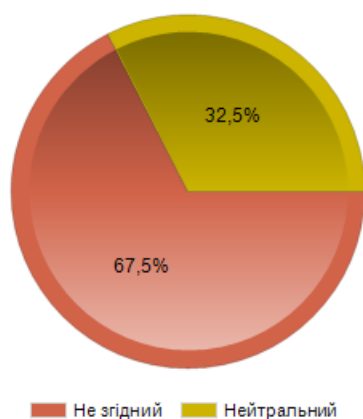
15. Медіа-кампаній, проведених в ЗМІ, є достатньо для підвищення обізнаності алжирського громадянина про програму енергетичного переходу.

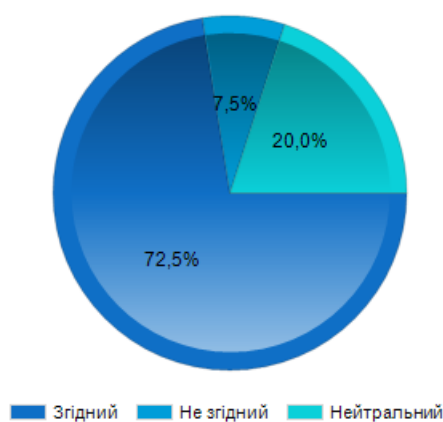
16. Програма енергетичного переходу Алжирі є реалістичною і може застосовуватися.

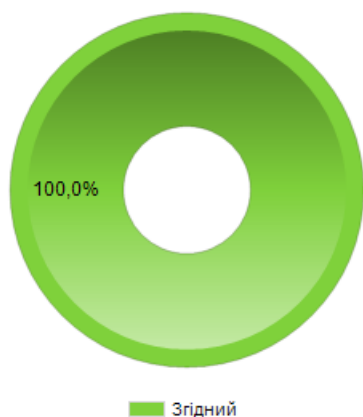
17. Медіаобробка програми енергетичного переходу торкнулася різних елементів програми.

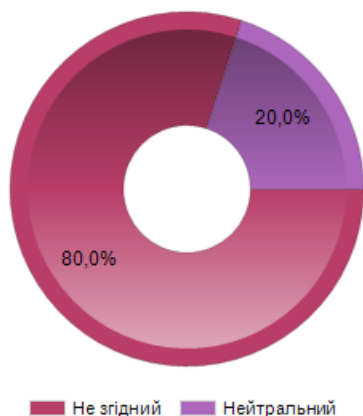
18. Висвітлення програми енергетичного переходу у засобах масової інформації є поверхневим і не розглядає найважливі елементи програми.

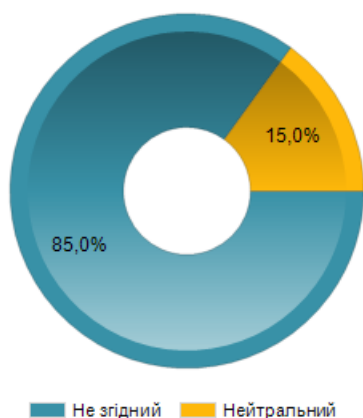
19. Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху програми енергетичного переходу.

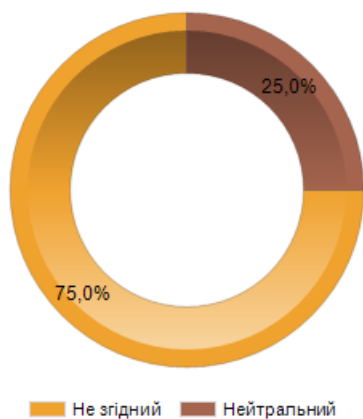
20. Офіційна влада, яка бере участь у програмі енергетичного переходу, провела відповідні кампанії в засобах масової інформації.

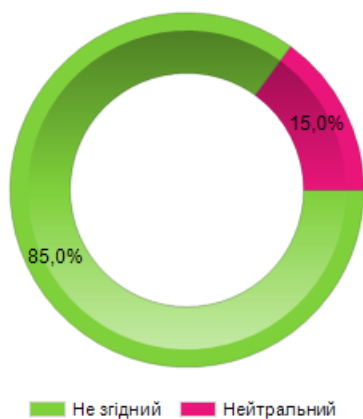
21. Між офіційними органами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу і бізнес-сектором (інвесторами) налагоджено ефективний зв'язок.

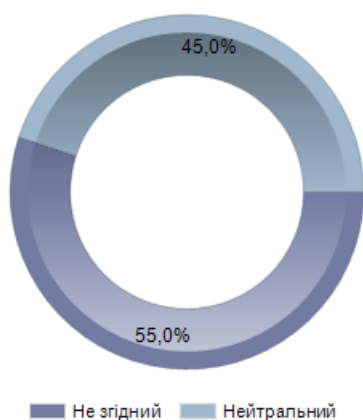
22. Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі енергетичного переходу, зробили те, що є необхідним для бізнес-сектору.

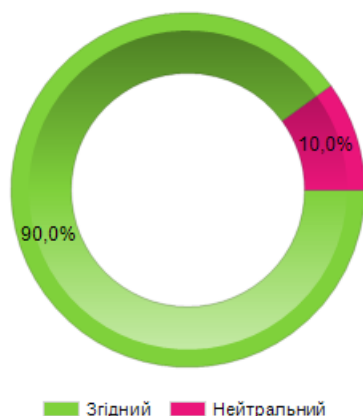
23. Для підвищення обізнаності про програму енергетичного переходу достатньо проведених заходів у засобах масової інформації та наукових семінарів.

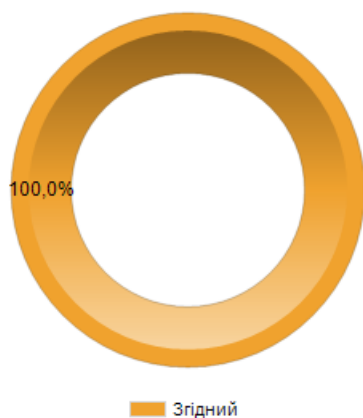
24. Офіційний медіаконтент, пов'язаний з енергетичним переходом, ясний і спрощений.

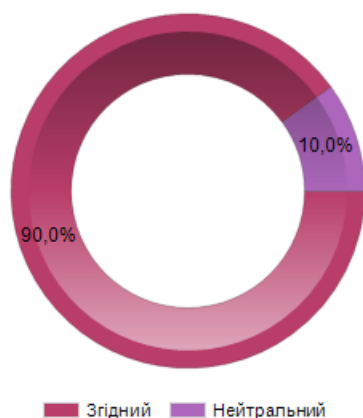
25. Відсутність інтересу з боку алжирських засобів масової інформації до їх редакційної політики з питань енергетичного переходу призвела до недостатньої обізнаності про цей проект.

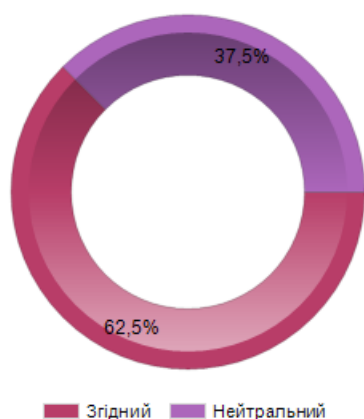
26. Відсутність ефективного зв'язку між установами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу, призвела до невідповідності між програмою і бізнес-сектором.

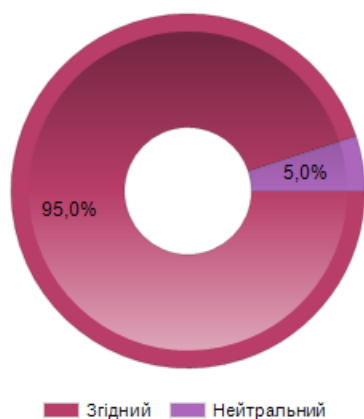
27. Бізнес-сектор не отримав необхідну інформацію щодо енергетичного переходу.

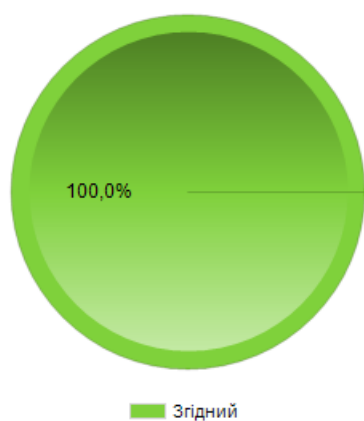
28. Мова спілкування, що використовується в кампаніях Energy Transition Media, не підходить для бізнес-сектору.

29. Відсутність ефективного зв'язку між людьми, які беруть участь у програмі енергетичного переходу і приватним сектором послабило можливості інвестування у відновлювані джерела енергії.

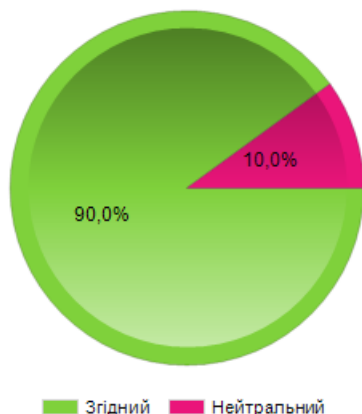

30. Проведення зустрічей, виставок, конференцій та семінарів між державними установами, що відповідають за програму енергетичного переходу та бізнес-сектором дозволить розширити інвестиційні можливості в галузі відновлюваних джерел енергії.

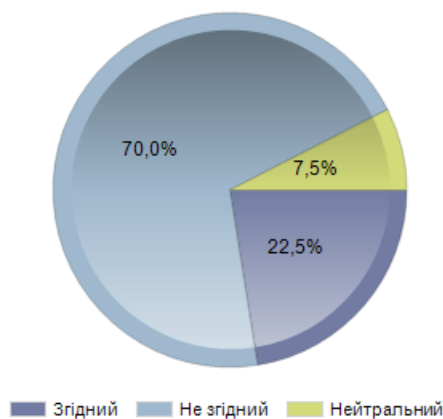

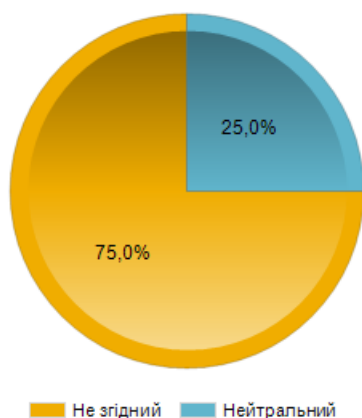
31. Підвищення обізнаності про небезпеки, пов'язані з використанням традиційних джерел енергії, стимулюватиме тенденцію споживачів до використання відновлюваних джерел енергії.

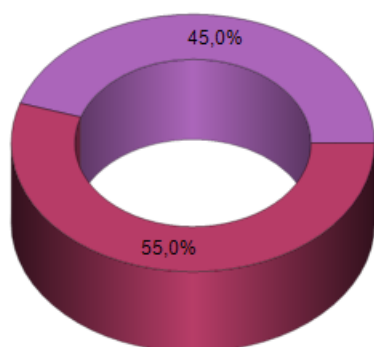
32. Надання фінансових та податкових стимулів сприятиме інвестуванню у відновлювані джерела енергії.

33. Алжирські засоби масової інформації роблять все необхідне як посередник між довіреними особами програми та бізнес-сектором.

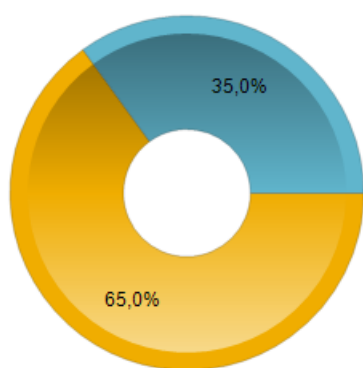

34. Уряд надав необхідні фінансові та податкові стимули для заохочення бізнес-сектору інвестувати в відновлювані джерела енергії.

■ Не згідний ■ Нейтральний

35. Бізнес-сектор має достатню інформацію про програму передачі енергії в Алжирі.

■ Не згідний ■ Нейтральний

Додаток Д
Таблиця Д1

Приклади і зразки впливу мас-медіа на респондентів – представників
бізнес-середовища на теми енергетичного переходу країни

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
7. Чи стежите Ви за вітчизняними ЗМІ	62,5- інколи	32,5 - часто	5,0- рідко
8. Природа ЗМІ, до яких Ви звертаєтесь часто?	75,0 – електронні ЗМІ	-	По 12,5 – ТБ і газети та журнали
9. Чи зустрічались Ви з темою Нац. програми ВЕ та ЕЕ 2011-2030?	52,5 – НІ	-	47,5 – ТАК
10. Чи зустрічались Ви з темами Нац. програми енерго-ефективності?	75,0 - НІ	-	25,0 - ТАК

Таблиця Д2

Результати опитування представників бізнесу на предмет висвітлення в
ЗМІ проблем енергетичного переходу в Алжирі.

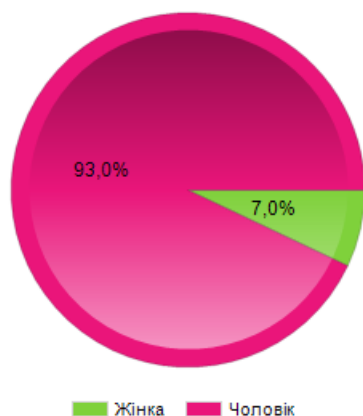
№ ствердження	Розподіл відповідей, %		
	Так, %	Не цікаво	Ні, %
11. Підтримка поточної енергетичної політики, яка базується на використанні нафти і газу, є найкращим варіантом для національної економіки Ажиру.	-	-	100
12. Алжир володіє величезними запасами нафти і газу і йому не потрібні відновлювані джерела енергії.	-	-	100
13. Діюча енергетична політика виснажує запаси нафти і газу країни.	77,5	22,5	-
14. Алжир спізнюється з прийняттям Програми енергетичного переходу.	95,0	5,0	-
15. Проведені медіа-кампанії достатньою мірою підвищили обізнаність громадян Алжиру з програмою змін в енергетичному секторі.	5,0	15,0	80,0
16. Програма енергетичного переходу Алжиру є реалістичною і може бути реалізована.	52,5	17,5	30,0
17. Висвітлення в медіа проблем змін в енергетичному переході торкалось самих різних програм переходу.	-	32,5	67,5
18. Висвітлення медіа змін в енергетиці є поверхневим і не стосується найважливіших елементів програми.	72,5	20,0	7,5
19. Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху програми змін в енергетиці.	100	-	-
20. Офіційними органами, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу, проведені відповідні медіа-кампанії.	-	20,0	80,0
21. Між органами влади, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, та бізнесом (інвесторами) існує ефективна комунікація.	15,0	-	85,0
22. Органами влади, які беруть участь у програмі змін в			

енергетиці, зроблено все необхідне для її реалізації, включаючи і бізнес.	-	25,0	75,0
23. Медіаактивність та наукові семінари, які були проведені, є достатніми для підвищення обізнаності мас із змінами енергетиці.	-	15,0	85,0
24. Зміст офіційних повідомлень ЗМІ, пов'язаних із змінами в енергетиці, є зрозумілим і доступним.	-	45,0	55,0
25. Відсутність інтересу і редакційна політика алжирських ЗМІ щодо проблем змін в енергетиці призвела до недостатньої обізнаності населення з цією Програмою.	90,0	10,0	-
26. Відсутність ефективної комунікації між інституціями – учасниками Програми змін в енергетиці, призвела до її розриву з кінцевими споживачами.	100	-	-
27. Кінцеві споживачі енергії не отримали необхідної інформації щодо Програми змін в енергетиці.	90,0	10,0	-
28. Мова, яка використовується в медіакампаніях щодо енергетичних змін є незручною для бізнес сектора.	62,5	37,5	-
29. Відсутність ефективної комунікації між учасниками програми енергетичного переходу і приватним сектором привела до послаблення інвестиційних можливостей у відновлювані джерела енергії.	95,0	5,0	-
30. Організація зустрічей, виставок, конференцій та семінарів між державними установами, відповідальними за програму енергетичного переходу і бізнесом, сприятиме зростанню інвестицій у відновлювані джерела енергії.	100	-	-
31. Надання фінансових стимулів і податкових пільг сприятиме збільшенню інвестицій у відновлювані джерела енергії.	90,0	10,0	-
32. Інформація про тендери на проекти з відновлювальної енергетики є достатньо повною і адекватною.	22,5	7,5	70,0
33. Алжирські медіа зробили все необхідне для забезпечення комунікацій між виконавцями програми енергетичного переходу та бізнес-сектором.	-	25,0	75,0
34. Урядом для залучення інвестицій у відновлювані джерела енергії бізнес-сектору надані всі необхідні фінансові і податкові стимули.	-	45,0	55,0
35. Бізнес-сектор є забезпечений інформацією про програму змін в енергетиці Алжиру.	-	35,0	65,0

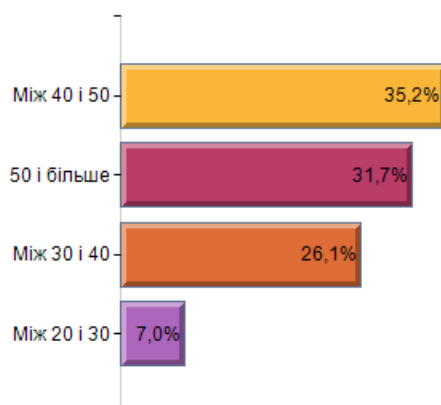
Графоаналітична інтерпретація результатів опитування споживачів електроенергії – суб'єктів національної економіки Алжиру за розробленим автором дослідження опитувальником.

Кількість спостережень: 142

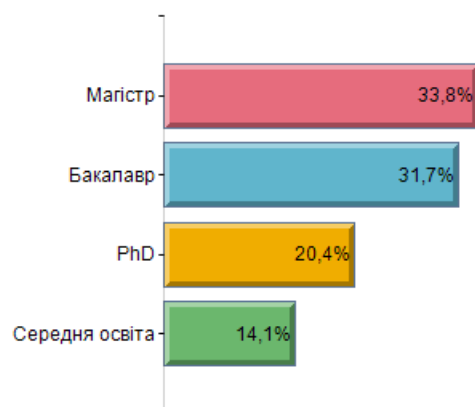
1. Стать:

2. Вік:

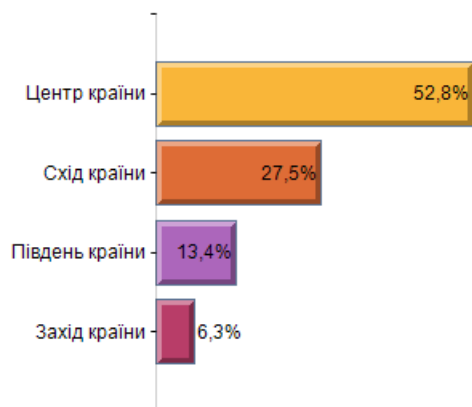
3. Рівень освіти:

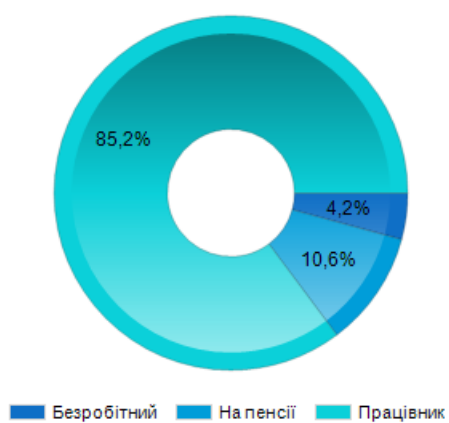
4. Сімейний стан:

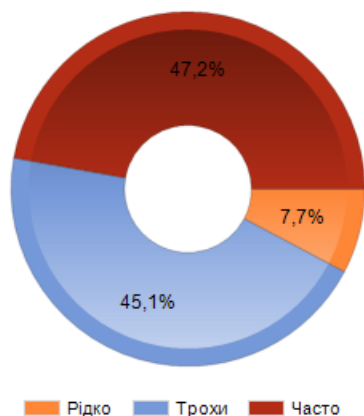
5. Місце проживання:

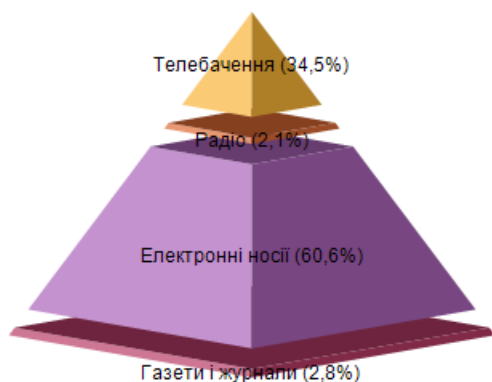
6. Професія:

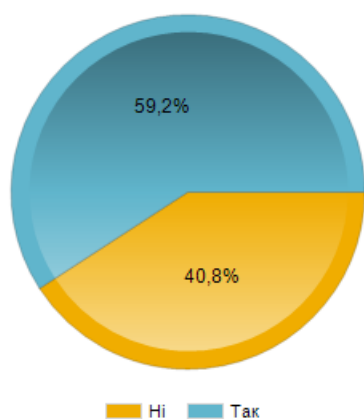
7. Чи стежите Ви за алжирськими засобами масової інформації:

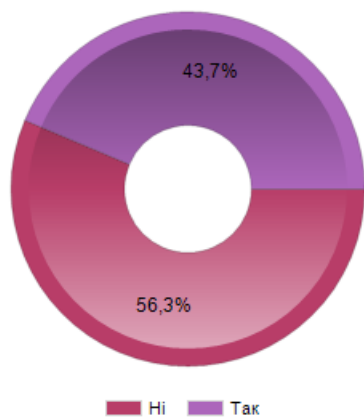
8. Яка природа алжирських засобів масової інформації, за якими ви часто стежите?

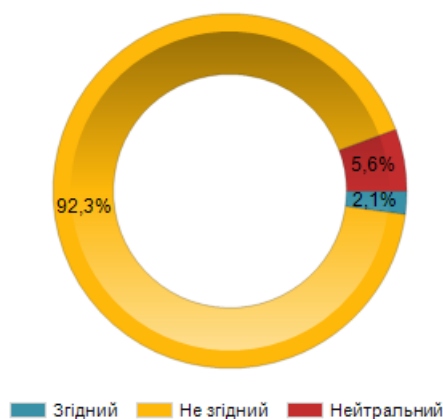
9. Чи стикалися Ви з будь-якими інформаційними темами, що стосуються Національної програми з відновлюваних джерел енергії та енергоефективності (2011-2030 роки):

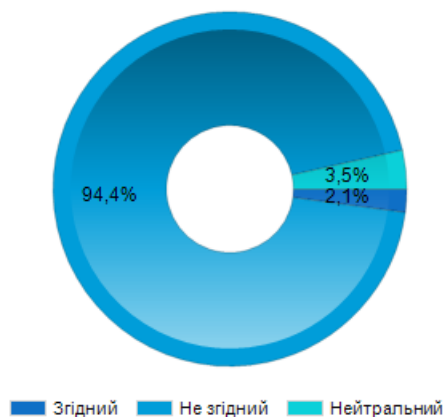
10. Чи стикалися ви з інформаційними темами Програми енергоефективності (ефективність в даному випадку – це продуктивність енергії, тобто використання меншої кількості енергії для виконання того ж завдання):

11. Збереження поточної енергетичної політики, заснованої на використанні нафти та газу, є найкращим варіантом для економіки Алжиру.

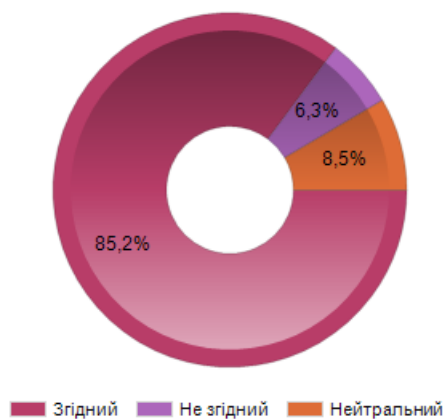

12. Алжир має величезні запаси нафти і газу і не потребує відновлюваних джерел енергії.

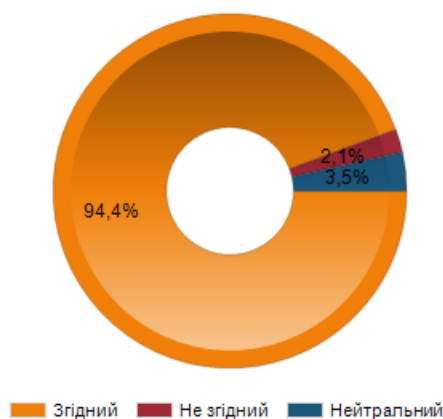

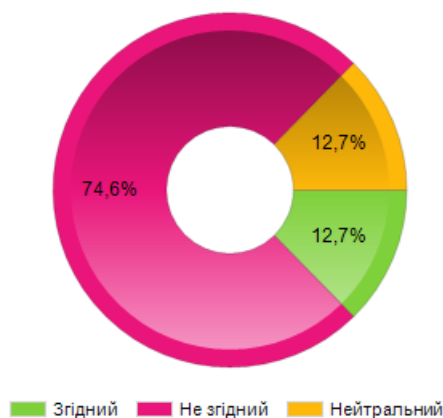
13. Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.

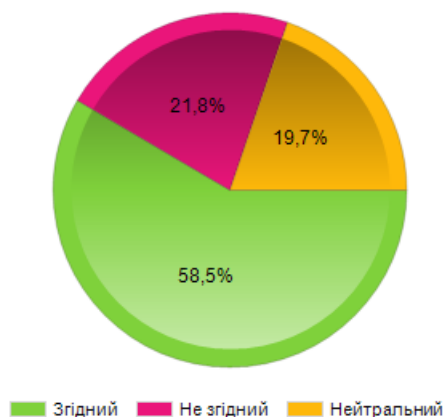
14. Алжир затримує прийняття програми енергетичного переходу (спрямованої на інтенсивніше використання відновлюваних джерел енергії).

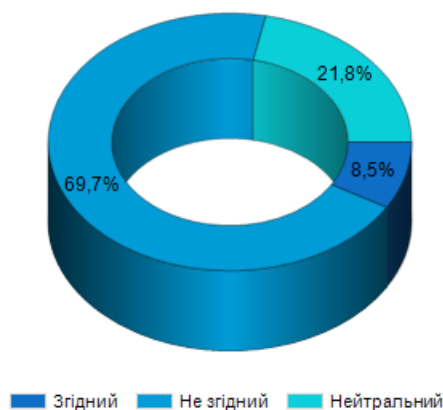
15. Медіа-кампаній, проведених в ЗМІ, є достатньо для підвищення обізнаності алжирського громадянина про програму енергетичного переходу.

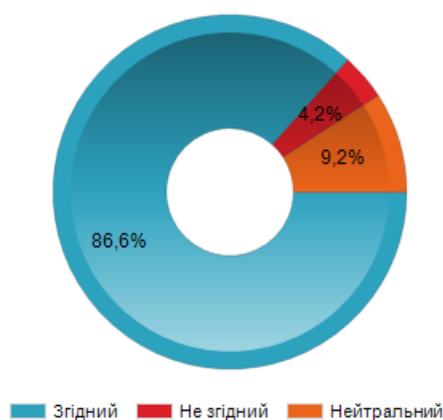
16. Програма енергетичного переходу Алжирі є реалістичною і може застосовуватися.

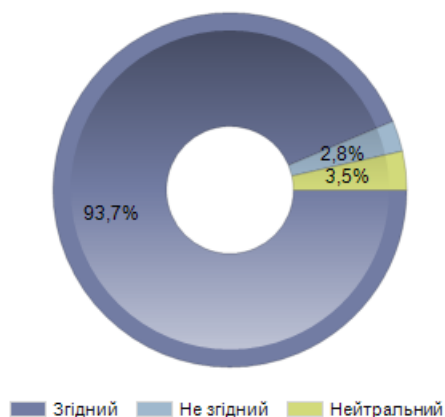
17. Медіаобробка програми енергетичного переходу торкнулася різних елементів програми переходу.

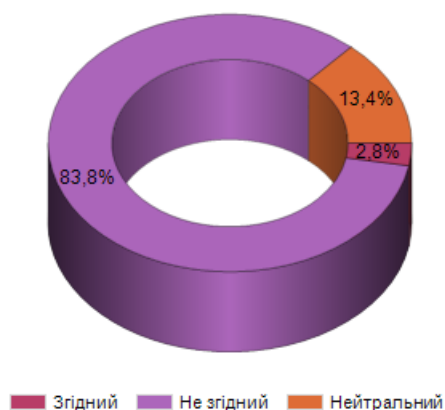
18. Висвітлення програми енергетичного переходу у засобах масової інформації є поверхневим і не розглядає найважливіші елементи програми.

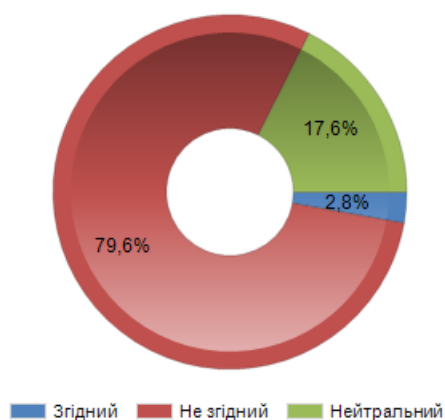
19. Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху програми енергетичного переходу.

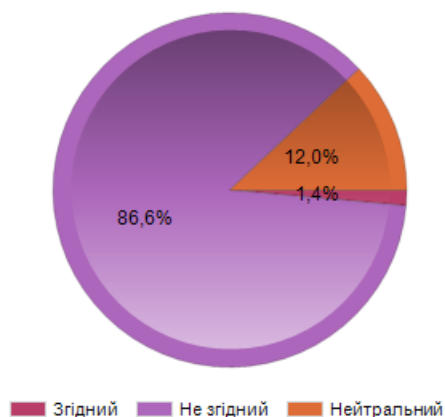
20. Офіційна влада, яка бере участь у програмі енергетичного переходу, провела відповідні кампанії в засобах масової інформації.

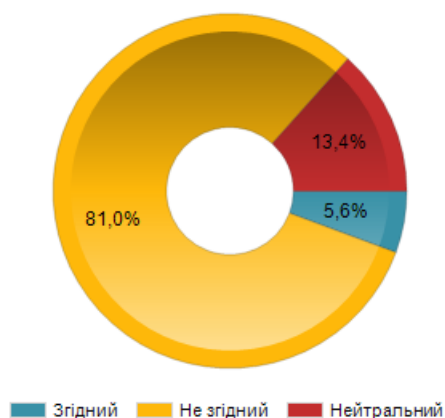
21. Між офіційними органами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу і споживачами налагоджено ефективний зв'язок.

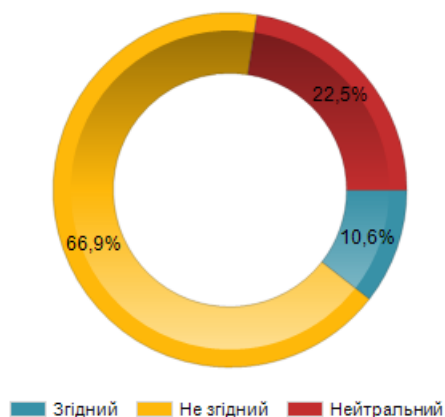
22. Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі енергетичного переходу, зробили те, що є необхідним для споживачів.

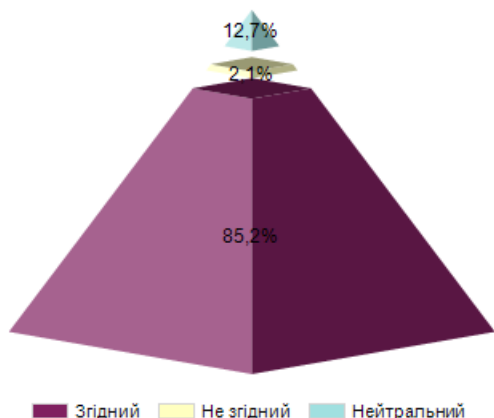
23. Для підвищення обізнаності про програму енергетичного переходу достатньо проведених заходів у засобах масової інформації та наукових семінарів.

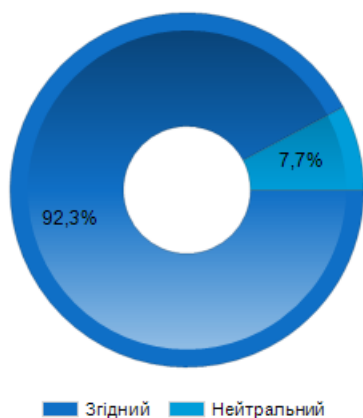
24. Офіційний медіаконтент, пов'язаний з енергетичним переходом, ясний і спрощений.

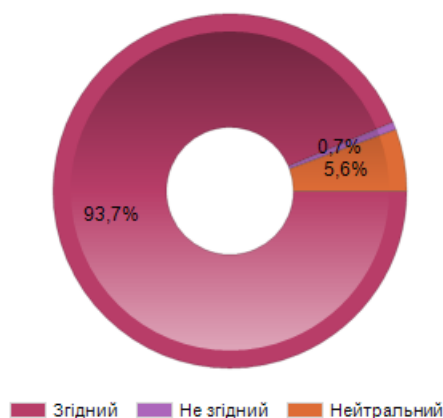
25. Відсутність інтересу з боку алжирських засобів масової інформації до їх редакційної політики з питань енергетичного переходу призвела до недостатньої обізнаності про цей проект.

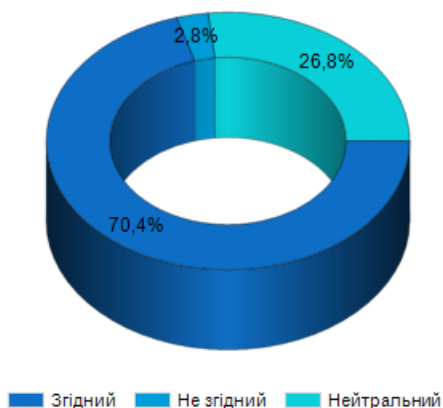
26. Відсутність ефективного зв'язку між установами, що беруть участь у програмі енергетичного переходу, призвела до невідповідності між програмою і кінцевим споживачем енергії.

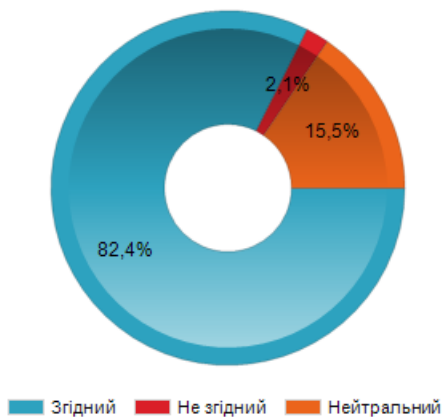
27. Кінцевий споживач енергії не отримав необхідну інформацію щодо енергетичного переходу.

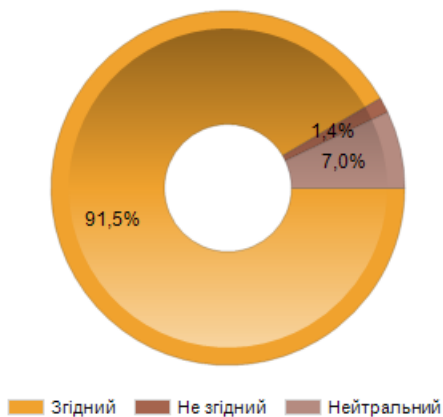
28. Мова спілкування, що використовується в кампаніях Energy Transition Media, не підходить для кінцевого споживача енергії.

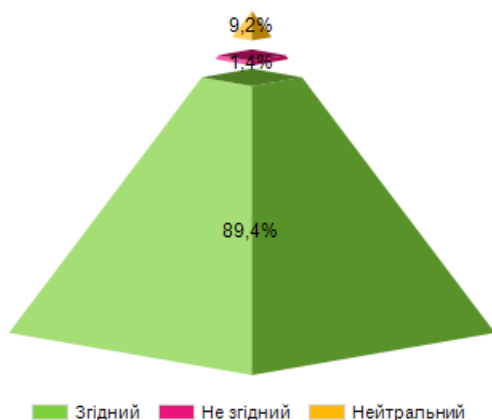
29. Відсутність ефективного зв'язку між людьми, які беруть участь у програмі енергетичного переходу і приватним сектором послабило можливості інвестування у відновлювані джерела енергії.

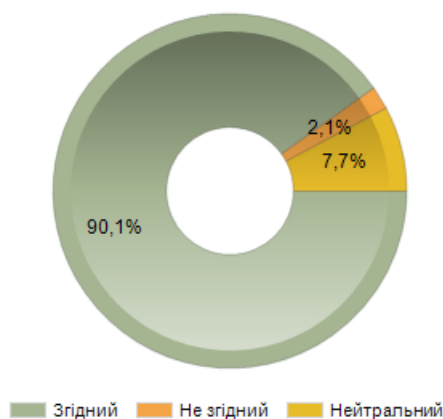
30. Розробка інноваційних способів формування енергетичної культури в уяві споживача, змінить його поведінку в бік використання різних видів енергії.

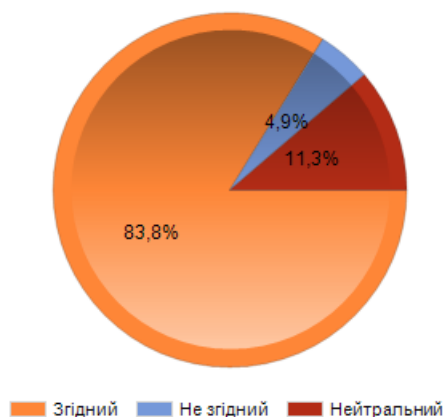
31. Підвищення обізнаності про небезпеки, пов'язані з використанням традиційних джерел енергії, стимулюватиме тенденцію споживачів до використання відновлюваних джерел енергії.

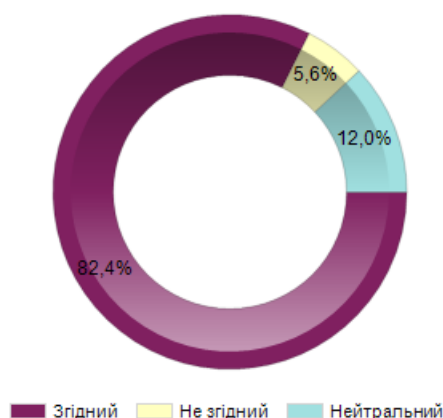
32. Вирішення проблеми енергетичного переходу в алжирських засобах масової інформації підвищить статус цього проекту в суспільстві.

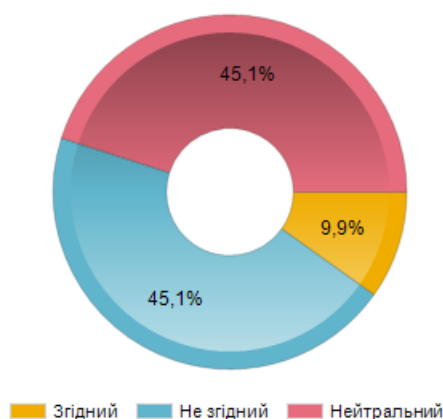
33. Діяльність алжирських засобів масової інформації з питань енергетичного переходу сприяє раціональному використанню енергії в цілому.

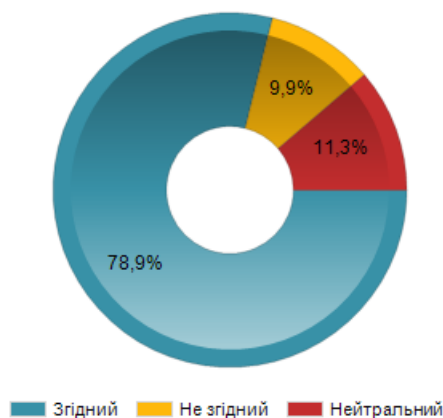
34. Підхід алжирських засобів масової інформації до питання енергетичного переходу посилює споживчу тенденцію до використання відновлюваних джерел енергії.

35. Обговорення в алжирських засобах масової інформації питань енергетичного переходу сприяє підвищенню екологічної обізнаності кінцевих споживачів енергії.

36. Алжирські засоби масової інформації, що займаються питаннями енергетичного переходу, заохочують тенденцію до інвестування в галузі, пов'язані із використанням поновлюваних джерел енергії.

Дадаток Ж
Таблиця Ж1

Приклади і зразки впливу мас-медіа на респондентів – представників середовища споживачів на тем змін в енергетиці країни

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
7. Чи стежите Ви за вітчизняними ЗМІ	47,2 – часто	45,1 – інколи	7,7- рідко
8. Природа ЗМІ, до яких Ви звертаєтесь часто?	60,6 – електронні ЗМІ	-	4,9 – радіо, газети та журнали
9. Чи зустрічались Ви з темою Нац. програми ВЕ та ЕЕ 2011-2030?	59,2 – ТАК	-	40,8 – НІ
10. Чи зустрічались Ви з темами Національної програми енерго-ефективності?	56,3 – ТАК	-	43,7 - НІ

Таблиця Ж2

Результати опитування респондентів – представників споживачів на предмет висвітлення в ЗМІ проблем енергетичного переходу в Алжирі

№ ствердження	Розподіл відповідей, %		
	Так	Не цікаво	Ні
11. Підтримка поточної енергетичної політики, яка базується на використанні нафти і газу, є найкращим варіантом для національної економіки Ажиру.	2,1	5,6	92,3
12. Алжир володіє величезними запасами нафти і газу і йому не потрібні відновлювані джерела енергії.	2,1	3,5	94,4
13. Діюча енергетична політика виснажує запаси нафти і газу країни.	6,3	8,5	85,2
14. Алжир спізнюється з прийняттям програми змін в енергетиці, орієнтовану на використання відновлюваних джерел енергії.	94,4	3,5	2,1
15. Проведені медіа-кампанії достатньою мірою підвищили обізнаність громадян Алжиру з програмою змін в енергетичному секторі.	12,7	12,7	74,6
16. Програма змін в енергетиці Алжиру є реалістичною і може бути реалізована.	58,5	19,7	21,8
17. Висвітлення в медіа проблем змін в енергетиці торкалось самих різних програм переходу.	8,5	21,8	69,7

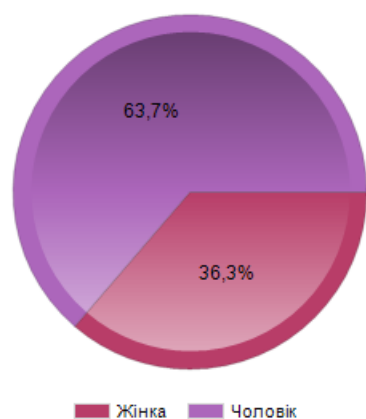
18. Висвітлення медіа змін в енергетиці є поверхневим і не стосується найважливіших елементів програми.	86,6	9,2	4,2
19. Внесок засобів масової інформації має важливе значення для успіху Програми енергетичного переходу.	93,7	3,5	2,8
20. Офіційними органами, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу, проведені відповідні медіа-кампанії.	3,5	16,9	90,1
21. Між органами влади, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу та середовищем споживачів енергії існує ефективна комунікація.	2,8	17,6	79,6
22. Органами влади, які беруть участь у Програмі енергетичного переходу, зроблено все необхідне для споживачів стосовно її реалізації.	1,4	12,0	86,6
23. Медіаактивність та наукові семінари, які були проведені, є достатніми для підвищення обізнаності мас із змінами енергетиці.	5,6	13,4	81,0
24. Зміст офіційних повідомлень ЗМІ, пов'язаних із змінами в енергетиці, є зрозумілим і доступним.	10,6	22,5	66,9
25. Відсутність інтересу і редакційна політика алжирських ЗМІ щодо проблем змін в енергетиці призвела до недостатньої обізнаності населення з цією Програмою.	85,2	12,7	2,1
26. Відсутність ефективної комунікації між інституціями – учасниками Програми змін в енергетиці, призвела до її розриву з кінцевими споживачами.	92,3	7,7	-
27. Кінцеві споживачі енергії не отримали необхідної інформації щодо Програми змін в енергетиці.	93,7	5,6	0,7
28. Мова, яка використовується в медіакампаніях щодо змін в енергетиці, не влаштовує споживачів енергії.	70,4	26,8	2,8
29. Відсутність ефективної комунікації між учасниками програми змін в енергетиці і приватним сектором привела до послаблення інвестиційних можливостей у відновлювані джерела енергії.	82,4	15,5	2,1
30. Розробка інноваційних шляхів становлення енергетичної культури в ментальності споживачів змінить їх поведінку в напрямку використання різних видів енергії.	91,6	7,0	1,4
31. Підвищення обізнаності з небезпекою використання тільки традиційних видів енергії стимулює споживачів до використання відновлюваних джерел.	89,4	9,2	1,4
32. Звернення до питання змін в енергетиці алжирськими медіа-інституціями підвищить статус цього проекту в суспільстві.	90,1	7,7	2,1
33. Поведінка алжирських медіа-інституцій у змінах і енергетичному секторі сприяє загальній раціоналізації поведінки споживачів у використанні енергії.	88,0	19,7	12,7

34. Підхід алжирських ЗМІ до проблеми змін в енергетиці підсилює тенденцію до споживання відновлюваних джерел енергії.	82,4	12,0	5,6
35. Дискусія в алжирських ЗМІ про зміни в енергетичному секторі сприяє екологічній обізнаності кінцевих споживачів енергії.	9,9	45,1	45,1
36. Поведінка алжирських ЗМІ в справі змін в енергетичному секторі сприяє інвестиційним тенденціям у галузі відновлюваної енергетики.	78,9	11,3	9,9

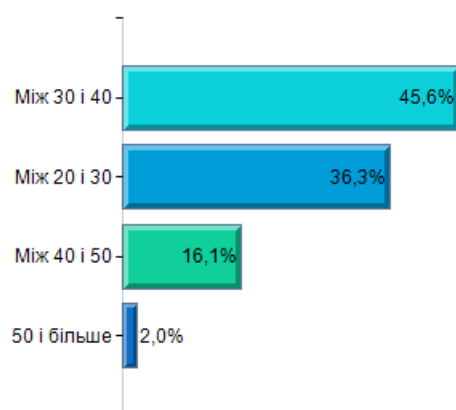
Графоаналітична інтерпретація результатів журналістів Алжиру за розробленим автором опитувальником

Кількість спостережень: 248

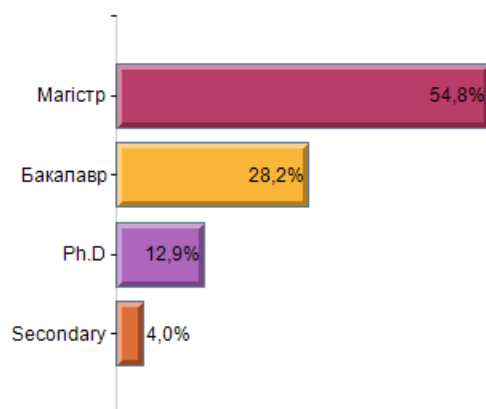
1. Стать :

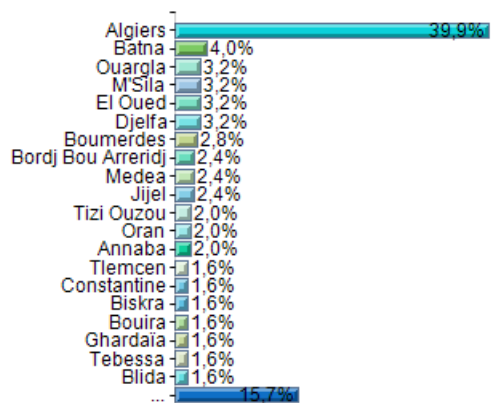
2. Вік:

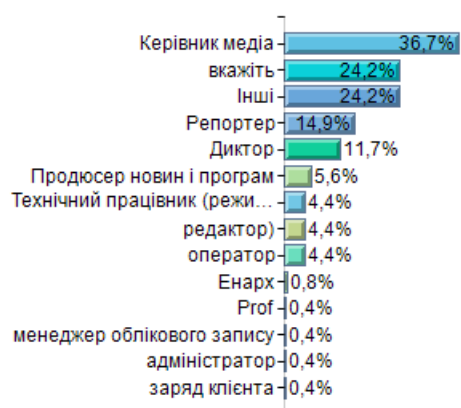
3. Рівень освіти :

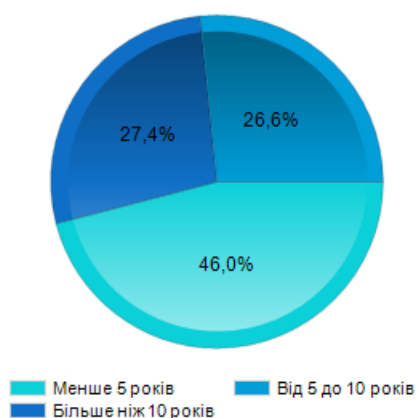
4. Місце проживання :

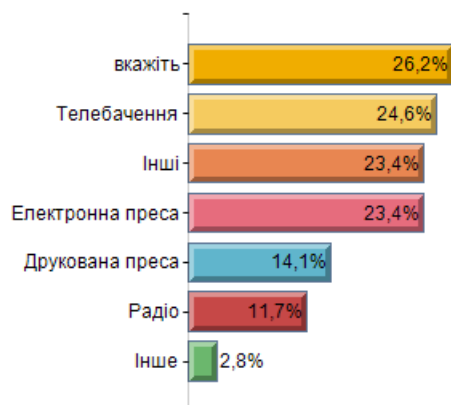
5. Професія :

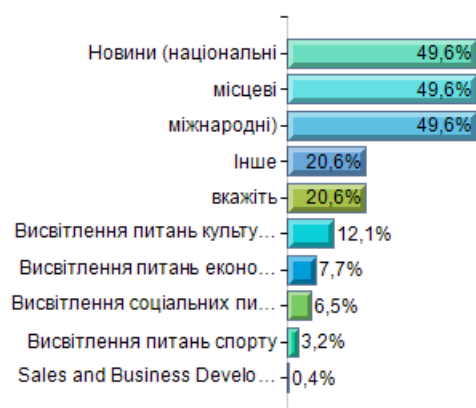
6. Роки досвіду:

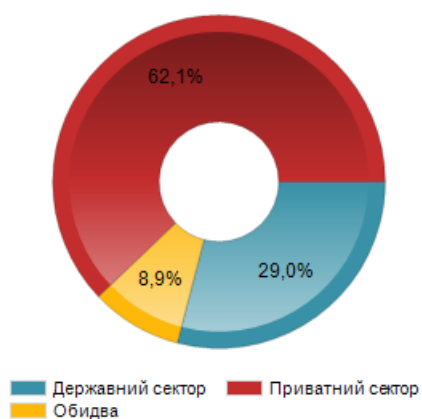
7. Характер установи, в якій Ви працюєте:

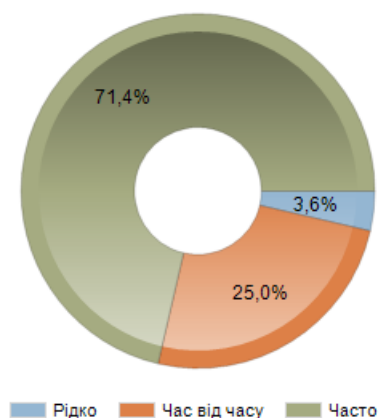
8. Сфера Вашої роботи:

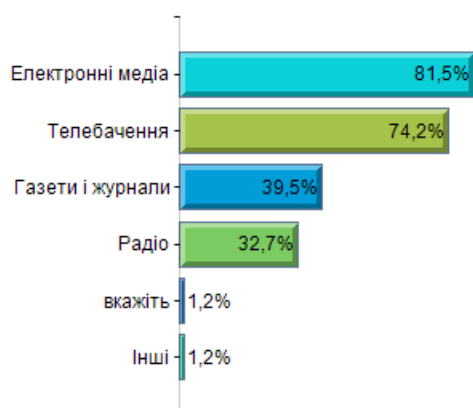
9. Тип медіасектору, в якому Ви працюєте :

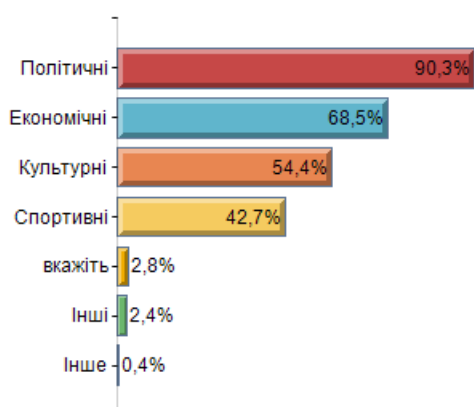
10. Чи стежите Ви за медіа Алжиру:

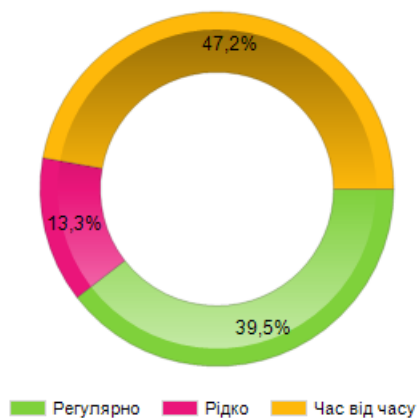
11. Охарактеризуйте тип медіа Алжиру, які Ви відстежуєте регулярно:

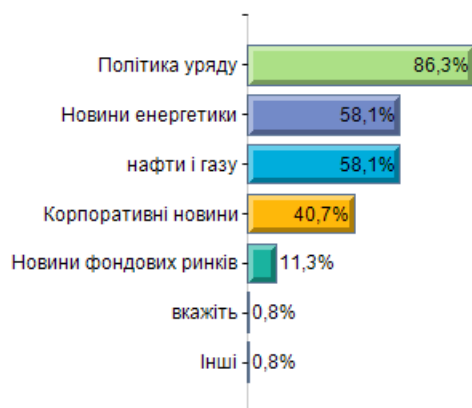
12. Охарактеризуйте природу змісту, яким Ви цікавитесь в медіа:

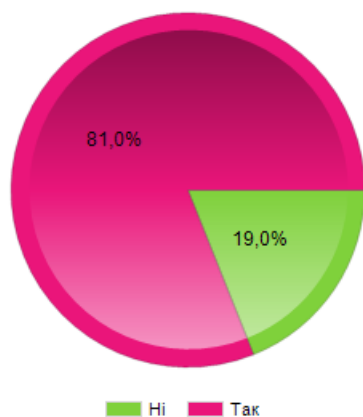
13. Як часто Ви цікавитесь економічною пресою Алжиру:

14. Які найважливіші економічні теми викликають Вашу зацікавленість в подальшому

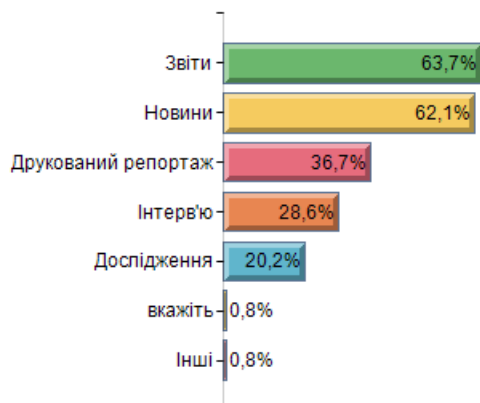

15. Чи натрапляли Ви на будь-які інформаційні теми, що стосувались проблем змін в енергетиці Алжиру :

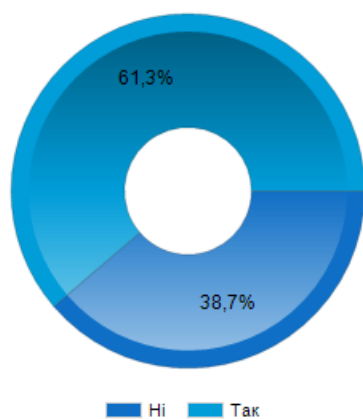
16. Якщо Ви слідкуєте за інформаційними темами щодо змін в енергетиці, то з якими журналістськими жанрами Ви зустрічались :

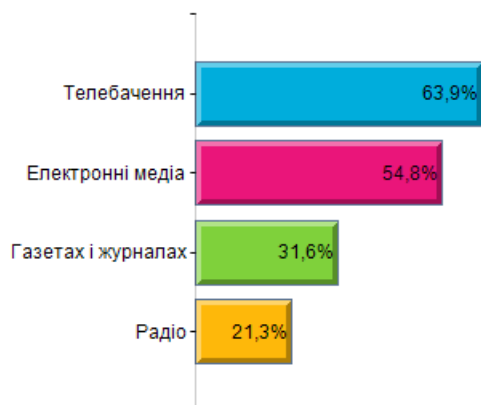
17. За результатами Ваших досліджень медіа назвіть відомі Вам найбільш важливі відновлювані джерела енергії :

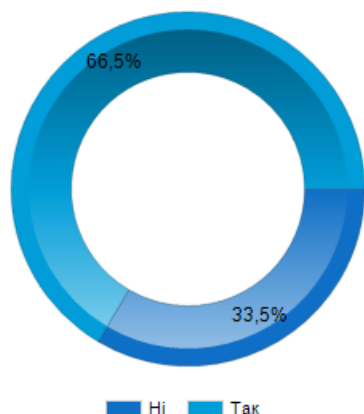
18. Чи зустрічались Ви з будь-якою інформацією на тему «Національна Програма відновлюваної енергетики та енергоефективності (2011-2030)»?

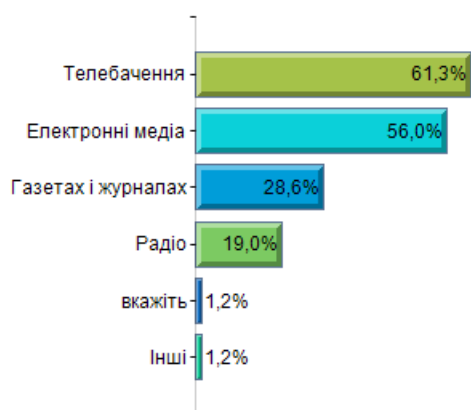
19. Якщо так, то в яких медіа:

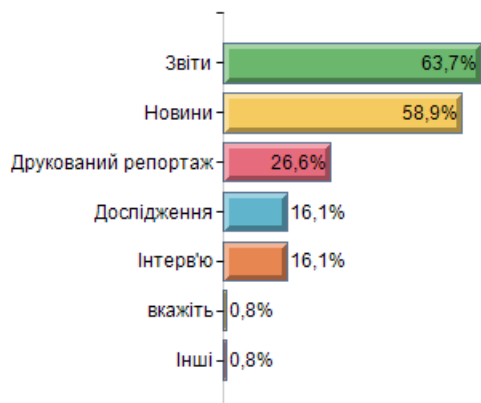
20. Чи натрапляли Ви на інформацію за темою програм енергоефективності (використання менше енергії для виконання одного і того ж завдання):

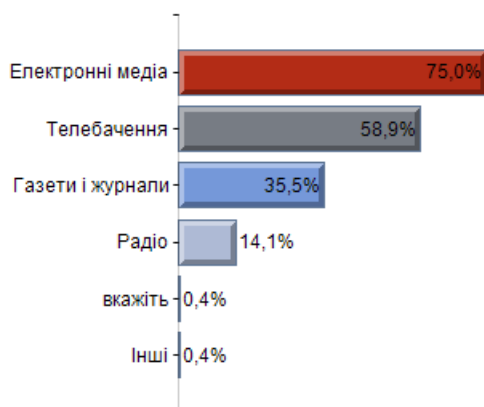
21. Якщо так, то в яких медіа:

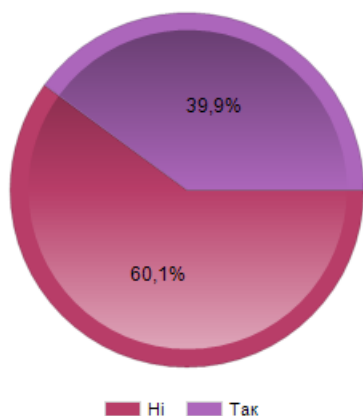
22. . Які найпоширеніші формати засобів масової інформації вплинули на Вас з позиції енергоефективності?

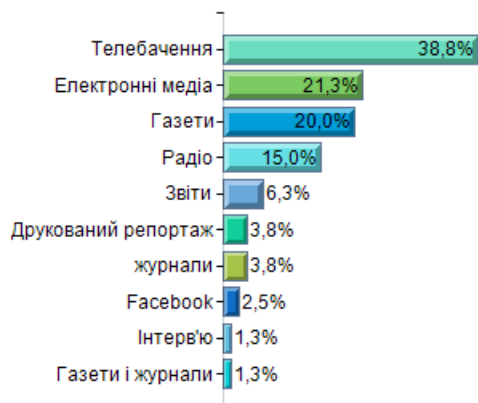
23. Які найважливіші типи засобів масової інформації стали для Вас джерелом інформації про зміни в енергетиці ?

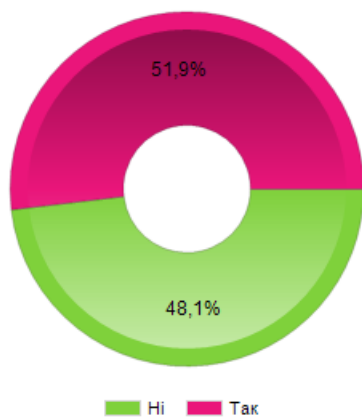
24. Чи піддавались Ви впливу журналістських матеріалів на тему «Програма змін в енергетиці на 2011-2030 роки»?

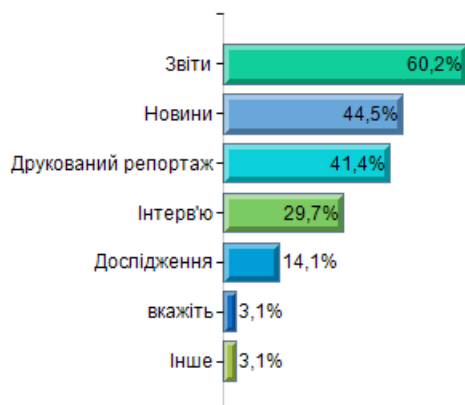
25. Якщо так, уточніть тип медіа з яких була отримана інформація про Програму:

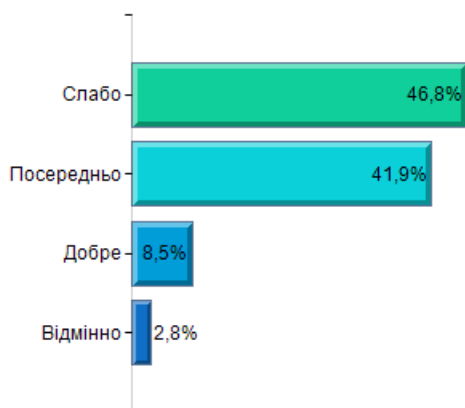
26. Чи піднімали Ви коли-небудь питання змін в енергетиці у Вашій медіа-організації:

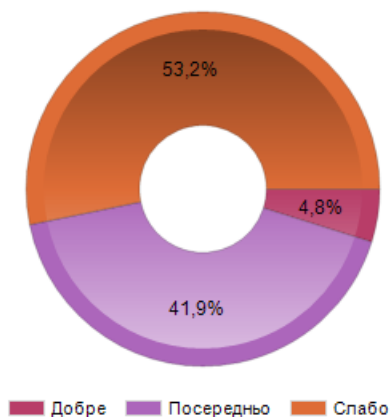
Якщо так, то в якому вигляді це обговорювалось:

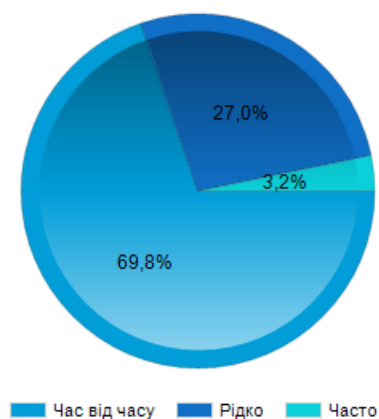
28. Як Ви оцінюєте стан висвітлення в медіа питань необхідних змін в енергетиці Алжиру:

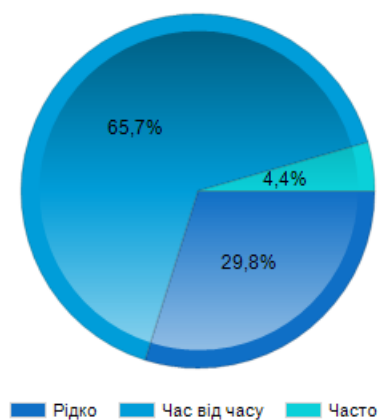
29. Як Ви оцінюєте висвітлення медіа проблем енергоефективності в Алжирі:

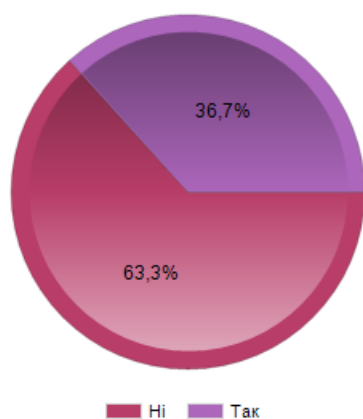
30. Як Ви оцінюєте частоту висвітлення в медіа питання змін в енергетиці Алжиру:

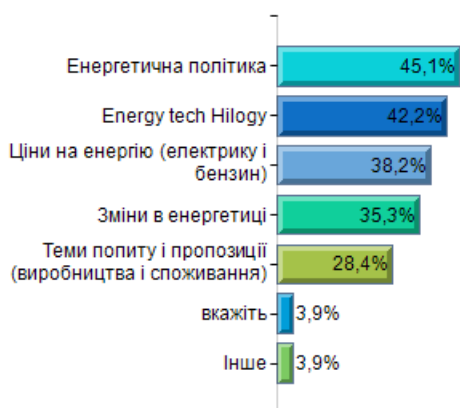
31. Як Ви оцінюєте обсяги висвітлення в медіа питань енергоефективності в Алжирі:

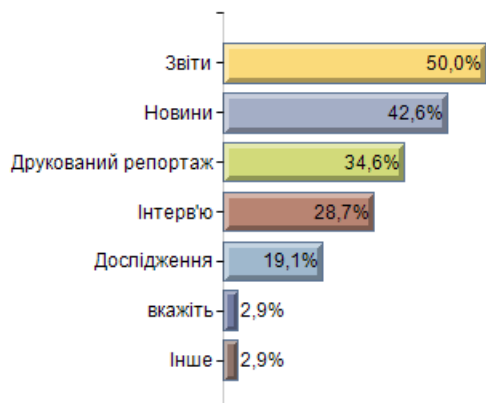
32. Чи звертались Ви до теми про відновлювану енергетику в Алжирі в якомусь із Алжирських медіа:

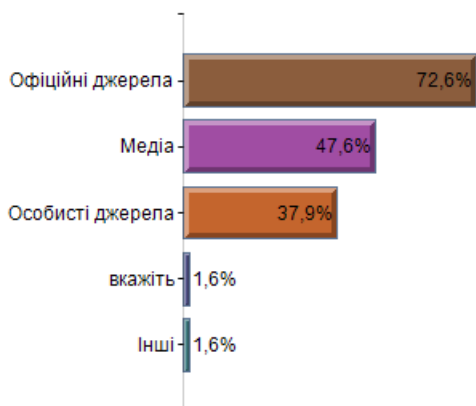
33. Якщо так, якого характеру теми відновлюваної енергетики обговорювались:

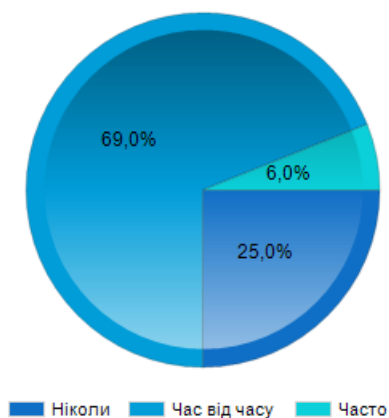
34. Якщо Ви звертались до проблеми змін в енергетиці Алжиру в якійсь із медіа-інституцій, і якій формі це відбулось:

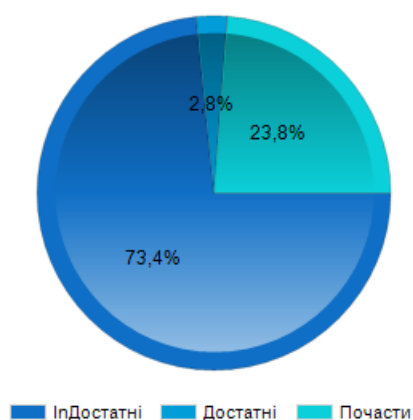
35. Який характер джерел, на які Ви покладатесь, готуючи матеріали про зміни в енергетиці:

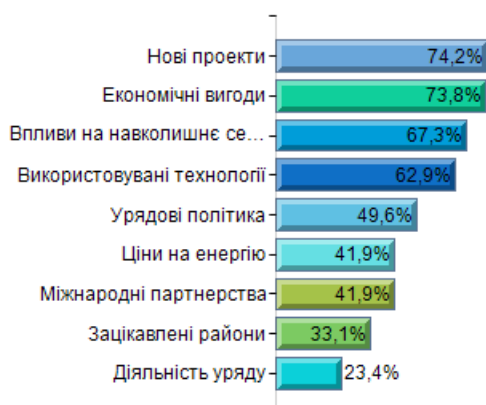
36. Чи думаєте Ви, що питання змін в енергетиці є цікавим для Вашої медіа-організації:

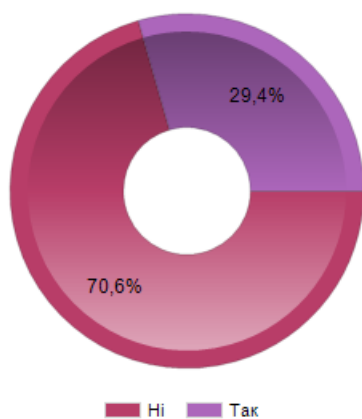
37. Чи думаєте Ви, що медіа-кампанії, присвячені Програм змін в енергетиці є достатніми?

38. Які питання про зміни в енергетиці Алжиру заслуговують, з Вашої точки зору, на вирішення за участі медіа:

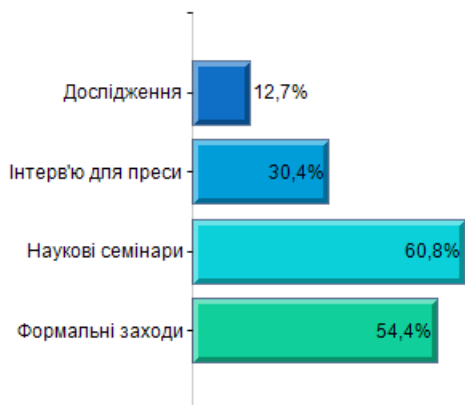

39. Чи Ви коли-небудь займались висвітленням проблем, пов'язаних із змінами в енергетиці?

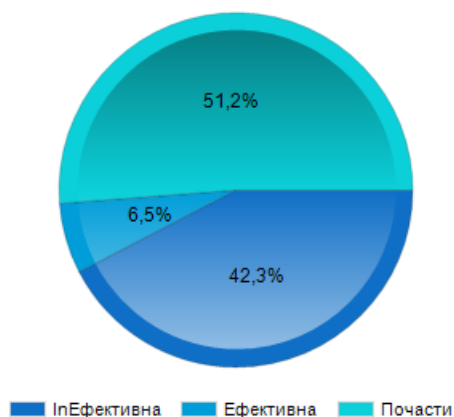

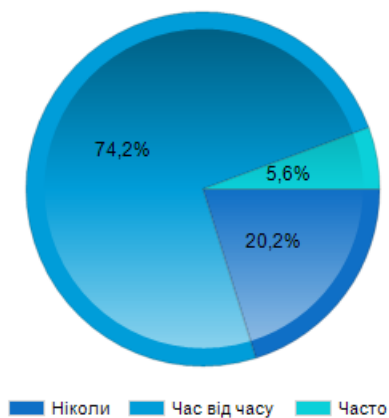
40. Якщо так, що це було?

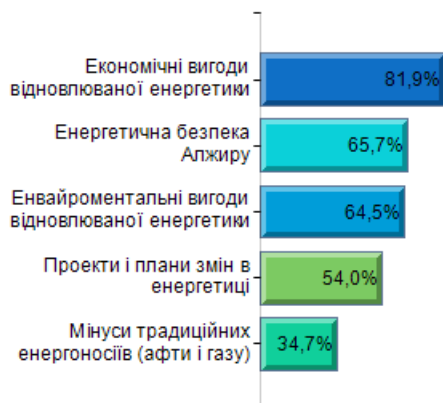
41. Якою є Ваша оцінка процесу взаємодії з учасниками енергетичного сектору з позицій отримання або перевірки інформації:

42. Чи приділяють офіційні енергетичні інституції достатню увагу комунікаціям з медіа-професіоналами?

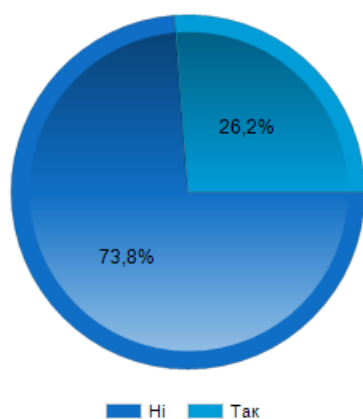

43. Якими є найбільш важливі теми, які заслуговують на увагу медіа для впровадження змін в енергетиці Алжиру?

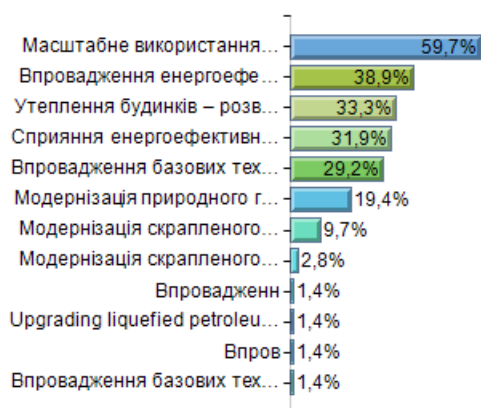

44. Чи піднімали Ви як журналіст коли-небудь тему енергоефективності в

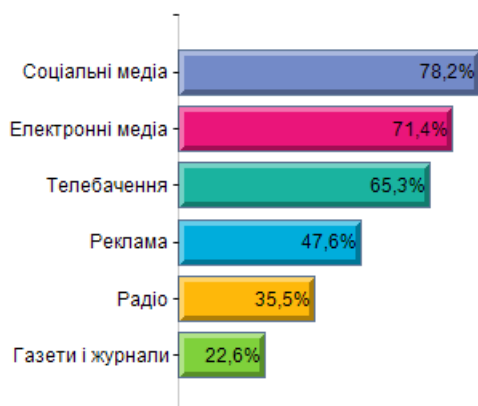
якомусь із медіа Алжиру:

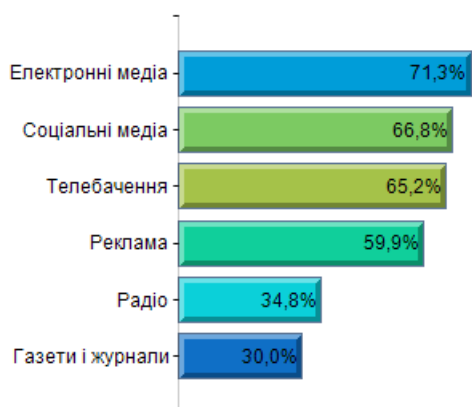
45. Якщо так, до яких тем Ви звертались:

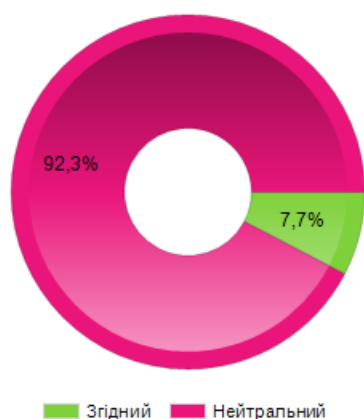
46. Які із перелічених нижче видів медіа Ви вважаєте найбільш ефективними в комунікації з кінцевими споживачами енергії (широкою громадськістю):

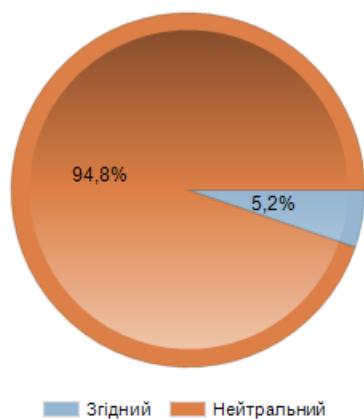
47. Які із перелічених нижче видів медіа Ви вважаєте найбільш ефективними в залученні приватних інвесторів у сферу відновлюваної енергетики:

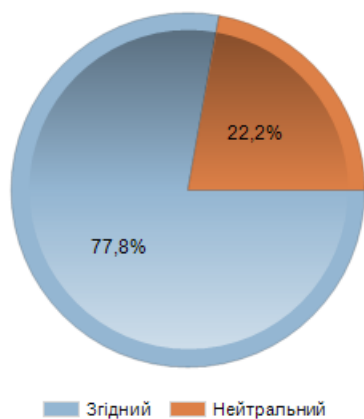
48. Підтримка поточної енергетичної політики, яка базується на нафті та газі, є найкращим варіантом для алжирської економіки.

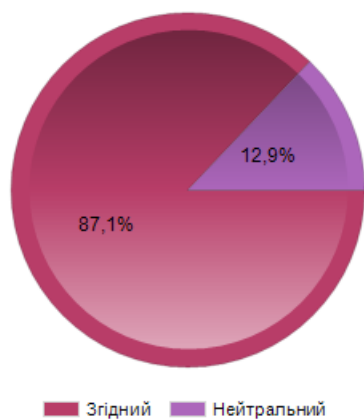
49. Алжир має величезні запаси нафти і газу, і йому не потрібні відновлювані джерела енергії.

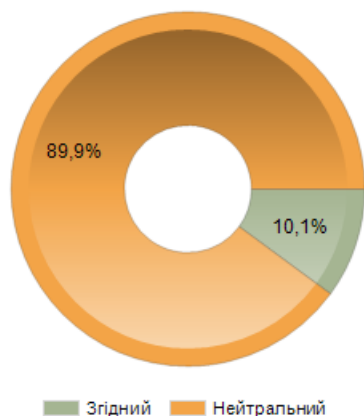
50. Нинішня енергетична політика виснажує запаси нафти і газу в країні.

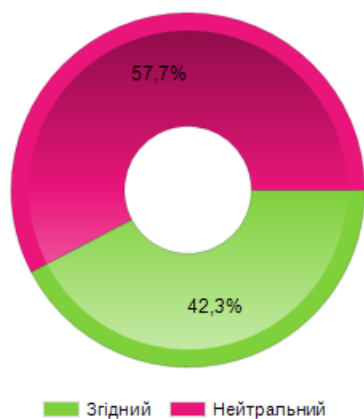
51. Алжир затримує прийняття програми змін в енергетиці (спрямованих на збільшення частки використання відновлюваних джерел енергії).

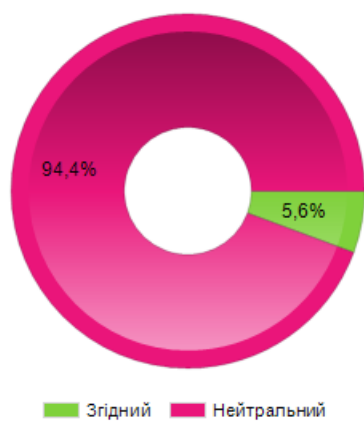
52. Реалізовані медіа-кампанії є достатніми для підвищення обізнаності громадян Алжиру з програмою змін в енергетиці.

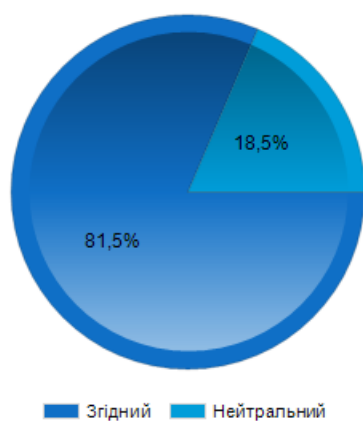
53. Програма змін в енергетиці Алжиру є реалістичною і може бути застосована.

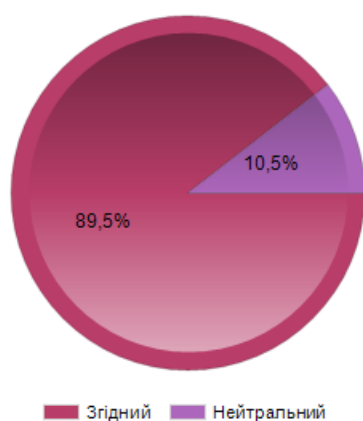
54. Трактування медіа енергетичних змін торкаються різних програм переходу.

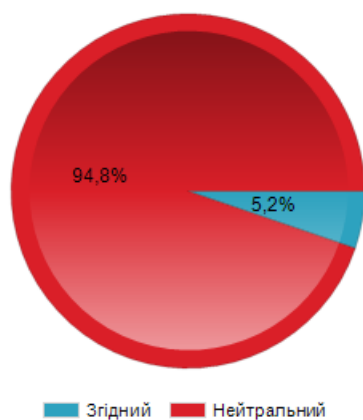
55. Медіа висвітлюють зміни в енергетиці поверхово і не звертають увагу на найбільш важливі елементи програми.

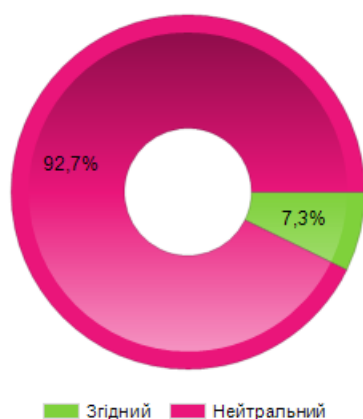
56. Внесок медіа є дуже важливим для успіху програми змін в енергетиці.

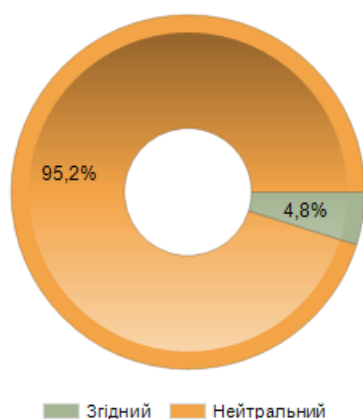
57. Офіційними органами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, проведено відповідні медіа-кампанії.

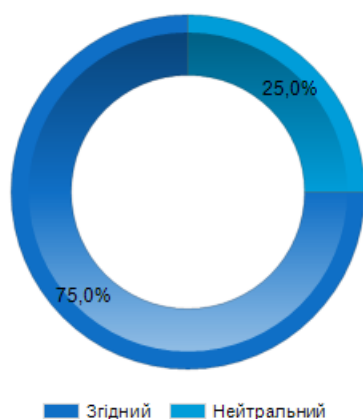
58. Між офіційними органами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, та ЗМІ існує ефективна комунікація.

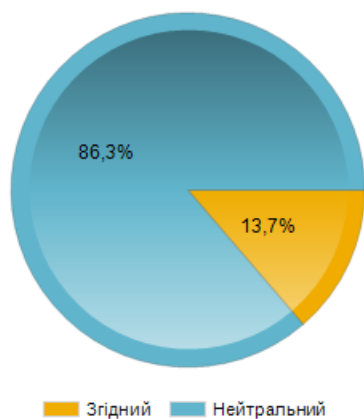
59. Офіційні органи влади, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, зробили все необхідне для медійних організацій.

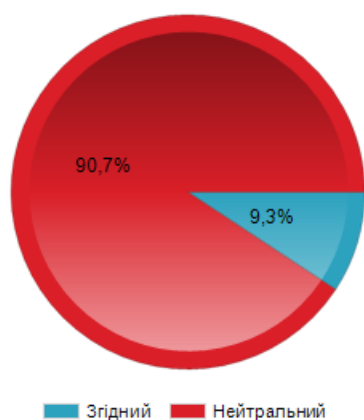
60. Приватні і державні медіа визначили переваги необхідних змін в енергетиці недостатньо.

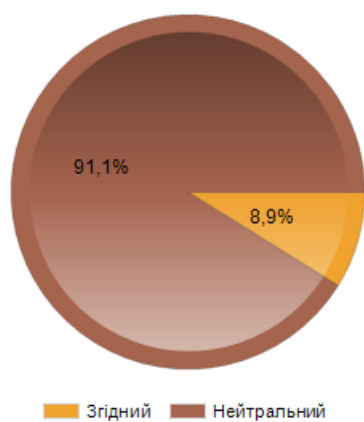
61. Доступ до джерел інформації про зміни в енергетиці є легким і неперервним.

62. Діяльність медіа і наукові семінари, які були проведені, є достатніми для підвищення обізнаності про зміни в енергетиці.

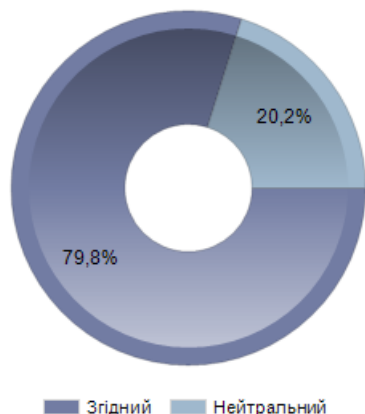

63. Офіційний зміст медіа, пов'язаний із змінами в енергетиці, є зрозумілим і спрощеним.

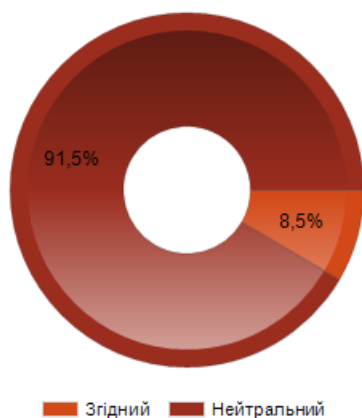

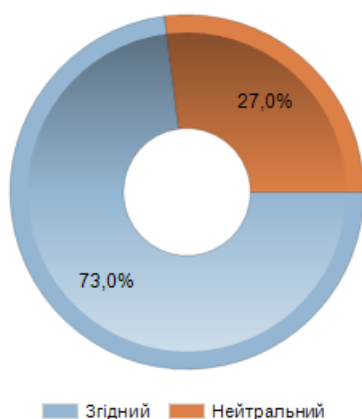
64. Відсутність інтересу алжирських ЗМІ до редакційної політики щодо питань енергетичного переходу призвела до недостатньої обізнаності щодо цього проекту.

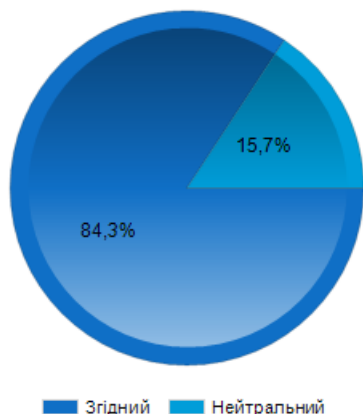
65. Журналістськими жанрами щодо змін в енергетиці охоплювались різні аспекти програми.

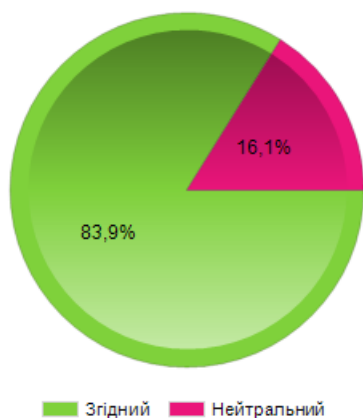
66. Алжирським журналістам для висвітлення в різних жанрах питань щодо необхідності змін в енергетиці бракує знань.

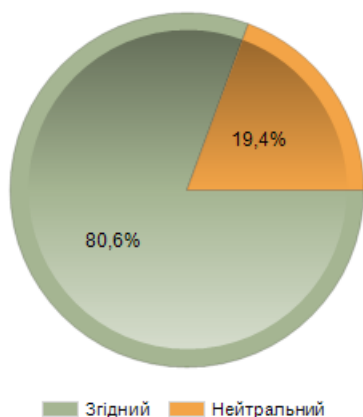
67. Незадовільна або недостатня кількість навчальних курсів для журналістів за програмою енергетичних змін є перешкодою для належного висвітлення цього питання в алжирських ЗМІ.

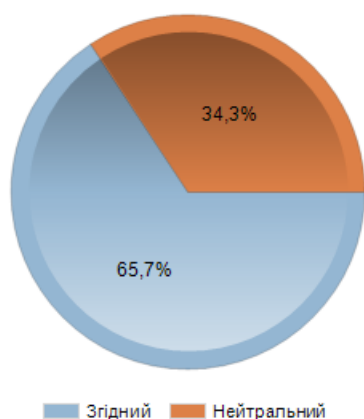
68. Відсутність ефективної комунікації між установами, які беруть участь у програмі змін в енергетиці, призвела до розриву між програмою та кінцевим споживачем енергії.

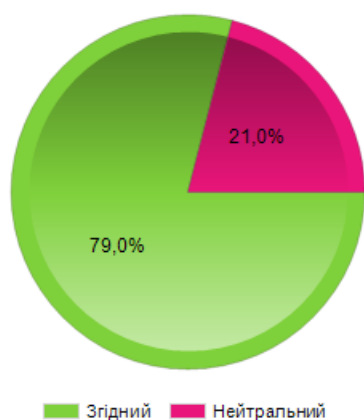
69. Кінцеві споживачі енергії не отримали необхідної інформації щодо змін в енергетиці.

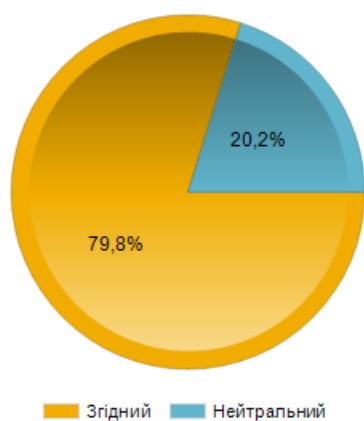
70. Мова, яка використовується в медійних кампаніях щодо змін в енергетиці, не пристосована для цільової аудиторії програми змін.

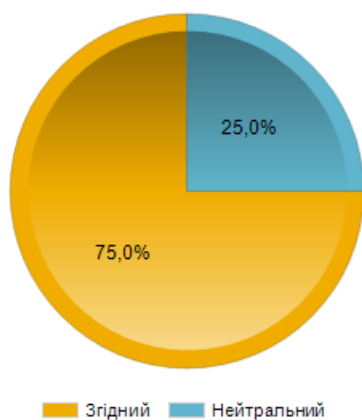
71. Відсутність ефективної комунікації між учасниками програми змін в енергетиці, і приватним сектором ослабила інвестиційні можливості у відновлювані джерела енергії.

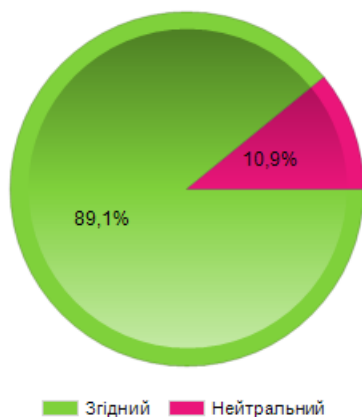
72. Слабке і незадовільне використання платформ соціальних медіа призвело до втрати можливості охопити найбільший сегмент суспільства.

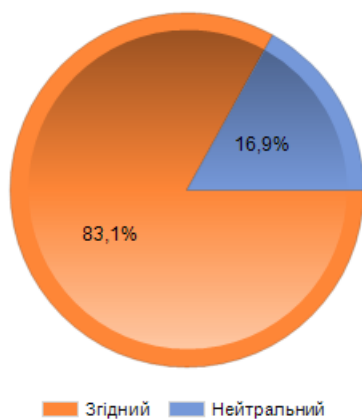
73. Слабке використання платформ соціальних медіа для вирішення питання змін в енергетиці країни пояснюється недостатньою обізнаністю їх опікунів щодо важливості ролі цих засобів для реалізації програми змін.

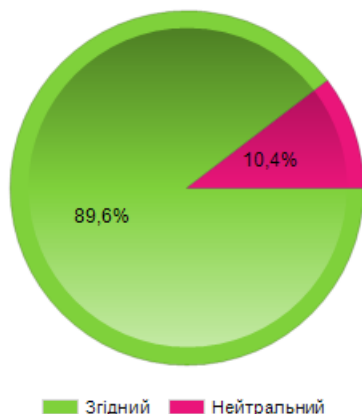
74. Вирішення питання змін в енергетиці вимагає більш детального ознайомлення широкої громадськості із їх цілями і проблемою як через традиційні, так і через новітні медіа.

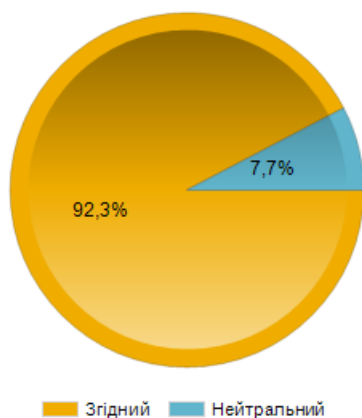
75. Традиційні засоби масової інформації повинні надавати пріоритет програмі змін в енергетиці.

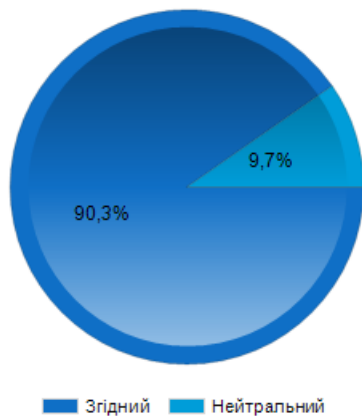
76. Реалізації програми змін в енергетиці сприяє посилення комунікації через навчальні курси та наукові семінари між зацікавленими сторонами та ЗМІ.

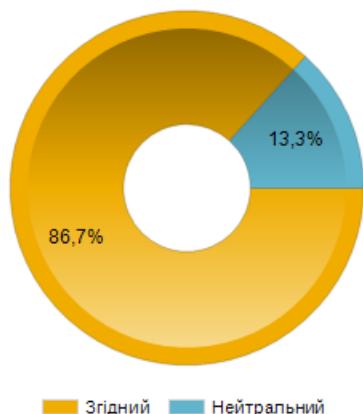
77. Для розкриття найважливіших проблем програми змін в енергетиці слід диверсифікувати жанри журналістики від новин до розслідувань.

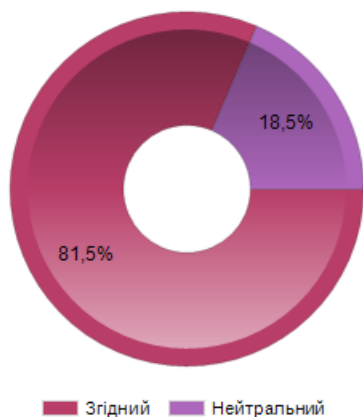
78. Розвиток інноваційних шляхів формування енергетичної культури в уяві споживачів змінить їх поведінку на користь використання різних видів енергії.

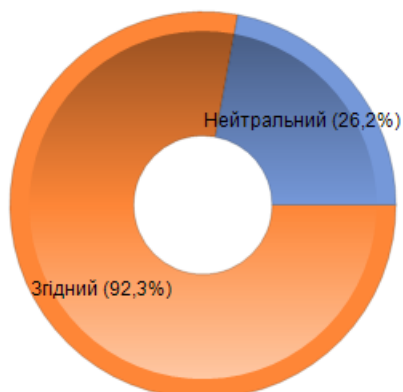
79. Підвищення обізнаності про небезпеку покладання тільки на традиційні види енергії переорієнтовує споживачів на використання енергії відновлюваних джерел.

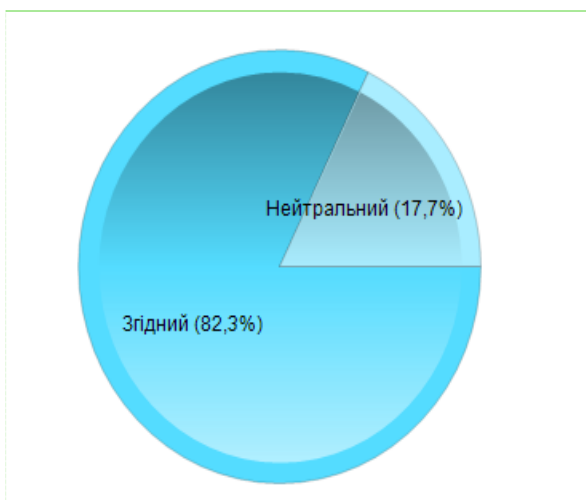
80. Зосередження уваги алжирських медіа-інституцій на вирішенні програми змін в енергетиці країни підвищить статус цього проекту в суспільстві.

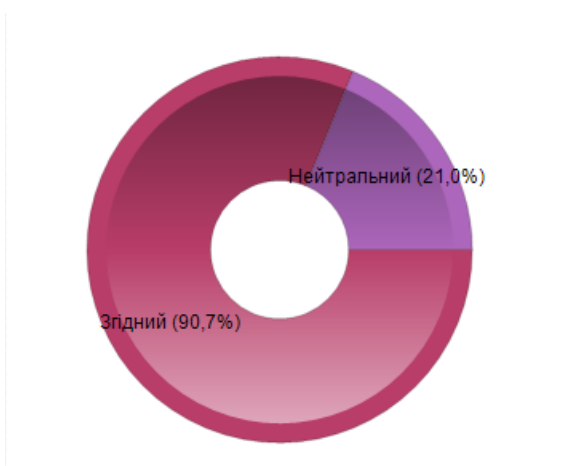
81. Поведінка алжирських медіа в питанні змін енергетиці в цілому сприятиме раціоналізації поведінки споживачів у використанні енергії.

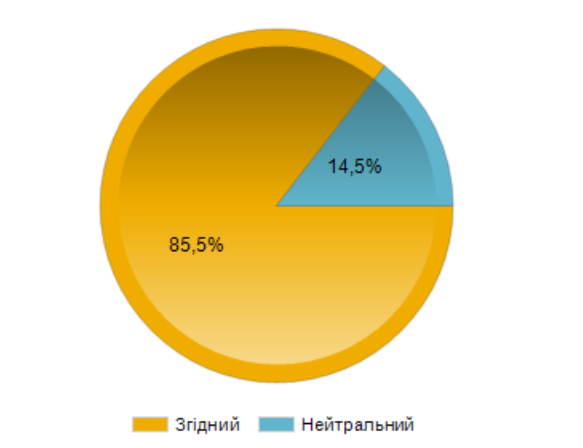
82. Підхід алжирських медіа до питання необхідних змін в енергетиці підсилює орієнтованість споживачів на використання відновлюваних джерел енергії.

83. Дискусія в алжирських медіа про зміни в енергетиці сприяє підвищенню екологічної обізнаності кінцевих споживачів енергії.

84. Поведінка алжирських медіа в процесах змін в енергетиці сприяє інвестиційним тенденціям у галузі відновлюваної енергетики.

Додаток К
Таблиця К1

Таблична інтерпретація відповідей і оцінок респондентів – учасників опитування персоналу національної системи мас-медіа Алжиру щодо їх участі у висвітленні тематики енергетичного переходу

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	≈average	min
10. Чи слідкуєте Ви за вітчизняними медіа ?	71,4 - часто	25,0 - інколи	3,6 - рідко
11. За якими видами медіа слідкуєте часто?	21,0 – ТБ і електронні медіа	11,7 – газети, журнали, ТБ	0,4 – тільки газети і журнали
12. Який контент Ви шукаєте в медіа?	24,6 – політика, економіка, спорт, культура	14,9 – політика, економіка	0,4 – спорт, культура
13. Як часто слідкуєте за економічною пресою?	47,2 - інколи	39,5 – часто	13,3 – рідко
14. На які найбільш важливі теми Ви звертаєте увагу?	26,6 – політика уряду	21,8 – уряд, корпорації, нафта і газ	1,2 – новини корпорацій і бірж
15. Чи зустрічали Ви інформацію щодо змін в енергетиці Алжиру?	81,0 – так	-	19,0 – ні
16. В яких жанрах подаються проблеми змін?	14,1 - новини	7,7 – прес-репортажі	0,8 – новини, інтерв'ю
17. Які види відновлюваної енергії Вам відомі, завдячуючи медіа?	20,2 – сонячна	10,1 – сонячна, вітрова	1,2 – сонячна, вітрова, біологічна
18. Чи зустрічали Ви інформацію про Національну Програму змін ?	61,3 – так	-	38,7 – ні
19. Якщо так, то в яких видах медіа?	23,2 - ТБ	14,2 – ТБ і електронні і друковані медіа	2,6 - радіо
20. Чи натрапляли Ви на теми енергоефективності?	66,5 - так	-	33,5 - ні
21. Якщо так, то в яких видах медіа?	24,4 - ТБ	13,1 – ТБ і електронні медіа	1,8 - радіо
22. Якими є найбільш поширені формати про енергоефективність?	21,0 - звіти	17,3 – звіти, новини	0,8 – новини, інтерв'ю, репортажі

23. З яких медіа Ви отримали інформацію про зміни в енергетиці?	23,8 – електронні медіа	12,9 - газети і журнали, ТБ, електронні медіа	0,8 – газети і журнали, ТБ, радіо
24. Чи виступали Ви на тему Національної Програми змін в енергетиці?	60,1 – ні	-	39,9 - так
25. Якщо так, то в яких видах медіа?	28,4 - ТБ	13,6 – електронні медіа	1,2 – газети і журнали
26. Чи порушували Ви питання енергетичних змін у Вашій медіа-організації.	51,9 - так	-	48,1 - ні
27. Якщо так, то в якому вигляді?	18,0 - звіти	10,9 – звіти, новини	0,8 – інтерв'ю, репортаж
28. Як Ви оцінюєте висвітлення змін в енергетиці?	46,8 - слабо	41,9 - посередньо	2,8 - відмінно
29. Як Ви оцінюєте висвітлення проблем енергоефективності в країні?	53,2 - слабо	41,9 - посередньо	4,8 - добре
30. Як оцінити частоту появи матеріалів щодо змін в енергетиці країні?	69,8 - інколи	27,0 - рідко	3,2 - часто
31. Як Ви оцінюєте частоту появи матеріалів про енергоефективність в країні?	65,7 - інколи	29,8 - рідко	4,4 - часто

Таблиця К2

Інтерпретація узагальнених відповідей і оцінок респондентів – учасників опитування персоналу національної системи мас-медіа Алжиру щодо медіа-змісту матеріалів, пов'язаних із енергетичним переходом

№ і зміст питання	Розподіл відповідей, %		
	max	aver	min
32. Чи публікувались Ви в Алжирських медіа на тему відновлюв. енергетики ?	63,3 - ні	-	36,7 - так
33. Якщо так, то за якими темами?	54.1- енергетична політика	42.2- енергетичні технології	35- енергетичний перехід
34. В якому форматі були опубліковані матеріали?	20,6 - звіти	8,8 - репортажі	1,5 – новини, інтерв'ю

35. Якими джерелами Ви користувались при підготовці публікації?	31,5 – офіційні джерела	14,1 – офіційні джерела, медіа	5,2 – медіа, особисті контакти
36. Наскільки цікава тема змін в енергетиці Вашій медіа-установі?	69,0 - інколи	25,0 - ніколи	6,0 - часто
37. Чи вважаєте Ви медіа-кампанії з проблеми змін в енергетиці достатніми?	73,4 - недостатні	23,8 – так собі	2,8 – достатні
38. Які проблеми змін в енергетиці заслуговують на вирішення за участі медіа?	74,2 – нові проекти	49,6 – політика	23,4 - діяльність
39. Чи Ви особисто займались проблемами змін в енергетиці країни?	70,6 - ні	-	29,4 - так
40. Якщо так, то в якому вигляді це здійснювалось?	60,8 – семінари	54,4 – формальна активність	30,4 – інтерв'ю
41. Як Ви оцінюєте взаємодію медіа з енергетиками?	51,2 – так собі	42,3 - неефективно	6,5 - ефективно
42. Чи офіційні енергоінституції часто спілкуються з медійними?	74,2 – інколи	20,2 – ніколи	5,6 – часто
43. Які теми змін в енергетиці є найбільш важливими для розкриття в медіа?	81,9 – економічні вигоди	65,7 – енергетична безпека	34,7 – Екологічні вигоди
44. Чи піднімали Ви тему енергоефективності в якомусь і Алжирських медіа?	73,8 – ні	-	26,2 - так
45. Якщо так, то про ефективність в якій галузі національної економіки?	59,7 – загальне використання економічних ламп	38,9 – вступ до енергоефективності	31,9 – сприяння енергоефективності
46. Який тип засобів	78,2 –	71,4 – електронні	65,3 –

масової інформації Ви вважаєте най-більш ефективним для спілкування з кінцевими споживачами енергії?	соціальні медіа	медіа	телебачення
47. Який тип засобів масової інформації Ви вважаєте най-більш ефективним для спілкування з бізнесом для інвестування у відновлювані джерела енергії?	71,3–електронні медіа	66,8–соціальні медіа	65,2–телебачення

Таблиця КЗ

Таблична інтерпретація оцінювання респондентами – учасниками опитування персоналу національної системи мас-медіа – стверджень щодо змін в енергетиці Алжиру

№ ствердження	Розподіл відповідей, %		
	Так, %	Не цікаво	Ні, %
48. Найкращими енергоносіями для національної економіки є нафта і газ.	7,7	13,7	78,6
49. Алжиру не потрібні відновлювані джерела енергії.	5,2	10,1	84,7
50. Нинішня політика виснажує запаси нафти і газу.	77,8	12,1	10,1
51. В Алжирі спізнюються з реалізацією Програми енергетичного переходу.	87,1	7,7	5,2
52. Реалізовані медіа-кампанії щодо змін в сфері енергетики є достатніми для громадян.	10,1	10,9	79,0
53. Програма змін в енергетиці Алжиру є реалістичною і може бути реалізована.	42,3	36,3	21,4
54. В медіа висвітлюються всі розділи Програми змін.	5,6	31,9	62,5
55. Медіа висвітлюють зміни поверхово.	81,5	13,7	4,8
56. Вклад медіа є дуже важливим для успіху змін.	89,5	6,5	4,0
57. Офіційними органами проведені необхідні медіа-кампанії.	5,2	23,8	71,0
58. Офіційні органи і медіа підтримують ефективні комунікації.	7,3	31,9	60,9
59. Офіційні органи зробили все необхідне для мас-медіа.	4,8	26,6	68,5

60. Приватні і державні мас-медіа недостатньо акцентують на перевагах змін.	75,0	18,1	6,9
61. Джерела інформації про зміни є доступні постійно.	13,7	28,6	57,7
62. Діяльність мас-медіа і науки є достатніми для ознайомлення населення із змінами.	9,3	17,7	73,0
63. Зміст медіа щодо змін є простим і зрозумілим.	8,9	34,7	56,5
64. Редакційна політика алжирських мас-медіа не сприяла обізнаності населення.	79,8	13,3	6,9
65. Різні аспекти Програми змін охоплювались всіма журналістськими жанрами.	8,5	29,0	62,5
66. Для висвітлення необхідності змін в енергетиці журналістам бракує знань.	73,0	21,8	5,2
67. Перешкодою для вірного висвітлення змін в енергетиці є недостатнє навчання журналістів за програмою змін.	84,3	10,5	5,2
68. Неefективна комунікація привела до розриву між Програмою і споживачами.	83,9	12,9	3,2
69. Споживачі не отримали необхідної інформації про плани змін в енергетиці.	80,6	16,5	2,8
70. Мова медіа-кампаній не відповідає цільовій аудиторії Програми змін	65,7	26,2	8,1
71. Неefективна комунікація між учасниками змін і приватним сектором привела до зменшення рівня інвестицій.	79,0	16,5	4,4
72. Слабке використання соціальних медіа зменшило охоплення споживачів інформацією.	79,8	16,5	3,6
73. Погане використання соціальних медіа пояснюєть-ся нерозумінням їх ролі в процесах змін.	75,0	19,8	5,2
74. Цілі змін в енергетиці вимагають інформування суспільства з використанням всіх видів медіа.	89,1	9,3	1,6
75. Пріоритет Програмі змін в енергетиці повинні надавати традиційні медіа.	83,1	14,9	2,0
76. Спільне навчання і наукові семінари учасників змін і персоналу медіа сприятиме реалізації Програми змін.	89,6	7,9	2,5
77. Для розкриття проблем Програми змін слід використати всі медійні жанри.	92,3	6,5	1,2
78. Формування раціональної культури енергоспоживання сприятиме споживанню енергії з джерел різних видів.	90,3	8,5	1,2
79. Поінформованість про традиційну і новітню енергетику орієнтує споживачів енергії на відновлювані джерела.	86,7	12,5	0,8

80. Концентрація медіа-інституцій країни на Програмі змін підвищить її статус.	81,5	13,7	4,8
81. Сприяння мас-медіа Програмі змін раціоналізує поведінку споживачів енергії.	82,3	13,3	4,4
82. Алжирські медіа орієнтують споживачів на використання відновлюваних джерел енергії.	82,3	13,7	4,0
83. Дискусія в медіа про зміни в енергетиці підвищує екологічну обізнаність споживачів.	84,3	13,3	2,4
84. Позиція медіа в процесі змін сприяє інвестиціям у відновлювані джерела.	85,5	10,9	3,6

Список публікацій

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бно-Айріян М. К., **Х. Гандір**, Кісь С. Я., Петренко В. П. Энергодиبلوماسية як важливий інструмент управління процесами формування і гарантування енергетичної безпеки держави. *Science Review*. 2018. №3(10). Vol.5. С. 10-16.

2. **Гандір Х.**, Кісь С. Я., Петренко В. П. Роль мас-медіа в управлінні змінами, покликаними гарантувати соціальну безпеку суспільства. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія економіка і управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2020. №1(21). С. 143-155

3. **Ghandir Hatem**, Siagh Ahmed Ramzi. Algerian Energy Policy after 2020: Comparative SWOT analysis for promoting renewable energy and Shale Gas: Priorities, Opportunities and Challenges. *Roa Iktissadia Rewiew. University of Echahid Hamma Lakhdar, Eloued, Algeria*. 2020. V10. pp.1-16.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. **Ghandir H.** Liuty M., Kis S., Yatsiuk O. Modelling of Socially Responsible Pareto-Effective Stakeholders Interaction Formation under the Mass Media Influence. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2019. Volume 99. pp. 11-15.

5. **Ghandir H.** Algerian Energy Tranzition: Opportunities & Challenge. *Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference "Social and Economic Aspects of Education in Modern Society"* (July 25, 2019, Warsaw, Poland). RS Global Sp. z O.O. Warsaw, Poland 2019. pp. 8-11.

6. **Гандір** **Х.**
 تقرير الانتقال للطاقة وبفيا الجزائر: بين خيار الغاز الصخري والطاقتا المتجددة حاتمغدير مايو/أيار. *Енергетичний перехід в Алжирі: вибір між сланцевим газом і відновлюваними джерелами енергії*. *AlJazeera Centrefor Studios*, 17.05.2020. 10 p.

7. **Ghandir H.** Regarding the Role and Potential of the Influence of the Media on the Processes of Management the National Economy of the Country.

«Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2018. pp. 12-13.

8. **Гандір Х.** Про використання потенціалу засобів мас-медіа для управління національним господарством. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (17 жовтня 2018 р.).* Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С.193-195.

9. **Гандір Х., Петренко В.** Про можливості формування соціально-відповідальної поведінки суб'єктів національної економіки з використанням потенціалу мас-медіа. *Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах:* Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 квітня 2019 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. С. 326-328.

Документи, що підтверджують впровадження результатів дисертаційного дослідження

1. Довідка про впровадження видана Щоденною арабською газетою «DzNews».
2. Довідка про впровадження видана Арабо-Африканським центром інвестицій та розвитку (CAAID).
3. Довідка про впровадження видана Громадською організацією «Бюро розвитку інновацій та технологій» (№01/24 від 20.01.2021р.).
4. Довідка про впровадження видана Університетом Ферхата Аббаса Сетіфа (АНДР).
5. Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу від

SARL DZ PRO NEWS "ديزاد برو نيوز" يصدر عن ش.م.م "ديزاد برو نيوز"
 95 تعاونية ليزيريس القبة ولاية الجزائر
 هاتف / فاكس: 021493515 – 021563750 البريد الإلكتروني: dizednews@gmail.com
 www.dznews.dz

Certificate of Acknowledgement

We are pleased to confirm that the results and recommendations presented in the dissertation of Mr. Hatem Ghandir, a graduate student of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, for the degree of Doctor of Philosophy in Management and Administration were used in our Media newspaper as a guide in dealing with journalistic issues related to the energy transition and the use of renewable energies in Algeria.

The recommendations used include:

- The national media system in the context of implementing the changes necessary for the energy transition in the national economy should effectively and dynamically convince, encourage, and motivate people to implement the planned changes required in society.
- The readiness of journalists to cooperate with other parts of society is a guarantee of proper influence to form a conscious position of all parties interested in the results of the energy transition, and of the country's human resources in general – mass public opinion about the necessary changes for the country and its national economy.

Best Regards

Name: Oualid Hamdadou

signature

HAMDADOU Oualid
 Oualid

المركز العربي الإفريقي للإستثمار والتطوير
Centre arabo africain d'investissement et de développement

استشارات أعمال، تمويل، تطوير، استثمار
Consulting, Services, Finance, Realisation, Investissement

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видапа аспіранту Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Хатему І'гандіру про те, що результати його дисертаційної роботи, з метою здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань управління та адміністрування спеціальності 073- менеджмент були використані в процесах підготовки та реалізації проєктів, пов'язаних з енергозабезпеченням, енергоспоживанням та використанням альтернативних джерел енергії.

До використаних рекомендацій відносяться:

- використання національної системи засобів масової інформації як важливого елемента управління змінами у ментальності та поведінці людських ресурсів основних суб'єктів національної економіки
- Успішний енергетичний перехід залежить не тільки від розробки нових енергетичних технологій та наявності ресурсів, але й від змін у моделях рішень та поведінки, пов'язаних з енергетикою, які призведуть до значного зменшення попиту на енергію.

Підпис :

 إدارة
 أحمد النابوي

86, طريق جسر قسنطينة القبة الجزائر
86, Route de Gué de Constantine, Kouba - Alger

www.caaid.net ☎ 00 213 (0) 23 72 61 57
 ☎ 00 213 (0) 550 465 958 ✉ info@caaid.net

BRIT

Громадська організація
 «Бюро розвитку, інновацій та технологій»
 (зареєстровано 20.02.2012)
 вул.Микитиницька, 5а (офіс 213)
 м.Івано-Франківськ, Україна 76002
 +38 0342 50 47 08
ira.darvai@hotmail.com

На 20.05.2021 № 01/24
 № _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видана аспіранту Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Хатему Ігандіру про те, що результати його дисертаційної роботи, з метою здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань управління та адміністрування спеціальності 073- менеджмент були використані в процесах підготовки та реалізації проєктів, пов'язаних з енергоспоживанням, енергозабезпеченням та використанням альтернативних джерел енергії.

До використаних результатів відносяться:

- удосконалений, на основі схеми управління змінами К. Левіна підхід, який передбачає включення в систему управління змінами множини національних мас-медіа, які, в якості додаткового елемента впливають на ментальність і поведінку людських ресурсів країни в процесі розробки і реалізації проєктів, пов'язаних з популяризацією використання альтернативних джерел енергії;

- розвинуті автором моделі Д. Лурбаха і Д. Куметата, які передбачають використання національних мас-медіа в якості комунікаційної платформи взаємодії влади, бізнесу і споживачів в їх спільному пошуку взаємовигідних рішень з поетапної реалізації плану змін в енергоспоживанні та енергозабезпеченні.

Голова правління ГО «БРІТ», к.т.н.

Дарвай І.Я.

The People's Democratic Republic of Algeria
Ministry of Higher Education and Scientific Research
University of Setif 1

Faculty of economics, commerce and management
Laboratory of partnership and investment in small and medium-sized
enterprises in the Euro-Maghreb space

Research project: The energy transformation strategy in Algeria to replace traditional energies

**SEMINAR ON: GEOSTRATEGIC SHIFTS OF ENERGY AND THE ENERGY
TRANSITION STRATEGY IN ALGERIA AND INTERNATIONAL EXPERIENCES**

We are pleased to confirm that the results and recommendations presented in the dissertation of Mr. **Hatem Ghandir**, a graduate student of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, for the degree of Doctor of Philosophy in Management and Administration were used in our scientific workshops and publications related to the energy transition and the use of alternative energy sources in Algeria.

Hatem Ghandir participated in our international scientific symposium: **Geostrategic shifts of energy and the energy transition strategy in Algeria and international experiences**, which was held on March 13, 2021. The results of his research were important in enriching the recommendations of the conference that were transferred to institutions and sectors concerned with energy transition in Algeria.

The recommendations used include:

- The necessity of using the mass media to influence the productive and consumption behavior of the business sector and the large energy users in various fields.

- A proposal to establish a national media agency specialized in energy transition, this entity serves as a common platform for data and information between the various ministries, sectors and actors concerned with the energy transition program.

Best Regards

Pr. Salah Salhi

Head of the Energy Transformation Research Project in Algeria, University of Setif

<https://www.etsalgeria.com>

contact@etsalgeria.com

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
 УНІВЕРСИТЕТ НАФТИ І ГАЗУ**

вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, тел./факс (03422) 4-21-39, тел. (03422) 4-22-64
 E-mail: admin@nung.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070855

23.04.2021р. № 16-1/7

На № _____ від _____

Івано-Франківський національний
 технічний університет нафти і газу

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видана аспіранту Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Хатему Ігандіру про те, що результати його дисертаційної роботи, виконаної з метою здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань управління та адміністрування спеціальності 073-менеджмент, активно використовуються як в організації господарських процесів, пов'язаних з реалізацією проектів енергозабезпечення та енергозбереження, так і при викладанні навчальних курсів «Основи забезпечення ефективного використання енергії», «Нетрадиційні енергоресурси», «Енергоефективність та енергопланування» «Управління змінами», «Стратегія сталого розвитку».

До використаних теоретико-методичних та практичних рекомендацій відносяться:

- запропоновані автором схема та умови трансформації людиною первинних енергетичних ресурсів в рівень економічного, соціального і екологічного добробуту суспільства;
- обґрунтована автором технологія взаємодії влади, бізнесу і споживачів в процесі пошуку оптимальних умов енерговикористання та енергозабезпечення.
- удосконалена схема управління змінами, яка передбачає такий додатковий елемент, як зміни в ментальності та поведінці людських ресурсів у процесах енергетичних трансформацій.

Проректор з наукової
 роботи, д.т.н., професор

Чудик І.І.